

ЗМІСТ

Наука – школі

Філософія: обираємо шкільні стратегії

Василь Кремень. Від інерційної до інноваційної освіти: контекст модернізації НАПН України..... 6

Михайло Романенко. Концептуальні засади та основні напрями інноваційного розвитку освіти в сучасних умовах..... 14

Василь Ткаченко. Україна: не допустити розколу 21

Психологія: упровадження здобутків в шкільну практику

Компетентнісний підхід – ключова проблема науки

Іван Бех. Діяльнісний і компетентнісний підходи: сутність та сфери застосування..... 28

Сергій Максименко. Нові обрії розуміння життя: теоретична парадигма особистості..... 35

Компетентність – ключова проблема управління

Оксана Шаліна. Акмеологічно-компетентнісна модель сучасного менеджера освіти 52

Педагогіка: інноваційна школа

Роман Шевченко, Зінаїда Шевченко. Інноваційні технології в шкільній освіті: виклики сучасного розвитку..... 60

Вікторія Ягоднікова, Олена Чешенко. Інноваційні стратегії виховання нової школи в Одеському регіоні 67

Наталія Кононець. Соціальні мережі як засіб ресурсно-орієнтованого навчання дисциплін комп'ютерного циклу в аграрних коледжах..... 79

Тетяна Андрущенко, Людмила Вовк. Педагогічне Шевченкознавство..... 90

Тамара Кудіна, Анатолій Кудін, Василь Зінюк. Інфокомунікаційні технології у викладанні мов 102

EPSON: „Як створити інноваційний клас?!“ 112

Світлана Зозуля. Моніторинг відвідуваності віддаленими користувачами інформаційно-аналітичних рубрик веб-порталу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського 114

Управління школою

Актуальна тема: експериментальна педагогіка в школі

Експеримент, педагогічна наука і практика у шкільному просторі..... 122

Про проект „Наука – школі. Школа – суспільству” 123

ДИРЕКТОР

ШКОЛИ
ЛІЦЕЮ
ГІМНАЗІЙ

МОН, НАПН

Всеукраїнський
науково-практичний
рецензований
журнал

ISSN 2309-7744

Key title: Direktor školy, liceu, gimnazii.
Abbreviated key title: Dir. šk. liceu gimn.

Свідцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 20652 – 10472 ПР
від 31.03.2014 р.

Передплатні індекси:

22953

23974

ФАХОВЕ ВИДАННЯ
З ПЕДАГОГІЧНИХ,
ПСИХОЛОГІЧНИХ І
ФІЛОСОФСЬКИХ НАУК

НАД НОМЕРОМ ПРАЦЮВАЛИ:

Головний і науковий редактор

Ольга ВИГОВСЬКА

Художній редактор

Олексій ВИГОВСЬКИЙ

Відповідальний редактор

Тетяна ГОДЕЦЬКА

Верстальник

Владислав ЗАХАРЕНКО

Анотації англійською

Станіслав МАТОШКО

Коректура

Юлія ДОБРОВОЛЬСЬКА

Вікторія СИДОРЕНКО

Бібліографічна індексація

Наталія ТАРАСОВА

© О. Виговська, ідея та концепція
© О. Виговський, дизайн та оформлення
© „Директор школи, ліцею, гімназії”, 2014

СПІВЗАСНОВНИКИ:

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

ІМ. М.П. ДРАГОМАНОВА

ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ

ІМ. Г.С. КОСТЮКА НАПН УКРАЇНИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР

ІМ. М. ПИРОГОВА

Редакційна рада

Голова **Василь КРЕМЕНЬ**

Віктор **АНДРУЩЕНКО**
Анаїда **АМІРХАНЯН**
(Вірменія)
Володимир **БЕХ**
Іван **БЕХ**
Оксана **БЕЛКІНА**
Надія **БІБІК**
Володимир **БОНДАР**
Тетяна **БОРЗЕНКОВА**
Маріана **БОСЕНКО**
Людмила **ВАЩЕНКО**
Ольга **ВИГОВСЬКА**
Ролф **ГОЛОБ**
(Швейцарія)
Ольга **ГРИВА**
Микола **ГУЗИК**
Анатолій **ДЕРКАЧ** (Росія)
Петро **ДМИТРЕНКО**
Лілія **ДОНСЬКА**
Олександр **ДУБОГАЙ**
Карлхайнц **ДЮР** (Німеччина)
Галина **ЄЛЬНІКОВА**
Наталія **ЗАВАДОВСЬКА**
Людмила **КАЛІНІНА**
Людмила **КАРАМУШКА**
Валентин **КРУДУ**
(Республіка Молдова)
Володимир **ЛУГОВИЙ**
Олександр **ЛЯШЕНКО**
Василь **МАДЗІГОН**
Сергій **МАКСИМЕНКО**
Юрій **МАЛЬОВАНИЙ**
Валентин **МОЛЯКО**
Віктор **ОГНЕВ'ЮК**
Віктор **ОЛІЙНИК**
Наташа **ОНДРУШКОВА**
(Словачина)
Іван **ОСАДЧИЙ**
Надія **ОСТРОВЕРХОВА**
Людмила **ПАРАЩЕНКО**
Павло **ПОЛЯНСЬКИЙ**
Світлана **РУДАКІВСЬКА**
Олександра **САВЧЕНКО**
Ганна **САЗОНЕНКО**
Анатолій **СОЛОГУБ**
Сергій **СТЕПАНОВ** (Росія)
Олег **ТОПУЗОВ**
Василина **ХАЙРУЛІНА**
Наталія **ЧЕПЕЛЄВА**
Олена **ЧИНОК**
Раїса **ЧУМІЧЕВА** (Росія)
Галина **ШЕВЧЕНКО**
Микола **ШКІЛЬ**

Педагогічна наука і практика: учитель і дослідник.....	124
Експериментальна освіта, експериментальна педагогіка: чи є вони в Україні?	131
<i>Олег Топузов</i> . Експеримент у педагогічній науці і практиці: педагогічні інновації в системі загальної середньої освіти.....	135
<i>Від редакції</i> . Хто керує експериментальною роботою в школах України: узагальнена візитка.....	138
<i>Експерименти, пошуки</i> <i>Микола Кот</i> . Загадки Кам'яної могили.....	141
<i>Практика управління: ініціатива, що варта підтримки</i> Учитель та його діяльність: традиційна форма в інноваційному контексті. <i>Педадрада за участі вчених, учителів, чиновників МОН України</i>	150
Інтелект, емоції, почуття – три складові освіти. Інтерв'ю Івана Зязюна Ользі Виговській	173
Наш Пантеон	120, 179
<i>Знакові події, що відбулися та відбуваються:</i> Культурологічний соціальний проект „КОД”... Новопечерська школа: майбутнє починається сьогодні.....	186
Війна і діти.....	188
Особливий подарунок хмельницьким добровольцям	189
<i>Директори про різне: роздуми, ідеї та пропозиції</i> <i>Лілія Донська</i> . Школа та гроші. Конфлікт інтересів.....	190
Від редакції. Запрошуємо до участі в Інтернет-конференції	192
<i>Славетні і знані, кому завдячуємо</i> Павло Білецький-Носенко: до 240-річчя від дня народження автора Першого Великого словника української мови	193
2014 – рік Тараса Шевченка: зроблено багато, попереду – ще більше.....	196
Наші Ювіляри: вітаємо!	200

*Журнал № 1 рекомендовано до друку Вченою Радою
НПУ ім. М.П. Драгоманова, протокол № 8 від 27.03.2014 року.*

*Журнал № 2-3 рекомендовано до друку Вченою Радою
НПУ ім. М.П. Драгоманова, протокол № 12 від 29.05.2014 року.*

*Журнал № 4 рекомендовано до друку Вченою Радою
НПУ ім. М.П. Драгоманова, протокол № 2 від 25.09.2014 року.*

Підписано до друку 15.09.2014 р. Формат 70x100 1/16.

Папір офсетний. 28 умов. друк. арк. Наклад 2000.

Віддруковано на ЗАТ „Віпол”. Зам. 14-92.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру:
серія ДК №752 від 27.12.2001 р.

Всеукраїнський центр ім. М. Пирогова

Свідоцтво: ДК №1709 від 9.03.2004 р.

Адреси для дистування:

03037, м. Київ, вул. Освіти, 6, к. 12.

E-mail: director@oldbank.com

Сайт: director-ua.info

CONTENTS

SCIENCE TO SCHOOL

PHILOSOPHY:

we elect school strategies

- Vasil Kremen.* From inertial to innovated education: context of modernization NAPS of Ukraine..... 6
- Mikhailo Romanenko.* Conceptual principles and basic directions of education innovative evolution in present-day conditions..... 14
- Vasil Tkachenko.* Ukraine: to prevent alienation..... 21

PSYCHOLOGY:

application of the achievements to school practice

- Competentive approach as a key problem of science*
- Ivan Beh.* Action-based and competence-oriented approaches: essence and application field 28
- Sergiy Maksimenko.* New horizons of understanding the sense of life. Theoretical paradigm of personality 35
- Competence as a key problem of administration practice*
- Oksana Shalina.* Akmeological and competentive model of contemporary manager of education 52

PEDAGOGICS:

Innovative school

- Roman Shevchenko, Zinaida Shevchenko.* Innovational technologies in school education: appeals of present-day evolution 60
- Victoria Yagodnikova, Olena Cheshenko.* New school innovative strategies of education in Odessa region 67
- Natalia Kononets.* Social nets as method of resource-oriented learning subjects of computer cycle in agricultural colleges 79
- Tatyana Andrushenko, Ljudmila Vovk.* Pedagogical Study of Shevchenko 90
- Tamara Kudina, Anatolii Kudin, Vasil Zinyk.* Info-communication technologies in teaching languages..... 102
- Epson: "How to create an interactive class?!" 112
- Svitlana Zozoulya.* Monitoring of attendance informational and analytical rubrics by remote users on the web portal of V. Sukhomlynsky State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine 114

SCHOOL MENAGEMENT

- The actual problem: experimental pedagogics in school*
- Experiment, pedagogical science and practices in school environment: 122
- About the project "Science to school. School to society" 123
- Pedagogical science and practices: teacher and researcher..... 124
- Experimental education, experimental pedagogies: are they in Ukraine? 131
- Oleg Topuzov.* Experiment in pedagogical science and practice: Pedagogical innovations in the system of universal secondary education..... 138
- From editorial staff:* Who controls an experimental work in schools of Ukraine: universal visiting card. 141
- Experiments, researches**
- Mikola Kot.* The mystery of the Stone Grave 141

PRINCIPAL

of SCHOOL
LICEUM
GYMNASIUM

All Ukrainian
scientific & practical
reviewed journal

ISSN 2309-7744

Key title: **Директор школи, ліцею, гімназії.**
Abbreviated key title: **Дир. шк. ліцею гімн.**

Certificate on State Registration of printing
mass information medium
Rang KB № 20652 – 10472 ПП
From 31.03. 2014

Subscription index

22953

23974

#1-4
2014

PROFESSIONAL EDITION
ON PEDAGOGICAL,
PSYCHOLOGICAL,
AND PHILOSOPHICAL SCIENCES

EDITORIAL BOARD:

Chief and Scientific Editor

Olga VIGOVSKA

Art Director

Oleksiy VIGOVSKY

Accountable Editor

Tetiana GODETSKA

Makeup

Vladyslav ZAKHARENKO

Annotations in English

Stanislav MATOSHKO

Staging

Julia DOBROVOLSKA

Victoria SIDORENKO

Bibliographic indexation

Natalia TARASOVA

FOUNDERS:

MINISTRY OF EDUCATION AND
SCIENCE OF UKRAINE

INSTITUTE OF PEDAGOGIES
NAPS OF UKRAINE

M.P.DRAGOMANOV NATIONAL
PEDAGOGICAL UNIVERSITY

G.S.KOSTJUK INSTITUTE
OF PSYCHOLOGY NAPS OF
UKRAINE

CIVIC ORGANIZATION
"MICOLA PIROGOV CENTER
OF CONTRIBUTION TO SOCIAL
DEVELOPMENT"

Management practice: initiative that deserves supporting

Teacher and his activity: traditional form in innovative context. *Pedagogic council with participation of scientists, teachers, MES administrative officials.* 150
Intellect, emotions, feelings as three components of education.

Ivan Ziazyun interview to Olga Vigovska..... 173
Our Panteon 120, 179

Sign-meaning events that took place and that happen now:

Culturologic social project „КОД” 180
Novopechersk school: future begins today..... 186
The war and children..... 188
A special present to Khmelnytsk volunteers 189

Headmasters about miscellaneous: thoughts, ideas and proposals

Lilia Donska. School and money. Conflict of interests..... 190
From Editorial Board. You are welcome to participate in the Internet-conference 192

Celebrated and famous, for whom we are grateful

Pavlo Biletsky-Nosenko: 240 years from birthday of an author of the First Great Vocabulary of Ukrainian 193
Year 2014 – year of Taras Shevchenko: a lot was made, a lot more to be ahead!..... 196

Our Jubilee Persons: congratulate!..... 200

УМОВИ ПУБЛІКАЦІЇ В ЖУРНАЛІ

„Директор школи, ліцею, гімназії”

1. Статті мають бути написані спеціально для часопису „Директор школи, ліцею, гімназії” (ніде раніше не друкovanі і не надіслані до інших видань). Наукові статті повинні відповідати вимогам ДАКу до наукових праць, а за тематикою – інтересам директорів шкіл та керівників середньої освіти.

2. Редакція залишає за собою право скорочувати, редагувати, а також структурувати статті, вносити зміни в їх назву.

3. За достовірність фактів, дат, назв і точність цитування несуть відповідальність автори.

4. Статті приймаються у вигляді файлів текстового редактора MS Word for Windows електронною поштою або на інших носіях.

5. Фотографії подаються в оригінальному вигляді або в електронних графічних форматах tif та jpg.

6. Дискети, рукописи, малюнки, фотографії та інші матеріали, надіслані до редакції, не повертаються.

7. Стаття має бути підписана всіма авторами і супроводжуватися авторською довідкою (вказати повне ім'я, по батькові та посаду), обов'язково стислими анотаціями укр., рос. та англ. мовами з виокремленням ключових слів також трьома мовами та УДК.

8. Авторські статті друкуються мовою оригіналу.

Електронна пошта редакції:

director@oldbank.com

Адреса редакції:

03037, м. Київ, вул. Освіти, 6, к. 12.

Наш сайт: <http://director-ua.info>

<http://director.npu.edu.ua>

* * *

Повний або частковий передрук матеріалів журналу „Директор школи, ліцею, гімназії” можливий лише за письмової згоди редакції.

НАУКА – ШКОЛІ

Філософія: *обираємо шкільні стратегії*

- *Від інерційної до інноваційної освіти..... С. 6*
- *Напрями інноваційного розвитку освіти..... С. 14*
- *Як не допустити розколу України: наука застерігає, просвіщає, пояснює С. 21*

Психологія: *упровадження здобутків в шкільну практику..... С. 27*

Педагогіка: *інноваційна школа..... С. 59*

Трудитися слід для того, щоб забезпечити свої духовні й тілесні потреби і приносити користь суспільству. Сам процес виконання „сродної праці” та усвідомлення того, що результати її високоякісні, корисні суспільству й собі, роблять людину щасливою.

Григорій Сковорода

Наука -
школі

УДК 061.12:37]:
005.342:005.591.6

ВІД ІНЕРЦІЙНОЇ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ: КОНТЕКСТ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАПН УКРАЇНИ*

У статті йдеться про основне завдання освіти й освітньої науки, яка супроводжує її: глибоко усвідомлювати сутнісні характеристики сучасних процесів розвитку та на цій основі пропонувати відповідні освітні середовища і стратегії щодо формування інноваційної людини. Саме на всебічне та ефективне методологічне і наукове забезпечення розвитку інноваційної освіти й переорієнтовує свою діяльність Академія.

Обґрунтовано доцільність наявної Програми спільної діяльності Міністерства освіти і науки України та Академії, а також розробки аналогічної програми з профільним Комітетом Парламенту в частині оновлення освітянського законодавства, модернізації державної політики у сфері освіти.

Акцентовано увагу на тих рішеннях, що має прийняти Академія в умовах прискорених змін та які будуть покладено в основу її системних змін, подальшої модернізації задля розвитку й піднесення національної освіти, українського суспільства, нації та кожного громадянина суверенної України зокрема. З метою їх здійснення окреслено взаємопов'язані завдання, над якими й працюватиме Академія.

Ключові слова: завдання освіти й освітньої науки, інноваційна освіта, методологія розвитку інноваційної освіти, стратегії формування інноваційної людини, рішення і перспективні завдання Академії.

**Василь
КРЕМЕНЬ**

Президент НАПН
України, академік
НАН і НАПН
України

Події останнього часу в Україні засвідчили, що **тенденції суспільного оновлення** імперативно заявляють про себе, незважаючи на інерцію і супротив віджилого, консервативного, злочинного. **Ключовим суб'єктом перетворень виступала і виступає освіта.**

Світ та окремі його регіони не стоять на місці,

*Доповідь на Загальних звітних зборах Академії 4 квітня 2014 р. „Про діяльність НАПН України у 2013 році та завдання на 2014 рік”.

а змінюються, модернізуються, часто докорінно, революційно і, що принципово, прискорено. Відтак, завдання освіти й супроводжувальної її освітньої науки, педагогіки і психології – глибоко усвідомлювати сутнісні характеристики сучасних процесів розвитку, їхніх напрямів і темпів, змісту й значущості, перспектив і невідворотності, і на цій основі пропонувати відповідні освітні серед-

овища та стратегії щодо формування інноваційної людини.

Потужним каталізатором інноваційного типу прогресу стала **глобалізація**. Посилюючи взаємодію, конкуренцію і змагальність, миттєво поширюючи прогресивні нововведення, глобалізація висуває *серйозні вимоги до освіти*, її ефективності, прогностичності, адекватності нинішнім і майбутнім викликам.

Для НАПН України звітний 2013 р. став роком, у якому здійснювалася подальша переорієнтація діяльності Академії на всебічне ефективне методологічне і наукове забезпечення розвитку інноваційної освіти. У зв'язку з цим намітилося результатне парадигмальне зрушення в роботі Академії, яке слід рішуче прискорити й активізувати.

Це проявилось у вимогах до пріоритетного звітування наукових колективів у термінах змісту дослідницьких результатів, а не у формі подання здобутків. Тобто безумовним імперативом утвердилось обґрунтування педагогічних і психологічних законів для фундаментальних наукових досліджень, закономірностей, принципів, тенденцій, теорій і концепцій, а для прикладних науково-дослідних робіт – створення на наукових засадах нових ефективних освітніх, навчальних, виховних технологій, методів, моделей, освітніх стандартів, програм, навчальних ресурсів тощо.

Кількість і обсяг опублікованих наукових матеріалів відтепер є важливими, однак *не головними*.

Запроваджується оцінка якості наукової і науково-технічної діяльності та наукової ефективності вчених на підставі реферування, індексації, цитування їхніх праць в авторитетних міжнародних і регіональних наукометричних базах даних, отримання фахових престижних премій, а також запитів і рекомендацій для впровадження в освітню практику на національному рівні.

Саме на таку оцінку зробленого, істотного посилення впливу освітніх досліджень на практичні пере-

творення орієнтує нова прагматична команда Міністерства освіти і науки України на чолі з міністром Сергієм Мироновичем Квітом. Цього очікує і профільний Комітет Верховної Ради України, очолюваний Лілією Михайлівною Гриневич, а загалом – нова влада країни та й суспільство в цілому.

З огляду на зазначене, слід наголосити на наступних **найважливіших здобутках учених**¹.

Загалом в Академії, за результатами наукових досліджень у 2013 р., опубліковано понад **3 тисячі праць**, у тому числі 109 монографій, 163 підручники і навчальні посібники, 140 наукових збірників, підготовлено 32 навчальні програми і концепції тощо. Функціонували 58 наукових періодичних видань. Проведено 168 науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів тощо. Установи академії взяли участь у п'яти міжнародних і національних виставкових заходах.

Учені Академії залучалися до розробки та експертизи нормативно-правових актів у сфері освіти: до Верховної Ради України надіслано пропозиції² до 26 законопроектів, матеріали до двох Парламентських слухань, 31 матеріал надано Кабінету Міністрів України та Міністерству освіти і науки України.

Міжвідомча рада з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні узгодила теми понад 200 докторських і близько 1,3 тисячі кандидатських дисертаційних досліджень.

Розвивається міжнародне партнерство, збільшується участь учених у міжнародних наукових заходах, проектах і програмах ЮНЕСКО, Європейської Комісії, Ради Європи, Європейського фонду підготовки, Британської ради в Україні,

¹ Детально і повно результати діяльності Академії викладено в опублікованому та представленому на сайті <http://naps.gov.ua/> Звіті за 2013 р. Окремі показники – у вірзах, див. С. 10-12.

² З ними, як і з іншими пропозиціями, знайомтеся у нашому журналі: 2013. – № 6. – С. 4-18.

Американських рад з міжнародної освіти, Канадського бюро міжнародної освіти та інших авторитетних міжнародних і зарубіжних організацій.

Академія ініціювала і нині координує в Україні трирічний проєкт *Програми Темпус* Європейського Союзу „Освіта для розвитку лідерства, інтелігентності та розкриття таланту”.

Наукові установи та окремі вчені Академії є визнаними експертами багатьох міжнародних організацій.

Зроблено чимало, але потрібно зробити ще більше й зробити якісно. Маємо істотно підвищити актуальність і результативність наукових досліджень, щоб гідно зустрічати зростаючі виклики сучасності, посилювати реальний інноваційний вплив на освіту, а, отже, і на все суспільство, включаючи об'єднання нації на основі національних і загальноцивілізаційних цінностей.

В обставинах прискорених змін Академія має пришвидшити темпи й поглибити зміст модернізації своєї діяльності, мобілізувати наявні організаційні, кадрові і фінансові ресурси для розробки якісних, конкурентоспроможних, затребуваних наукових досліджень.

Здійснити це можна за виконання певних **взаємопов'язаних завдань**. Серед них основними є такі.

Перше, це – **інформаційна складова наукових досліджень**. Критичний аналіз показує, що інформаційна ресурсна база досліджень із педагогічних і психологічних наук нерідко збіднена. Частина вчених Академії недостатньо спирається на кращі світові здобутки. Причини різні – від низької культури роботи в он-лайн режимі та елементарного незнання англійської мови до епізодичності міжнародної співпраці і небажання змінювати застарілі стереотипи. Тому нам потрібно активно залучати сучасну перспективну молодь. Керівники установ несуть персональну відповідальність за обізнаність їхніх колективів зі світовими досягненнями в освітньо-пе-

дагогічній і суміжних галузях, а також світовій науковій думці.

Глобалізація як визначальний „глобальний” чинник, крім низки серйозних впливів, про які вже не раз говорилося, спричинює ще одну парадигмальну зміну. Вона полягає в стрімкому розвитку загальнопланетарного „колективного розуму”, „інтегрованого інтелекту”. Це означає, що найефективніші розробки з тієї чи іншої проблеми, зокрема освітянської, усе частіше здійснюються світовою, або хоча б потужною регіональною експертною спільнотою. Підстав сумніватися в якості таких колективних розробок немає. Зокрема, в теоретичній і практичній діяльності слід все більше орієнтуватися саме на такі фахові топ-досягнення чи то концептуального, чи то методичного, чи то іншого характеру. Це не значить, що їм слід протиставляти визначні індивідуальні напрацювання, у тому числі минулого.

Із нових документів щодо освіти це насамперед такі, як: Міжнародна стандартна класифікація освіти версій 2011 і 2013 рр. (у галузевій частині), принципи та інструменти Болонського процесу для вищої освіти (включаючи Стандарти й рекомендації щодо забезпечення якості), Копенгагенського процесу для професійної освіти і підготовки, Лісабонської стратегії для наукових досліджень. Це стосується й участі у різноманітних міжнародних оцінюваннях якості освіти, до деяких із них (наприклад, до потужної Програми міжнародного оцінювання учнів Організації економічного співробітництва та розвитку) Україна, на відміну від інших країн-партнерів цієї організації, не залучена взагалі.

Друге, що органічно пов'язане з першим, це – **інтернаціоналізація**. Сучасні дослідження потрібно виконувати у тісній взаємодії з партнерами і колегами зарубіжних країн, рішуче долаючи національний ізоляціонізм, особливо по відношенню до країн із передовою освітою. Слід краще демонструвати власні здо-

бутки, які мають бути презентовані на сайтах, подані англійською мовою або бути такої якості, щоб перекладалися, реферувалися англійською, викликали інтерес у світі. Потрібно досягати міжнародної кооперації та необхідної для цього міжнародної якості досліджень. Нагадаю, що за суттю і змістом наука об'єктивна, відтак інтернаціональна, а її найновіші здобутки насамперед подаються англійською мовою – мовою міжнародного спілкування, особливо в науці.

Третє, це – інновація, умовами якої є реалізація двох попередніх завдань. На зміну інерційній традиції має прийти інновація. Необхідно традиційно-інерційну освіту, надмірно обтяжену минулим, змінити на інноваційно-прогностичну, таку, що розуміє і передбачає майбутнє. За це на вчених Академії покладено особливу відповідальність перед українським суспільством, нацією. Адже в процесі світового розвитку відбувається систематичний перегляд і уточнення як методологій, теорій (включаючи термінологічно-поняттєвий апарат), так і реальної практики з огляду на її ефективність. Про це, зокрема, ішлося на академічному методологічному семінарі „Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації”³.

Наприклад, від Інституту проблем виховання, Інституту психології імені Г. С. Костюка, Інституту педагогіки, Інституту обдарованої дитини національна освіта чекає обґрунтованих пропозицій щодо освіти дітей раннього віку від 0 до 2 років, яким доведеться жити зовсім в інших, ніж сьогодні, соціально-культурних умовах, а від Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих та Університету менеджменту освіти – нових розробок щодо безперервної освіти дорослих. Потребують більшої уваги проблеми виховання, зокрема громадянського й патріотичного. Не відпрацьована належним чином концепція педагогіч-

ної освіти, яка недостатньо враховує передовий світовий досвід, натомість побудована переважно на досвіді минулого. Головне, що не задовольняє в цій концепції, – відсутність механізмів випереджувальної підготовки сучасного вчителя, викладача з урахуванням радикальних змін у способі передачі інформації в освіті, недостатня орієнтація педагога на особистість дитини тощо.

Або, скажімо, проблема переходу на 12-річну середню загальну освіту. Те, що за результатами Парламентських слухань, після майже десятилітньої планомірної напруженої роботи, в Україні було знищено перехід до нового змісту й 12-річного терміну навчання, негативно позначилося не лише на освіті, а й на розвитку українського суспільства зокрема. НАПН України не погоджувалася з таким рішенням, про що однозначно мною було заявлено у Верховній Раді. У нинішніх умовах нам необхідно передбачити, з одного боку, широку роботу серед громадськості щодо доцільності 12-річної школи, а з іншого – як практично здійснити такий перехід за умови політичного рішення.

Постає також проблема нових педагогічних технологій. Наприклад, в останні десять років експертами Сполученого Королівства проголошено непотрібність навчання сучасних дітей писати звичайною ручкою, у США відмінено уроки каліграфії, констатовано відхід у минуле друкованих підручників і книжкових бібліотек. Натомість зазначається про накопичення інформації у віртуальних сховищах із легким, швидким і повним доступом до неї через пошукові

³ З основними його думками – знайомтеся за статтею І. Д. Бега та інтерв'ю з ним у цьому числі журналу на С.28.

РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ АКАДЕМІЇ за 2013 р.

3-поміж „активу” Академії за відділеннями на-самперед слід зазначити таке.

ВІДДІЛЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

(академік-секретар *О. В. Сухомлинська*).

Поглиблено розуміння фундаменталізму та прикладних застосувань людиноцентризму в освіті. Саме криза у ставленні до людини стала однією з головних причин болючих революційних перетворень в українському суспільстві.

У 2013 р. уперше запропоновано проект Національної стандартної класифікації освіти. Це дало змогу на системних засадах осмислити загальну архітектуру національної освіти, обґрунтувати концептуальні пропозиції до оновлення статті 53 Конституції України, законопроектів „Про вищу освіту?”, „Про професійну освіту?”, „Про освіту?”.

Нові освітні теоретичні й технологічні можливості в реалізації компетентнісного підходу відкриває сформульований педагогічний закон зв'язку складності та самостійності в освіті.

Для забезпечення стратегічного планування та ефективного управління в освіті важливими є результати щодо закономірностей формування лідерського індивідуального та інституційного потенціалу в освітній сфері. На цій основі Академією реалізована програма навчання 60 ректорів і 50 проректорів вищих навчальних закладів з питань євроінтеграції в контексті Болонського процесу.

Досягнуто новий рівень осмислення ролі історичних надбань видатних українських педагогів Василя Олександровича Сухомлинського, Костянтина Дмитровича Ушинського, Антона Семеновича Макаренка.

Реалізовано заплановані заходи, активізовано вивчення і впровадження в освітню практику спадщини Тараса Григоровича Шевченка в контексті 200-ліття від дня його народження.

ВІДДІЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЇ, ВІКОВОЇ ФІЗІОЛОГІЇ ТА ДЕФЕКТОЛОГІЇ

(академік-секретар *С. Д. Максименко*).

З'ясовано психологічні закономірності самодетермінації особистості в освітньому просторі та особливості впливу соціально-психологічних практик на її життєконструювання.

Визначено принципи медіаосвіти і створення шкільних медіаосвітніх програм.

Апробовано психологічні засади становлення ціннісних орієнтацій дошкільників.

Практично апробовано зміст і науково-методичне забезпечення навчання дітей з особливими освітніми потребами, зокрема в умовах інклюзивного навчання.

Експериментально перевірено науково-методичне забезпечення діяльності психологічної служби і психолого-медико-педагогічних консультацій системи освіти.

Учені-психологи Академії надавали психологічну допомогу постраждалим під час революційних подій у Києві.

ВІДДІЛЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

(академік-секретар *О. І. Ляшенко*).

Теоретично обґрунтовано й методично забезпечено формування та оцінювання ключових і предметних компетентностей учнів початкової школи.

Обґрунтовано теоретико-методологічні засади й методичні підходи до формування компетентностей в основній і старшій школах, інтеграції, структури та змісту природничо-наукової освіти в основній школі, фун-

системи, що вже давно збагнули діти, молодь.

Минулого не повернеш, нинішнє не зупиниш, а майбутнє наближається стрімко. Підростає покоління, не очікуючи допомоги з боку освітньої системи, на засадах самоосвіти і саморозвитку, з власної ініціативи тотально опановує нові способи споживання інформації. Учені Академії мають усе це своєчасно помічати, глибоко розуміти, обґрунтовано прогнозувати, оперативно реагувати на зміни. Адже шкільні стандарти і програми стабільно запізнюються. Сьогодні, мабуть, запізно навчати англомовним та інформаційним компетентностям у першому і другому класах, коли вже діти у перші роки життя можуть користуватися планшетами.

Четверте, це – імплементація кращих власних і світових здобутків. Академічні вчені повинні бути максимально обізнаними і впроваджувати краще. Наприклад, у провідних центрах вищої освіти – Лондоні, Парижі, Токію, Хельсінкі й інших – усебічно підтримується процес об'єднання вищих навчальних закладів з метою їхнього укрупнення, інституційного піднесення. Для цього проводиться навчання керівного складу університетів, розробляються критерії і здійснюється оцінювання діяльності закладів. На рівні самих закладів реалізуються стратегії їхнього розвитку, зокрема шляхом мотивації до злиття. Можна було б і в Україні та її регіонах запропонувати комплексні програми оптимізації мережі

вищої школи – закладів III і IV рівнів акредитації, створивши потужні національні університети. Нагадаю, що на Загальних зборах НАПН України у листопаді 2012 р. було обгрунтовано реальне підвищення економічної ефективності освіти через оптимізацію мережі навчальних закладів, що актуально для нинішньої ситуації в країні.

П'яте, це – інвестування в людей. В Академії назріває серйозна криза покоління учених. Швидкі цивілізаційні зміни, старіння вчених, гальмування доступу молоді до активної наукової діяльності – усе це призводить до застою, збільшення відставання від сучасних процесів тощо. Без молоді зміни не обійтись. Її треба виявляти, формувати, підтримувати, давати дорогу. У зв'язку із цим пропоную за прикладом Британії розпочати рух за право підвідомчих установ мати насправді почесне звання „Інвестор в людей”, що передбачає системну роботу з персоналом наукових працівників. Потрібно проводити навчання майбутніх керівників, показувати їм перспективу зростання, дбати про передачу власної справи в руки надійно підготовлених учнів.

Відділення, наукові установи мають здійснювати добір і відбір кандидатів у члени Академії не за посадовою, а за професійною ознакою, на підставі продемонстрованого актуального нинішнього і прогнозованого вагомого внеску в розвиток педагогічної і психологічної науки, виходячи з того, що обрання

даменталізації освіти в старшій школі в умовах профільного навчання.

Розроблено засади відбору, структурування і реалізації змісту шкільної освіти в програмах, підручниках, навчальних і методичних посібниках на засадах компетентнісного, діяльнісного, особистісно зорієнтованого підходів.

Запропоновано методики використання орієнтованих на Інтернет педагогічних технологій, види, форми і зміст інформаційно-комунікаційних ресурсів.

Створено Інтернет-середовище підтримки розвитку обдарованих дітей.

Визначено особливості організації і функціонування освітніх округів, державно-громадського управління, оцінювання загальноосвітніх навчальних закладів.

ВІДДІЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВИТИ І ОСВИТИ ДОРОСЛИХ (академік-секретар Н. Г. Ничкало).

Підготовлено методичні рекомендації щодо створення професійних стандартів на компетентнісній основі.

Розроблено вісім державних стандартів професійно-технічної освіти з інтегрованих і нових професій.

У професійно-технічних училищах апробовано контент-бібліотеку та 11 електронних підручників з використанням ІКТ-технологій.

Обгрунтовано закономірності підготовки кваліфікованих робітників для високотехнологічного виробництва.

Упроваджено концепцію професійної орієнтації молоді на робітничі професії, технології підготовки учнів до професійного самовизначення, проектування і реалізації професійної кар'єри.

До 36 розширено мережу центрів педагогічної майстерності* на базі навчальних закладів, підготовлено 14 комплектів методик психологічної та педагогічної діагностики педагогічних працівників.

Розроблено навчальні курси для підвищення кваліфікації керівників професійно-технічних училищ.

*Про це докладніше у цьому числі журналу в інтерв'ю І. А. Зязюна – на С. 173.

ВІДДІЛЕННЯ ВИЩОЇ ОСВИТИ

(академік-секретар М. Б. Євтух).

З'ясовано низку тенденцій та особливостей розвитку провідних світових і національних інституцій вищої освіти, ролі автономії та врядування, дослідницько-інноваційної діяльності в досягненні конкурентоспроможності вищої школи.

Зокрема, в Європейському просторі вищої освіти виявлено тенденцію здійснення підготовки фахівців на всіх трьох його циклах (бакалаврському, магістерському, докторському) на основі досліджень, а також світову тенденцію поширення постдокторської освіти. Досліджено переорієнтацію місії сучасних університетів з ретрансляції й поширення знань на їх продукування. Сформульовано пропозиції стосовно розвитку дослідницько-інноваційної складової вітчизняних вищих навчальних закладів, відповідного їх укрупнення та концентрації, удосконалення фінансування.

Учені Академії брали активну участь у розробленні та експертизі законопроектів про вищу освіту.

Розвинуто теоретико-методологічну базу:

- національної рейтингової системи моніторингу якості та конкурентоздатності вищої освіти;
- проектування методів і засобів діагностики результатів освіти у вищих навчальних закладах на основі компетентнісного підходу;
- сучасного механізму ціноутворення як чинника ефективного державного замовлення й конкурентоздатної платної освітньої діяльності вищої школи.

ІННОВАЦІЙНІ ІНІЦІАТИВИ АКАДЕМІЇ

Перше. Як законодавчо визначена самоврядна наукова організація Академія може і має показати зразок стратегічного планування та розвитку. Зокрема, пропонує в стислі терміни розробити конкретну короткострокову Програму розвитку НАПН України до 2017 року. Для цього будуть вивчені пропозиції вчених Академії, а при президенті Академії утворена спеціальна робоча група, до складу якої ввійдуть ініціативні та інноваційні люди, для розроблення такого документа з подальшим його розглядом на Президії.

Стратегія розвитку Академії зокрема має передбачати доцільну оптимізацію і відповідні зміни як наукових відділів і лабораторій у межах наукових установ, так і самих цих установ з метою усунення дублювання і недостатньої продуктивності. Першочерговою має стати концентрація наукових сил на пріоритетних напрямках досліджень.

Нині інституційного підсилення потребують дослідження проблем дошкільної, профільної загальної середньої і професійної освіти та освіти дорослих, загальної теорії освіти і навчання (дидактики) та освітніх технологій, освітньої політики, управління та економіки в освіті, концентрації психологічних досліджень тощо. Крім того, упродовж найближчих трьох років у рамках міжнародного проекту ЄС в НАПН буде створено центр лідерства з метою розвитку лідерського індивідуального й інституційного потенціалу закладів освіти, насамперед вищої.

Підвідомчі наукові установи мають продемонструвати власну здатність до розвитку на основі інноваційних інституційних стратегій на найближчу перспективу, зокрема передбачивши кадрову модернізацію, досягнення вікового балансу, підтримку талановитої молоді, прозорість і відкритість своєї діяльності, передусім з використанням інтернет-сайтів. При цьому важливо значно активізувати участь Академії, її підвідомчих установ у міжнародних наукових та освітніх проектах і програмах співпраці й обміну досвідом. Необхідно системно й повно відобразити на сайті Академії українською та англійською мовами тематику фундаментальних і прикладних наукових досліджень, їхніх виконавців, анотації завершених і рекомендованих до впровадження науково-дослідних робіт, переліки й анотації основних публікацій.

Друге. НАПН має бути активним учасником у розробленні й доопрацюванні законів України „Про вищу освіту”, „Про освіту”, „Про професійну освіту”, „Про освіту дорослих”, „Про наукову і науково-технічну діяльність” та інших нормативно-правових актів. Важливо забезпечити, щоб ці процеси здійснювалися на основі міжнародної і розробленого вченими Академії проекту національної стандартних класифікацій освіти.

Третє. Зусилля вчених Академії будуть спрямовані на забезпечення реалізації динамічно змінюваних стандартів освіти всіх рівнів на основі компетентнісного підходу та їх програмно-методичного забезпечення. І ми готові тут бути найпершими помічниками Міністерства освіти і науки України.

Четверте. Академія готова внести пропозиції щодо поширення інструмента зовнішнього незалежного оцінювання на всіх випускників спочатку старшої, а потім і основної школи. Це дасть можливість знати реальну якість загальної середньої освіти в Україні. Пілотні напрацювання Академії дають підстави вважати доцільним запровадження тесту загальної навчальної компетентності.

П'яте. У вчених Академії є необхідний теоретичний і методичний потенціал для розширення можливостей її наукових установ у здійсненні експериментальної інноваційної діяльності, особливо на рівнях дошкільної, початкової, базової і повної загальної середньої та спеціальної освіти. Насамперед це стосується надання їй більших прав у підготовці, експериментальній перевірці та практичній апробації шкільних підручників, особливо для профільного навчання у старшій загальноосвітній школі.

Загалом експериментальна¹ та експертна роль Академії в освітянських справах може і має бути суттєво підвищена, діяльність розширена. ►

¹ Див. вріз на С. 138

в члени Академії здійснюється не заради почесного посідання, а для повсякденної напруженої і потужної психолого-педагогічної праці. Авторитет академіка і члена-кореспондента потрібно підтверджувати реальними справами, результатами, власним прикладом у створенні наукової атмосфери. Саме завдяки активній діяльності вчених Академія має перейти до стійкого динамічного розвитку.

Шосте, це – **індексація ефективності вчених**. Така індексація – єдиний спосіб об'єктивно оцінити, з одного боку, інтегрованість ученого в міжнародне наукове середовище, а з іншого – його реальну продуктивність. Актуальна компетентність ученого значною мірою має визначатися за параметрами індексів цитування і реферування його праць.

Сьоме, це – **ініціатива розвитку**. Підвідомчим установам, відділенням, Академії в цілому слід розробити власні інституційні плани, а для відповідних ланок освіти запропонувати галузеві програми стратегічного розвитку. Наприклад, Інститут вищої освіти, відділення вищої освіти могли б за прикладом Британії, Південної Кореї та на підставі дослідницьких напрацювань запропонувати для розгляду Загальних зборів НАПН України, а потім і профільного міністерства та Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти Національну стратегію розвитку вищої освіти, скажімо, до 2020 р.

Шосте. НАПН України за прецедентом міжвідомчої координації тем дисертаційних досліджень у галузі педагогічних і психологічних наук в Україні та з метою вдосконалення механізму управління наукою в країні та в разі запровадження відповідних грантових моделей державного фінансування могла б розподіляти кошти на конкурсних засадах на основі проектного підходу для дослідження проблем освіти, педагогіки та психології.

Сьоме. З метою посилення взаємодії та об'єднання зусиль важливо переглянути й уточнити Програму спільної діяльності Міністерства освіти і науки та Академії, а також було б доцільним розробити й ухвалити аналогічну програму з профільним Комітетом Парламенту у частині оновлення освітянського законодавства, обґрунтування модернізації державної політики у сфері освіти.

Васи́лий Кремень
От инерционного к инновационному образованию: контекст модернизации НАПН Украины

В статье идет речь об основном задании образования и сопровождающей его образовательной науки – глубоко осознать существенные характеристики современных процессов развития и на этой основе предлагать соответствующие образовательные среды и стратегии по формированию инновационного человека. Именно на всестороннее и эффективное методологическое и научное обеспечение развития инновационного образования и переориентирует свою деятельность Академия.

Обосновано целесообразность действующей Программы совместной деятельности Министерства образования и науки и Академии и разработки аналогичной программы с профильным Комитетом Парламента.

Акцентировано внимание на тех решениях, которые должна принять Академия в обстоятельствах ускоренных изменений, которые будут положены в основу ее системных преобразований.

Ключевые слова: задание образования и образовательной науки, инновационное образование, методология развития инновационного образования, стратегии формирования инновационного человека, решения и задания Академии.

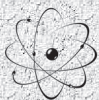
Vasyl Kremen
From inertial to innovative education: context of modernizing NAPS, Ukraine

The question of the article is a basic mission of education and educational science that accompanies it: to realize deeply essential features of modern development processes, and to propose on this base respective educational environments and strategies to form an innovative person. It is a comprehensive and effective methodological and scientific provision of innovating education development on which the Academy will reorient its activity.

Feasibility is grounded for the proceeded Program of joint activity of the Ministry of Science and Education with the Academy, and for elaboration of analogous program with Parliament Profile Committee.

Attention is focused on decisions the Academy ought to accept in circumstances of accelerated changes that will be put in as a basis of its system reformation.

Key words: mission of education and educational science, innovative education, methodology of innovative education provision, strategies to form an innovative person, decisions and tasks of the Academy.

Наука -
школі

УДК 316.3

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті визначено концептуальні основи інноваційного розвитку вітчизняної освіти в межах проблемного поля посткласичної освіти й посткласичної філософсько-освітньої парадигми. З урахуванням структури освітньої діяльності та освітнього процесу визначено основні напрями формування в Україні постсучасних освітніх практик. Особлива увага приділяється аналізу інноваційних трансформацій освіти на регіональному рівні.

Ключові слова: інновації, посткласична освіта, регіональна освіта, філософія освіти.

**Михайло
РОМАНЕНКО**

Ректор
Дніпропетровського
обласного інституту
підлядипломної
педагогічної освіти,
доктор філософських
наук, професор

Освіта на Дніпропетровщині, як і вся система освіти України, розвивається в межах загальноосвітніх тенденцій, серед яких передусім слід виділити наступні:

- трансформація освіти у сферу, що інтегрує всі інші сфери життєдіяльності, формуючи „суспільство освіти” („суспільство знання”) й опосередковує взаємозв'язки людини із соціумом упродовж усього її життя (неперервна освіта);
- становлення глобального освітнього простору, що поєднує загальноцивілізаційні цінності та цілі освітньої діяльності з регіональними й національними;
- перетворення освіти у найважливіший чинник соціального розвитку й конкурентоспромож-

ності в межах загального процесу максимізації значення „людського капіталу” в постіндустріальному суспільстві;

- поширення на освіту принципів постмодернізму та постнекласичності з формуванням постсучасних освітніх практик, „розвивальної парадигми” освітньої діяльності та загальним процесом її гуманізації [5];
- інтеграція освіти у світовий інформаційно-медійний простір, що ґрунтується на електронних засобах масової комунікації, з формуванням таких феноменів, як електронна освіта, Інтернет-освіта, медіа-освіта тощо [2];
- формування методологічних засад освітньої діяльності на основі базових концепцій постіндустріалізму (концепція сталого розвитку – освіта для сталого розвитку, концепція якості життя – пріоритетність якісної освіти, концепція коєволюційного розвитку – ноосферна освіта тощо) [8].

Основним інструментом забезпечення розвитку вітчизняної освіти в межах загальноосвітніх тенденцій є державна освітня політика. В її основі знаходяться наукові розробки фахівців, нормативні акти і рекомендації міжнародних освітніх інститутів з урахуванням ресурсів і специфіки потреб українського суспільства. Найбільш загальним документом нині є Національна доктрина розвитку освіти України, в якій визначено концептуальні підходи до розвитку вітчизняної освіти. Конкретизацією доктрини є Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, де визначаються цілі, стратегічні напрями та основні завдання, на виконання яких має бути спрямована реалізація державної політики у сфері освіти. Національна стратегія конкретизується у низці проектів і програм розвитку освіти. Серед програм, які зараз активно впроваджуються в освітню практику, слід назвати Державну цільову соціальну програму розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року, Державну цільову соціальну програму розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року, Державну цільову програму розвитку професійно-технічної освіти на 2011-2015 роки, Державну цільову соціальну програму підвищення якості шкільної природничо-математичної освіти на період до 2015 року, Державну цільову програму впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій „Сто відсотків” на період до 2015 року. На основі загальнодержавних програм розробляються регіональні освітні програми, які є механізмом їхнього виконання або конкретизацією щодо певного аспекту освітньої діяльності (наприклад, на Дніпропетровщині обласна програма „Освіта для сталого розвитку”).

Указані програми відіграють роль управлінських механізмів розвитку освіти, за рахунок яких здійснюються освітні інновації різного рівня. Будучи впровадженими в освітню практику, інновації стають механізмами функціонування освітньої системи й закріплюються нормативно [1]. Серед основних нормативних актів остан-

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ та ступінь її дослідження

В умовах інформаційного суспільства освіта стає основним ресурсом як соціального, так і особистісного розвитку [3]. Економічні успіхи та процвітання нашої країни вирішальною мірою залежать від ефективності і результативності освітнього процесу на всіх рівнях і для всіх категорій населення. Відтак державна освітня політика націлена на підвищення якості і конкурентоспроможності вітчизняної освіти в умовах формування глобального соціокультурного й освітнього простору. Метою є підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки та забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями, потребами на основі навчання протягом життя. Результатом має стати становлення системи освіти нового покоління, що забезпечуватиме випереджувальний загальноцивілізаційний розвиток людини, підвищення конкурентоспроможності освіти, визначеність та унормування змісту всіх підсистем освіти й ціннісну орієнтацію освітньої діяльності у межах загальноцивілізаційних пріоритетів розвитку. У такій системі освіти формуються соціально сприятливі умови для розвитку всіх громадян, створюється дієва система ресурсного забезпечення освіти й оптимальне середовище для творчої професійної діяльності педагогів. Тому важливою проблемою є визначення і теоретичне обґрунтування напрямів розвитку, які забезпечують становлення нової (посткласичної) системи освіти.

Проблеми концептуальної визначеності напрямів освітнього розвитку досліджуються такими авторами, як Весніна Л. В., Іщенко А. Ю., Слободчиков В. І., Соколова Г. Н. та ін. Загалом обґрунтована безпосередня залежність напрямів модернізації освіти від глобальних трансформаційних процесів. Однак системне обґрунтування освітніх інновацій як механізму такого модернізаційного розвитку є малодослідженим аспектом проблеми.

Мета дослідження. Обґрунтування системи інноваційного розвитку вітчизняної освіти.

нього часу слід відзначити запровадження обов'язкової дошкільної освіти для дітей старшого дошкільного віку, встановлення 11-річного терміну навчання для здобуття повної загальної середньої освіти, затвердження нових державних стандартів дошкільної та загальної середньої освіти. Прийнято кілька важливих нормативних документів, зокрема Положення про освітній округ, Положення про загальноосвітній навчальний заклад, Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, Положення про дистанційне навчання, Концепцію літературної освіти, Концепцію розвитку інклюзивної освіти тощо.

В основі розвитку сучасної освіти знаходиться розвивальна парадигма. Оскільки в умовах швидких соціальних змін неможливо визначити, які конкретні знання потрібно давати людині для успішної соціалізації та професійної роботи, на першій план виходить формування здібностей особистості до саморозвитку, самоосвіти, самостійного формування власних смислових пріоритетів тощо. Ключовим завданням освіти у XXI столітті є розвиток здатностей, навичок, мислення, орієнтованих на майбутнє. Відповідно цілепокладання освітньої діяльності здійснюється в межах компетентного підходу й орієнтоване на результат у вигляді особистості, яка здатна самостійно визначатися в усіх сферах життєдіяльності, тобто є не просто освітньо (на рівні інформації), а й життєво компетентною (на рівні діяльності) людиною. Ураховуючи, що освіта відповідає потребам як суспільства, так і конкретної людини, метою вітчизняної освіти, з одного боку, є забезпечення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства та конкретних запитів вітчизняної економіки, а з іншого – забезпечення особистісного розвитку людини на основі створення умов для розкриття її природних здатностей у вигляді ефективної неперервної системи освіти [9].

Досягнення цілей освітньої діяльності забезпечується шляхом реалізації змісту освіти, який відображає

когнітивне, ціннісне та практично-діяльнісне наповнення освітнього процесу. У першому випадку йдеться про знання, які отримують суб'єкти освітньої діяльності у межах тих чи інших рівнів освіти. У другому випадку мається на увазі ціннісні орієнтири, які формують життєві пріоритети, переконання, мотиваційну основу діяльності людини. У третьому – у центрі уваги знаходяться здатності особистості та її навички практичного застосування отриманих знань. Когнітивний аспект змісту відображається в державних стандартах, які визначають освітній процес як певну сукупність дисциплін, на основі викладання яких здійснюється освітній процес. Механізм реалізації змісту освіти є форми, методи, технології освітньої діяльності, які через упровадження змісту освіти в освітній процес забезпечують трансформацію цілей освітньої діяльності в її результати. Форми і зміст освітньої діяльності поєднуються завдяки управлінню освітнім процесом.

Конкретизацією цілей освітньої діяльності є **системні завдання освіти**, які мають комплексний характер і включають зміни у змісті, формах, технологіях та управлінському інструментарії. Вони відображають державну освітню політику в основних напрямках освітньої діяльності. Нині доцільно виділити наступні **блоки завдань освітньої політики**, що відображають напрями розвитку галузі.

Забезпечення освітньою галуззю ролі ефективного механізму інноваційного розвитку країни в контексті глобальних тенденцій розширення функцій освіти в постіндустріальному суспільстві. *Сюди входять такі напрями розвитку освіти, як:*

- набуття нею випереджувального характеру, тобто орієнтація на перспективні запити суспільства і виконання функцій моделювання та проектування соціальних реалій шляхом формування бажаних для суспільного розвитку картини світу, знань, навичок, ціннісних орієнтів підростаючого покоління;
- підвищення якісного рівня освіти й забезпечення доступності якісної освіти, що має бути спрямовано на підтримку економічного зростання

держави та розв'язання соціальних проблем суспільства, у першу чергу, за рахунок розвитку людського капіталу нашої країни;

- перехід до концепції розвитку освіти, що поєднує принципи сталого соціального та інноваційного розвитку;
- розроблення ефективного механізму фінансово-економічного забезпечення освіти, статусу та оплати праці педагогічних працівників;
- трансформація галузі на засадах інвестиційного розвитку (а не просто споживання бюджетних коштів).

Одним з основних завдань постає формування цілісної концепції виховної роботи, що має інтегрований характер і ґрунтується на інваріантних моделях змісту виховання в навчальних закладах. Нині як інтегрована ціль освітньої діяльності все більше висувається **духовність** (духовні цінності, духовне здоров'я), яка має сформувати духовний фундамент смисложиттєвих орієнтирів та моделей поведінки особистості в плюральному та повному ризиків соціумі. Серед **найперспективніших та інноваційних напрямів виховання** слід виділити:

- формування здорового способу життя та розуміння цінності здоров'я особистості і відповідного цьому завданню здоров'язбережувального і здоров'ярозвивального освітнього простору, що забезпечує збільшення рухового режиму; удосконалення фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи; оновлення методології фізичного виховання з

УДОСКОНАЛЕННЯ СТРУКТУРИ СИСТЕМИ ОСВІТИ в умовах формування інформаційно-освітнього простору і неперервної освіти

Розбудова сучасної структури системи освіти повинна забезпечити створення оптимальних умов для функціонування і розвитку освіти та всіх її підсистем, реалізації різноманітних освітніх моделей, існування навчальних закладів різних типів і форм власності, що забезпечують громадянам надання якісних освітніх послуг. Урізноманітнення моделей організації освіти, зокрема для дітей, які проживають у сільській місцевості, передбачає створення освітніх округів, регіональних центрів дистанційного навчання, філій базових шкіл, дошкільних навчальних закладів сімейного типу.

Інноваційні зміни змісту освіти відбуваються на основі впровадження оновленого Базового компонента дошкільної освіти, нових Державних стандартів загальної середньої, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти на основі Національної рамки кваліфікацій та компетентісно орієнтованого підходу в освіті. Нові стандарти освіти формуються на основі сучасних світоглядних підходів, пов'язаних із концепціями сталого розвитку, розвивальної педагогіки, глобальної освіти інформаційного суспільства тощо. Водночас вони узгоджуються з потребами української економіки у фахівцях певної кваліфікації. Нові навчальні програми, що містять нові Державні стандарти для загальноосвітніх навчальних закладів, створені з урахуванням європейської практики, зокрема при створенні навчальної програми „Сходинки до інформатики” використані рекомендації ЮНЕСКО.

Конкретні зміни відбуваються за рахунок модернізації навчальних планів, програм і підручників. Зокрема відбувається процес розвантаження навчальних планів і програм за рахунок диференціації та інтеграції їхнього змісту, розширення міжпредметних зв'язків, скорочення кількості обов'язкових предметів і профілів у старшій школі. У цьому контексті на регіональному рівні постає проблема оптимального поєднання інваріантної та варіативної частини програм.

Перехід до розвивальної парадигми спричинює виділення пріоритетних позицій в освітній діяльності, пов'язаних із формуванням цінностей та смисложиттєвих орієнтацій особистості порівняно з отриманням знань. Забезпечення національного виховання, розвитку і соціалізації дітей і молоді здійснюється на основі особистісної переорієнтації, гуманізації та демократизації освіти в контексті європейських гуманістичних цінностей і вимірів. Система освіти повинна забезпечувати формування особистості, самоідентифікація якої ґрунтується на розумінні як належності до Українського народу, так і до європейської цивілізації, перспектив загальноцивілізаційного розвитку та реалій життя у глобалізованому світі. Традиційними напрямками виховання залишаються громадянське, патріотичне, моральне, трудове. У межах інтеграції до глобальних людських цінностей особлива увага акцентується на соціальній активності, відповідальності, толерантності, здатності до діалогу культур і відкритості до сприйняття нового і зміни власної картини світу.

безпосереднім валеологічним супроводом; цілісність забезпечення здоров'я особистості з пріоритетом духовного здоров'я;

- формування системи превентивної освіти як основи попередження девіантної поведінки та загроз ризиків сучасного медійно-інформаційного простору, розроблення програми превентивного виховання в її межах;
- виховання в особистості критичного мислення як основи самостійного аналізу медіа-текстів та осмисленої діяльності в медійно-інформаційному просторі.

Розвиток електронних засобів масової комунікації призвів до становлення інформаційно-освітнього (медіа-освітнього, електронного освітнього, Інтернет-освітнього) простору. Відтак системно-інституційні характеристики освіти як соціальної сфери доповнюються просторовими, відбувається становлення неформальної освіти на основі мережі Інтернету і комп'ютерних технологій, зростає соціалізуюча та освітня роль ненаукового знання, що циркулює в Інтернет-просторі, а також роль соціальних мереж як механізму освітньої та міжособистісної комунікації. Пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві. Технологічний аспект проблеми включає в себе повне забезпечення навчальних закладів комп'ютерними комплексами, мультимедійним обладнанням та доступом до Інтернету; розроблення індивідуальних модульних навчальних програм; створення інформаційної системи підтримки освітнього процесу, електронних підручників та енциклопедій; розвиток мережі електронних бібліотек. Особливе значення має формування спеціалізованих напрямів освіти: дистанційної, медіа-освіти, e-learning [10]. У цьому контексті слід підкреслити необхідність відновлення фінансування регіональних програм випуску електронних підручників і по-

сібників, наприклад, тих, що розроблені фахівцями нашого інституту.

Ще більшого значення, ніж технології, набуває зміна методології та концептуальних засад освіти, оскільки електронні медіа стають не просто інструментами освітньої діяльності, а простором буття і розвитку особистості. Величезною проблемою є розрив культури поколінь, оскільки вчителі, сформовані на писемній (гутенбергівській) культурі, не завжди розуміють особливості внутрішнього світу та освіти молоді, які сформовані на медіа-культурі. Часто перепорою стає звичайна комп'ютерна некомпетентність педагогів (за останніми даними досліджень МОН, 28% учителів навіть не можуть просто включити комп'ютер).

Серед напрямів кадрового забезпечення освітньої системи потрібно вказати на акцентування підготовки практичних психологів і соціальних педагогів та розширення практики підготовки педагогічних працівників для роботи за поєднаними спеціальностями. У цьому контексті слід більше використовувати можливості обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти при проведенні спеціалізованих курсів перепідготовки та наданні другої педагогічної спеціальності. Сьогодні у всьому світі післядипломна освіта стає важливішою, ніж базова вища освіта, оскільки саме вона має гнучко реагувати на зміни в попиті суспільства на освітні послуги. Очевидно, виникла потреба відкриття на базі обласних інститутів регіональних академій освіти дорослих як основи формування регіональної системи перепідготовки педагогічних працівників для роботи за поєднаними спеціальностями.

Важливе значення у зростанні кадрового потенціалу регіону має розширення участі педагогів в інноваційній, науково-експериментальній діяльності. Стратегія інноваційних реформ вимагає послідовного запровадження освітніх новацій і зростання у цьому процесі професійної майстерності педагогів. На регіональному рівні необхідне створення системи мотивацій, стимулювання і заохочення інноваційної діяльності у сфері освіти,

розроблення нових концептуальних моделей удосконалення окремих підсистем освіти та зростання наукового рівня педагогів, зокрема шляхом захисту магістерських та дисертаційних робіт.

Окремим напрямом розвитку регіональної системи освіти є диверсифікація освітньої діяльності відповідно до потреб освітніх суб'єктів. На рівні загальноосвітніх закладів це здійснюється у вигляді профільної спеціалізації старшої школи. Важливого значення набуває забезпечення розвитку обдарованих дітей та проектування для них особистісно-розвивального середовища. У межах гуманоцентричної переорієнтації освітньої діяльності та нових можливостей інформаційних освітніх технологій постійної уваги заслуговує розроблення ефективних моделей інтеграції в освітню систему та суспільство дітей і молоді з особливими освітніми потребами шляхом сучасного організаційного, технологічного і науково-методичного забезпечення корекційної та інклюзивної освіти [7].

Системні зміни в управлінні освітою ґрунтуються на загальній моделі адаптації державного управління до демократичного і ринкового суспільства у межах застосування апробованих у світовій практиці методологій „нового державного менеджменту”, публічного управління, електронного урядування тощо [6]. Отже, управління освітою трансформується на засадах інноваційних стратегій, принципів сталого розвитку, створення сучасних систем освітніх проектів та їх моніторингу, розвитку моделі державно-громадського управління у сфері освіти, застосування систем державного менеджменту і маркетингу. У цьому процесі основними напрямками змін є децентралізація управління, впровадження менеджменту персоналу; подолання бюрократизації та директивності із заміною ієрархічного управління поліархічними зв'язками мережного типу, розвиток автоматизованих систем управління освітою з використанням елементів електронного урядування.

Особливе значення має впровадження систем оцінки ефективності управлінської діяльності в освітній

сфері на основі розроблення моделі проведення моніторингових досліджень для різних рівнів управління освітою і системи показників якості освіти, а також удосконалення системи зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти.

У зв'язку з тим, що соціальне середовище освітньої діяльності має ринковий характер, пріоритетним завданням стає професіоналізація управлінської діяльності. Ставляться завдання комплектування органів управління освітою компетентними менеджерами освіти та формування управлінців нової генерації. У цьому контексті доцільно впровадити обов'язкове отримання управлінської освіти керівниками освітніх закладів та працівниками органів державного і муніципального управління освітою. Механізмом вирішення проблеми може стати відкриття в обласних інститутах післядипломної педагогічної освіти спеціальності „освітній маркетинг і менеджмент”.

ВИСНОВКИ

Взагалі розвиток вітчизняної освіти за окремими напрямами забезпечить становлення системи освіти нового покоління, що забезпечуватиме випереджувальний загальноцивілізаційний розвиток людини, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної освіти, визначеність та внормування змісту всіх підсистем освіти та ціннісну орієнтацію освітньої діяльності в рамках загальноцивілізаційних пріоритетів розвитку. У межах такої системи освіти формуються соціально сприятливі умови для розвитку всіх громадян, створюється дієва система ресурсного забезпечення освіти й оптимальне середовище для творчої професійної діяльності педагогів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Веснина Л. В. Влияние образовательных инноваций на институциональные изменения в образовании / Л. В. Веснина // Мир науки, культуры, образования. – 2010. – № 2. – С. 11–12.
2. Іщенко А. Ю. Сучасна медіа-освіта: впровадження в Україні та міжнародний досвід [Електронний ресурс] / А. Ю. Іщенко // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 4. – С. 80–84.

REFERENCES

1. Vesnina L.V. Vliyanie obrazovatelnykh innovatsiy na institutsionalny izmeneniya v obrazovanii (Influence of educational innovation for institutional changes in education), *Mir nauki, kultury, obrazovaniya*, 2010, no. 2, pp.11-12.
2. Ishchenko A.Y. Suchasna media-osvita: vprovadzheniya v Ukraini ta mizhnarodnyy dosvid (Contemporary media education: implementation in Ukraine and international experience), *Stratehichni priorityety*, 2013, no. 4, pp. 80-84.
3. Castells M. Informatsionnaya epoha: ekonomika, obschestvo i kultura (The Information Age: Economy, Society and Culture), Moscow, 2000. – 608 p.
4. Kastornova V.A. Razvitye stanovleniya ponyatiya obrazovatelnoho prostranstva, bazyruyushehosya na informatsionno-obrazovatelnoy srede (Development of becoming of definition of education space, wich based on information-education environment). *Teoriya y praktyka obschestvennoho razvityiya*, 2012. – no. 10. – pp. 107-111.
5. Kirillova N.B. Medyakultura: ot moderna k postmodernu (Medyakulture: from modern to postmodern). Moscow, 2006, 362 p.
6. Pereosmyslenye razvityiya sfery upravleniya v Novoy Evrope doklad Turynskoy hruppi. Luxembourg, 1997, 124 p.
7. Potashnyk M.M. Kachestvo obrazovaniya: problemy y tehnolohyy upravleniya (The quality of education: problems and technology of management). Moscow, 2002, 350 p.
8. Slobodchikov V.I. Podhody y problemy perehoda k otkritomu obrazovatelnomu prostranstvu (Approaches and problems of transition to Open education space). *Perehod k otkritomu obrazovatelnomu prostranstvu: stratehyy ynnovatsyonnoho upravleniya*. Tomsk, 2003, pp.3-12.
9. Sokolova G.N. Modernizatsiya kak „otvet” obschestva na „vyzov” globalnykh izmeneniy v mire (Modernization as a „response” to the society to the „challenge” of global changes in the world), *Sotsiologicheskyy almanah*, 2013, no. 4 pp. 23-38
10. Tsytsarev A.A. Setevoe informatsionnoe obschestvo: antropologicheskoe izmerenie (Network information society: an anthropological dimension), *Vestnik Priamurskogo gosudarstvennogo universiteta im. Sholom Aleichem*, 2011, no. 1-1, pp.73-85.

3. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / Пер. с англ. / Под науч. ред. О. И. Шкаратана / М. Кастельс. – М. : ГУ-ВШЭ, 2000. – 608 с.
4. Касторнова В. А. Развитие становления понятия образовательного пространства, базирующегося на информационно-образовательной среде / В. А. Касторнова // Теория и практика общественного развития. – 2012. – № 10. – С. 107–111.
5. Кириллова Н. Б. Медиакультура: от модерна к постмодерну // Н. Б. Кириллова. – 2-е изд. – М. : Академический проект, 2006. – 362 с.
6. Переосмысление развития сферы управления в новой Европе: доклад Туринской группы. – Люксембург : Европейский фонд образования, 1997. – 124 с.
7. Поташник М. М. Качество образования: проблемы и технологии управления // М. М. Поташник. – М. : Пед. о-во России, 2002. – 350 с.
8. Слободчиков В. И. Подходы и проблемы перехода к открытому образовательному пространству / В. И. Слободчиков // Переход к Открытому образовательному пространству: стратегии инновационного управления. – Томск, 2003. – С.3–12.
9. Соколова Г. Н. Модернизация как „ответ” общества на „вызов” глобальных изменений в мире / Г. Н. Соколова // Социологический альманах. – 2013. – № 4. – С. 23–38.
10. Цыцарев А. А. Сетевое информационное общество: антропологическое измерение / А. А. Цыцарев // Вестник Приамурского государственного университета им. Шолом-Алейхема. – 2011. – № 1-1. – С. 73–85.

Михаил Романенко

Концептуальные основания и основные направления инновационного развития образования в современных условиях

Определены концептуальные основания инновационного развития отечественного образования в рамках проблемного поля постклассического образования и постклассической философско-образовательной парадигмы. С учетом структуры образовательной деятельности и образовательного процесса определены основные направления формирования в Украине постсовременных образовательных практик. Особое внимание уделяется анализу инновационных трансформаций образования на региональном уровне.

Ключевые слова: инновации, постклассическое образование, региональное образование, философия образования.

Mykhaylo Romanenko

Conceptual principles and basic directions of education innovative evolution in present-day conditions

Conceptual foundations of innovative evolution of the native education in the area of problematic field of post-classic education, and post-classic philosophic and educational paradigm are revealed in the article. Taking into consideration a structure of educational activity and educational process, the main directions of forming in Ukraine post-modern educational practices are determined. A special care is attended to analysis of innovational transformations of education on a regional level.

Key words: innovations, post-classic education, regional education, philosophy of education.

УКРАЇНА: НЕ ДОПУСТИТИ РОЗКОЛУ

Наука -
школі

УДК 37.015:315.
858(477)

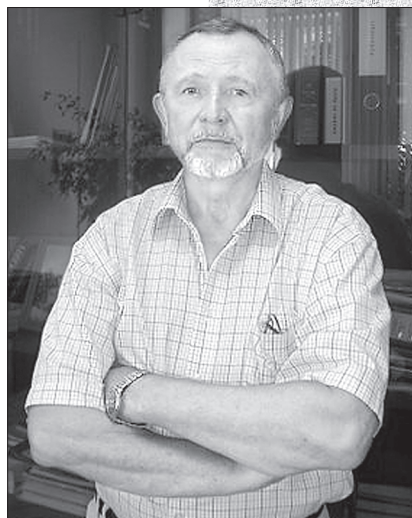
Сьогодні як в наукових виданнях, так і у ЗМІ спостерігається справжнє „штормове попередження”. Звідусіль чуються застереження українцям щодо неминучого для них лиха – деформації свідомості підрастаючого покоління внаслідок наростання внутрішнього протистояння в суспільстві. Вирішення цієї проблеми чомусь пов’язується насамперед з необхідністю переглянути практику застосування української мови та удосконалити програму викладання предмету історії в школі, а не з вирішенням цілого комплексу соціально-економічних та політичних проблем. Чи можуть освітяни взяти на себе відповідальність за всі проблеми, з якими зіткнулося наше суспільство? І від яких проблем нам, як свідомим громадянам, ніколи не відвернутися? Яке місце тут посідає проблема національної ідентичності?

Ключові слова: патріотизм, самоусвідомлення патріотизму, національна ідентичність, компетентні принципи освіти: „навчитися жити разом”, „навчитися набувати знань”, „навчитися працювати”, „навчитися жити”.

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ: виклик часу

Щоправда, дехто радить освітянам розслабитись і відпочити, оскільки вважають, що українці й надалі приречені на історичну безпам’ятність, на манкуртизм, бо проблему національної ідентичності нам неможливо вирішити в принципі. Так, російський автор багатьох науково-публіцистичних есе Рой Медведєв, піклуючись нібито за долю України, без жодного сумніву декларує: „але як створити єдину для всієї України історію, якщо такої в неї не було, як не було до того й незалежної державності? Адже відлік єдиної історії України

можливо вести лише з 1991 р.” [1]. Аргументація цієї тези досить проста у своїй примітивності: „На відміну від угорців, поляків чи шведів українці не змогли ні в середні віки, ні в більш пізніші часи створити власну державу, у них не було своєї монархії і родової аристократії. Україна не вела війн в якості самостійного державного утворення, не чеканила свою монету, не створювала власних органів управління і не видавала власних законів. Вона існувала згідно з чужими законами – польськими, австрійськими чи російськими” [2]. Логіка викладу підводить

Василь ТКАЧЕНКО

Член-кореспондент
НАПН України, доктор історичних наук,
професор

Від редакції:

Цією статтею відкриваємо новий проєкт „Соборність”. Її було підготовлено саме для цього проєкту на замовлення редакції ще восени 2010 року.

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-4'2014

до єдиного висновку: так було, так є і так залишиться назавжди – жити українцям за чужими законами і чужим розумом.

В короткій замітці неможливо дати розгорнуту контраргументацію викладених Медведєвим тез, від яких аж за версту несе гнилим духом ідеологічної спецоперації від імені нібито колишнього дисидента. Тут має вестися тривала і виважена роз'яснювальна робота, бо подібні прояви інформаційної війни не сьогодні з'явилися і не завтра відійдуть у минуле. І суть справи не лише в позиції недоброзичливців України. Хоча загострення актуальності проблеми національної ідентичності стосується не лише нас, а практично всіх країн світу включно із США і Росією (проблема „латинос” в південних штатах Америки та проблема регіонів Кавказу в політиці Росії). Проблема ця, судячи з усього, залишатиметься тривалий час у зоні постійної уваги, бо викликана вона не швидкоплинними чинниками, а тривалим і могутнім процесом глобалізації. Саме тому Голова комісії ЮНЕСКО з питань освіти Жак Делор зазначав: *„Наші сучасники потерпають від запаморочення, розриваючись між процесом глобалізації, прояви якого вони спостерігають і часто підтримують, і пошуками своїх коренів, опори в минулому, належності до тої чи іншої спільноти. Освіта має зайнятися цією проблемою, оскільки більш, ніж коли-небудь, вона є учасником процесу зародження нової всесвітньої спільноти і виявилася в самому центрі проблем, пов'язаних з розвитком особистості й різноманітних спільнот”* [3].

Як на мене, в цій ситуації, очевидно, було б не зовсім порядно покласти завдання формування національної ідентичності виключно на вчителів чи авторів підручників, яким просто не під силу методами дидактики нівелювати кризові настрої в суспільстві, які безпосередньо впливають на середовище дітей та підлітків. Хочемо ми того, чи ні, але в світогляд дитини вторгається обтяжене проблемами наше щоденне життя. Досить згадати, що твориться часто-густо у стінах Верховної Ради України

й транлюється на всю країну. Таке враження, що деякі наші депутати зовсім забули, що діти спостерігають за ходом парламентського дійства і їх висновки з побаченого вельми промовисті. Як засвідчили соціологічні дослідження Київського інституту проблем управління ім. Горшеніна, проведені влітку 2007 року методом контентаналізу вільного твору на тему „В якій країні я живу”, діти на загал у нас налаштовані патріотично. Однак, коли заходило про українську політику, тут відразу давався ознаки брак оптимізму: „В Києві революція, бандити борються за перемогу. А порядку немає” (Катерина З., 5 кл.); „Я живу в прекрасній країні Україні. Але в нас відбувається війна у Верховній Раді...” (Віталій Л., 5 кл.); „Мої батьки з дитинства привчили мене поважати рідний край, в якому я все своє життя буду рости, буду заробляти якісь копійки на хліб...” (Катерина Д., 6 кл.). Висновок дослідників – діти „переговорані” політикою, їх психіка відторгає такий неадекватний світ, де політизація переходить всі раціональні межі.

Тут знову хочеться апелювати до авторитету Жака Делора: *„З педагога багато запитується, іноді навіть надто багато, від нього вимагають виправити недоліки інших установ, які теж займаються питаннями освіти і професійної підготовки молоді. Від нього вимагають багато, в той час як зовнішній світ у все більшій мірі проникає в школу, зокрема через засоби інформації та комунікації”* [4]. Саме тому комісія ЮНЕСКО зазначала, що вирішальна роль освіти в справі розвитку особистості впродовж усього життя не є панцеєю, не є ключем для вирішення всіх проблем у світі, а всього лише одним із засобів, який, однак, більш ніж інші служить гармонійному й сутнісному розвитку людини задля подолання злиднів, відторгнення, нерозуміння, пригнічення й війн. Виходячи з цього, комісія ЮНЕСКО виокремила **чотири основні компетентнісні принципи освіти**, до яких відносяться: *навчитися жити разом; навчитися набувати знань; навчитися працювати; навчитися жити.*

САМОУСВІДОМЛЕННЯ ПАТРІОТИЗМУ

Значимість національної ідентичності – це не загальні слова, а реальна дійсність України, про яку свідчить невмолима статистика та результати соціологічних досліджень. Так, за даними *Всеукраїнського перепису населення 2001 р.*, на території України проживало тоді **48,2 млн. чоловік**, які, згідно з Конституцією України, і являли собою український народ. Він складається з представників понад **130 національностей**, у тому числі з ряду компактних етнічних спільнот. Частина етнічних спільнот є автохтонними, бо їх етногенез відбувся повністю в межах території України. Етногенез інших етнічних спільнот відбувся на їх історичних землях поза межами сучасної України, а це суттєво впливає нині на психологію їх представників. Найбільшою етнічною спільнотою є етнічні українці (на час перепису **37,5 млн. чол.**), які і представляють собою титульний етнос, що дав назву державі. Інші етнічні спільноти (крім корінних кримських татар, караїмів та кримчаків – **0,5%** населення України) відносяться до категорії національних меншин. Особливе місце в силу своєї чисельності й ролі в українській історії посідає меншина етнічних *росіян* – **17,3%** всього населення (близько **8 мільйонів**). Крім того, за роки незалежності утворилися етнічні групи, що складаються з іммігрантів (**2-3% населення**).

Здавалося б у цій палітрі етносів немає жодних проблем, оскільки серед існуючих двох сотень держав у світі лише якийсь десяток

РОЛЬ ОСВІТИ: НАВЧИТИСЯ ЖИТИ РАЗОМ

Навчитися жити разом означає не лише розуміти самих себе, але й розвивати знання про інших, їх історії, традиції й образ мислення.

Зрозуміла річ, науковці й працівники освіти не складають із себе відповідальності за формування громадянської й національної ідентичності школярів. Адже йдеться про національні інтереси України, про консолідацію української нації й шляхи поліпшення подальшого буття українського народу як суб'єкта історії. Більше того, академік Василь Кремень, будучи в той час Міністром освіти і науки України, наголошував, що саме сфера освіти повинна найбільшою мірою визначати рівень розвитку людини, а відтак *„першим нашим завданням має стати утвердження і в громадській думці, і в суспільній практиці справжньої пріоритетності сфери освіти як необхідної умови національного розвитку і національної безпеки. Нам необхідно згуртувати українську націю навколо проблеми освіти, об'єднати зусилля не лише освітян, а й усього суспільства. Другим ключовим завданням має стати модернізація освіти відповідно до викликів XXI століття і вимог української державності”* [5].

Чим визначалася така позиція діячів освіти, виходячи із специфіки розбудови української державності? Насамперед тим, що в Україні дехто постійно викликає з небуття дух регіонального сепаратизму, а тому ми маємо самі дійти консенсусу щодо своєї національної ідентичності, визначившись насамперед щодо трьох засадних питань української національної ідеї: „Ким ми були? Ким ми є? Ким ми прагнемо стати в майбутньому?”. Врешті-решт, яким буде місце України в сучасному глобалізованому світі? Очевидно, що саме в цій площині своє вирішальне слово мають сказати насамперед науковці і працівники освіти. Тут ми знаходимо підтримку з боку академіка Михайла Згуровського: *„заангажованість більшості політиків на вузькопартійні, вузькогрупові і комерційні інтереси не дозволяє їм піднятися до рівня державних діячів”* [6].

Дуже прикро усвідомлювати, що фінансово-економічна криза, яка в 2008 році кинула виклик практично всім державам світу, застала Україну у стані політичного паралічу. Не дивно, що в європейських структурах навіть ішли дебати про те, якого терміну вживати щодо України – чи то „держава”, а чи „країна”, що свідчило про розуміння Європою відсутності належно консолідованої національної еліти в Україні та дівості її державних органів влади. Відтак і президент Проекту перехідних демократій Брюс Джексон (США), як і ряд інших західних експертів, відверто наголошували на тому, що *„ніхто у Верховній Раді не підзвітний перед українськими виборцями... Це характеристика незрілої та безвідповідальної політичної номенклатури”*. Саме це є основною причиною того, що *„Україна завжди перебуває в кризі. Чесно кажучи, це постійний феномен. Час іде, і це стає звичним і нудним. Я маю на увазі те, що світ більше не реагує на політичну нестабільність в Україні. Це вже стало свого роду рутиною”* [7].

За цих умов якась-таки державна структура та громадські діячі повинні були заповнити той вакуум довіри до державних інституцій та перейнятися, поряд з іншими, завданням формування громадянської та національної ідентичності в новоствореній державі. Саме такою могла стати насамперед система освіти, яка за ступенем довіри в суспільстві посідає третє місце після церкви й армії, набагато опередивши ступінь довіри до органів законодавчої та виконавчої влади. До того ж, формування людської особистості та національної ідентичності громадянина держави традиційно є однією з основних функцій системи освіти. Саме про це зазначає відомий англійський дослідник Ентоні ▶

Сміт: „Національна ідентичність виконує, крім того, ще й вужчі, внутрішні функції для індивідів у спільнотах. Найочевиднішою є згуртування членів як людей «одної національності» і «громадян». Сьогодні цього досягають завдяки обов'язковій, стандартизованій державній системі масової освіти, з допомогою якої державна влада сподівається прищепити вірність нації й самобутню однорідну культуру...» [8].

Звісно, Україна не є стандартно одноманітною. Більше того, слід враховувати, що існують досить глибокі розходження в політичній культурі та соціальному досвіді жителів різних регіонів країни. Особливо це стосується Закарпаття, яке внаслідок геополітичної відірваності впродовж століть від основного масиву нинішньої України залишилось своєрідним куточком давньої дунайсько-балканської цивілізації, та Криму, що був тривалий час далеким „уламком” середземноморської цивілізації. Але й решта регіонів України теж різняться між собою за тим, як органічно і динамічно розвивалася в них українська ідентичність. Так, Галичина різко відрізняється від Волині тому, що за століття перебування в складі Австрійської корони в умовах відносної конституційної свободи змогла розбудувати національну ідеологію й культуру самоідентифікацію. Волинь відрізняється від Полісся, бо у 1920-1939 рр. входила до складу Польщі і тоді пережила період національного відродження, не зазнала втрат від Голодомору й радянського терору. Полісся і Поділля відрізняються своєю більшою україномовністю і консервативністю від індустріального Подніпров'я. Останнє теж відрізняється від Степу і Слобожанщини, бо, з одного боку, більш повно зберегло своє етнотворче ядро. Слобожанщина і колишня Новоросія відрізняються від Донеччини тим, що при інтенсивній колонізації за рахунок різноманітних національних груп, все-таки основним і переважачим субстратом тут були етнічні українці. Донеччина і Причорномор'я, де в середньому українці складають лише від 50 до 70% населення, у період 1920–1960-х років зазнали найпотужнішої демографічної видозміни внаслідок масового напливу російськомовних робітників із різних регіонів СРСР. Саме тому в цих регіонах не зміг сформуватися якийсь вагомий український національний стрижень, українське населення і його культура були маргіналізовані [9].

Таким чином, врахування регіональних особливостей є питанням першорядної ваги, тому що нація покликана розвивати соціальні зв'язки шляхом культивування спільних цінностей, символів і традицій. Так, наприклад, коли суспільство доходить до консенсусу у справі використання спільних символів (прапорів, монет, одностроїв, церемоній), а також приходить до злагоди щодо спільних „героїв” і „лиходіїв” (вшанування пам'яток і відзначення пам'ятних дат), тоді члени спільноти переймаються усвідомленням спільної культурної спадщини й своєї культурної спорідненості. Саме за таких передумов чуття спільної ідентичності й належності підкріплює й надирає їх в скрутну годину, а нація стає колективом людей, натхненних вірою у свою спроможність подолати труднощі й перешкоди. Врешті-решт, чуття національної ідентичності стає могутнім засобом самовизначення й самоорієнтації індивіда у світі крізь призму „колективного МИ” та своєї самобутньої культури. Саме завдяки спільній неповторній самобутності культури при існуючому засиллі низькосортної і нівелюючої „масової культури” наші співвітчизники отримують спроможність дізнатися, „хто ж ми такі” в сучасному світі, відкрити для себе часто втрачене своє „автентичне Я”, що так потрібно в сьогоденній Україні для багатьох зневірених і дезорієнтованих молодих людей, яким судилося зіткнутися з надміру мінливим і невпевним сучасним світом.

можна було б віднести до моноетнічних. Згідно з даними згаданого вище перепису населення 2001 р., **українська мова є рідною для 67,5% жителів країни, в тому числі й для 85% етнічних українців, 4% росіян і 11% представників інших національних меншин. 29,6% жителів України, в тому числі 15% українців, 96% росіян і 31% представників інших національних меншин рідною вважають російську мову.** Але це все суха статистика перепису. Якою ж є сьогоденна практика?

Суть проблеми полягає в тому, що спадщиною імперської політики в сучасній Україні є фактична двомовність, яка могла б бути (і насправді об'єктивно є!) фактором розвитку, а не розбрату, якби ця проблема не стала предметом спекуляцій з боку значної частини сучасного правлячого класу, все ще переважно пострадянського і поки що не проєвропейського. Як показують соціологічні дослідження, в результаті тривалого процесу столітньої русифікації, *мовна структура населення України станом на 2007 рік мала такий вигляд: 38,5% громадян у побуті спілкувалися лише українською мовою, 30,36% – винятково російською, а 30,54%, залежно від обставин, вживали або українську, або російську.* І тут ми теж не бачимо проблеми, бо вибір мови спілкування належить до невід'ємних прав людини.

Тривогу викликає те, що мовний процес з боку росіян, які проживають в Україні, проходить при очевидному ігноруванні української мови: двомовними є передусім етнічні українці та ті громадяни України, які

вважають рідною українську мову, а росіяни, як показують соціологічні дослідження, є переважно одномовними. Тобто, на практиці складається так, що всі неросійські мови в Україні, в тому числі й українська, були та залишаються „донорами” для російської мови.

Зрозуміла річ, від контингенту російськомовних чекають взаємності – кроків у напрямі опанування українською мовою. І ці очікування не є безпідставними. Так, за соціологічними даними Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, **86%** російськомовних громадян України сприймають Україну як свою Батьківщину, а **72%** повністю або скоріше являються її патріотами. Ще один характерний штрих: **третина російськомовних відносять себе до української культурної традиції**, майже **третина – до радянської** (старше покоління), а вже **6%** – до європейської. До російської культурної традиції відносить себе менше четвертої частини.

Разом з тим, не слід заплющувати очі й на те, що корені проблеми лежать значно глибше. **Суть проблеми полягає** не стільки у регіональній відмінності України (здебільшого російськомовні Схід та Південь), скільки в **глибинній денационалізації значної частини населення, а також його байдужому ставленні до своєї національної ідентичності** взагалі. І причини тут ті, які неспроможна вирішити сама лише система освіти: **національна ідентичність неможлива поза існуванням достатньо розвинутого громадянського суспільства**; національна ідентичність є неможливою **без відчуття соціальної справедливості і захищеності, без реального існування соціально відповідальної держави**. Згідно з соціологічними даними респонденти вважають, що: **право на достатній життєвий рівень** для себе і для своєї сім’ї не дотримується для майже **90%** опитаних; на охорону здоров’я – **понад 80%**; на повагу гідності людини – **до 80%**; на працю та можливість цією працею заробляти на життя – **до 80%**. Але найбільш важливим є те, що майнове розшарування в Україні – одне з найбільших се-

ред європейських країн. За оцінками Світового банку, у 2005 р. **доходи 10%** найбільш забезпеченого населення України **перевищували доходи 10%** найменш забезпеченого **більш ніж у 47 разів** [10]. **Це далеко не європейський показник**, а скоріше, африканський чи латиноамериканський. Окремі люди негативно налаштовані проти української мови та культури лише тому, що українська держава не стала соціально відповідальною щодо цих людей, які живуть „на нашій, не своїй землі”.

Відтак напращується висновок, що загострення національного, зокрема мовного питання відповідає інтересам тих, хто хоче відволікти увагу народу від назрілих соціально-економічних проблем. Склалася парадоксальна ситуація – турботу про долю російської мови найбільше висловлюють там, де на практиці українська мова витіснена з ужитку (Крим, Донбас), а російській мові взагалі нічого не загрожує. Власне, проблему складають не так самі мешканці східних та південних регіонів, як певна частина політично активної верхівки цих регіонів, яка несе в собі ідеологію та психологію російської імперської традиції. На думку академіка Бориса Олійника, **„мовна проблема – це виклик і спроба зачепити наші державні структури, аби з’ясувати: є у нас держава, чи немає. Тому якщо ми поступимось, настане другий період – федералізація, яка вже давно виношується в планах окремих людей”** [11].

Однак є й відрадне явище. Поза тим, що мовне питання цілеспрямовано штучно політизується, серед списку найбільших 30 проблем, сформульованих соціологами, проблема російської мови посіла лише 26-те місце, а проблема української – 24-те. В цілому 52% громадян відносять мовне питання до неактуальних або взагалі неіснуючих, надуманих [12]. **Наскільки вони праві – покаже, очевидно, найближче майбутнє**. Тут особливо актуальними для України залишаються зазначені вище принципи комісії ЮНЕСКО. І не лише тому, що ми ще не вийшли з стану фінансово-економічної кризи, та й привид політичного хаосу все ще витає над

Україною. Просто ми маємо сприйняти кризу в її первинному філософському розумінні: як „вирішення”, тобто поворотний пункт і вихід із важкого перехідного стану, що виводить систему на новий, більш високий ступінь самоорганізації.

Нині ми є свідками суспільної втоми й збайдужіння, з одного боку, й наростання радикальної нетерпимості – з другого. За цих обставин маємо насамперед перейнятися проблемами освіти, того „соціального капіталу”, який би допоміг утвердити принципи демократії, особистісної самореалізації та виявлення талантів і творчого потенціалу різноманітних спільнот. І тут перегляд засад освіти, в тому числі історичних знань, під кутом світоглядних, етичних і культурних аспектів самоорганізації суспільства може дати шанс кожному зрозуміти іншого, а також увесь світ в його хаотичному русі до якоїсь єдності. Адже в цім процесі слід розпочати з того, щоб **навчитися розуміти самих себе**, докласти внутрішніх зусиль, заснованих на знаннях, роздумах, досвіді й самокритиці і, врешті-решт, дійти тієї простої істини що **наш світ нині щонайбільше потребує взаєморозуміння, мирних стосунків й гармонії** (чому б ні?).

Василь Ткаченко

Україна: не допустити раскола

Сегодня как в научных изданиях, так и в СМИ наблюдается настоящее „штормовое предупреждение”. Отовсюду слышатся предостережения украинцам относительно неминуемой для них беды – деформации сознания подрастающего поколения из-за нарастания внутреннего противостояния в обществе. Решение этой проблемы почему-то связывается в первую очередь с необходимостью пересмотреть практику применения украинского языка и усовершенствовать программу преподавания предмета истории в школе, а не с решением целого комплекса социально-экономических и политических проблем. Могут ли педагоги взять на себя ответственность за все проблемы, с которыми столкнулось наше общество? И от каких проблем нам, как сознательным гражданам, никогда не отвернуться? Какое место здесь занимает проблема национальной идентичности?

Ключевые слова: патриотизм, самоосознание патриотизма, национальная идентичность, компетентностные принципы образования: „научиться жить вместе”, „научиться приобретать знания”, „научиться работать”, „научиться жить”.

Vasyl Tkachenko

Ukraine: to prevent alienation

Today, as it can be observed in scientific editions as well as in MASS-MEDIA, a real “storm warning” takes place. Warnings to Ukrainians can be heard from everywhere concerning an inevitable misfortune for them – deformation of consciousness in oncoming generation because of growing internal opposition in society. The solving of the problem is first of all connected in some reason with necessity to overview practices of using Ukrainian language, and to improve teaching programs on history in schools, but not with solving a complex of social-economical and political problems. Can teachers take responsibility for all problems which our society clashed with? And what problems to us, being conscious citizens, are inevitable? What place a problem of national identity takes here?

Key words: patriotism, self-perception of patriotism, national identity, competent-based principles of education: „to learn to live together”, „to learn to acquire knowledge”, „to learn to work”, „to learn to live”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Медведев Р. Расколотая Украина. М.: Институт экономических стратегий, Международная академия исследования будущего. – 2007. – С.166.
2. Там же. – С.119-120.
3. Делор Ж. Образование: необходимая утопия. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.diaghilev.perm.ru/g11/media/sotrud/inf1.htm>
4. Там само.
5. Кремень В.Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи). – Київ: „Грамота”, 2003. – С.26.
6. Згуровський М. Дослідницькі університети: шанс для Європи // „Дзеркало тижня” (Київ), – 2006. – 14 жовтня. – №39. – С.14.
7. Цит. за: Сірук М. Про незрілість і безвідповідальність // „День” – 2008. – 18 листопада. – № 209. – С.1.
8. Сміт Д.Е. Національна ідентичність. – К.: Основи, 1994. – С.25-26.
9. Баган О. Наша різноманітність: загроза і взаємозбагачення // „День” (Київ). – 2006 р. – 23 лютого. – №33, – С.4.
10. Національна безпека і оборона. – 2007. – №9. – С.41.
11. Цит. за: Кацун Ю. Кого захищати // „День”. – 2006. – 6 червня. – №91. – С.6.
12. Баган О. Наша різноманітність: загроза і взаємозбагачення // „День”, №224, 21 грудня 2006 р. – С.4.

ПСИХОЛОГІЯ: Упровадження здобутків в шкільну практику

*Компетентнісний підхід – ключова проблема
науки..... С. 28
і практики управління..... С. 52*

*Зміна пріоритетів наукових досліджень
як засіб/механізм упровадження
їх здобутків/результатів..... С. 35*

Про директора-універсала С.30

*Вітчизняна психологія отримує другий
шанс стати справжньою наукою С.37*

*Пізнати себе людині потрібно для того, щоб
виявити здібності, закладені в неї самою
природою, усвідомити свої фізичні й розу-
мові можливості та особливості характеру.
Це дасть змогу обрати відповідний рід трудової
діяльності — „сродну працю”.*

Григорій Сковорода

*„Педагог – це не той, хто проводить уроки,
педагог – особливий стан душі”.*

С. Л. Рубінштейн

ДІЯЛЬНІСНИЙ ТА КОМПЕ- ТЕНТНІСНИЙ ПІДХОДИ: СУТНІСТЬ І СФЕРИ ЗАСТОСУВАННЯ

У статті розкрито основні положення діяльнісного й компетентнісного підходів як концептуальної основи конструювання і реалізації в практиці роботи загальноосвітніх навчальних закладів дидактичної моделі навчання учнів проектних класів. Визначено основні напрями вдосконалення проекту.

Ключові слова: методологічні основи, діяльнісний підхід, теорія поетапного формування розумових дій, компетентнісний підхід.

Іван БЕХ

Директор Інституту проблем виховання НАПН України, доктор психологічних наук, дійсний член НАПН України

Сьогодні в системі освіти змінено пріоритети з навчання на розвиток підлітка як особистості, яка зростає, з накопичення нею „багажу” наукових знань на вміння їх застосовувати в конкретних життєвих ситуаціях. Це вимагає вико-

ристання нових (нетрадиційних) підходів до організації навчального процесу. Поняття „підхід” консолідує найбільш загальні положення, систему приписів, правил (принципів), на основі яких організують і здійснюють освітній процес. Нині найбільш продуктивними видаються *компетентнісний і діяльнісний підходи*. То на якому з них має переважно базуватися сучасна навчальна діяльність? На думку багатьох видатних

учених (психологів і педагогів), вона має ґрунтуватися на методологічних положеннях *діяльнісного* підходу. Ми не обмовились, саме *ґрунтуватися*, адже далеко не завжди в основу організації навчальної діяльності учнів покладено діяльнісний підхід у, так би мовити, чистому вигляді.

1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ МЕЖІ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ

Творцем цього підходу є видатний російський учений П. Я. Гальперин – автор *теорії “формування розумових дій та понять”*. Нині він вважається фундатором психодідактики як центральної складової педагогіки навчання, яка ґрунтується на глибоких психологічних знаннях (закономірностях) породження процесів свідомості у підлітка як особистості, яка вдосконалюється. Його вчення було відповіддю на незадовільний стан традиційного навчання і розвитку учня, з яким зіткнулася як теорія, так і відповідна їй практика.

Основним недоліком у цій освітній сфері виявився *формалізм знань*, відсутність їх достатнього усвідомлення, переважна опора на запам'ятовування. Як наслідок, неможливість за допомогою таких знань досягти певних практичних цілей та успішно виконувати різноманітні життєві завдання.

Діяльнісний підхід вимагав переосмислення ряду понять, пов'язаних із процесом навчання, а то і введення нових. Провідною категорією процесу навчання було покладено "дію" як активність суб'єкта, що спрямована на досягнення певної навчальної мети. Дія є сутнісною основою діяльності. Адже за умови, що дія (окрім досягнення тієї чи іншої мети) може й певним чином мотивуватися, тоді вона трансформується у *діяльність*. Остання може включати одну або декілька дій, поєднаних у доцільній послідовності. Так, засвоєння учнем певного математичного знання може ґрунтуватися на пізнавальному мотиві чи мотиві престижу, групового визнання тощо.

Наголосимо, що за умовою діяльнісного підходу йдеться про предметно-перетворювальну дію, а не про дію перцептивну, дію сприймання, яка займає важливе місце у традиційному навчанні.

Згідно з ученням П. Я. Гальперина, єдиним способом пізнання вважається шлях: від предметно-перетворювальної дії до знання. Учений наголошував, що саме предметно-перетворювальна дія має внутрішні потенції відкрити знання як свій результат. Він уточнював, що процес навчання має ґрунтуватися на предметно-перетворювальних діях саме пізнавальної спрямованості. Зокрема, учень може зігнути металеву смужку з метою помістити її в ранець. Спрямованість такої дії буде суто практичною, а не пізнавальною, коли він спеціально виявляє властивість металеві стрічки, згинаючи її.

За формулою "*від предметно-перетворювальної дії – до знання*" криється напрям *від мислення – до знання*. Адже будь-яка предметна дія у своєму процесуальному розгортанні – це і є про-

цес мислення, який, відповідно, теж предметний. У цьому зв'язку в психології виділяються наочно-дієвий, образно-дієвий та абстрактно-дієвий типи мислення. Скрізь зберігається предметність мислення, змінюється лише форма цієї предметності (зовнішній – внутрішній плани).

Діяльнісний підхід практично реалізує ідею, згідно з якою школа повинна *вчити мислити*, а не просто завантажувати учня навчальним матеріалом. Прихильники діяльнісного підходу виходять з того, що засвоєння навчального матеріалу ще не збігається автоматично із формуванням здібності мислити. Тож їхні пошукові зусилля зосередилися на подоланні цієї різниці. Вони закликали перестати розглядати засвоєння знань і формування розуму як два різні завдання, тобто такі, що розв'язуються нарізно, незалежно одне від одного, і, відповідно, різними способами та методами.

Діяльнісний підхід дає відповідь на кардинальне запитання: як побудувати процес засвоєння знань так, щоб він одночасно був процесом формування здібності мислити. Із цієї метою був переглянутий погляд на саме поняття "знання". Утверджувалась думка, що неможливо "знати" взагалі – можливо знати тільки щось визначене, той чи інший предмет (природний, математичний, історичний), а дійсно знати предмет – значить уміти самостійно оперувати ним, використовувати його, і, головне – розбиратись у ньому (розуміти його внутрішню будову, знати походження).

Підкреслимо, що доцільно використовувати кожен предмет можливо тільки відповідно до його власної природи (розуміння його призначення, функції, яку він виконує: наприклад, служити зберіганню рідини, витримуванню тиску тощо). Учень повинен уміти пояснити умови походження, конструювання, призначення того чи іншого предмета.

Мислення ж розкриває спосіб одержання такого знання. Тож за своїм результатом мислення разом із процесом його одержання, учень засвоїть одночасно і той спосіб мис-

ДИРЕКТОР ШКОЛИ ТА ЯКИМ ЙОМУ БУТИ?*

Інтерв'ю Ольги Виговської з Іваном Бехом

О.В.: Іване Дмитровичу, як Ви вважаєте, чи є потенціал в українській державі, щоб виплекати директора-лідера української спільноти?

І.Б.: Потенціал в Україні в цьому плані полягає у двох аспектах. Перший аспект – це ті 4-5% серед попущалції українців, які характеризуються обдарованістю, ось із цієї частини треба виховувати справжнього лідера-керівника. Другий аспект – це правильне навчання, правильне виховання ще того студента, який буде колись директором школи. Від того, в яку систему дійсності ми включимо цю підростаючу особистість, ким вона буде у своїй групі – малій чи великій, залежатимуть її якості як лідера, який зуміє керувати будь-якою соціальною групою: чи то буде колектив школи, чи певне об'єднання. Тому потенціал надзвичайно великий. Оскільки ми перебудовуємо нашу освіту, робимо її якісною, то зможемо з упевненістю говорити, що в нас збільшиться потенціал такого лідерства, щоб на чолі будь-якої структури стояла досвідчена людина, яка може повести за собою, яку поважають, яка має великий авторитет. Оце і є лідер.

О.В.: Кажуть, що немає політичної еліти, а є освітянська?

І.Б.: Обов'язково.

О.В.: Кого ж ми можемо вважати такою елітою?

І.Б.: Ми не всі рівні у своїх потенційних можливостях: в інтелектуальних, духовних. Той, хто піднявся на вищий шабель розвитку розумового, духовного, комунікативного – отой і є еліта. І вона в нас зараз надзвичайно масова.

О.В.: Скажіть, будь ласка, чи сьогодні можна вважати директора школи лідером, поводирем нації?

І.Б.: У сьогоднішніх умовах, це як зірки на небі: одні світять яскравіше, а інші – тьмяніше; ота яскрава зірка серед великої кількості тьмяних і є сучасним директором. Сьогодні є достатня кількість таких директорів, які, на відміну від інших, відзначаються високим рівнем готовності та здатності до саморозвитку, до професійного саморозвитку.

О.В.: Тобто, це кращі вчителі?

І.Б.: Кращі, з яких вибираються вже різного роду управлінці.

О.В.: Іване Дмитровичу, яка роль директора Вам більше імпоує: директор-керівник проєктів, директор-організатор дитячого шкільного життя? Якою взагалі повинна бути його основна функція?

І.Б.: Я вважаю, що директор повинен бути освітянським універсалом. Він повинен бути й організатором, і фахівцем з певної галузі як викладач, а також орієнтуватися в інших сферах життєдіяльності суспільства.

О.В.: Скільки серед наших директорів, з якими Ви працюєте, отаких директорів-універсалів?

І.Б.: З однієї групи, що складається з десяти осіб, може бути 1-2 директори.

О.В.: Завжди?

І.Б.: Так. Характерною особливістю є й те, що раз директори доволі молодого віку – 30 років і старші. Оце той резерв, той наш освітній потенціал, який треба оберігати, підтримувати.

О.В.: Які ж особливі риси виділяють їх з-поміж інших директорів?

І.Б.: Самодостатність, відповідальність і гуманістична спрямованість. Якщо в директора вони є, то це справжній директор.

лення, за допомогою якого цей результат (як знання) був досягнутий і може бути досягнутий знову, якщо забудеться.

Діяльнісний підхід вимагає чіткого розмежування понять “знання” та “інформація”. Зауважимо, що нині спостерігається тотальне засилля останнього поняття і невинправдане витіснення першого.

Інформація – це відомості будь-якого характеру, що найчастіше виражають думки сумнівної вірогідності, і, як правило, такі, що не збігаються, і навіть такі, що суперечать одна одній.

Знання – це перевірений практикою суспільства результат пізнання дійсності, головна особливість якого – істинність і несуперечливість.

Саме знання, ураховуючи контекст його засвоєння у навчальному процесі, розподіляють на емпіричні й теоретичні (наукові). Емпіричні знання фіксують результат безпосереднього сприймання – сенсорні знання та знання конкретних (частіше за все причинно-наслідкових) зв'язків між предметами і явищами. Наукові знання відображають властиві певним об'єктам внутрішні закономірності. Саме про такі знання ішлося вище. Додамо, що лише тоді, коли учневі зрозуміле походження того чи іншого об'єкта, стає можливим стверджувати, що учень володіє поняттям (знанням) про цей об'єкт.

Відтак правомірно інтерпретувати, що термін знання (поняття) одночасно означає і результат мислення (відображення дійсності), і процес його одержання

(тобто дії як результат мислення). Таке знання, як пізнавально-мислительна єдність, можна визначати як **навчальну здібність**, яка, з одного боку, є знанням, а з іншого – способом мислення. Кваліфікуючи такі здібності навчальними, ми тим самим наголошуємо, що вони виникають не на основі природних задатків, а є результатом науково доцільного навчання. Саме вони мають стати предметом підвищеної уваги педагога.

Знання-здібності завжди узагальнені і мають справу з істотними властивостями об'єктів. У діяльній парадигмі істотна властивість (у поєднанні з спроможністю) – це сторона предмета, яка виступає матеріальною основою перетворення його у відповідний цій стороні процес функціонування (розтягування, згинання, текучість тощо). Так, у наведеному прикладі з металевою смужкою учень вичленив лише одну істотну властивість – згинання – і використав її, хоча у цьому об'єкті містяться й інші істотні властивості (твердість, теплопровідність), які теж можна використати у відповідних практичних цілях.

Діяльній підхід пропонує чіткі критерії розрізнення процесів навчання і розвитку. Ефективність навчання вимірюється кількістю та якістю знань (понять), а ефективність розвитку – тим, наскільки розвинені в учнів основні форми психічної діяльності, що дозволяють їм швидко й глибоко орієнтуватись у явищах навколишньої дійсності (способи мислення, увага, творчі здібності, пам'ять).

КОМПЕТЕНТНІСТЬ, КОМПЕТЕНЦІЇ ЧИ/ТА ЗУНИ ?

Інтерв'ю Ольги Виговської з Іваном Бехом

О.В.: На цьогорічному методологічному семінарі НАІПН, що був присвячений проблемі компетентності та компетенціям, прозвучала думка стосовно поняття компетентності, а саме, що набір компетентностей і є кваліфікацією, якої набуває освітянин, директор школи. Яких тоді компетентностей має набути директор-універсал*, якщо це кваліфікація та єдине мірило готовності його до роботи?

І.Б.: У тих сферах, про які ми говоримо, у кожному сегменті директор повинен бути майстром, а майстерність – це і є компетентність: управлінська, навчальна, організаційна.

О.В.: Але часто кажуть, що компетентність – це і є вміння, навички. Як розмежувати ці поняття?

І.Б.: Що таке вміння і звідки воно виникає? Це знання в дії. Знання, які отримав директор, можуть бути поверхневими, емпіричними. Коли ж директор володіє системою наукових знань, то це і є та глибинна психологічна основа, на якій розгортається його вміння в різних сферах. При щоденному повторенні вміння переростають у навички, формують відповідні схеми дій, які, відточуючись до автоматизму, дозволяють активувати й творчий момент, оскільки директор повинен бути творчою особистістю.

О.В.: Автоматичність – це і є майстерність?

І.Б.: Я б сказав, що це майстерність, доведена до автоматизму.

О.В.: А нам дуже потрібні терміни – „компетентність”, „компетенції”? Чи несуть вони особливе семантичне навантаження, чи це те ж саме, що „знання”, „уміння” і „навички” та майстерність володіння ними?

І.Б.: Вони потрібні. Але оскільки в нашій педагогічній науці немає єдиного погляду на будь-яке явище, немає одностайності й понятійного визначення. Компетентнісний підхід розглядається у широкому та вузькому розумінні. Я прихильник вузького розуміння компетентнісного підходу, тому що сферу навчання повинен забезпечувати діяльній підхід, але правильно зрозумілий діяльній підхід, авторами якого були визначні радянські вітчизняні вчені школи Л. Виготського. Вони є родоначальниками діяльній підходу, який забезпечує повноцінний розумовий розвиток, тобто теоретичного рівня, також теоретичну свідомість. А компетентнісний підхід має підхопити ці набутки, які дає діяльній підхід, і перенести у світ широкої практики, у світ виконання дитиною різноманітних практичних завдань. Поєднання діяльній і компетентнісного підходів і забезпечує цілісний розвиток дитини: людина пізнає світ і об'єктивно змінює його на основі того, як вона його пізнала. Безкінечний прогрес людства у цьому й закладений: щоб не було розриву між світом пізнання і світом практики. Але завжди тут не було жодної гармонії, і тільки зараз ми починаємо про це говорити і намагаємося щось зробити.

О.В.: Ще одне запитання: Ви сказали, що знаннєвого підходу немає? Що Ви мали на увазі?

І.Б.: Я мав на увазі так званий задачний підхід. Які знання нам потрібні, які не потрібні? Знання, які завчені і які на основі пам'яті, нічого не дають, а знання, що виникають на основі діяльності, результатом якої є знання, звичайно, потрібні.

О.В.: Дякую, гадаю, що Ваші відповіді стануть у нагоді нашому читачеві, керівнику школи.

* Про „директора-універсала” – у врізі 1.

2. ФОРМУВАЛЬНО-РОЗВИВАЛЬНА ФУНКЦІЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ

Діяльнісний підхід на методичному рівні пов'язаний із введенням П. Я. Гальпериним категорії “орієнтовна основа дії” (ООД). У ній виокремлюється орієнтовна основа (частина) і виконавська частина. Ці дві основні частини предметної дії в суб'єктивному плані можна назвати “розумінням” дії та “умінням” його виконувати. Орієнтовна частина включає: визначення загальних умов та складання плану дії, контроль і корекцію її виконання (“розуміння”). Друга частина предметної дії складає саме виконання (“уміння”), яке певною мірою залежить від орієнтовної частини.

Так, при оволодінні написанням літер алфавіту (із цього починалися експерименти в межах діяльнісного підходу) учень повинен уміти визначити чотири сторони аркуша (верхня, нижня, ліва, права) для розміщення певної букви, чітко планувати послідовність написання її складових частин (з якої сторони починати процес написання, як продовжувати і де закінчити) та контролювати хід дії написання.

Процес формування будь-якої предметної дії (мовної, математичної, природничої тощо) відбувається поетапно: від зовнішнього плану реалізації до внутрішнього. Зовнішній план — це матеріальна дія, внутрішній план — це лише думка про дію, тобто ідеальна дія. Предметна (матеріальна) дія і думка про неї складають кінцеві ланки єдиного процесу. Таким чином, матеріальний процес перетворюється у процес психічний.

Розрізняють **три типи ООД**. Навчання за першим типом ООД відбувається на основі механізму *наслідування*. Воно найменш продуктивне.

Навчання за другим типом ООД полягає в тому, що учень має справу лише з *обмеженим засвоєнням окремих завдань*. Основним недоліком такого навчання є те, що для кожного нового завдання доводиться заново давати учневі ООД. Тут майже не відбувається перенесення засвоєної учнем ООД в нові умови. Загалом ООД дру-

гого типу має емпіричний (а не теоретичний) характер.

Навчання за третім типом ООД *спрямоване на озброєння учня таким методом аналізу, за допомогою якого він зможе самостійно скласти для будь-якого явища з певної сфери певну орієнтовну основу дії*. Так, у наведеному нами прикладі з написання літер алфавіту учневі задається така орієнтовна основа (загальний спосіб навчальної дії), яка допомагає йому, засвоївши написання букви *і*, самостійно створювати ООД для написання літер *и, ї, й, ш, щ, ь*. Тут відбувається широке узагальнення, яке дозволяє учневі самостійно переносити загальний спосіб написання класу літер алфавіту, сформований на одній букві (*і*), на споріднені. Оскільки у цієї групи букв є спільні елементи з деякими варіаціями (одна пряма лінія із заокругленням внизу, або декілька прямих ліній з певними додатковими елементами). Таку загальну структуру класу літер *і* має усвідомити учень.

Існує сформульована в експериментальних дослідженнях *закономірність, згідно з якою орієнтовна основа третього типу за мірою оволодіння нею перетворюється в поняття (наукове теоретичне знання), у навчальну здібність, про яку йшлося вище, а виконавська частина — у навчальне уміння і навичку*.

Навчання за третім типом ООД — це по-справжньому розвивальне навчання, коли відбувається повноцінний інтелектуальний розвиток школяра, “одиницею” якого виступає саме навчальна здібність як центральне “уміння вчитися”.

Уміння вчитися як фундаментальна людська здібність передбачає готовність суб'єкта самостійно будувати й перетворювати власну життєдіяльність, бути справжнім її суб'єктом. Саме ця здібність дозволяє людині самовизначитися у життєвому світі, залучитися до існуючих і створювати нові види діяльності й форми спілкування з іншими людьми.

Нинішня програма початкової загальної освіти вже націлює на виховання у школярів навчальної самостій-

ності та вміння вчитися. Більше того – відсутність уміння вчитися, нездатність бути суб'єктом власної навчальної діяльності викликає справедливе незадоволення і неспокій дорослих: дитина, яка до закінчення початкової школи не набуває цього вміння, у середній школі перестає вчитися, породжуючи серйозні підліткові проблеми шкільного негативізму і невротизму.

Уміння вчитися, про яке йдеться, це на діяльнісному рівні вміння самостійно вчити себе, здатність змінювати себе, здобуваючи нові знання та способи дій. На перших етапах учень вчить себе, самостійно виконуючи конкретно-частковий завдання певного змісту (лінгвістичного, математичного, природничого, історичного). Таке психологічне явище стає можливим за умови, що учень, навчаючись за третім типом ООД, оволодіває науковим поняттям як навчальною здібністю, яку він використовує для виконання поставлених конкретно-часткових завдань.

Наголосимо:

1) навчальна діяльність за третім типом ООД розгортається у формі навчального завдання, яке безпосередньо спрямоване на аналіз школярем умов походження теоретичного поняття (навчальної здібності) та на оволодіння відповідним узагальненим способом дії (орієнтовною частиною дії) певного навчального змісту;

2) якщо учень у процесі навчання не оволодіває науковими знаннями як узагальненими (у певних змістових межах) навчальними здібностями у нього не може сформуватися вміння вчитися у розкритій нами сутності;

3) уміння вчитися, що формується у межах діялісного підходу, різко виділяється у списку загальношкільних умінь (читати, писати, рахувати).

У найширшому сенсі вміння вчити себе означає здібність долати власну обмеженість спочатку у сфері конкретних предметних знань і навичок (на це вже спроможні молодші школярі), далі – у сфері будь-якої діяльності та людських відносин.

Центральне „уміння вчитися” у своїй довершній формі як розумова здібність ґрунтується на сис-

темі процесуально-діялісних здібностей, якими повинен оволодіти учень під час навчальної діяльності. Диференціацію таких здібностей пов'язують з **поетапною (процесуальною) структурою шкільного уроку.**

1. *Самовизначення до діяльності* (організаційний момент). На цьому етапі створюються умови для виникнення у школяра внутрішнього мотиву включення у навчальну діяльність (“хочу”). Формування діялісної здібності самовизначення до діяльності на основі тих знань, якими вже володіє учень (“можу”).

2. *Актуалізація знань*, умінь і навичок, достатніх для засвоєння нового навчального матеріалу (побудови нового способу дій). Формування діялісної здібності до актуалізації учнем власних надбань.

3. *Постановка проблеми* (мети). Формування діялісної здібності до цілепокладання.

4. *Побудова плану* оволодіння новим способом дій та оволодіння відповідним новим навчальним знанням. Формування діялісної здібності до засвоєння узагальненого способу навчальної дії, на основі якої виявляється наукове знання.

5. *Первинне закріплення*. Виконання учнями типових завдань на новий спосіб дії. Формування діялісної здібності до розв'язування конкретно-часткових задач.

6. *Самоперевірка за еталоном*. На цьому етапі відбувається інтеріоризація нормативного способу дії. Формування діялісної здібності до самоконтролю.

7. *Рефлексія діяльності* на уроці. На цьому етапі організовується рефлексія (мисленнєве відтворення послідовності роботи учня) і самооцінка учнем діяльності на уроці. Формування діялісної здібності до рефлексії і самооцінювання.

3. ДІЯЛІСНИЙ І КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХОДИ: лінія розмежування

Здійснений нами аналіз дає можливість стверджувати, що лише діяль-

нісний підхід дозволяє сформувати у школяра повноцінну свідомість, тобто її науково-теоретичний рівень і такої ж якості науковий світогляд. Дане твердження ґрунтується на тому, що лише у методологічних межах діяльнісного підходу науково коректно вирішується проблема спрямованого формування ідеального в людині (її вищої сутності). Діяльнісний підхід запропонував і реалізує процесуальний психологічний механізм (спосіб) формування розумових дій і понять, у яких кристалізуються наукові знання як здібності. Тож на його засадах можливе оволодіння учнем центральним „умінням вчитися”, яке є показником інтелектуального розвитку і саморозвитку.

Нині використовуваний компетентнісний підхід теж претендує на „уміння вчитися”. Однак він обходить проблему якісної градації таких умінь. Що ж до вміння вчитися, яке вважається центральною категорією і метою діяльнісної парадигми, то цей підхід не володіє адекватними психологічними, отже, і технологічними засобами його формування.

Иван Бех

Деятельностный и компетентностный подходы: сущность и сферы применения

В статье раскрыты основные положения деятельностного и компетентностного подходов как концептуальной основы конструирования и реализации в практике работы общеобразовательных учебных заведений дидактической модели обучения учащихся проектных классов. Определены основные направления усовершенствования проекта.

Ключевые слова: методологические основы, деятельностный подход, теория поэтапного формирования умственных действий, компетентностный подход.

Ivan Beh

Action-based and competence-oriented approaches: essence and application field

In the article, main features are described of the action-based and competence-oriented approaches as conceptual basis for the development and implementation of a didactic teaching model for pupils project classes' of the Project at secondary schools. The main ways of the project improvement are determined.

Key words: methodological basis, action-based approach, the theory of the phased formation of mental activity, competency-oriented approach.

У навчальному процесі компетентнісний підхід, на нашу думку, має виконувати доповнювальну (до діяльнісного підходу) функцію. На його основі у школяра можуть успішно формуватися вміння працювати з підручником, робочим зошитом, дидактичним матеріалом; уміння ділового спілкування і раціональної організації навчальної діяльності тощо. Усе це – уміння емпіричного рівня з відповідними перетворювальними можливостями.

Основне призначення компетентнісного підходу – подолати традиційний розрив між наукою і практикою. Головною метою цього підходу має бути виховання людини як *суб'єкта практичної дії*. Світ нинішньої практики надзвичайно розмаїтий, і людина повинна в ній не лише орієнтуватися, а й розумно поводитися, доцільно її змінюючи. Продуктивність практичної діяльності суб'єкта безпосередньо залежить від глибини знань, які він мусить використовувати в цьому процесі.

Уже в шкільні роки дитина має знати, у чому полягає відмінність між навчальною і практичною задачею. При розв'язанні першої вона змінює себе (набуває певних знань, умінь, здібностей), при розв'язанні другої – навколишнє предметне і людське середовище, змінюючи обставини, виготовляючи речі тощо.

Показником розвитку людини як суб'єкта практичної дії слід вважати її практичну вмілість, від якої залежить якість цієї дії. Зауважимо, що компетентність як практична досвідченість з'являється лише тоді, коли учень використовує наукове знання як узагальнений спосіб дії для розв'язання певного типу практичних завдань. Якщо ж він застосовує це знання як спосіб дії для розв'язання лише одного практичного завдання і не може перенести на розв'язання інших подібних завдань, це означає, що таку досвідченість у нього ще не сформовано. Повсюдна реалізація в сучасній освіті компетентнісного підходу вимагає відповідної модернізації навчальних програм, занять, форм учительсько-учнівської взаємодії.

НОВІ ОБРІЇ РОЗУМІННЯ ЖИТТЯ

ТЕОРЕТИЧНА ПАРАДИГМА ОСОБИСТОСТІ

Психологія –
школі

У статті із позицій генетичної психології розглядається особистість, її витоки, структурні компоненти та її внутрішній світ.

Уперше представлено принципи побудови експериментально-генетичного та генетико-моделюючого методів як найбільш адекватних для пояснення закономірностей і механізмів формування і розвитку здібностей людини та генези становлення особистості. Описано генетично-вихідні одиниці тих чи інших здібностей та „нужди” як джерела і спонукальної активності індивіда, як енергетично-інформаційної власливості людини в онто- і філогенезі.

Уперше пояснюється чому практики відмовляються від використання в шкільній діяльності наукових даних психології. Запропоновано вихід із цієї ситуації.

Автор має надію, що читачам стаття допоможе децю по-іншому побачити вузлові моменти цього захоплююче-складного і прекрасного феномену, яким є Особистість.

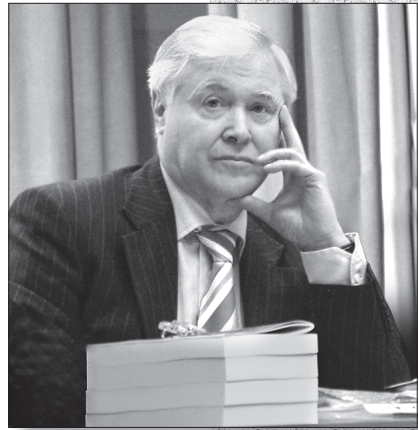
Укладачі переконані, що стаття зацікавить усіх, кому до вподоби експерименти, та підніме їх дослідницький дух.

Ключові слова: особистість, психологія особистості, методологія, теоретична парадигма, генеза особистості, структура особистості, рушійна сила розвитку, джерело активності, генетична психологія, генетико-моделюючий метод, потребова сфера, нужда, особистісна дія, існування особистості.

Бурхливий інтерес до проблеми особистості, що констатується в сучасній українській психології, є закономірним та пов'язаний не лише з відкриттям численних і змістовних надбань світової науки (передусім персонології), що відбувається протягом існування України як самостійної дер-

жави. Вагомішою причиною є те, що цей рух поступово призвів до усвідомлення необхідності існування в суспільному просторі пострадянської ментальності **постаті практичного психолога¹** як фахівця, який має вирішувати дуже важливі й

¹ Виділення тут і далі за текстом – від редакції.

**Сергій
МАКСИМЕНКО**

Директор Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, дійсний член НАПН України

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-4'2014

унікальні проблеми існування особистості, адже вирішувати їх може тільки він.

Так виник запит на реалізацію психологічних знань – явище цілком виправдане й абсолютно закономірне, добре відоме представникам усіх галузей науки: існування наукового напрямку є доречним лише тоді, коли його здобутки актуальні й активно використовуються в житті суспільства. Явище це, однак, зовсім не було знайоме радянській психології (за винятком короткого, хоча й продуктивного періоду існування педології). Поява реального практичного запиту означає, що вітчизняна психологія отримує другий за коротку історію шанс стати справжньою наукою. Ми пам'ятаємо слова Екклізіаста, використані Л.С. Виготським як епіграф до роботи 1927 р. „Исторический смысл психологического кризиса”: „Камінь, яким знехтували будівельники, покладено в основу кута” [3]. Л.С. Виготський мав тоді на увазі саме практику: „Не лише життя потребує психології і практикує її в інших формах, але й психології потрібно чекати піднесення від цього зіткнення з життям” [3, с. 390]. І далі – **криза в психології „почалася, відбувається і закінчиться по лінії практики”** [3, с. 393].

У цій роботі класик показав, якою має бути психологія, *щоб* бути справжньою наукою. „**Психологія, яка покликає практикою підтвердити істинність власного мислення, яка прагне не стільки пояснювати психіку, скільки зрозуміти її і оволодіти нею, ставить практичні дисципліни в принципово інше становище, ніж попередня психологія**” [3, с. 387]. „Психотехніка тому не може сумніватися у виборі тієї психології, яка їй потрібна... вона має справу виключно з каузальною, із психологією об'єктивною; некаузальна психологія не відіграє ніякої ролі для психотехніки... Ми виходимо з того, що *єдина психологія, якої потребує психотехніка, повинна бути описово-пояснювальною наукою. Ми можемо тепер додати, що ця психо-*

логія, крім того, є наука емпірична, порівняльна, наука, яка використовує дані фізіології, і нарешті, **експериментальна наука**” [3, с. 390]. Зазначимо, що „психотехніка” Л. Виготського це і є сучасна „практична психологія”. Положення Л.С. Виготського є зрозумілим і незаперечним, але **виявилось, що результати, отримані у межах наукової (емпіричної, порівняльної, експериментальної) психології, не можна прямо і результативно використати в психологічній практиці. Вони – не прикладаються.** Усвідомлення цього факту призвело до появи міфологем про існування нібито двох психологій (знову двох, як і за часів Виготського), **фактичної відмови практиків від використання у своїй діяльності наукових даних** (те, що **наша практична психологія** на сьогодні є **позадіагностичною**, на жаль, не викликає жодного сумніву).

Натомість виник колосальний інтерес до існуючих теорій особистості, який, треба сказати, є не стільки пізнавальним, скільки **прагматичним**: вивчається навіть **не теорія** особистості, **а модель** психологічної допомоги, що розроблена в її межах. Потім ця модель безпосередньо використовується, і пацієнтів активно лікують „за Фройдом”, „за Юнгом”, „за Роджерсом” тощо. Виникають відповідні „спеціалізації”, абсолютно не допустимі в практиці психологічної допомоги. Адже що при цьому відбувається? Реальна особистість з її унікальним внутрішнім світом і психічним тезаурусом без будь-якої наукової психодіагностики просто „втягується” у межі існуючої в голові психолога схеми корекції і впливу. І навіть схема ця є зовнішньою і абстрактною, адже *дуже мало хто за своєю відповідну теорію, проходячи довгий і важкий шлях її автора. Вплив стає неадекватним*, звідси – численні проблеми. Ми забуваємо „заповідь” К.Г. Юнга: „Я взяв для себе за правило ставитися до кожного випадку як до абсолютно нової проблеми, про яку я не маю навіть вихідних даних. **Життєвські відповіді можуть бути прак-**

тичними і корисними доти, доки ми маємо справу з поверхнею, але як тільки зустрічаємося із внутрішніми проблемами, саме життя вступає у свої права, і навіть найблисучіші теоретичні положення стають недійсними словами” [1, с. 425].

Зрозуміло, що ця *індивідуально зорієнтована, єдино правильна в практичній психології позиція повинна ґрунтуватися на об’єктивному науковому знанні саме про цю людину, індивідуальність*. Чому це ігнорується, чому психолог (учитель – О.В.) не може і не хоче використати наукове знання, а покладається на буденні враження і схеми? Тому що таким є об’єктивний стан речей – *існуючі у науковій психології результати не можуть бути прямо і безпосередньо використані – утілені в практиці*. Так само не можуть *прямо* використовуватися і способи отримання цих знань. Наукова психологія дуже довго розвивається за схемою природничої науки: *її об’єкт штучно відсторонюється і розглядається за логікою мети дослідження, а не за власною логікою самого об’єкта* (психіки людини). Накопичуються маси окремих фактів про окремі (штучно виокремлені) явища, але їхня сума ніколи не дає цілісності. І не може дати. Відбувається те, про що Г. Олпорт образно сказав: „ми знаємо, як працює мислення більшості здорових людей, але це нічого нам не дає для того, щоб зрозуміти, про що і як думає конкретний представник цієї більшості” [10]. У цьому випадку йдеться про різницю предметів вивчення: предмет психолога-дослідника завжди дуже вузький (це може бути навіть не окремий процес, а його елементи – складові) і, з наукового погляду, чим він вужчий, тим ефективнішим буде дослідження. А предмет психолога-практика завжди один і той же – психологічні особливості конкретної особистості. Ось і виявляється, що *практичний психолог не може прямо використати наукові знання, як би він їх не об’єднував, адже заважає важливий нюанс: вони отримані за логікою дослідників. Не*

може він використати і способи отримання цих знань (із тієї самої причини). *Така суперечність долається, якщо змінюється методологія наукових досліджень – вони повинні давати цілісні, а не розрізнено-елементні знання і відображати (відтворювати) логіку об’єкта, а не логіку дослідників*. Нам здається, що *мова повинна йти про інтеграцію предмета наукової психології – ним має стати психологія особистості як цілісності*. Хотілося б наголосити: *особистість повинна бути не предметом теоретизування і узагальнення нескінченного сонму емпіричних даних, а предметом справжнього науково-експериментального дослідження*. Свого часу ми зазначали, що структура предмета пізнання значною мірою залежить від рівня пізнання, на якому відбувається його формування. Існують два рівні пізнання і, відповідно, наукового дослідження: емпіричний і теоретичний. Ці рівні суперечливо пов’язані між собою, хоча й ніколи не утворюють єдності. Емпіричне дослідження вимагає штучно звуженого (за логікою дослідника), відстороненого і виокремленого предмета вивчення. Емпіричні узагальнення отриманих фактів у поєднанні з наявними у суб’єкта пізнання теоретичними знаннями зумовлюють появу власне теоретичного предмета і теоретичного пізнання. У психології особистості теоретичний предмет (теоретичний рівень) у цілому тяжіє до об’єднання з об’єктом пізнання. Таким об’єктом у психології є психологічна реальність, людина в її цілісності – дійсний і дискретний носій цієї реальності. Оскільки поняття про людину є системоутворювальним, таким, що спрямовує антропологічний хід мислення, а разом із тим і стратегію пізнавальної діяльності суб’єкта, воно має розглядатися ще і як світоглядний принцип, що визначає характер та спосіб виділення як предмета пізнання, так і способу його розкриття.

Реально психологія оперує трьома об’єктами. Первинним об’єктом виступає уявлення про людину як сус-

пільну духовну істоту. Цей об'єкт вбирає всі науки про людину, отже, є загальним (гносеологічним) об'єктом, який виконує світоглядну функцію для визначення специфіки об'єкта пізнання стосовно тієї чи іншої конкретної науки.

Справжнім же об'єктом психології є людина як наявна, духовно-тілесна реальність, що породжена предметно-практичною діяльністю у конкретно-історичних умовах. Цей об'єкт виступає перед дослідником як **об'єкт-даність** (а для психолога-практика він і є предметом його професійної діяльності).

Ідеальний об'єкт – людина як універсальна, цілісна істота, яка формується програмою віддалених цілей. Цей об'єкт може бути означений як **об'єкт-конструкт**.

Таким чином, *говорячи про зміну методологічних орієнтацій наукової психології*, які дозволили б їй бути більш ефективною у практично затребуваній сфері, *ми маємо на увазі зближення емпіричного і теоретичного рівнів психологічного пізнання*, а отже, *зближення предмета і об'єкта психологічного дослідження*. Така можливість, на наш погляд, реально існує. З одного боку, особистість (як дійсний об'єкт психології людини) об'єктивно є цілісною. *Цілісність* – атрибут, форма існування і розвитку цього утворення, *притаманна йому абсолютно* (це відображено навіть нарівні лексичному – вираз „нецілісна особистість” є нонсенс). Будь-яке штучне, уявне розмежування цієї цілісності, яке здійснюється не за її логікою, призводить до неможливості (знову ж таки) уявного наповнення її здобутими в усій „операції” емпіричними фактами.

Саме тут і втрачається адекватність пізнання і починає домінувати „логіка дослідника”.

Водночас, отриманих у сучасній психології конкретних емпіричних фактів достатньо для того, щоб вони, засвоєні суб'єктом пізнання, використовувались у дослідженні особистості як дійсного предмета піз-

нання. Подальше його звуження, а отже, „здрібнення” отриманих даних може, звичайно, відбуватися в окремих галузях психологічної науки, що потім, безумовно, відіграє свою роль і в психології особистості. Ми маємо той рівень розвитку експериментальної психології, коли отримані наукові знання є відносно достатніми для інтегрального дослідження особистості.

Необхідний новий науково вважений погляд, нові методологічні позиції для подальшого результативного руху. До його створення нас спонукає і та очевидна обставина, що сучасна психологія підійшла до тієї межі, коли, за твердженням Л.С. Виготського, „подальше просування по прямій лінії, просте продовження все тієї ж самої роботи, постійне накопичення матеріалу виявляється безплідним або навіть неможливим” [3, с. 292].

Нове бачення проблем особистості як дійсного предмета психологічного дослідження **вимагає серйозної методологічної рефлексії**: нам належить виявити і сформулювати нові підходи до організації психологічного аналізу, психологічного дослідження, визначити його дійсні критерії евристичності і практичної ефективності психологічного знання про природу, джерела та рушійні сили розвитку особистості. Розробити засоби і методи верифікації емпіричних даних і окреслити методологічні парадигми, щоб була можливість „звести кінці з кінцями” знанням про особистість протягом її онтогенезу. Нас принципово цікавить той шлях, яким має йти наше дослідження. Вихід на нього, у свою чергу, передбачає пошук способів аналізу і засобів експериментування, які дадуть нам **можливість вийти на нові обрії розуміння зародження самого життя і визначити, де, чому і як з'являється психічне, та реальність, яка існує і є істотною в житті кожної людини**.

Усі ці питання загальнонаукового методологічного плану необхідно вирішувати у межах сучасних досягнень і завдань не лише педаго-

гічної, загальної чи патопсихології, а й практичної психології, яка покликана орієнтуватися на вимоги, що пред'являються системі народної освіти, охорони здоров'я і організації тих соціальних впливів, які здійснюються в дошкільних закладах, школах, вишах і в галузі післядипломної освіти.

Зрозуміти особистість – це відповідати на одне з ключових питань: „*Із чого ж починається життя?*“, „*Що конститує саме по собі життя людини?*“

Саме так принципово ставимо питання, і саме із цієї позиції намагаємося рефлексувати науково-історичний досвід, що накопичений у світовій психології. Нам слід із самого початку визначитися по відношенню до цього могутнього поля сучасної персонології: наша робота не має за мету ще один усебічний аналіз існуючих теорій особистості. Водночас, ми не ставимо перед собою завдання створити нову, власну теорію. **Ідея полягає в іншому: спробувати не пояснити, а зрозуміти психологію особистості, саму логіку її виникнення, становлення і існування. Відкрити психологічні механізми цього грандіозного явища, цього дива, яким є особистість людини, а зрозумівши, вибудувати теоретичну парадигму особистості і метод її дослідження.** І з цієї точки зору ми прагнемо обережного, зацікавленого і професійного використання тих надбань, що містяться в просторі психології особистості, тих фактів і поглядів, які є зазвичай дуже глибокими і правильними, а часто й просто геніальними. *Проте вони не відповідають на поставлені суттєві питання.*

Центральним у нашому підході є генетичний аспект розвитку і функціонування особистості, адже існує сутнісний взаємозв'язок між генезою становлення особистості і практичною реалізацією тих станів, що в них може перебувати особистість у наступних періодах свого життєвого шляху. Із цієї позиції нам необхідно звернути особливу увагу на аналіз існуючих теорій розвитку особистості. Цих теорій

багато: А. Адлера, Л.С. Виготського, В.В. Давидова, П.Я. Гальперіна, Е. Еріксона, Г.С. Костюка, А. Маслоу, К. Роджерса, З. Фрейда та ін. Постає завдання знайти генетичне вихідне відношення, яке могло б висвітлити смисл і джерела існування самих цих теорій (правомірних, геніальних і взагалі таких, що в принципі є дійсно теоріями). У зв'язку із цим хотів би повернутися до питання про те, *що ж собою являє власне теорія?* Теорія, на мою думку, це є узагальнення розрізнених емпіричних даних у певну парадигму, яка дозволяє вченому, його школі рухатись у межах того напрямку, який він створив (типичний приклад – теорія З. Фрейда). Теорія, узагальнюючи емпіричні дані, дає можливість зайняти визначену методологічну позицію і відштовхуватися від фундаментальних вихідних даних, отриманих в експерименті, і в принципі, використовувати дослідження на практиці.

У всій сукупності існуючих теорій особистості можна виокремити два пласти: це передусім теорії, які будують свої теоретичні вихідні, спираючись на біологічний субстрат індивіда (З. Фрейд, Ж. Піаже, А. Маслоу, К. Роджерс та ін.). І другий пласт складають теорії, для яких вихідним є наявність соціального наукування. Тож у цих теоріях домінує те, про що говорив Л.С. Виготський (якого, однак, ми не можемо віднести до цих пластів): ці теорії визнають психічний розвиток як прижиттєвий процес соціалізації індивіда. І саме тут ясно відчувається дійсна гострота питання: звідки ж беруться у біологічній істоті соціальні функції, як виникає соціальне становлення її як особистості?

Чи правомірні, у цілому, вказані пласти знань про особистість? Так, безумовно, вони є правомірними. Чи можна сказати, що більшість теорій, з яких складаються ці пласти, – красиві, чітко і логічно вибудовані та чи можна сказати, що деякі з них геніальні? Так, можна! *Але постає принципово інше питання. Яким же саме чином співвідношення біологічного і*

соціального існує як таке, що конститує цілісний соціальний індивід (особистість)? Для відповіді необхідно розробити новий теоретико-методологічний підхід, який дозволить нам визначити найсуттєвіше в розвитку, вийти на вихідне змістове генетичне підґрунтя існування і розвитку особистості, дозволить визначити найсуттєвіше в розвитку, використавши все важливе й істотне в існуючих теоріях, водночас не претендуючи на побудову деякої метатеорії особистості.

Один з авторитетних сучасних персонологів С. Мадді розглядає три можливі напрями, за якими можуть розвиватися нові дослідження особистості, ураховуючи численні світові напрацювання у цій галузі: „доброзичливий еkleктизм”, „тенденційний фанатизм” і „об’єктивний порівняльний аналіз” [6]. Перший напрям включає в себе опис багатьох теорій, кожній із яких буде віддано певне місце і „шану”. У другому напрямі автори виокремлюють одну єдину теорію або ж „будують” власну, піддаючи нищівній критиці всі інші. Третій напрям С.Мадді вважає найбільш доречним, відзначаючи, що його мета – „виявлення схожості і відмінності між чисельністю існуючих теорій особистості, на підставі чого можна було б зробити висновки про те, яка з теорій є найбільш плідною” [6, с. 14]. Ми хотіли б тут закцентувати увагу читача на тому, що позиція Мадді відображає таку тенденцію: сучасна персонологія перестала бути дослідницькою, власне експериментальною наукою. Мадді розумно закликає вчених до співробітництва, але для чого? „Це об’єднання зусиль заради визначення того, які напрями дійсно мають наукову цінність, буде стимулювати і розвиток самої галузі” [6, с. 15]. І після цього ми будемо мати надійні й ефективні теорії, які можуть використовуватися для подальших досліджень і практики. Принципово і показово тут те, що *це істини передбачається вишукувати не в особистості, як предметі психологічного дослідження, а в існуючих теоріях особистості.* Це

принципово, оскільки переорієнтовує зусилля науковців, зосереджуючи їх на працях персонологів (що само по собі дуже важливо і корисно) і відволікаючи від реальних емпіричних досліджень і теоретичних узагальнень отриманих у них фактів, а не поглядів інших учених (і це є недоречним і шкідливим, хоча саме це і відбувається зараз). Ми впевнені, що психологію особистості слід ще довго і скрупульозно вивчати, проте у контексті отриманих наукових знань, з огляду на власну методологічно відрефлексовану теоретичну позицію, аналізувати факти і положення, здобуті іншими дослідниками. *Дійсне і єдино виправдане завдання науковця – отримувати і розуміти наукові факти в їхній власній логіці.* Усе інше – це є створення міфів, про що, до речі, пише і сам Мадді, хоча зовсім не виключено, що тут накопичуються і неоцінено важливі і яскраві факти, які мають аналізуватися. Науковий факт має власну логіку, але існує і те, що можна назвати *філософією факту*, і саме її існування, її наявність призводять до „катастрофічно” чисельних побудов у галузі психології особистості. Людина, її внутрішній світ, її існування і розвиток – це є факт. Він за визначенням дуже складний (що є складнішим у світі за особистість?) і багатогранний. В. Франкл гарно пояснив, як кожна грань особистості в мисленні персонолога поступово стає вихідною (не тому, що вона є такою за природою явища, а тому, що вченому „до вподоби”), і як далі створюється струнка, можливо, геніальна за баченням глибинних (або верхинних) витоків, але насправді дуже часткова й однобічна теорія особистості. Це свого часу яскраво описував Л. Виготський у роботі, що цитувалася вище.

Ми повинні виходити із визнання єдності людської природи, складної структурованості особистості, і дуже суттєвим є завдання виявлення і визначення цієї структури. З іншого боку, нам необхідно виявити ту центральну, вихідну рушійну силу, яка спо-

нукає динамізм і розвиток складно-структурованої особистості, визначити механізм цієї динаміки. Якщо з цієї точки зору досліджувати пояснення найбільш визначних теоретиків особистості, то єдність людської природи буде уявлятися дещо проблематичною. Кожен теоретик уважає, що він знайшов джерела активності і принципи структурованості особистості, однак їхні провідні ідеї дуже відрізняються одна від одної, тому й виникає іноді враження, що йдеться зовсім про різних і несхожих представників роду Ното. Кожен теоретик малює свою картину людської природи. Звісно, найкращі теорії (З. Фрейда, К.-Г. Юнга, К. Роджерса, А. Маслоу та ін.) ґрунтуються на емпіричних фактах, отриманих, що правда, не у власне науковому дослідженні, а в результаті практичної корекційно-консультативної роботи. І це є кардинально важливим моментом, адже в такий спосіб отримуються не наукові, а життєвські факти, і саме тому ми й називаємо деякі теорії геніальними, що в них без наукового дослідження здійснюється „прорив” до сутності явищ, хоча він є „заслугою” мислення науковця, його інтуїції. У цілому ж, чесно кажучи, наука не може і не повинна обмежуватися лише інтуїцією. Саме через цю підміну „інтерпретація емпіричної очевидності із самого початку містить довільні припущення – і ця довільність стає все більш очевидною по мірі того, як теорія розвивається і набуває більш розробленої і витонченої форми”, – вважає Е. Касіер [5, 25]. З. Фрейд підкреслює значення сексуального інстинкту, А. Адлер проповідує волю до влади, А. Маслоу говорить про прагнення до самореалізації. І в цих галузях перераховані дослідники (як і інші – у своїх галузях) мають неперевершені результати і дуже важливі висновки. Але все змінюється, коли кожна теорія намагається стати всеохоплювальною, коли вона перетворюється на „прокрустове ложе”, на якому будь-які, у тому числі і нові емпіричні факти починають під-

ганятися під заданий зразок. Саме так теорії перетворюються на міфи. Е. Касіер зазначає, що „ми не маємо поки що методу для впорядкування і організації емпіричного матеріалу” [5, с. 26]. Тут ми дозволимо не погодитися з відомим філософом і згодом аргументуємо свою точку зору. Зараз же необхідно наголосити ще раз, що ми збираємось поважно і критично використовувати існуючі в персонології матеріали, надмірно не критикуючи їх, але й не перетворюючи на фетиш.

Уже поверховий погляд на різноманітність досліджень (концептуально-теоретичних і власне експериментальних) психології особистості засвідчує, що ми повинні відступити від жорсткої логіки, згідно з якою є ніби то більш „правильні” і більш „хибні” теорії та наукові дані. Практично будь-яка теоретична концепція якоюсь мірою відбиває певні грані особистості людини. Тому дослідник має бути дуже кваліфікованою і відкритою людиною, яка здатна асимілювати різні судження (різний досвід), не відкидаючи їх. Отже, діалогічність дослідницької позиції в галузі сучасної психології особистості є необхідною. Цю ситуацію яскраво й образно окреслив класик – персонолог Г. Олпорт: „Осудження заслуговує той, хто хотів би закрити всі двері, крім однієї. Найкращий спосіб втратити істину – повірити в те, що є дехто, хто вже повністю володіє нею... Нам треба відкрити двері, особливо ті, що ведуть до утворення і розвитку людської особистості. Оскільки саме тут наша неосвіченість і наша невпевненість є максимальними” [11, с. 137].

З огляду на це, розуміння особистості людини (якщо говорити саме про розуміння, а не про вимір чи оцінку) передбачає необхідність звернення до набутого досвіду такою ж мірою, як і проведення власне теоретичних чи емпіричних досліджень. Але використовуючи цей досвід, ми повинні виходити на більш високі рівні узагальнення. Адже кожна концептуально-теоретична модель особистості

створена на ґрунті певної і своєрідної логіки наукового підходу: своя логіка в психоаналізі, своя – у гуманістичній психології, своя – у теорії діяльності тощо. Їхнє поєднання лише тоді наблизить нас до дійсного розуміння загадки особистості, коли теж буде спиратися на певну логіко-концептуальну основу. Ми можемо зараз говорити лише про те, що така основа має бути створена, хоча, з іншого боку, маємо зазначити її напрям: *особистість має бути пізнавана такою, якою вона існує – живою, єдиною, цілісною, що постійно розвивається*. Психологічна наука вже вичерпала той період свого розвитку, коли відкриття робилися на підставі штучного розчленування цілісного суб'єкта на окремі частини і пізнанні кожної з них. Цілісність, унікальність особистості є першим найважливішим її атрибутом. Тому можлива в майбутньому наука про особистість повинна мати справу з найбільш суттєвою її властивістю – унікальністю її психологічної організації. Особистість є тим, що об'єднує і вибудовує психічний світ людини, утворюючи неповторний візерунок, властивий цьому конкретному індивіду. Зазначимо, що „ранній” Г.С. Костюк саме таким чином сформулював предмет психологічної науки.

З іншого боку, В. Штерн визначає особистість як „свідомо діючу цілісність, що самовизначається і має певну глибину” [14, с.188]. Для того, щоб зрозуміти дійсну природу цілісності й унікальності особистості, зовсім недостатньо виходити з очевидного: особистість є і не може бути нічим іншим, як сумою окремих своїх частин – пізнавальних процесів, мотивації, рис характеру тощо. Адже ми розуміємо, що насправді особистість ніколи не є лише сумою цих частин, є ще якісь „речі”, що постійно „вислизують” із аналізу. Особистість живе, розвивається, функціонує і формується лише як цілісність. В. Штерн зазначає: „Цілісність особистості ніколи не являє собою завершену і визначену раз і назавжди конструкцію,

вона завжди неоднозначна, вона існує водночас реально й потенційно” [14, 201]. У цьому живому русі цілісності змінюються взаємозв'язки окремих складових і змінюються самі ці складові. Але ці зміни – вторинні порівняно зі змінами цілого – особистості. Вони виникають внаслідок живого руху особистості, нагромаджуються і сприяють наступним цілісним рухам.

Г. Олпорт зазначає: „Особистість – це швидше перехідний процес, ніж завершений продукт. Вона постійно змінюється. Саме цей процес зміни, становлення, індивідуалізації становить особливий інтерес” [11, 87]. Таким чином, ми бачимо цікаве поєднання: *дійсне розуміння природи цілісності, унікальності особистості має прийти не через розуміння якоїсь штучної її структури* (уживаю ці терміни „якоїсь” і „штучної” через те, що яку б структуру особистості не пропонувала та чи інша теорія, вона завжди є штучним продуктом цієї теорії, набором концептів, отже, структури як чогось застиглого, крихкого, жорстко-консервативного психологічно здорова особистість, очевидно, не має). Натомість дійсна структура особистості, яка несе „на собі, в собі” сутність людини, є завжди гнучкою, багатомірною і такою, що змінюється і розвивається, залишаючись усе ж структурою. Це дійсне усвідомлення приходить до нас через розуміння руху – постійного плину, розвитку, становлення особистості. Незвично звучить для сучасної науки: цілісність і унікальність визначається... рухом, динамікою, але відносно психології особистості це видається єдино правильним вирішенням проблеми. Адже й факти засвідчують: призупинення людини у своєму зростанні, розвитку одразу негативно відбивається на особистості, оскільки людина стає менш цікавою, поверховою, суто функціональною та просто спрощено-нудною. Ми говоримо: втрачається унікальність, індивідуальність, цілісність. Саме рух і постійний розвиток зумовлюють те, що особистість

складається, як зазначав А. Маслоу, „не з частин, а з граней” [7], і кожна її грань – не традиційний для психології концепт (увага, емоція чи мислення), а інтегрована, згорнута, кристалізована єдність і, водночас, – вияв усього складного цілого.

Так виникає „передчуття” методу, про відсутність якого писав Е. Касірер. Адже *дійсна філософія факту обов'язково ґрунтується на дослідженні не лише його особливостей „тут і тепер”, а на встановленні закономірностей і механізмів походження, виникнення, існування і розвитку його.* І це означає, що ми повинні охопити *особистість* як таку, *що має цілісну структурувану природу, що рухається.* Це є галузь генетичної психології, і це повинен бути генетико-моделюючий метод.

Ми виходимо з того фундаментального положення, яке було сформульовано ще Львом Семеновичем Виготським: культурно-історичний розвиток індивіда має свій „перед-початок” у деяких імпульсивно-інстинктивних структурах, що оформлюють мотиваційно-потребову сферу індивіда. Мені здається, що Виготський просто не встиг (у зв'язку з відомими обставинами) чітко виявити цю ідею – „повернення на новому рівні” і ту лінію, що має назву генетичної.

Психологія особистості має своє „зачароване місце” або, якщо хочете, власний варіант завдання на „квадратуру кола”. Ми говоримо про **проблему біологічного і соціального в особистості.** Ця прадавня, закам'яніла у всіх своїх мислимих варіантах і термінах проблема не може бути вирішена жодним іншим шляхом, окрім „зняття” її іншою, *більш реальною і відкритою проблемою, якою є розвиток, рух, його витоки і наслідки.*

Коли ми говоримо про те, що особистість є продуктом суспільних відносин – це, безумовно, так. Але як і звідки зароджується цей продукт – є, водночас, і невідомим, і ... очевидним. Людина входить у соціум. Із „чим” же вона входить сюди? Якщо проаналізувати всі теорії та експери-

ментальні дані, зокрема, побудови Л.С. Виготського, С.Л. Рубінштейна, Г.С. Костюка з приводу само-руху, само-реалізації (а також теорії А. Маслоу і Р. Мея), можна дійти такого висновку: **„Між” народженим людським індивідом і його мотиваційно-потребовою сферою, якій ще лише прийдеться сформуватися, від початку існує певна генетично-вихідна одиниця, яка і конститує цей розвиток і весь процес прийняття соціальних норм.**

Аналізуючи емпіричні результати, отримані за допомогою експериментально-генетичного методу, який був обґрунтований Л.С. Виготським, ураховуючи закономірності співвідношення навчання, виховання і психічного розвитку (Г.С. Костюк), спираючись на природу встановлених в експериментальних дослідженнях механізмів конструювання і проектування соціальних здібностей (В.В. Давидов), ураховуючи положення теорії поетапного формування розумових дій (П.Л. Гальперін), аналізуючи роботи з біології і генетики, **ми дійшли висновку, що силою, яка породжує людське життя, є нужда.**

Коли ми говоримо, що життя породжує життя, слід відповісти на питання: „Яким же чином це відбувається?” Породження життя як такого полягає в нужді. І любов починається з нужди і реалізується, визначається в новій особі як своєму креативному продукті. Проведення логіко-психологічного аналізу дозволило виокремити генетично вихідну суперечливу „одиницю”, яка лежить в основі і біологічного, і соціального існування людини, оскільки вона, *нужда*, фактично і являє собою „неможливу”, „дивну”, суперечливу єдність цих двох начал. Саме тому вона – *безкінечно активна й енергетично ємна.*

Отже, **витоки, істотні особливості руху особистості слід шукати у джерелах самого життя.** Послухаємо, що говорить Аллен Уїлліс: „Ми починаємо своє існування у вигляді невеличкого потовщення на кінці довгої нитки. Клітини починають рости,

нарiст поступово набуває людської форми. Кiнчик нитки виявляється схованим всерединi, недоторканий i захищений. Наша задача в тому, щоб зберегти його i передати далi. Ми на короткий час розкiтаємо, учимося танцювати й спiвати, набуваємо кiлька спогадiв, якi увiковiчуємо в каменi – але швидко марнiємо i знову втрачаємо форму. Кiнчик нитки тепер знаходиться в наших дiтях i тягнеться крiзь нас, iдучи в таємничу глибину вiкiв. Численнi потовщення утворювались на цiй нитцi, розкiтали i марнiли, як марнiємо зараз ми. Не залишається ничого, окрiм самої нитки життя. У процесi еволюцiї змiнюються не окремi нарости на нитцi, а спадковi структури в нiй самiй” [13, с. 105].

Що забезпечує i викликає цей постiйний, невпинний, вiковiчний рух людського духу, наступнiсть i нескiнченнiсть поколiнь людських особi? На Землi життя людини (як i життя взагалi) не виникає з нежиття, воно продовжує, наслiдує iнше життя. I це – кардинальний момент: життя породжує саме життя, i у витоках цього – особлива життєстворувальна всезагальна iнтенцiя – нужда як прагнення бути, жити, продовжуватися в iнших. Нужда розглядається нами як вихiдний, всеохоплювальний напружений стан бiосоцiальної iстоти, якiй спонукає її активнiсть – життя. *Природа нужди являє собою вiдночаткову енергетично-динамiчну єднiсть бiологiчних i соцiальних складових людської iстоти.* За психологiчними показниками, нужда є особливим базовим станом, динамiчною напругою, яка визначає можливiсть iндiвiда бути активним протягом усього життя. С.Л. Рубiнштейн зазначав свого часу: „Вона (людина – С.М.) пов'язана з навколишнiм свiтом, у неї iснує нужда в ньому... Ця об'єктивна нужда, вiдображаючись у психiцi людини, переживається нею як потреба” [12, с.103].

У свiтовiй лiтературi дуже багато уваги придiляється вивченню потребової сфери особистостi. Зокрема

iснує авторитетна i стiйка тенденцiя iнтегрувати рiзноманiтнi iнтенцiональнi прояви людини з метою пошуку вихiдних джерел її активностi („libido” Фройд, „iнстинкти” Мак-Даугалла, „базовi потреби” Маслоу тощо). Категорiя нужди, яку вводимо ми, найбільше корелює з „базовими потребами” Маслоу, проте iснують i значнi вiдмiнностi. А. Маслоу, хоча i декларує базовi потреби як всезагальнi, „органiзмiчнi”, усе ж таки бачить у них виключно *бiологiчне* корiння. Фактично, це iнстинкти, якi, вважає Маслоу, у людини дуже слабкi, порiвняно з тваринами, i пiдсилюються вони завдяки зустрiчi з соцiальним свiтом: „Багато користi нам принесло б усвiдомлення того факту, що вищi прагнення є частинною бiологiчної природи людини, такою ж невид'ємною, як потреба в їжi... Ми знаємо, що вони *модифiкуються* пiд впливом культури, протягом накопичення досвiду взаємодiї з навколишнiм середовищем i пiзнання адекватних способiв їхнього задоволення” [8, с.160] (*видiлено нами – С.М.*). Вiдмiннiсть нашої позицiї є суттєвою.

Нужда, як вихiдна базальна енергетична iнтенцiя, з самого початку *не є* суто бiологiчною, а має єдину бiосоцiальну природу, оскiльки являє собою своєрiдно-унiкальне нескiнченне продовження нужди соцiальних iстот (батькiв дитини), що опредметнилась у свiй креативний продукт – нове життя. Так бiологiчне поєднується з соцiальним, утворюючи в людській iстотi нерозривну цiлiсну єднiсть, так соцiальне стає бiологiчним. Нужда не „модифiкується” нi в якi iншi структури: вона породжує „на собi”, „в собi” окремi i рiзноманiтнi потреби, якi опредметнюються, задовольняються, переживаються i розвиваються. Потреби виникають як окремi вiдгалуження на цiлiсному i єдиному носiєвi – нуждi. Це виникнення зумовлене „зустрiччю” нужди з об'єктами i явищами навколишнього середовища, насамперед – соцiального. Але сама нужда, як вихiдна iн-

тенційна енергетична сила, опредметнюється лише в такому ж цілісному продукті – з'єднанні двох нужд, двох особистостей, і тоді народжується людське дитя. Саме біосоціальна, за визначенням, нужда зумовлює відпочаткову потенційну особистість цієї дитини. Але не тільки нужда... Іншим вихідним аспектом є наявність спадкових людських задатків у цієї дитини. Рух нужди перетворює потенційне в актуальне, і тут ми бачимо початок формування – виникнення особистісної структури.

Ми констатуємо, що **саме опредметнена нужда двох осіб протилежної статі і породжує нове життя**. Звідси починається єдність біологічного і соціального, оскільки нужда від початку має біосоціальну природу. Нужда, породжуючись самим фактом свого історичного буття, утілюється в людській істоті і виходить на новий оберт свого існування, лише опредмечуючись у новому житті, у новій людській істоті. Будучи за природою нібито виключно біологічною, ця істота за посередництвом опредметненої, утіленої в неї біосоціальної нужди, несе в собі величезний пласт соціальної реальності, яка привласнилася її прашурами в процесі життя і стала певною мірою вже і біологічною.

І тому в людській живій істоті (в особистості) стільки ж біологічного, скільки й соціального. Це означає, що у людини немає жодного інстинкту, потягу, потреби, які б мали виключно тваринну природу (у чистому, так би мовити, вигляді). За своєю природою, за змістом, за способом вияву і засобами досягнення, за особливостями переживання (як представленості у свідомості), усі інтенції є винятково людськими, які виростили на єдиному біосоціальному носії – нужді. І точно так у людини немає жодної чисто соціальної, культурної інтенції і потреби, адже всі вони – прояви і втілення нужди живого, природного ества. Саме в цьому – дійсна єдність і цілісність людської істоти. Свого часу на цей момент єдності звертав увагу К.-Г. Юнг. „У всій

людській діяльності існує, – говорить Юнг, – апріорний фактор, так звана вроджена, досвідома і безсвідома індивідуальна структура душі... І в той момент, коли перші прояви психічного життя стають доступними спостереженню, треба бути сліпим, щоб не визнати їх індивідуальний характер, тобто неповторну особистість, що стоїть за ними. Важко уявити, що всі деталі набувають реальності лише в момент їх виникнення” [15, с.214]. К. Юнг, як відомо, вважає, що за реальною поведінкою знаходяться особливі образи, архетипи, що містять у собі способи і стилі людської активності. Він наповняє на їх спадковому характері. Поведінка людини витікає з паттернів діяння, які являють собою образи-архетипи. Це і є суто людськими якостями людської істоти, специфічною людською формою, що набувають її дії. „Ця форма спадкова і існує вже в плазмі зародку. Уявлення про те, що вона не передається спадковим шляхом, а заново виникає у кожної дитини, настільки ж абсурдні, як і стародавня віра в те, що сонце, яке встає ранком, це інше сонце порівняно з тим, що сідає ввечері” [15, с. 215]. Юнг, наголошуючи на успадкуванні образів-архетипів, визнає, що ця теза не може бути доведена в сучасній науці. Ми вважаємо, що нужда в принципі може асимілювати в собі певні всезагальні способи людської поведінки і виявляти їх при зустрічі з оточенням через потреби і їх опредметнення. Нужда породжує існування та ускладнює його. Ми можемо говорити тепер про душевно-духовне без містики і метафорики – воно є продуктом еволюції нужди, утіленої в людській істоті. „Загальний напрям руху – зростання форми, усе більше усвідомлення, від матерії до розуму і до самосвідомості. Гармонія людини і природи може бути віднайдена протягом подорожі по старовинному шляху, що веде до більшої свободи й усвідомлення” [15, с.108].

Таким чином, нужда як генетичне вихідне відношення, що конститує особистість, незрозумілим поки що

унікальним і складним шляхом вбирає і з'єднує в собі і біологічне, і соціальне, і в процесі онтогенетичного розвитку соціальне перетворюється в біологічне, але не в дорослих особинах, а у новонародженому індивіді як продукті любові. І коли ця специфічна форма нужди реалізується в здібність стати особистістю, вона несе в собі вихідну інтенцію: новонароджений індивід виявляється готовим до соціалізації. Соціальне привласнюється дуже легко, напрощуд легко, якщо зважити на те, що перед нами біологічна по суті особина. Жодна біологічна дресура не може призвести до соціального становлення індивіда. Скажімо, у приматів існують усі необхідні задатки і функції, але вони ніколи не соціалізуються як особистості. Чому б не уявити (поки що гіпотетично), що сутність справи полягає в тому, що в спадковості примата відсутня соціальна складова, а її нужда є виключно біологічною, немає в ній соціального компоненту. Тож при зустрічі із соціальним оточенням і не формуються відповідні потреби, а отже, і відсутній соціально-культурний розвиток. І водночас, *людська дитина, якщо навіть вона народжується сліпоглухонімою, несучи в собі нужду стати особистістю, привласнює людський досвід і стає нею. Це – найсуттєвіше. Тут криється ключовий момент.*

Розуміння нужди як єдиної суперечливої цілісності біологічного і соціального дає можливість більш змістовно розглядати її специфічні породження – психологічні засоби, соціальні потяги, інші структури, формування яких визначає спрямованість і саме існування особистості. Повертаючись до аналізу різних теорій, зазначимо, що вони, на наш погляд, просто „вхоплюють” окремі моменти її аспекти існування та розвитку нужди (Г.С. Костюк, П.Я. Гальперін, Ж. Піаже, Л.С. Виготський). Ідучи різними теоретичними шляхами, учені приходили до одного й того ж (хоча й не

експлікованого) положення: *механізм породження психічного знаходиться в нужді.* Тут – єдність біологічного і соціального, тілесного і духовного, Ми фактично фіксуємо зараз наявність різних шляхів до одного й того ж фундаментального суперечливого підґрунтя особистості.

Нам здається, що таке наше розуміння відкриває нові можливості в дослідженні конкретних проблем, у тому числі й тих, що вже давно й плідно вивчаються. Так, розглядаючи питання співвідношення навчання і розвитку особистості, слід зараз зауважити, що навчання дійсно має „забігати” наперед розвитку, але з урахуванням того моменту, який конститує відпочатковість цього відношення. Адже нужда породжує і актуальний рівень розвитку, і зону найближчого розвитку, оскільки є взагалі тим вихідним, що визначає психічне буття людини як таке. Якщо повернутися тепер до витоків і механізмів формування особистості сліпоглухонімої дитини, необхідно прийняти до уваги важливе положення Е.В. Ільєнкова [4], який зміг установити, що є визначальним у цьому випадку. Він загострив значення соціального впливу, і це дуже правильно, але справа не лише в ньому. Ці впливи тут дійсно дуже складні, дидактично і методично вельми важкі й дійсно дозволяють дитині (за умови втрати провідних аналізаторів) ставати особистістю. Але важлива й інша сторона: *у цих дітей існує відпочаткова, біосоціальна нужда стати особистістю.* Біологічне виявляється настільки пластичним, що воно під впливом соціального середовища, існуючи в єдиній динамічній парі, дає можливість розвиватися ідеальному психічному, навіть за умови істотних відхилень. І в цьому – сутність проблеми. *Якщо б не було нужди, яка виступає початком і закінченням особистості, не було б і цього біосоціального породження нової єдності – особистості людини.*

Нужда, таким чином, є тим генетично вихідним відношенням, яке конститує в єдиній дихотомічній парі дозрівання біологічної особини і психологічний вияв соціальних впливів, що й породжує особистість. Власне кажучи, соціальне з'являється „на сцені” двічі: спочатку як розподілена функція між двома особинами, потім відбувається привласнення людських здібностей і вступає в силу закон нужди, але в іншому вигляді (у підлітковому віці). Тут нужда входить у соціальний контекст продовження роду. Саме вона визначає „друге” породження особистості.

Зрозуміло, чому нас спонукає до теоретично-методологічного аналізу загадковість феномену зародження-продовження саме людського життя. Стрижневим моментом тут є введення у категоріальну сітку поняття нужди. Чому ми звертаємось до цього? Мова йде про метод дослідження розвитку особистості. Справа в тому, що категорія нужди виступає пояснювальним принципом відносно моделювальної природи психіки людини й тоді можна говорити про метод дослідження особистості.

Коли Л.С. Виготський аналізував у своїх творах цю проблему, він весь час повертався до методу, називаючи його каузально-динамічним, генетичним, інструментальним, експериментально-генетичним. В одному місці він говорить про генетико-моделювальний метод, який, на відміну від експериментально-генетичного, повинен працювати не з конструктами соціального порядку при привласненні здібностей, що запрограмовані соціумом, а з явищем моделювання і відтворення цього присвоєння. Із чого ж воно починається? Ми впевнені, що воно починається з нужди. Коли опредметнена нужда двох особин протилежної статі проростає в нове життя, тоді (на мові Л.С. Виготського) новоутворенням виступає біосоціальна істота, що з'являється у світ. Мав рацію Г.С. Костюк, коли говорив, що

людина народжується біологічною істотою, але маючи потенцію стати особистістю. „Маючи потенцію” – це означає, що вона сама в собі вже несе біосоціальну нужду як історичний сенс відтворення роду людського.

Ще раз повернемося до проблеми того, як колись соціальне стає біологічним чи в одного індивіда, чи у двох. Чому я говорю про двох індивідів? Тому що існує той „гала-ефект”, який визначається накладанням емоційно-біологічних структур одна на одну, що породжує те, ім'я чому – закоханість. Звідки ж вона береться? Дійсні витoki її – біологічні. Але саме біологічне привласнилось лише в результаті могутніх соціальних взаємодій із середовищем, людьми і суспільством, які й породжують ту здібність, яка виявляється в любові до іншої людини не на простому елементарному рівні відтворення випадковості, а відтворення в самому собі самого себе, тобто того, кого я очікую побачити в майбутньому. Це те моє генетичне вихідне, яке вже на рівні з'єднання яйцеклітини і сперматозоїда несе в собі і соціальне, і біологічне: будучи за своєю природою, за своїм началом соціальним, воно стає біологічним, оскільки зароджує нове життя. Породжуючи нове життя, воно проходить певні етапи. Це достатньо описано в літературі. Ми звернемо увагу на той момент, коли новонароджена дитина займає позицію готовності стати особистістю.

Народжена соціальна істота є водночас і біологічною, і вона, власне, рухається в дихотомічній парі: поперше, вона несе в собі генне спорядження, яке реалізується через адаптаційний механізм, що виступає механізмом власне розвитку. Але є другий аспект: як же поводить себе подружня пара, яка виступає атрибутивним еталоном привласнення стосунків соціального порядку? Тут-таки все й відбувається: з одного боку, іде (ніби) реалізація анатомо-фізіологічних задатків, які проростають у людській потенції через сенсорно-

перцептивну сферу, через рухливі дії, в яких привласнюється культура як здібність (реалізована, моя), привласнюються стосунки, поведінка і норми соціальних ролей, які є бажаними для тих батьків. Я хотів би підкреслити, що ми маємо справу не із стосунками „мати-дитина”, „батько-дитина”, а із стосунками „батько-мати”, „дід-бабуся”, „бабуся-мама”, і оце доросле оточення виступає конститутивальним моментом і додає вектор розвитку особистісних очікувань. Не поведінкові реагування по відношенню до дитини спочатку, а спочатку йде привласнення (мимовільне, безумовно-рефлекторне, поки на рівні сенсорно-перцептивному) цих соціальних ролей, які задають інтенцію особистісного розвитку.

Тож коли ми розмірковуємо про те, яким же чином нам рухатись далі у розумінні природи психічного, у розумінні особистості, то стає зрозумілим, що відштовхуватись треба від відомого механізму, який виокремлювали і Ж.С. Виготський, і Г.С. Костюк, і О.М. Леонт'єв, і П.Я. Гальперін, і О.Р. Лурія: механізм цей є інтеріоризація як операціональний зміст перетворення зовнішніх дій в ідеальні. Власне на цьому побудована й сутність концепції навчальної діяльності. Але ми говоримо „відштовхуватись”, бо треба йти далі.

Наше розуміння категорії нужди дозволяє говорити не стільки про привласнення, скільки про моделювання: психічне, спонукане нуждою, викликає особливу — *особистісну дію людини*. Ця дія на початку (у ранньому онтогенезі) є виключно афективною (але все ж вона є особистісною, як унікальна й неповторна у плануванні і виконанні). Зустріч цієї дії з об'єктом породжує не лише задоволення цієї „ділянки” нужди, вона породжує пізнання. Так з'являється пізнавальна потреба, що розвивається далі в інтелект, утворюючи цілісну когнітивну сферу особистості. Але зверніть увагу, ми говоримо, що *все починається з вираження нужди,*

тобто з власної активності, і саме це, а зовсім не „тиск” і приреченість до соціального оточення викликає процес інтеріоризації. Отже, у чомусь-таки правий В.П. Зінченко, коли пише про те, що екстеріоризація відбувається в часі раніше, ніж інтеріоризація. Але щоб емпірично дослідити це, потрібен адекватний метод — генетико-моделювальний експеримент.

У зовсім іншій парадигмі (точніше сказати, у різних парадигмах) працювали західні вчені, зокрема З. Фройд, А. Адлер, К. Роджерс, А. Маслоу, інші персонологи. Вони доволі штучно (хоча іноді й геніально тонко) виокремлювали парціальні носії базальних властивостей людини, які зводили один — до сексуальних потягів, інший — до домінування, деякі — до прагнення самореалізації; екзистенціалісти бачили кореневе, те, що визначає сенс життя, у духовності, проблемах внутрішніх переживань людини, її очікуваннях, прагненнях, плануваннях тощо.

Китайський філософ Жао-Цзи говорив, що *Існування є нічим не породжене, але воно породжує все, воно є батьком Всесвіту. Але на певному етапі цього всесвітнього руху виникає диво — „всередині” всезагального Існування починає існувати особистість — істота, що не лише виникла в існуванні, але й увібрала, захопила та пережила його кардинально. Особистість — це існування, унікальна мить рефлексії і надії.*

Екзистенційна психологія приділяє центральну увагу існуванню, доводячи, що існування людини породжує її внутрішній світ, особливу правду Я-переживання. Існування розуміється як становлення. Але ж існування особистості не лише є становлення, воно й самовиникає, стає, розвивається. Цей процес, генезис існування особистості, як нам здається, уміщує в собі відповіді на питання про сутність людської природи. Необхідно лише зуміти (методологічно відрефлексувати) сформулювати новий зважено-діалогічний підхід до

вивчення: не порушуючи унікальної цілісності існування особистості, отримати достовірні емпіричні дані.

Ми повинні констатувати, що перед нами все ж – цілісне знання, незважаючи на його різноманітність. І нам здається, що *культурно-історична теорія може „охопити” його – і вітчизняні концепції (Г.С. Костюк, Л.І. Божович, Б.Г. Ананьєв, Н.К. Платонов, О.М. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн), і зарубіжні численні теорії особистості (З. Фройд, К.Г. Юнг, Г. Олпорт, А. Маслоу, К. Роджерс тощо). Адже все це – гілки знання, які говорять про одне й те саме, тому що **ключовою постаттю в них, ідеальним об'єктом виступає реальна духовно-тілесна істота – людина та її усвідомлена предметно-практична діяльність.** І всі перераховані погляди врешті-решт поки що сходяться в єдиному змістовному і безперечному: **на відміну від законів природи, закони соціальні і закони психічного розвитку пояснюються лише через діяльнісне опосередкування.***

І вирішуючи завдання пізнання моменту зародження і моменту становлення психічного, ми *прийшли до необхідності використання генетико-моделювального методу, який ґрунтується на таких принципах:* принцип єдності біологічного і соціального, принцип аналізу за одиницями, принцип системності, принцип проектування, принцип креативності як прояв акмеологічного аспекту того чи іншого сензитивного періоду в процесі привласнення здібностей.

Центральним для нашого дослідження є принцип єдності біологічного і соціального. Протиставлення біологічного і соціального є, на наш погляд, певною мірою правильним, але „підігнаним” під дослідницьку проблематику певного вченого. Насправді (за логікою об'єкта) важко розмежувати, де в особистості біологічне, а де соціальне, тим більше, що в онтогенезі соціальне стає біологічним.

Перед нами постають фундаментальні питання. Як накопичуються знання в історії культури і яке „представництво” у цьому має конкретна особистість? Чому ці знання стають надбанням людини? І, з іншого боку, чому іноді виявляється правильним вислів, що „на дітях геніїв природа відпочиває?” Останнє питання можна попередньо пояснити за допомогою нашої парадигми. Це є специфічна форма „вибирання” креативного компонента нужди, яка вимагає паузи для поновлення могутності точно так, як її вимагає земля після кількох зібраних урожаїв. Так і людське дитя, успадковуючи біосоціальну могутність, яка приводить його в життя, не знаходить чи то адекватних соціальних впливів на його мотиваційно-потребову сферу, чи сама ця сфера або ж і вся цілісна нужда існує в цьому випадку в якомусь неповноцінному вигляді (може бути, що геній нужду свою втілює у свої креативні продукти, і її просто „не вистачило” для повноцінного і всебічного опрідмечування в його дитині). Креативний компонент перетворює людську нужду в самоціль. І тут відбувається багатовекторний розвиток здібностей як таких, що реалізують власну нужду особистості в предмети культури, що залишає після себе особистість, і здібності, що відтворюють саму нужду в роді людському.

У цілому, ми вважаємо, що на основі логіко-психологічного аналізу теорій особистості та на підставі попереднього вивчення відповідних емпіричних матеріалів, нам вдалося підійти до виокремлення і вибудови власного розуміння проблеми, побачити „відсутню ланку”, нерозробленість і незрозумілість якої методологічно не дозволяє рухатись далі. І саме тому теорії особистості починають ніби повторювати одна одну, не додаючи нічого істотного, а лише знаходячи нові тоненькі вузлики, які пояснюють деякі моменти в поведінці людини, її творчості і діяльності, але

давно вже не відкривають суттєвих кардинальних явищ.

Так, теорія діяльності, розглядаючи діяльність як пояснювальний принцип психології людини, не доходить до самих витоків. Найближче до них був все ж таки М.О. Бернштейн, який у „живому русі” [2] побачив відтворення всього людського життя. Порівнюючи його погляди з положеннями З. Фрейда, необхідно відзначити, що останній, безумовно, досить тонко „зловив” цей вихідний інстинкт, сексуальний потяг (*libido*), який дійсно притаманний усім живим істотам. І він вивчив важливі явища „заміщень *libido*” – своєрідної символіки, що певним чином нагадує „знаряддя” і „знак” у Виготського. *Але що ж привело (і постійно приводить) до створення знаряддя і знаку та їх привласнення як здібностей у процесі діяльності?* Це питання навіть не порушується. З іншого боку, З. Фрейд, пояснюючи різні поведінкові реагування (головним чином, в аспекті патопсихологічному), невротичні стани тощо, апелює до минулого. Але як же все це з’явилося там, у минулому? Ми можемо припустити, що ці поведінкові патерни з’явилися в процесі неадекватного соціального впливу оточення на нужду, яка існує в індивіда. Якщо це так, то лише аналіз цього прикладу дозволяє сказати, що *нужда – без перебільшення альфа й омега психології особистості* (термінологія І.С. Виготського). Це є та одиниця аналізу, з розгляду якої повинне починатися дослідження особистості. Нужда, я б сказав, у класичному своєму варіанті виявляється в акті народження, а вдруге вона „з’являється на сцені”, очікуючи зустрічі зі світом, у підлітковому віці, де вона у своїй дійсній природі виявляється дуже чітко, коли наступає період відтворення собі подібного, коли знову відбувається вибір і зустріч індивідів протилежної статі, які здатні народжувати третю, новонароджену людську істоту. І саме в цьому сенсі *дитина – це*

є предметнена нужда двох дорослих людей протилежної статі.

Нужда, таким чином, виступає як стрижень, що пронизує особистість в її житті, з’єднуючи в складну цілісність біологічне і соціальне. Вона – це той вектор, на якому сходяться і проявляються в єдиному вихідному біологічне і соціальне. І це є витoki, джерела, а з іншого боку – це є вичерпне закінчення життя. Нужда завжди виступає конститuantом і в соціальному середовищі, і в самому існуванні, і в тілесній організації людини. Вона є дійсно тим вихідним, тим вододілом, що дає можливість по-новому подивитися на всі теорії. Ця категорія ніби вміщує в собі всі парадигми і несе в собі ту хвилю нового підходу до розуміння особистості, який не вичерпується мотиваційно-потребовою сферою та іншими окремими частинами цього грандіозного і чудового утворення.

На нашу думку, введення категорій нужди необхідне і в діяльному підході, і в екзистенціальному, і в психоаналізі, і в глибинній психології. Адже *нужда – це науковий факт, це те, що описує реальність, яка не лише існує в особистості, але й конститує її.* Адже *все дійсно починається з нужди, котра виникає на з’єднанні двох фундаментальних векторів двох соціальних істот, які в соціальному контакті породжують нову біологічну особину – потенційну особистість.*

Підводячи попередній підсумок, значимо головне: прогрес у науковому пізнанні психології особистості ми пов’язуємо з необхідністю організації досліджень, які б фіксували особливості самого предмета вивчення (логіка об’єкта) у його цілісності й унікально-специфічній складності. Природа особистості така, що вона існує як факт лише в русі, у розвитку. Отже, адекватним до її вивчення буде або генетико-моделювальний підхід, або генетико-моделювальний метод. Ця теза означає, що ми повинні викласти наше бачення специфіки ви-

вчення явища розвитку в генетичній психології, щоб визначити і чітко аргументувати свою позицію. Лише після цього доречно приступати до концептуального викладення нашого бачення проблем психології особистості.

У цілому, генетична психологія відкриває цікавий і **невідомий аспект існування особистості. (Про це – у наступних номерах журналу).**

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Балл Г.А. Теория учебных задач. Психолого-педагогический аспект. – М.: Педагогика, 1990. – 184 с.
2. Батищев Г.С. Деятельностная сущность человека как философский принцип // Проблема человека в современной философии. – М.: Наука, 1969. – С. 73-144.
3. Вигенштейн И.И. Философские работы. – М.: Гнозис, 1994. - Ч. I.-521 с..
4. Загвязинский В.И. Методология и методика дидактического исследования. – М.: Педагогика, 1982. – 160 с.
5. Зейгарник Б. В. Теория личности К. Левина. – М.: МГУ, -116 с.
6. Лакан Ж., Понталис Ж.Б. Словарь по психоанализу. – М.: Высшая школа, 1996. – 623 с.
7. Максименко С.Д. Загальна психологія. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 701 с. (5 випусків).
8. Максименко С.Д. Генетическая психология: проблемы и перспективы // Журнал практикующего психолога. – 1998. – №4.
9. Максименко С.Д. Психологія учіння людини: генетико-моделюючий підхід: монографія /С.Д. Максименко. – К.: Вид. Дім „Слово”, 2013. – 592 с.
10. Методологические и теоретические проблемы психологии / Под ред. Е.В.Шороховой. – М.: Наука, 1969. – 376 с.
11. Мерлин В.С. Личность как предмет психологического исследования. – Пермь, 1988.
12. Прейер В. Душа ребенка. – М., 1912. – 460 с.
13. Рубинштейн С.Л. Обучение и развитие // Хрестоматия по возрастной и педагогической психологии: Работы советских авторов периода 1918-1945 гг. – М.: Изд-во Моск. ун-та, - С. 186-194.
14. Ухтомский А.А. Сочинения. – Л.: Изд-во Ленингр. унта, 1945. – Т. 5.
15. Фромм Э. Анатомия человеческой деятельности. – М., 1994.

Сергей Максименко

Новые горизонты понимания жизни. Теоретическая парадигма личности

В статье с позиций генетической психологии рассматривается личность, ее истоки, структурные компоненты и ее внутренний мир. Впервые представлены принципы построения экспериментально-генетического и генетико-моделирующего методов как наиболее адекватных для объяснения закономерностей и механизмов формирования и развития способностей человека и генезиса становления личности. Описаны генетическо-исходные единицы тех или других способностей и „нужды” как источника и побудительной активности индивида, как энергетическо-информационного свойства человека в онто- и филогенезе.

Впервые объясняется почему практики отказываются от использования в школьной деятельности научных данных психологии. Предложен выход из этой ситуации.

Автор надеется, что читателю статья поможет несколько по-другому увидеть узловые моменты этого увлекательно-сложного и прекрасного феномена, которым является Личность.

Составители убеждены, что статья заинтересует всех, кому по нраву эксперименты, и поднимет их исследовательский дух.

Ключевые слова: личность, психология личности, методология, теоретическая парадигма, генезис личности, структура личности, движущая сила развития, источник активности, генетическая психология, генетико-моделирующий метод, потребностная сфера, нужда, личностное действие, существование личности.

Sergiy Maksimenko

New horizons of understanding the sense of life. Theoretical paradigm of personality

A personality, its background, structural components, and its internal life is considered in the article from the positions of genetic psychology. Principles of construction of experimental-genetic and genetic-modelling methods are for the first time presented as most adequate for explanation regularities, also mechanisms of forming and development of man's capabilities and genesis of a personality formation. Initial genetic units of those or other capabilities are described and „need” as a source and stimulator of individual activity, as energetic-informative property of man in onto- and phylogenesis.

It is first explained what practices renounce the use to in school activity of scientific data of psychology. An exit is offered from this situation.

For the first time it is explained why practices renounce using psychology scientific data in school activity. An exit is offered from this situation.

The author expresses a hope that the article will help to a reader to see in somewhat other way the key moments of this fascinating, complicated and wonderful phenomenon as a Personality is.

Compilers are convinced that the article will be interesting for all who likes experiments and it will rise up their research spirit.

Key words: personality, psychology of personality, methodology, theoretical paradigm, genesis of personality, structure of personality, development motive force, source of activity, genetic psychology, genetic-modelling method, necessity sphere, need, personality action, existence of personality.

Психологія –
школі

удк 378.091.113:
005.95-051

**Оксана
ШАЛІНА**

Методист науково-методичного центру управління освіти Маріупольської міської ради Донецької області

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-4'2014

52

АКМЕОЛОГІЧНО-КОМПЕТЕНТНІСНА МОДЕЛЬ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ

У статті подано теоретичне обґрунтування розробки акмеологічної та компетентнісної моделей сучасного керівника загальноосвітнього навчального закладу.

Ключові слова: акмеологія, акмеологічна модель, фахова компетентність, професійна діяльність керівника.

Сучасні вимоги до діяльності людини в будь-якій економічній сфері потребують акмеологічного й компетентнісного підходу. Розв'язання цієї проблеми має велике значення для підвищення якості управлінської діяльності в цілому й діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу зокрема.

Соціально-економічні перетворення Української держави, духовне відродження нації потребують активізації процесу розвитку особистості. Пріоритетна місія при цьому покладена на систему освіти. Адже загальновідоме її виняткове стратегічне значення полягає у формуванні людського капіталу, який є рушійною силою в розбудові суспільства. Отже, необхідно здійснювати підготовку, перепідготовку кадрів усіх галузей господарства (педагогів, медиків, інженерів, економістів, офіцерів, керівних кадрів, методистів тощо) на інтегрованих засадах, синте-

зуючи при цьому науки про людину. Серед наук, які дають змогу ефективно вирішувати цю актуальну проблему, доцільно виділити акмеологію, що народилася й розвивається у процесі багаторічного пошуку взаємозв'язку психології і педагогіки як стрижня в системі наук про людину.

Акмеологічна методологія – це сукупність ідей про цінність людини, її духовний світ, здатність до творчості і самовдосконалення. Перспективність акмеології зумовлюється тим, що найважливішим чинником перебудови суспільства виступає підвищення продуктивності праці. З позиції акмеології творча діяльність розглядається як така, кінцевий результат якої завершується створенням продукту соціально значимої цінності [1].

Фундаментальна акмеологія розглядає людину як цілісну систему, її предмети – закономірності, умови, фактори, стимули самореалізації творчих потенціалів зрілих людей на шляху до вершин продуктивності і

професіоналізму, що вимагає загального і професійного навчання, яке забезпечує його суб'єктам удосконалення, корекцію і реорганізацію діяльності протягом життя і професійної біографії (О. О. Бодальов, Н. В. Кузьміна, А. О. Деркач та ін.). Така модель навчання, актуальна і перспективна, може бути розроблена на основі нової, інтегративної філософсько-психолого-педагогічної галузі наукових знань – акмеології освіти.

Удосконалення якості роботи з педагогічними кадрами значною мірою зумовлене концептуальними ідеями, ефективними підходами, закладеними в системі освіти. В останні десятиліття в Україні і країнах близького зарубіжжя актуальним стало питання щодо методології освіти. Це зокрема стосується методології шкільної та післядипломної освіти. Вагомим успіхів у цьому напрямі було досягнуто завдяки застосуванню системного підходу, гуманістичного й особистісно-діяльнісного, синергетичного та акмеологічного підходів. У сучасному просторі глобалістики пріоритетну місію виконує акмеологічний підхід. Суть його – це фундаментальна узагальнювальна акмеологічна категорія, що описує сукупність принципів, прийомів і методів, які дозволяють вирішувати акмеологічні проблеми і завдання [2].

Управлінська акмеологія, або акмеологія управління, отримала визнання і оформилася як самостійний напрям у зв'язку з потребою в підготовці управлінських кадрів, які володіють високим

ПРІОРИТЕТНІ ОЗНАКИ АКМЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

Вони такі:

1) орієнтація на “акме” – удосконалення на всіх етапах життя і діяльності людини;

2) усебічний розвиток, удосконалення свідомості й діяльності груп (товариств), переконаність у можливості масового вдосконалення;

3) оптимістичний погляд на людину та її майбутнє, виражений в антропологічному акмеїзмі, використання акмеологічного проектування вищих досягнень окремими особами, а також групами і товариствами.

Акмеологічний підхід до освіти спрямований на самовдосконалення людини в освітньому середовищі, на її саморозвиток, на поступ підростаючої і дорослої людини від однієї вершини до іншої, на досягнення “акме”, в її творчості і здоров'ї, у розвитку всіх її життєвих сил. Акмеологічний підхід конкретизує ідеї гуманізації освіти і створює основу нової, сучасної ідеології виховання. Акмеологія виступає як фундаментальна наука, як теорія загальних закономірностей досягнення вершин у людській життєдіяльності і розвитку цивілізації та інтегрує знання з багатьох наук про людину (культурології, психології, педагогіки, філософії, синергетики, генетики, валеології, фізіології).

Базові акмеологічні категорії – “особистісно-професійний розвиток”, “професіоналізм особистості і діяльності”, “професіонал”, “професійна компетентність” – є надто складними і багатограними. Відомо, наскільки складною є сама особистість. Водночас існує настільки ж велика кількість факторів, які впливають на її прогресивний розвиток і самореалізацію. Тому в акмеології отримали поширення дослідження психологічних, акмеологічних та інших умов і факторів, які сприяють (чи перешкоджають) прогресивному особистісно-професійному розвитку. Ці дослідження, як правило, орієнтовані на розробку концептуальних теоретичних моделей. Інноваційна діяльність розглядається як необхідна умова професіоналізму, бо прогрес розвитку неможливий без новаторського досвіду, створення нового, більш ефективного.

Акмеологічний розвиток людини виявляється у різних за змістом напрямках цілісного розвитку: особистісно-професійному, духовно-онтологічному, суб'єктно-діяльнісному тощо. Найбільш розробленими в акмеології є особистісно-професійний розвиток, який забезпечує якість професійної діяльності фахівця (А. О. Деркач, В. М. Дьячков, Ю. Н. Гончаров, Ю. Ю. Митюрин та ін.). Особистісно-професійний розвиток розуміється як процес взаємопов'язаного розвитку особистості й професіоналізму в її діяльності, результатом якого є нові якісні особистісно-діяльнісні акме-форми, що характеризують одночасні програми змін як в особистості, так і в її професійній діяльності. Механізмом особистісно-професійного розвитку є саморозвиток, який здійснюється у процесі неперервної освіти, впад час професійної діяльності та під впливом професійно-особистісної міжсуб'єктної взаємодії. Професіоналізм, стверджує Н. В. Кузьміна, – це сукупність стійких властивостей особистості, індивідуальної спеціаліста, які задовольняють вимоги професії.

Професіоналізм, як стійка властивість особистості та діяльності спеціаліста, формується в процесі професійної освіти [14]. Суть професіоналізму розкриває О. О. Бодальов: “Професіоналізм – інтегральна характеристика індивідуальних, особистісних і суб'єктно-діяльнісних якостей, що розглядається як цілісне утворення, яке дає можливість на максимальному рівні успішно вирішувати завдання, які є типовими для тієї галузі, в якій працює спеціаліст” [3]. Про рівень професіоналізму можна судити за ступенем відповідності індивідуальних особливостей особистості й діяльності суб'єкта вимогам, які висуває перед ним професія.

рівнем професіоналізму. *Акмеологія управління* як галузь прикладної акмеології має серйозну наукову базу – загальну акмеологію, психологію управління, теорію менеджменту, проте в цих науках не розглядалися питання професіоналізму керівників, менеджерів та управлінських кадрів.

Отже, попередній підхід, який існував в тоталітарному соціалістичному суспільстві у ставленні до формування „управлінської номенклатури”, сьогодні повністю не задовольняє вимоги часу, а тому потрібні нові розробки. Таким чином, акмеологія управління – галузь наукового знання, яка забезпечує досягнення вищих рівнів професіоналізму фахівців сфери управління. Управлінська діяльність за своїм змістом є однією з найскладніших, найрізноманітніших видів професійної діяльності. Від суб’єкта управлінської діяльності вона вимагає наявності різноманітних складних здібностей, високого рівня спеціальних якостей і вмінь, які інтегровані в складні системні утворення.

Для виявлення особливостей управлінської діяльності необхідно встановити її межу. Вона необхідна для розділення „виконавської” та „управлінської” діяльності. Отже, виконавська діяльність виражає собою статичне начало світу діяльності, тому що вона передбачає реалізацію фіксованої норми перетворення будь-чого. Управлінська діяльність передбачає динамічне начало світу діяльності і включає породження норми перетворення будь-чого, удосконалення норм як вихідних начал.

Специфіка управлінської діяльності полягає в тому, що управлінець перебуває у двох формах буття – внутрішній і зовнішній. Внутрішня форма зумовлена створенням місця для неї. Проте керівник виходить за межі готових структур, простору діяльності, щоб спочатку їх створювати і вдосконалювати, а потім „входить” у фіксований простір, щоб взяти на себе відповідні обов’язки діяльнісного характеру [5].

Три функції – пізнання, критика і нормування – є первинні, вони утворюють функціональний комплекс

рефлексії управлінської діяльності. Рефлексія забезпечує свідомість здійснення дій, їх контроль і корекцію. Отже, управлінська діяльність передбачає корекцію норми. Ця корекція не може бути вільною, тобто здійснюватися довільно, абияк, на основі збереження нормативної основи діяльності. Провідною сферою всіх управлінських процесів і самої функціональної структури управлінської діяльності залишається здійснення різноспрямованих рефлексивних процесів, а основа майстерності керівника-управлінця складає гнучке вміння здійснювати рефлексію в тому чи іншому функціональному просторі. Вторинну основу майстерності управлінця складає група вмінь, які звернені до реалізації постачальницької та корегувальної функції.

У якості загальних критеріїв аналізу діяльності управлінця виступають такі положення, які виражені у формі запитань: „що перетворюється?”, „які стани можливі у того, кого перетворюють?”, „яка мета діяльності?”, „які траєкторії переходу зі стану в стан найбільш оптимальні при фіксованій меті?”, „які способи використання засобів активізують заплановані переходи?”, „які здібності необхідні для адекватного використання засобів під час перетворення матеріалу в продукт?”.

Найпростіша типологія рівнів управлінської діяльності включає такі рівні:

- дилетантський;
- рутинно-професійний;
- інноваційно-професійний;
- культурно-професійний.

Дилетант реалізує управлінську функцію без звернення до питання про наявність відповідних здібностей. Рутинний управлінець виконує типові завдання, які забезпечують діяльність у стабільних умовах. При цьому він перевіряє відповідність наявних здібностей фіксованим нормативним вимогам „заданого” типу [6]. Інноваційно-професійний управлінець є дуже чутливим до змін зовнішніх умов і вимог, а також схильний до змін і вдосконалення власної професійної діяльності. При цьому він не відмовляється від постановки і вирі-

шення попередніх завдань, він їх удосконалює. Культурно-професійний управлінець не лише реалізує установку на новизну, але і вносить інноваційні механізми.

Майстерність в управлінській діяльності поєднує визначеність усієї структури процесів, яку вносить керівник в хід реалізації управлінської функції в конкретних умовах, гнучкість залежно від умов і легкість здійснення процесів керівництва. Визначеність, яку вносить управлінець в проектування власних дій, свідчить про розвиток мислення та здібності коректно й повно використовувати мовні засоби мислення. Гнучкість зміни структури процесів демонструє розвиненість рефлексивного механізму здібностей керівника. Легкість здійснення процесів свідчить про готовність і здатність співвідношення з вимогами того чи іншого типу структури процесів. Майстерність управлінця визначається рівнем розвитку рефлексивної самоорганізації, душевно-духовних якостей і психофізичної рухливості. Зазначимо, що управлінські кадри, які націлені на особистісно-професійний розвиток, досягнення високого рівня професіоналізму, зазвичай досягають і реалізують свої плани у процесі кар'єри [6].

В управлінській акмеології *професіоналізм суб'єктів управлінської праці* розкривається з різних позицій:

- формування продуктивної Я-концепції управлінця-професіонала;
- реалізація творчого потенціалу, особливо при прийнятті управлінських рішень;
- формування психологічної готовності до високоефективної управлінської діяльності, в тому числі при екстремальних, кризових ситуаціях;
- розвиток акмеологічної компетенції при формуванні управлінської команди й веденні кадрової роботи;
- мотивація професійних досягнень в управлінській діяльності;
- формування системи резервів функціональних можливостей при управлінні в екстремальних ситуаціях.

При створенні акмеограми використовується ідея „драбини рівнів”, ідучи по якій і переходячи від шабля до шабля, професіонал стає все ближчим до того рівня, який можна було б назвати рівнем „акме”, вершиною ділового потенціалу для певного професіонала [8].

Структура професіоналізму управлінця визначається зовнішніми вимогами до людини, зумовлені особливостями типу діяльності і внутрішніми загальними й індивідуальними особливостями суб'єктивного механізму. Зазначимо, що і динаміка, і темпи, і досягнення «акме» залежать від рівня розвитку та способу проявлення механізму рефлексивної самоорганізації управлінця.

Конкретні вимоги до здібностей управлінця оформлені в типових завданнях. Тому, розміщуючи завдання за рівнем складності, можна співвіднести з ними рівень професіоналізму, тоді акмеограма управлінця виникне в часовій осі, яка проектується на матеріалі аналізу професійного шляху управлінця.

Особливе місце приділяється розвитку компетентностей управлінця, перш за все сили особистості, самоефективності і відповідальності. Реальним результатом набуття компетенцій є компетентність, що, на відміну від компетенцій, передбачає особистісну характеристику, ставлення працівника до предмета діяльності. Компетенції можуть бути виведені як реальні вимоги до професійних та фахових здібностей і знань, способів діяльності, досвіду творчої діяльності, ставлень до життєвих цінностей, якостей особистості, яка діє в соціумі.

Отже, *компетентність* – це поняття, що стосується людини, розкриває аспекти її поведінки й забезпечує професійно якісне виконання роботи. Поняття компетенція стосується роботи й характеризує сферу професійної діяльності, у якій працівник є компетентним. Інтегративні утворення, що складаються зі знань, умінь, особистісних якостей, досвіду, об'єктивно необхідних для ефективно діяльності в заданій предметній га-

КВАЛІФІКАЦІЙНІ ВИМОГИ

до професійної діяльності керівників як педагогів

По-перше, компетентність педагогічного працівника має певну ієрархію компетентностей:

- ключові (базові) – спираються на діяльнісні процеси і проявляються в контексті структури педагогічної діяльності;
- загально-фахові, що належать до певної категорії фахівців, поєднаних одним предметом діяльності (наприклад, предметом діяльності певної сукупності педагогічних працівників є процес навчання – категорія вчителів; якщо предметом діяльності є процес виховання – це категорія вихователів; предметом діяльності є методика навчання і виховання – це категорія методистів тощо). У нашому випадку це керівники, предметом діяльності яких є управління. Вони виступають як топ-менеджери. Головним їх завданням є координація зовнішніх зв'язків, створення умов для функціонування і розвитку навчального закладу;
- спеціально-фахові – це часткові компетентності, яких набувають при підготовці за певними спеціальностями: дидактика, виховання, психологія, логопедія, методика, мова, математика, фізика, хімія, історія тощо.

У нашому випадку часткові компетентності розкривають специфіку управління навчальним закладом певного рівня організації освіти (дошкільний, загальноосвітній, позашкільний, вищий).

По-друге, ключові (базові) компетентності складають компетентність життєдіяльності педагогічного працівника. Структура цієї компетентності однакова для всіх категорій і спеціалізацій керівників освітньої сфери. Вона визначається поєднаною структурою діяльності як способу буття людини і фахової специфіки педагогічних працівників, складається з ключових (базових) компетентцій як нормативної моделі (стандарту) діяльності педагогів.

Творчою групою українських учених (О. Савченко (кер.); Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Парашенко, О. Пометун, С. Трубочова) було запропоновано певний перелік ключових компетентностей у навчанні: навчальна (уміння вчитися), громадянська, загальнокультурна, інформаційна, здоров'язбережувальна, що деталізуються в комплекс знань, умінь, навичок, цінностей, ставлень, здатностей за навчальними галузями і життєвими сферами людини [13].

Фахову компетентність ми розглядаємо як сукупність знань, умінь, здібностей і готовності особистості діяти в складній ситуації і вирішувати фахові завдання з високим рівнем невизначеності; здатність досягати якіснішого результату праці, ставлення до професії як до цінності.

На відміну від поняття „компетентність”, компетентність є відчуженою від суб'єкта й розглядається як наперед задана соціальна норма (вимога) до професійної/фахової компетентності працівника, що необхідна для його якісної продуктивної діяльності. Отже, поняття „компетентність” інтерпретується як заздалегідь заданий, соціально закріплений результат [13].

Ми використовуємо зазначені поняття для моделювання фахової компетентності керівника загальноосвітнього навчального закладу. Проте зауважимо, що ця модель має систематизувати всі характеристики керівника й певним чином співвідноситися з аналогічними моделями керівників навчальних закладів інших освітніх рівнів (дошкільного, позашкільного тощо) [6].

лузі, продукують відповідні компетенції. Опановані працівником компетенції набувають статусу його фахової компетентності.

Розглянемо **кваліфікаційні вимоги до професійної діяльності керівників як педагогів** на основі компетентнісного підходу (див. вріз).

Під час моделювання фахової компетентності керівника навчального закладу нами було виділено три рівні.

Перший рівень – **ключові компетентності управління**, де зазначаються менеджерська, соціальна, загальнокультурна, здоров'язбережувальна, інформаційна й громадянська компетентності. Вони характеризують загальну здатність людини управляти, а також її спроможність існувати в соціальному середовищі, спілкуватися, відтворювати культурні надбання народу тощо.

Другий рівень містить **загально-фахові компетентності**, що мають підтвердити спроможність людини бути керівником. Тут важливим є не лише опис домінуючих видів і функцій управлінської діяльності, таких, як планувальна, організаційна, мотиваційна, контрольна, рефлексивна, але й акцент на загально-управлінському алгоритмі щодо збору, обробки управлінської інформації, вироблення і прийняття управлінських рішень, організаційних дій щодо їх реалізації тощо. Приділяється значна увага якісним характеристикам, властивих керівнику.

На третьому рівні розглядаються **спеціально-фахові компетентності** керівника навчального закладу. Тут зазначаються базові,

процесуальні й результативні групи компетентностей.

Базові компетентності характеризують базовий рівень керівника, за наявності якого він може бути призначений на цю посаду. Процесуальні компетентності описують напрями управлінської діяльності керівника: створення умов для діяльності закладу, навчальний процес, кадрове забезпечення тощо. Результативні компетентності наголошують на спроможності керівника впливати на позитивну динаміку змін у навчальному закладі і, як результат, на забезпеченні його соціального розвитку [13].

На основі моделі фахової компетентності керівника закладу пропонуємо відповідну акмеологічно-компетентнісну модель управління (див. віз на С. 57).

Отже, акмеологію як науку на нинішньому етапі розвитку вирізняє фундаментальність, інтегрований характер і гуманістична спрямованість.

Сутність фундаменталізму акмеології полягає в тому, що акмеологія відразу визначила свій об'єкт, предмет і окреслила всю проблематику, якою вона буде займатися. Акмеологія швидко пройшла всі необхідні етапи для власного становлення. Уже сформовано її науковий апарат та визначено основні категорії (акмеологічний підхід, акмеологічні закономірності, акмеологічні умови й фактори, акмеограма, акмеологічний потенціал).

В акмеології успішно розроблений власний методологічний інструментарій.

АКМЕОЛОГІЧНО-КОМПЕТЕНТНІСНА МОДЕЛЬ МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ

1. Функціональна компетенція управління (включає спроможність):

- 1.1. визначити мету діяльності загальноосвітнього навчального закладу;
- 1.2. опрацювати концепцію діяльності загальноосвітнього навчального закладу;
- 1.3. планувати діяльність загальноосвітнього навчального закладу;
- 1.4. роз'яснювати завдання учасникам навчально-виховного процесу;
- 1.5. виконувати організаторські функції;
- 1.6. здійснювати внутрішкільний контроль;
- 1.7. працювати з інформацією, аналізувати показники діяльності загальноосвітнього навчального закладу.

2. Соціально-педагогічна компетенція (включає спроможність):

- 2.1. прогнозувати розвиток загальноосвітнього навчального закладу як відкритої соціальної системи в умовах конкретного соціуму;
- 2.2. створювати систему роботи з органами влади, громадськими організаціями, культурно-просвітницькими закладами;
- 2.3. формувати позитивну громадську думку щодо діяльності школи, створювати імідж школи;
- 2.4. створювати у школі структури, які забезпечують реалізацію державно-громадської моделі управління.

3. Соціально-економічна компетенція (включає спроможність):

- 3.1. визначити цілі різних рівнів і критеріїв результату;
- 3.2. формувати культуру організації;
- 3.3. управляти якістю освіти;
- 3.4. мотивувати діяльність учасників навчально-виховного процесу;
- 3.5. забезпечувати умови для особистісного розвитку учасників навчально-виховного процесу;
- 3.6. делегувати повноваження.

4. Інноваційна компетенція (включає спроможність):

- 4.1. оновлювати мету діяльності школи;
- 4.2. обґрунтовувати інноваційну й експериментальну діяльність;
- 4.3. прогнозувати, планувати діяльність школи в режимі розвитку й експерименту;
- 4.4. роз'яснювати сутність нововведень учасникам навчально-виховного процесу;
- 4.5. забезпечувати умови опанування інновацій учителями.

5. Фасилітативна компетенція (включає спроможність):

- 5.1. обирати тип освітньої практики або поєднувати декілька типів з урахуванням умов загальноосвітнього навчального закладу;
- 5.2. моделювати тип освітньої практики;
- 5.3. забезпечувати апробацію досвіду свого навчального закладу за участю науковців, компетентних фахівців, громадськості;
- 5.4. визначити показники діяльності навчального закладу відповідно до поставленої мети, здійснювати моніторинг за цими показниками.

Поряд із загальнонауковими методами (аналіз, синтез) в акмеології використовуються методи психології та педагогіки – опитування, спостереження, анкетування, тестування, моделювання, розроблено також і власні акмеологічні методи: акмеографічний опис, розробка акмеограми. Акмеологія розробляє акмеологічні закони, що також є свідченням фундаментальності науки.

Таким чином, зміст і структура професіоналізму діяльності керівників можуть бути представлені як основні компетентності, які в узагальненому вигляді утворюються інтеграцією змісту компонентів управлінської діяльності з відповідними напрямками.

Виходячи з того, що професіоналізм керівників є важливою передумовою модернізації загальної середньої освіти, ми розглядали досягнення високого рівня розвитку професіоналізму як стратегічну мету. Самі керівники у практичній діяльності спрямовують зусилля на створення оригінальної освітньої практики своєї школи, тому всі інші напрями управлінської діяльності підпорядковують цій меті й залежно від успіху в її досягненні оцінюють власну діяльність. Комплекс знань і вмій щодо теорії управління, управління в ринкових умовах, опанування інноваціями є

важливим для них, якщо сприяє діяльності щодо оновлення освітньої практики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акмеология 2000: Методические и методологические проблемы / Под ред. Н. В. Кузьминой, А. М. Зимичева. – СПб. : АА, 2000.
2. Акмеология : учебное пособие / А. Деркач, В. Зыскин. – СПб. : Питер, 2003. – 256 с.
3. Вершина в развитии взрослого человека. Характеристики и условия достижения / А. А. Бодалев. – М. : Флинта-Наука, 1998.
4. Данилова Г. С. Акмеология і професіоналізм в умовах глобалізації // Акмеологія – наука XXI століття : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / Ред. колегія : З. Ф. Сіверс, Е. В. Белкіна, Г. С. Данилова / Упор. та наук. редактор Г. С. Данилова. – К. : КМПУ ім. Грінченка, 2005. – С. 81–94.
5. Єльнікова Г. Моделювання управлінської компетентності керівника загальноосвітнього навчального закладу / Галина Василівна Єльнікова, Валентин Іванович Маслов // Імідж сучасного педагога. – 2008. – № 3–4 (82–83). – С. 3–8.
6. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании [Авторская версия] / И. А. Зимняя. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 40 с.
7. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи [Бібліотека з освітньої політики] / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : “К.І.С.”, 2004. – 112 с.
8. Кузьмина Н. В. (Головко-Гаршина) Предмет акмеологии / Н. В. Кузьмина. – СПб. : Политехника, 2002. – 189 с.
9. Підвищення кваліфікації керівників ВНЗ III–IV рівнів акредитації (за очно-дистанційною формою навчання) : навч.-метод. комплекс / Г. В. Єльнікова, В. К. Мельник, І. М. Шупік; Заг. ред. Г. В. Єльнікової. – К. : УМО АПН України, 2009. – 194 с.
10. Рябов В. В. Компетентность как индикатор человеческого капитала : материалы к четвертому заседанию методологического семинара 16 ноября 2004 г. / В. В. Рябов, Ю. В. Фролов. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 45 с.
11. Соколова І. В. Дидактичні особливості індивідуальних навчально-дослідницьких завдань / І. В. Соколова // Актуальні проблеми науки та освіти : матеріали X підсумкової наук.-практ. конф. викладачів МДГУ : зб. наук. праць. – Маріуполь, 2008. – С. 183–185.
12. Субетто А. И. Социогенетика: системогенетика, общественный интеллект, образовательная генетика и мировое развитие (интеграционный синтез) / А. И. Субетто. – М. : Исслед. центр. проблем качества подготовки специалистов, 1994. – 168 с.
13. Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти : монографія / [Єльнікова Г. В., Зайченко О. І., Маслов В. І. та ін.]; за ред. Г. В. Єльнікової. – Київ–Чернівці : Книги – XXI, 2010. – 460 с.
14. Черниш Н. Соціологія : курс лекцій / Н. Черниш. – Львів : Кальварія, 2003.

Оксана Шалина

Акмеологічно-компетентна модель сучасного менеджера освіти

В статті дається теоретичне обґрунтування розробки акмеологічної і компетентної моделі сучасного керівника вищої освіти.

Ключевые слова: акмеология, акмеологическая модель, профессиональная компетентность, профессиональная деятельность руководителя.

Oksana Shalina

Akmeological and competent model of contemporary manager of education

The theoretical ground of development akmeological and competent models of the leader of contemporary secondary educational establishment given in the article.

Key words: akmeology, akmeological model, professional competence, leader

ПЕДАГОГІКА: Інноваційна школа

Інноваційні технології в шкільній освіті..... С. 60

Інноваційні стратегії виховання нової школи ... С. 67

Соціальні мережі як засіб ресурсно-орієнтованого навчання С. 79

Інфокомунікаційні технології у викладанні С. 102

Як створити інтерактивний клас?!..... С. 112

Доброзичливе ставлення людини до людини, працьовитість, взаємоповага, вірність у дружбі – основи узагальненого щастя.

Григорій Сковорода

„Щоб дати дітям іскорку знань, вчителю потрібно ввібрати ціле море світла”.

В. О. Сухомлинський

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ

Розглядаються особливості застосування сучасних інновацій в системі шкільної освіти. Визначено особливості історичних трендів викликів сучасного розвитку освітніх технологій. Продемонстровано особливості інноваційної розробки на прикладі інтегрального курсу „Мій Київ”.

Ключові слова: інновації, освітні технології, навчальний процес.

Роман ШЕВЧЕНКО

Доцент Київського державного університету управління та підприємництва, кандидат географічних наук

Зінаїда ШЕВЧЕНКО

Вчитель-методист спеціалізованої школи № 210 – загальноосвітній навчальний заклад I-III ступенів з поглибленим вивченням російської мови з першого класу, м. Київ

Мінлива соціально-економічна ситуація в сучасній Україні та світова економічна криза зумовила необхідність модернізації освіти, переосмислення теоретичних підходів і накопичення практики роботи навчальних закладів.

Стандартом середньої освіти передбачено такі пріоритети освіти, як доступність, якість, ефективність. Реалізації цих пріоритетних вимог сприяють педагогічні інновації. Інновації в освітній діяльності – це використання нових знань, прийомів, підходів, технологій для отримання результату у вигляді освітніх послуг, що вирізняються соціальною та ринковою затребуваністю. Вивчення інноваційного досвіду показує, що більшість нововведень присвячено розробці технологій.

В останні десятиліття в педагогічній практиці почали широко застосовува-

тися різноманітні освітні технології, хоча думку про технологізацію процесу навчання висловлював ще Я. А. Коменський майже 400 років тому [7]. Він закликав зробити навчання „технічним”, тобто таким, щоб усе, чого навчають, мало успіх. За кордоном, насамперед у США, інтерес до освітніх технологій виник у середині ХХ ст., коли з'явилися перші програми аудіовізуального навчання, тобто навчання за допомогою технічних засобів. Термін „освітні технології”, що виник в 1960-х рр. ХХ ст. означає побудову педагогічного процесу з гарантованим результатом.

Педагогіка давно шукала шляхи досягнення якщо не абсолютного, то хоча б високого результату в роботі з вихованцями і постійно вдосконалювала свої засоби, методи і форми [6, С. 539]. Тривалий час уважалось, що достатньо знайти якісь прийоми – і бажана мета буде досягнута. Поступово педагогічна практика накопичила багато засобів, методів і форм навчання і виховання, але результати їх застосування не завжди були однозначними.

Напевно, що оптимізація педагогічного процесу шляхом удосконалення методів і засобів є необхідною, але не достатньою умовою. Відбір методів, засобів і форм повинен поєднуватися з реалізацією конкретної мети і відпрацюванням системи контролю показників навчання і виховання. Цьому й покликана допомогти технологізація педагогічного процесу.

Технологізація – це сукупність дій для досягнення якогось результату. Технологія у будь-якій сфері – це діяльність, яка максимально відображає об'єктивні закони даної предметної сфери й тому забезпечує найбільшу для даних умов відповідність результатів діяльності попередньо поставленим цілям.

У „Глосарії сучасної освіти” розглядають три підходи до визначення поняття „освітня технологія” [4, С. 12]:

- систематичний метод планування, застосування, оцінювання всього

ПОСТАНОВКА НАУКОВОЇ ПРОБЛЕМИ

У сучасному навчальному закладі особливої значущості набуває використання інноваційних методів навчання, що спричинено тотальним упровадженням інформаційно-комунікативних технологій. Наприклад, сучасні вчителі географії та історії у власній педагогічній діяльності звертаються до застосування інформаційних довідкових порталів мережі Інтернет, супутникових технологій GPS, географічних інформаційних систем, що призводить до пошуку нових дидактичних методик і прийомів у процесі відповідної педагогічної діяльності [4, С. 120–123].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вивчаючи досвід використання в педагогічній діяльності інноваційних методів таких учених, як проф. Падалки О. С., Сорокіна М. Д, та Маликової М. Р., можна виділити наступні переваги, які в процесі навчання:

- допомагають навчити активним способом отримання нових знань;
- дають можливість оволодіти вищим рівнем особистої соціальної активності;
- створюють такі умови в навчанні, за яких учні не можуть не навчитися;
- стимулюють творчі здібності учнів;
- допомагають наблизити навчання до практики повсякденного життя;
- формують не лише знання, уміння і навички з предмету, а й активну життєву громадянську позицію щодо повсякденного життя міста за принципами демократії [5, С.120–125].

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ. НАУКОВІ ЗАВДАННЯ

Особливий інтерес наукового дослідження викликають інноваційні методи навчання з деяких навчальних предметів; обґрунтування дефініції „інновації”, яка направлена на ефективне засвоєння знань; формування навичок практичних досліджень, що дозволяють брати участь у конкурсних дослідницьких роботах МАН і вирішувати завдання переходу від простого накопичення знань до створення механізмів самостійного пошуку. Інноваційні методи вміщують також і виховну складову, а саме: повинні формувати ціннісні орієнтації особистості й підвищувати пізнавальну активність учнів – розвивати творчі здібності; створювати дидактичні й психологічні умови розвитку особистості та громадянина.

процесу навчання і засвоєння знань шляхом обліку людських і технічних ресурсів та взаємодії між ними для досягнення ефективнішої форми освіти;

- вирішення дидактичних проблем у руслі управління навчальним процесом з точно заданими цілями, досягнення яких повинно піддаватися чіткому опису і визначенню;
- визначення принципів і розроблення прийомів оптимізації освітнього процесу шляхом аналізу факторів, що підвищують освітню ефективність за допомогою конструювання і застосування прийомів і матеріалів, а також за допомогою застосовуваних методів.

Інноваційна освітня технологія — це системний метод проектування, реалізації, оцінки, корекції і подальшого відтворення навчально-виховного процесу. Характерні риси: діагностичне формулювання цілей; орієнтація всіх навчальних процедур на гарантоване досягнення цілей; оперативний зворотний зв'язок; оцінювання поточних і підсумкових результатів; відтворюваність навчально-виховного процесу тощо.

З метою підвищення якості шкільної освіти, активізації пізнавальної діяльності учнів, розкриття творчого потенціалу, організації навчального процесу з високим рівнем самостійності нами використовуються в роботі наступні освітні технології: особистісно зорієнтоване навчання, проблемне навчання, тестові форми контролю знань, блочно-модульне навчання, проектна, кейс-метод, кредитно-модульна система оцінювання, навчання у співпраці, різнорівневе навчання, проведення бінарного уроку, дистанційне (он-лайн) навчання.

Переваги використання освітніх технологій змінюються у зв'язку з розширенням функцій учителя та учнів, де вчитель стає консультантом-координатором (а не виконує інформаційно-контрольовальну функцію), а учням надається велика самостійність

при виборі шляхів засвоєння навчального матеріалу.

Найбільш апробованими у навчанні є рольові ігри при викладанні курсу („ділові”, „сюжетно-рольові”). Визначаючи цей метод навчання провідним, необхідно відзначити, що він допомагає розкрити пошукові можливості учня та його здібності в дослідницькій роботі.

На уроках учні розподіляють соціально-статусні ролі, у них формуються навички публічного виступу, семінарських диспутів та опонування, а також основи управлінських навичок в умовах „учень—учитель”.

За реалізації технології „мозкового штурму” вирішується подвійне завдання. З одного боку, як метод, застосовуваний у формуванні „експертних груп”, які за допомогою „робочих гіпотез” розглядають найрізноманітніші ідеї, доводять важливість вирішення придуманої чи взятої з реальної дійсності ситуації, отримують досвід віднайдення істини, як кажемо, „в середовищі диспуту”. Використовуючи таку організаційну форму навчання, учні застосовують отримані раніше знання, засвоюють дослідницькі ресурси Інтернету, починають відрізняти хибні та достовірні дані. При цьому досягається важлива мета: теоретичні знання перетворюються на своєрідний інструмент творчого засвоєння навчального матеріалу, а вчитель — отримує навички використання нового методу в педагогічній діяльності.

Творчо-пізнавальне навчання учнів необхідно ставити в центр сучасного освітнього процесу в школі, що допомагає у визначенні майбутньої професії та стимулює інтерес, наприклад, до історії, географії та культурного середовища м. Києва.

Практика показує, що учні навіть 5–6 класів, які самостійно і творчо розробили власну проект-презентацію, готові аргументовано її відстоювати, підтверджуючи свою позицію фактами, та вести дискусію з опонентами. І є результат — учні свідомо й мотивовано опановують навчаль-

ний матеріал, добре зберігають самотійно отримані знання в пам'яті навіть через роки. У цій ситуації вчитель виступає як менеджер навчального процесу. Цьому ж сприяє і аналіз конкретних ситуацій (англійською – *case-study*) – метод активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, який характеризується наступними ознаками: наявність конкретної ситуації; розробка групою (підгрупами або індивідуально) варіантів вирішення ситуації; публічний захист розроблених варіантів вирішення ситуації з наступним опонуванням; підведення підсумків і публічне оцінювання результатів занять. На нашу думку, учні відчують себе на таких заняттях учасниками соціальних дій.

На сучасному етапі багатовекторної демократизації і відкритого формування громадянського суспільства як ніколи зросла соціальна потреба у формуванні творчої особистості із нестандартним мисленням, відшукувати яких треба ще за шкільною лавою. Потреба в активізації творчої активності учня полягає у розвиненому мисленні, умінні конструювати, оцінювати, раціоналізувати. Відповідні навички можна, але з великим трудом, розвивати й у тих учнів, у яких відсутня мотивація до навчання. Вирішення цих проблем багато в чому залежить від змісту й методики навчання майбутніх учителів [1, С. 240]. Наприклад, сучасного пересічного учня можна зацікавити проведенням так званих сигнальних уроків. Зокрема, нами при викладанні курсу „Мій Київ” були використані супутникові навігаційні технології при проведенні навчальних історико-географічних екскурсій Києвом, також електронні тематичні карти геопорталів про місто тощо [8].

У сучасних умовах уніфікації та конвергенції освітніх програм і становлення загального європейського освітнього простору висока якість освіти чітко асоціюється із цілями Болонського процесу, також безпосередньо стосується середньої, в країнах ЄС – основної школи: мобільність

учнів, визнання права учня на самостійну (іноді хибну) наукову роботу, уведення наукознавчих шкільних факультативів, інваріативні технології навчання та управління знаннями, запровадження посади наукового консультанта у школі з галузі наук, з яких спеціалізується навчальний заклад.

Основою метою впровадження відповідних інновацій у середню школу є виховання і навчання учнів, здатних до майбутньої ефективної професійної роботи за фахом і конкурентного стану на ринку праці [2, С. 382].

Сучасне українське традиційне викладання, орієнтоване на здобуття знань, формування вмінь і навичок у предметній галузі, усе більше відстає від сучасних вимог. Основою освіти повинні стати не стільки цікаві навчальні дисципліни, на зразок спецкурсу „Мій Київ”, а скільки *способи мислення і діяльності*. Необхідно не лише навчати учня на високому рівні, але і включати його вже на стадії навчання в роботу над науковими розробками, адаптувати до умов конкретного середовища, зробити провідником нових рішень.

Сучасними інноваціями є картографічне забезпечення викладання шкільного курсу історії України, всесвітньої історії та інтегрованого спецкурсу „Мій Київ”. Згідно з науковими дослідженнями Власова В. С. [1, С. 20–37], для перевірки відповідних знань, як завершальний етап кожного уроку, необхідною умовою є запровадження тестових завдань на локалізацію на карті, схемі, в атласі, наприклад, театру, бойових дій або іншого історико-географічного об'єкта та співвіднесення його з певними фактами.

Комп'ютерні картографічні технології в цілому швидкими темпами входять у процес навчання багатьох шкільних предметів. При вивченні історії та краєзнавства вони формують картографічні вміння та геопросторову компетенцію. У їх основі лежить програмоване навчання, яке включає в себе систему і навчальну про-

граму. Їхнім особливим продуктом є географічні інформаційні системи і технології (ГІС). Геоінформаційне забезпечення комп'ютеризації досить важливе. Без нього сам комп'ютер завдання не вирішує, тому залишається великою проблемою розробка навчальних програм з історії на основі ГІС для формування певних знань, умінь і навичок сприймати історичні процеси у контексті просторового уявлення про суспільні тенденції.

Розширення обсягу історичних знань сучасної людини потребує адекватного зростання інтенсифікації процесу навчання історії в школі. Як показує практика авторів, традиційні підходи до формування історичних знань, умінь і навичок та досягнення цілей шкільної історії сьогодні вже не можуть бути досить ефективними. Учитель перестав бути носієм готових знань. Основне завдання, яке нині стоїть перед ним, – *навчити дітей учитися*, сформувати у них уміння *здобувати знання з різних інформаційних джерел*, застосовуючи при цьому такі розумові операції, як аналіз, синтез, узагальнення, систематизація тощо.

Відсутність альтернативних підручників з історії, які б відповідали всім психолого-педагогічним, методичним та гігієнічним вимогам, їх електронних варіантів, недостатня кількість методичних посібників, дидактичних матеріалів для різних курсів шкільної історії, наочних посібників, недосконале впровадження і поширення нетрадиційних методик навчання історії в школі, часткова або недостатня кількість годин історичних гуртків, факультативів тощо спричинює виникнення нових проблем перед методикою викладання історії в школі.

Специфіка історії як предмета полягає в тому, що вона містить великий обсяг матеріалу. Кількість інформації про історичні та політичні явища з кожним роком зростає. Тому для підготовки сучасного уроку, який зміг би стимулювати в учнів пізнавальний інтерес до історичної науки, учити мислити впродовж цілого уроку, на

якому б переважали частково-пошуковий, дослідницький та інші проблемні методи навчання, учителеві необхідно опрацювати надзвичайно велику кількість різних джерел наукової та методичної літератури, корисної інформації, починаючи з енциклопедії і закінчуючи газетними та журнальними статтями. Особливо це стосується новітньої історії України, оскільки її зміст, фактичний матеріал постійно змінюється.

Вирішення цих проблем вимагає розробки і впровадження у навчальний процес нових педагогічних технологій, які становлять певний порядок, логічність і послідовність викладу змісту теми вчителем та засвоєння її учнями. При цьому вчитель використовує оптимальні умови, форми, методи і засоби навчання, що забезпечує обов'язкове досягнення передбачуваної дидактичної мети. Особливої уваги потребує реалізація принципу історичної правди та особистісно орієнтованого підходу, за якого учні з об'єктами педагогічного впливу стають суб'єктами діяльності, що сприяє досягненню ними вищого рівня знань і вмінь, розвитку пізнавального інтересу й самостійності.

Важливе місце при цьому займають інформаційні технології. Сучасна мультимедійна комп'ютерна техніка дає змогу поєднувати текстову, графічну і картографічну інформацію зі звуком, відеофрагментами, мультиплікацією та може ефективно використовуватися в усіх курсах шкільної історії. Широкі можливості комп'ютера як джерела інформації розв'язують проблему постійної зміни й оновлення змісту історичної освіти, а також застосування найефективнішої методики формування в учнів історичних знань, умінь і навичок [10].

Необхідність використання нових інформаційних технологій в історії обґрунтована широким колом науковців і освітян: Н. І. Студенцовим, В. А. Коринською, С. М. Коберником, у працях яких доведено, що

інформаційні технології, як нетрадиційні методи викладання історії, стимулюють реалізацію конкретних кроків у навчальному процесі.

У навчанні історії велике значення має краєзнавство, яке сьогодні міцно входить у систему роботи всіх навчальних закладів. Його відмінна риса – багатогалузевий і міждисциплінарний зв'язок із географією, історією, етнографією, архітектурою, літературою тощо. Тому використання інформаційних технологій при викладанні даного курсу є дуже необхідним.

Ураховуючи те, що вказана проблема досі не була розроблена, автор зробив першу спробу організувати комп'ютерну навчальну програму з історичного краєзнавства на уроках „Мій Київ”, яка демонструє зміст історичного матеріалу й дозволяє рельєфно висвітлити його для учнів у комп'ютерному зображенні.

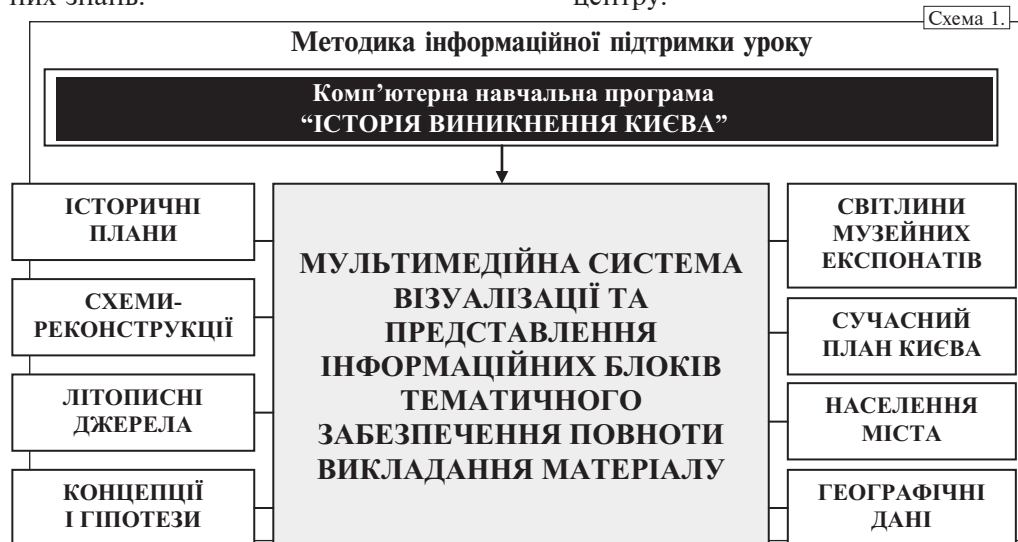
Схема 1 відображає розроблену методику висвітлення теми „Зародження Києва” з курсу „Києвознавство”.

Комп'ютерна навчальна програма з історії відрізняється від традиційних тим, що в ній програмується не лише історичний матеріал, але і його засвоєння (розуміння цього матеріалу), а також контроль формування історичних знань.

Принцип складання комп'ютерної навчальної програми „Києвознавство” відповідає наступним вимогам, а саме: науковість, доступність, системність, зв'язок із практикою, наочність, свідомість і активність, міцність засвоєння та індивідуальність навчання.

Практична частина програми включає ряд запитань і завдань до всього спектру теми уроку. Деякі з них наводимо нижче. Демонструються:

- найдавніші історичні плани м. Києва за Миколою Закревським різних часових зрізів: IX, X ст.;
- історичні схеми реконструкції стародавнього Києва за акад. Толочком П. П.;
- слайди літописних джерел, де вперше є нагадування про заснування м. Києва;
- блок-діаграми сучасних теорій виникнення міста;
- світлини археологічних знахідок та раритетів із музеїв, що стосуються заснування міста;
- сучасний план міста з показом залишків найдавніших пам'яток;
- діаграма динаміки кількості населення стародавнього Києва;
- географічні дані про природу стародавнього Києва і те, як вона вплинула на зародження великого центру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Власов В. С. Як перевіряти вміння локалізувати факти та об'єкти на карті в процесі підготовки до ДПА та ЗНО з історії України / В. С. Власов [Текст] // Історія та суспільствознавство в школах України: теорія і методика навчання : наук.-методич. журн. – К. : ІП НАПНУ, 2012. – № 8. – С. 20–37.
2. Гузеев В. В. Планирование результатов образования и образовательная технология / В. В. Гузеев [Текст] – М. : Народное образование, 2000.
3. Жуков Г. Н. Основы общей профессиональной педагогики : учебное пособие / Г. Н. Жуков [Текст]. – М. : Гардарики, 2005.
4. Глоссарий современного образования (терминологический словарь) [Текст]. // Народное образование : науч. журн. – М. : Гардарики, 1997. – № 3.
5. Маликова Н. Р. О некоторых инновационных методах преподавания социологии / Н. Р. Маликова [Текст] // Социс : науч.журн. – М. : 2002. – № 2.
6. Сорокин Н. Д. Об инновационных методах в преподавании социологических курсов / Н. Д. Сорокин [Текст] // Социс : науч. журн. – М., 2005. – № 8.
7. Педагогика и психология высшей школы : учеб. пособие для вузов [Текст] / М. В. Буланова-Топоркова. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2002.
8. Ян Коменський – фундатор наукової педагогіки. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.info-works.com.ua/referats/pedagogika/2519.html>
9. Географічна карта Києва. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://wikimapia.org/#lat=50.4333&lon=30.5167&z=10&l=0&m=b>
10. Технології в сучасній школі // Педагогічна освіта та наука / Дубіс О. Н./ – К. : Пед. преса, 2008. – № 2. – С. 12–13.

Структура комп'ютерної навчальної програми з історії така ж, як і звичайної: вступна частина (мотиваційна й організаційно-практична, мета – викликати спонукання до дії); основна частина (формування певних знань, умінь і навичок); заключна частина призначається для узагальнення всієї роботи. Подібна комп'ютерна програма сприяє розвитку пізнання і мислення.

Відповідним чином побудована і програма викладу навчального матеріалу. Учитель доповнює текст запитаннями, роз'яснює окремі положення: факти, події, діяльність населення, природні явища. Часу для роботи відводиться небагато – 50 % уроку, це не втомлює учнів, навпаки – викликає інтерес до навчання в цілому і до історії зокрема.

ВИСНОВКИ

та перспективи подальших досліджень

Освітні технології дають широкі можливості диференціації та індивідуалізації навчальної діяльності учнів. Результат використання освітніх технологій залежить від педагогічної майстерності вчителя, але також визначається і системним використанням новітніх освітніх технологій, які пов'язані з підвищенням ефективності навчання і виховання, що спрямовані на кінцевий результат освітнього процесу – творче та свідоме засвоєння матеріалу.

Роман Шевченко, Зинаїда Шевченко
Інновационные технологии в школьном образовании: вызовы современного развития

Рассматриваются особенности применения современных инноваций в системе школьного образования. Определены особенности исторических трендов вызовов современного развития образовательных технологий. Продемонстрированы особенности инновационной разработки на примере интегрального курса „Мой Киев”.

Ключевые слова: инновации, образовательные технологии, учебный процесс.

Roman Shevchenko, Zinaiyda Shevchenko
Innovational technologies in school education: Appeals of present-day evolution

The specific features are analyzed of applying contemporary innovations in a school education system. Particularities are specified of historical trends in appealing present-day evolution of educational technologies. Specific features are demonstrated of innovative elaboration in terms of integral course “My Kyiv”

Key words: innovations, educational technologies, educational process.

ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ВИХОВАННЯ НОВОЇ ШКОЛИ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ

Педагогіка
ШКОЛИ

У статті визначено інноваційні стратегії виховання, розкрито науково-методичні засади духовно-морального виховання, здоров'язбереження, інновації у вихованні як інноваційні стратегії виховання нової школи та визначено й схарактеризовано шляхи їх реалізації.

УДК 371.132.72+
37.013 +37.037

Ключові слова: інноваційні стратегії виховання, морально-духовне виховання, здоров'язбережувальне середовище, інноваційність, інновації у вихованні, шляхи реформування виховання.

Базуючись на сучасних дослідженнях у педагогіці, нормативних документах про освіту, учителями Одеського регіону окреслено виконання надзвичайно важливої місії *освітян* – очолити виховання людини громадянського суспільства, знайти дієві шляхи проведення реформи виховання в нашому регіоні щодо забезпечення і створення необхідних умов усебічного і гармонійного розвитку особистості, яка орієнтована на найдосконаліші соціокультурні стандарти і всезагальнолюдські цінності та виміри життя в нових економічних умовах.

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [6] визначено, що:

- пріоритетом державної гуманітарної політики є *національне виховання*;
- одним із стратегічних напрямів розвитку освіти є забезпечення національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді.

Удосконалення освітньо-виховного процесу має розглядатися в контексті гуманістичної парадигми виховання – *ставлення до людини* (ст. 3 Конституції України), як до найвищої цінності, переорієнтація на особистісну спрямованість, створення умов, що забезпечують входження в соціум, усвідомлення принципів і цінностей суспільного життя.

Означено *основні шляхи проведення реформи виховання в Одеському регіоні:*

- *реформування змісту виховання*, що ґрунтується на сучасних наукових підходах і педагогічному новаторстві, використанні інновацій з урахуванням особливостей і потреб сучасної освіти, наповнення його культурно-історичними надбаннями українського народу;

Вікторія ЯГОДНИКОВА

Директор Одеського інституту Міжрегіональної академії управління персоналом, доцент кафедри психолого-педагогічної та суспільно-гуманітарної освіти Одеського обласного інституту удосконалення вчителів, професор Міжнародної кадрової академії, кандидат педагогічних наук

Олена ЧЕШЕНКО

Методист науково-методичної лабораторії проблем виховання, старший викладач кафедри психолого-педагогічної та суспільно-гуманітарної освіти Одеського обласного інституту удосконалення вчителів, регіональний координатор Національної мережі шкіл сприяння здоров'ю

- *упровадження нових підходів, виховних систем, технологій, форм і методів виховання, які б відповідали потребам розвитку особистості, сприяли розкриттю її талантів, удосконаленню духовно-емоційних, розумових і фізичних здібностей, підтриманню поведінки особистості, досягненню соціальної зрілості та індивідуального зростання;*

Вікторія ЯГОДНИКОВА

- *розроблення теоретико-методологічних аспектів національної системи виховання з урахуванням вітчизняного і зарубіжного досвіду, регіональних особливостей;*

Олена ЧЕШЕНКО

- *об'єднання зусиль державних і громадських інституцій у вихованні молоді, сприяння діяльності дитячих та юнацьких організацій;*
- *розвиток різноманітних дитячих і молодіжних об'єднань за інтересами, позашкільних освітньо-виховних закладів;*
- *організація родинного виховання і освіти як важливої ланки педагогічного навчання батьків;*
- *докорінні зміни в підготовці й перепідготовці педагогічних кадрів для здійснення національного виховання.*

Робота ця складна, але від докладених зусиль, підтримки всього суспільства й швидкості реалізації інноваційних стратегій виховання залежить підвищення

ефективності *системи національного виховання*, подолання наявних проблем і протистояння деструктивним тенденціям в організації виховного процесу. При цьому важливо *врахувати* нову стартову структуру суспільства, регіональні, національні, релігійні та інші особливості середовища. Подібна діяльність уже здійснюється в Одеському регіоні, і тому дуже *важливо* постійно підтримувати творчі сили і кращий досвід національного **виховання**.

Зважаючи на те, що нові умови життя у ХХІ столітті зумовлюють потребу у вихованні нового покоління, в Одеській області на зібранні творчої педагогічної еліти обрано новий вектор діяльності – визначено інноваційні стратегії нової школи в Одеському регіоні. Це **духовно-моральне виховання, здоров'язбереження, інновації у вихованні**.

Великі ідеї приходять тоді, коли світ має потребу в них. Розглянемо *шляхи реалізації* визначених інноваційних стратегій виховання.

Інноваційні стратегії виховання нової школи в Одеському регіоні

- 1 Морально-духовне виховання
- 2 Здоров'язбереження
- 3 Інновації у вихованні

ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

Духовно-моральне виховання особистості найболючіша і найактуальніша проблема для нашого суспільства. Глибока криза цін-

ностей серйозно загрожує майбутньому людства. Нині, коли в Україні обрано курс на розбудову гуманного демократичного суспільства, що передбачає культ Людини і Народу, гуманні і демократичні відносини між людьми в усіх сферах життя, питання морального виховання займає одне з провідних місць у системі виховання.

Система моральних цінностей в українців формувалася здавна: у сім'ї, родині, під впливом *національної ментальності, природного демократизму, звичаїв і традицій*. На їх основі впродовж віків у нашого народу культивувалися гуманізм і любов до рідної землі, патріотизм і громадянський обов'язок, волелюбність і самовідданість, високе людське сумління, шанобливе ставлення до батьків.

Головною метою морального виховання на сучасному етапі є цілеспрямований свідомий процес формування гармонійної особистості, *що включає загальнолюдські якості* — гуманність, працелюбність, чесність, правдивість, дисциплінованість, почуття відповідальності, власної гідності, виховання патріотизму, любові до Батьківщини. На цій основі формуються *особистісні риси людини* — національна самосвідомість, розвинена духовність, моральна, художньо-естетична, правова, трудова, фізична, екологічна культури; розвиваються та вдосконалюються індивідуальні здібності і талант.

Український академік І. Д. Бех наголошує, що „на зміну володінню під-

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Загальноцивілізаційні тенденції розвитку, що впливають на всі сфери життєдіяльності людини, світового співтовариства та України зокрема, складають підґрунтя **сучасних змін в освіті**. Загальновідомо, що доля будь-якої нації, держави, спільноти залежить від того, якими сьогодні виховуються діти та якими вони стануть у майбутньому. Процеси подальшого державотворення України, її прагнення зайняти гідне місце у світовому співтоваристві відбуваються в умовах тривалої політичної, економічної, соціальної нестабільності та духовної кризи суспільства, коли воно втрачає свої гуманістичні функції, перестає бути засобом і живильним середовищем для духовного і морального розвитку особистості. У періоди зміни політичної ситуації ці проблеми загострюються ще більше, тому на порядку денному надзвичайно важливе і невідкладне завдання — **виховання нового покоління**, здатного не лише досягнути загальнолюдський зміст сутності існування людини, а й творчо адаптувати його до потреб свого часу.

Для оновлення *царини освіти* необхідним є врахування і подолання перешкод, що виникають як у зовнішньому, так і в нашому внутрішньому світі. **Сучасне виховання** має відігравати *випереджувальну роль* у розбудові соборної, демократичної, унітарної України, в якій вільно та дружно житимуть люди всіх національностей, різних релігійних переконань та політичних поглядів. Воно *має базуватися на кращих здобутках* національної культури, вітчизняної та світової педагогіки, на підґрунті творчого поєднання філософських ідей народної педагогіки та філософсько-дидактичної спадщини видатних вітчизняних педагогів, новітнього педагогічного досвіду, *сприяти припиненню* соціальної деградації, *стимулювати* самоорганізацію та особисту відповідальність людей, *бути гарантом* громадянського миру і злагоди в суспільстві, *учити покоління, що зростає*, розбудовувати демократичну державу.

Проведемо аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковане розв'язання даної проблеми. Соціально-філософські основи інноваційних змін у вітчизняній освіті і вихованні висвітлено в наукових працях І. Беха, О. Вишневецького, І. Зязюна, В. Кременя, О. Остапчука, Л. Онищука, О. Сухомлинської та ін.

Теоретичні аспекти педагогічної інноватики, класифікація нововведень, особливості інноваційної діяльності в системі освіти, характеристика і структура інноваційного процесу досліджено в працях Д. Алфімова, І. Богданової, І. Даниленко, М. Кларина, В. Паламарчука, О. Пехоти, І. Підласого, О. Попова, М. Поташника, В. Уруського, О. Хомерики, А. Хуторського, Н. Юсуфбекової та ін.

Особливості інноваційних педагогічних технологій та їх виховний аспект є предметом наукового пошуку Т. Дем'янюка, І. Дичківської, О. Кіяшко, Л. Рошупкіної, В. Сафуліна, В. Стельмашенко та ін.

Зважаючи на ґрунтовний доробок науковців з проблеми інноваційних змін в освіті, слід зазначити, що поза увагою залишається проблема інноваційних стратегій виховання та їх реалізації.

Тому **МЕТОЮ СТАТТІ** є визначення інноваційних стратегій виховання нової школи в Одеському регіоні та характеристика шляхів їх реалізації.

ростаючою особистістю моральними якостями чи властивостями на виховну сцену має вийти **ДУХОВНА ЗДІБНІСТЬ**”, яка, на думку науковця, є єдністю „певного етичного знання (поняття) і способу, за допомогою якого вона набуває особистісного смислу” [1, С. 13].

Структура духовно-морального виховання визначається його основними завданнями і включає в себе формування внутрішнього психічного розвитку дитини – свідомості, почуттів, волі, поведінки.

Сучасне виховання повинно сприяти духовно-моральній досконалості підростаючого покоління, відродженню духовних ідеалів українського народу, національної культури, зупиненню соціальної деградації; виступати стимулом пробудження високих моральних якостей, запорукою громадянського миру і злагоди в суспільстві, що вимагає оновлення виховного процесу, використання інновацій.

У вітчизняній педагогіці є чимало досліджень, в яких аналізуються шляхи виховання духовних цінностей молоді людини. Це й історичні джерела, до яких належать „Повчання дітям” Володимира Мономаха, філософські вчення Г. Сковороди та вихованців Києво-Могилянської академії, твори геніальних педагогів К. Ушинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського тощо. А також сучасні напрацювання відомих українських науковців і педагогів, зокрема „Концепція виховання гуманістичних цінностей учнів загальноосвітньої школи” (І. Бех, Н. Ганнусенко, К. Чорна), „Концепція формування духовності особистості на основі християнських моральних цінностей” (О. Сухомлинська) [11], „Методологічні засади до визначення напрямків і стратегій виховного процесу” (І. Бех, М. Боришевський, І. Зязюн, О. Пархоменко, О. Сухомлинська та ін.).

Першочергові завдання духовно-морального виховання підростаючого

покоління, які стоять перед освітою, суспільством та кожною сім’єю – це:

- **змінити** систему цінностей, ідеалів та інтересів покоління, що зростає, сприяти формуванню відданості загальнолюдським моральним цінностям;
- **допомогти** учням розвивати внутрішній суб’єктивний світ людини (життєві інтереси, переконання, погляди, ідеали, світогляд, ставлення до життя, до інших людей, до власних обов’язків і до себе);
- **розкрити** можливості їхнього розуму та психіки;
- **відкрити** шлях до виявлення головних сил або здібностей, до яких належать: мислення, відчуття (почуття), хотіння (бажання, воля), що зумовлює помисли та життєві кроки, учинки, поведінку особистості.

Пріоритетними напрямками духовно-морального реформування виховання у нашому суспільстві є:

- **утвердження принципів** загальнолюдської моралі – правди, справедливості, патріотизму, доброти, працелюбності тощо;
- **прищеплення відповідального ставлення до сім’ї, родини**, шанобливого ставлення до народу і держави, культури, звичаїв, традицій усіх народів, які населяють Україну, адекватного ставлення до культурних надбань людства;
- **виховання духовної культури особистості**, засвоєння нею моральних духовних цінностей, створення умов для вибору власної світоглядної позиції;
- **формування самосвідомості людини** та її загальнолюдських якостей (ставлення до себе та інших як до цінності, тобто виступати власне духовною особистістю і для себе, і для інших), глибокого усвідомлення взаємозв’язку між ідеями свободи, правами людини та її громадянською відповідальністю.

Цілям духовно-морального становлення підростаючого покоління в атмосфері гуманності та особис-

тісного підходу до Дитини служать *ідеї „Маніфесту гуманної педагогіки”* (2011) [5], які закликають нас до єднання і співробітництва в оздоровленні та оновленні освітнього світу, *щоб кожна дитина*

- виховувалася Людиною Благородною та Великодушною,
- розвивалася духовно і морально,
- оволодівала знаннями, що розширюють її свідомість та ведуть до творчості і творення блага,
- училася виражати, берегти і стверджувати в житті власну волю,
- любила Батьківщину, цінувала й бережно ставилася до багатовікової культури свого народу і людства взагалі.

Як свідчать наукові дослідження з проблем духовно-морального виховання та новітній практичний досвід творчих педагогів навчальних закладів Одещини, *найефективнішими шляхами вирішення проблем духовно-морального виховання учнів є:*

I. Перехід освіти на новий гуманістично-інноваційний тип, гуманізація і демократизація навчально-педагогічного процесу; переорієнтація педагогічної ідеології на гуманістичні цінності та виміри; єдність загальнолюдського і національного на засадах загальнолюдських, полікультурних, громадянських цінностей; забезпечення фізичного, морально-духовного, культурного розвитку дитини. Розбудова інноваційного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу [17]. Упровадження технологій, програм, проєктів, факультативів, змістове наповнення яких допомагає сприяння формуванню духовно-моральної, життєво компетентної особистості, яка успішно самореалізується в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал, що передбачає формування в неї загальнолюдських якостей, відданості загальнолюдським моральним цінностям і ставлення особистості до себе і людей, суспільства і держави, природи і здоров'я, праці та мистецтва.

II. Розроблення інваріантних моделей виховної системи навчального закладу, в основу якої покладатиметься *принцип пріоритетності людини* [2; 3; 12]. Розроблення змісту виховання з урахуванням сучасних соціокультурних ситуацій, цінностей виховання і навчання, спрямованого на вдосконалення здібностей і поведінки особистості, досягнення нею соціальної зрілості та індивідуального зростання на засадах педагогічної ідеології перебудови сучасної школи:

- поширення ідеї гуманізації та демократизації шкільного життя;
- центрування виховання на особистості дитини як суб'єкта виховання;
- розвиток її внутрішнього „Я”;
- зростання духовних можливостей дитини;
- виховання людини високої духовності та чистої моралі;
- сприяння формуванню гармонійної життєстійкої, життєздатної і життєтворчої, соціально зрілої творчої особистості, громадянина України і світу;
- підготовка молоді до свідомого вибору сфери життєдіяльності.

III. Міжсекторальне співробітництво всіх сфер суспільства, діяльність яких прямо чи опосередковано впливає на формування духовно-моральної культури молоді. Соціалізація підрастаючого покоління. Об'єднання, координація державно-приватно-суспільного партнерства і співробітництва з метою узгодження та об'єднання дій щодо оздоровлення, оновлення та упорядкування безпечного навколишнього середовища (предметно-просторового, інформаційно-комунікативного, креативно-діяльнісного), сприятливого для дитини [15], для набуття нею соціального досвіду, в якому вона досягає соціальної зрілості та індивідуального зростання; сприяння формуванню в молоді потреби та вміння жити в громадянському суспільстві, духовності та фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, трудової, екологічної культури.

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ

Здоров'язбереження як вектор інноваційної стратегії виховання зумовлюється тим, що сучасна система освіти стає пріоритетним напрямом реалізації державної політики щодо зміцнення і збереження здоров'я підрастаючого покоління, створення здоров'язбережувального середовища.

Дуже важливо, щоб за процесами реформування і модернізації не забули про здоров'я тих, заради кого ці процеси відбуваються і ким вони здійснюються.

Українська вчена *О. Я. Савченко* зазначає: „Здоров'я і знання – нерозривні складові життя людини. А знання без здоров'я нікому не потрібно”.

Вихід із ситуації, яка склалася, потребує нових підходів, нової ідеології, в основі якої – ідея педагогіки здоров'язбереження.

Реалізація ідеї здоров'язбережувальної освіти передбачає:

- забезпечення **здорового способу життя** для всіх суб'єктів навчально-виховного процесу шляхом створення середовища, яке сприяє зміцненню здоров'я, устанавлення домінуючої світоглядної установки на пріоритетну цінність здоров'я;
- **інтеграцію культури здоров'я** в усі чинники щоденного життя навчального закладу;
- **гуманізацію і демократизацію** навчально-виховного процесу, єдність загальнолюдського і національного;
- **природовідповідність**, наявність комплексного, системного, компетентнісного підходу до збереження, зміцнення, відновлення здоров'я та **профілактики** захворювань;
- **співробітництво, співтворчість** суб'єктів навчально-виховного процесу; міжсекторальне співробітництво всіх сфер суспільства, діяльність яких прямо чи опосередковано впливає на здоров'я;

- **системність** (взаємодія всіх елементів щодо забезпечення функцій усієї системи).

Цілеспрямований, системний, комплексний, діяльнісний, синергетичний підходи до вирішення проблем здоров'я підрастаючого покоління, превентивного виховання, розбудови здоров'язбережувального середовища дасть можливість створити необхідні умови всебічного й гармонійного розвитку особистості для життя в нових економічних умовах.

Вихід із ситуації, яка склалася, ми вбачаємо у необхідності розробки і впровадження конкретних дій. Ми маємо конкретними діями розбудувати таку установу, в якій праця і навчання – радість, в якій немає фізичного та психічного насильства, в якій виключається варварське вторгнення в життя особистості, де життя організоване природовідповідно, за принципами співіснування та співробітництва, де людина не відчуває себе неповноцінною, самотньою і покинутою.

Для оздоровлення та оновлення *освітнього світу дитини* рекомендуємо „*Основні аспекти здоров'язбережувальної роботи у середовищі навчального закладу*”, які стануть своєрідним орієнтиром у здійсненні практичних кроків щодо вирішення проблем здоров'я покоління, що зростає. Це:

1. Здоров'язбережувальна інфраструктура навчального закладу (матеріальне, навчальне, навчально-методичне та кадрове забезпечення).

2. Організація режиму дня під час перебування дітей в освітньому закладі.

3. Організація збалансованого харчування.

4. Раціональна організація навчально-виховного процесу:

- дотримання рухового режиму;
- просвітницько-виховна робота з учнями;
- превентивне виховання, профілактика негативних проявів;
- психопрофілактична робота;
- фізкультурно-оздоровча робота;

- введення системи загартовування;
- проведення роботи зі статевого виховання;
- валеологічний моніторинг.

5. Робота з батьками.

6. Науково-методичний супровід. Інформаційно-просвітницька робота.

7. Об'єднання і координація зусиль, співпраця, співдіяльність і взаємозв'язок.

Як свідчать наукові дослідження з проблеми здоров'язбереження, міжнародний досвід і досвід участі України в проекті „Європейська мережа шкіл сприяння здоров'ю”, передовий практичний досвід навчальних закладів Національної мережі шкіл сприяння здоров'ю Одещини [14; 15], **ефективними механізмами вирішення проблем збереження здоров'я вихованців є:**

I. Упровадження сучасних здоров'язберезувальних технологій у навчальному середовищі, національних і міжнародних програм, проєктів щодо формування навичок безпечного і здорового способу життя, введення окремого навчального предмета „Основи здоров'я”, факультативів.

II. Розвиток і розбудова навчальних закладів „Шкіл сприяння здоров'ю” – школи життєтворчості, самореалізації особистості, толерантності, радості, пріоритетом яких є здоров'я та життя дитини, упровадження ефективних технологій із формування в дітей та молоді духовної культури, культури здоров'я, позитивної мотивації на безпечний спосіб життя, профілактики тютюнокуріння, алкоголізму, захворювання на ВІЛ-інфекцію/СНІД та інші небезпечні хвороби, уживання наркотичних речовин серед дітей та учнівської молоді; подальший розвиток Національної мережі шкіл сприяння здоров'ю, обласних, районних, міських мереж навчальних закладів „Шкіл сприяння здоров'ю” [3; 14; 15].

III. Міжсекторальне співробітництво всіх сфер суспільства, діяльність яких прямо чи опосередковано впливає на здоров'я підростаючого

покоління, для забезпечення фізичного, психічного і соціального благополуччя дітей. Об'єднання, формування, координація державно-приватно-суспільного партнерства з метою узгодження та об'єднання дій щодо оздоровлення й упорядкування безпечного навколишнього середовища, сприятливого для дитини (з опорою на місцеві ресурси). Розбудова дієвого об'єднання культури здоров'я „**влада + навчальний заклад + сім'я + громада**” на засадах партнерства як важливого фактора збереження здоров'я дітей та молоді в соціумі [15].

Пам'ятаймо слова Герофіла, найвизначнішого давньогрецького лікаря III ст. до н.е., який зазначав: „*Без здоров'я і мудрість незавидна, і мистецтво бліде, і сила в'яне, і багатство без користі, і слово без сили*”.

ІННОВАЦІЇ У ВИХОВАННІ

Людство вступає в новий, інноваційний тип прогресу. Відбувається швидка зміна ідей, знань, технологій. Інновації в педагогіці пов'язані із загальними процесами у суспільстві, глобальними проблемами, інтеграцією знань і форм соціального буття. Прагнення до змін, зняття певних обмежень на інноваційну діяльність поспричинили створенню нової педагогіки, характерною ознакою якої є *інноваційність* – здатність до оновлення, відкритість новому. Тому ще одним вектором інноваційної стратегії виховання є інновації у вихованні.

Сучасна філософія освіти, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, її реформування вимагають принципово нових наукових досліджень, обґрунтованого й послідовного впровадження передових науково-педагогічних технологій, раціональних і ефективних підходів до організації наукової та інноваційної діяльності в освіті, яку визначено одним із стратегічних напрямів державної політики у сфері освіти.

Модернізація вітчизняної освіти покликана зробити процес виховання відповідним до вимог теперішнього часу. У сучасних умовах реформування освіти **потреба в інноваціях у вихованні спричинена певними обставинами** щодо реалізації стратегічних напрямів державної політики у сфері освіти, нових концептуальних ідей та поглядів на розвиток освіти, методологічної переорієнтації процесу виховання, а саме:

- **виконання соціального замовлення** сучасного етапу розбудови нашої держави – сприяння формуванню особистості, яка усвідомлює власну належність до українського народу, європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя в постійно змінюваному, конкурентному, взаємозалежному світі, що потребує постійного пошуку нових організаційних форм, індивідуального, компетентнісного підходу до виховання особистості, нових технологій виховання, удосконалення здібностей та поведінки особистості, досягнення соціальної зрілості та індивідуального зростання;
- **докорінні зміни державної політики** у сфері освіти, стратегія її реформування спрямовуються на підвищення якості і конкурентоспроможності освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, прискорення інтеграції України в європейський освітній простір, зміни методології і технології організації навчально-виховного процесу в навчальних закладах, забезпечення національного виховання, розвитку й соціалізації дітей і молоді, побудови ефективної системи національного виховання;
- **досягнення та розробки сучасних наук про людину**, зокрема філософії, психології, педагогіки, соціології, фізіології, соціоніки, медицини тощо. Суттєво зростає роль і авторитет педагогічного знання, яке може стати теоретичною ба-

зою для нових пошуків, інновацій у вихованні, готовність педагога до створення і застосування інновацій у виховному процесі;

- **зміна характеру ставлення педагогів** до засвоєння і застосування педагогічних виховних нововведень. Нині інноваційна виховна діяльність набуває дослідницько-пошукового характеру: заступники директорів з виховної роботи, класні керівники, педагоги обирають нові виховні програми, проекти, використовують нові прийоми і засоби педагогічної виховної діяльності.

Інновації у вихованні становлять:

- **інноваційна діяльність**, сутність якої полягає в оновленні виховного процесу, внесенні новостворених у традиційну систему виховання;
- **інновації у змісті** виховання, виховних системах, виховних технологіях, організаційних структурах шкільного виховання;
- **система управління** виховним процесом, діяльність та відносини між суб'єктами виховання;
- **додаткова освіта**;
- **співробітництво** з батьками, громадськістю тощо.

Основу інноваційних процесів у вихованні складають **дві важливі проблеми педагогіки**: проблема вивчення, узагальнення і поширення передового педагогічного досвіду та проблема впровадження досягнень психолого-педагогічної науки в практику. **Результатом** інноваційних виховних процесів слугує використання теоретичних і практичних нововведень, а також таких, що утворюються на межі теорії і практики. Педагог може виступати автором, дослідником, користувачем і пропагандистом новітніх педагогічних технологій, теорій, концепцій виховання.

Отже, особливої актуальності набуває потреба у ретельному теоретико-методичному аналізі та узагальненні передового педагогічного досвіду з проблеми інновацій у вихованні, що сприяє модернізації освіти,

формуванню інноваційної особистості, здатної до активного творення свого життя і світу. Упровадження перспективного педагогічного досвіду в шкільну практику потребує вчителів, керівників шкіл, здатних до творчого пошуку.

Практика свідчить, що ефективність, результативність упровадження нововведення залежить від інноваційного потенціалу педагогів, що передбачає їх здатність створювати, сприймати, реалізовувати нововведення, а також своєчасно позбавлятися від застарілого, педагогічно недоцільного. Ця здатність переважно є наслідком творчих прагнень педагога, його ставлення до нововведення.

В інноваційній школі вчителю необхідно створити такі умови, щоб кожна дитина почувала себе там комфортно, незалежно від її індивідуальних психофізіологічних особливостей, здібностей і нахилів, створити умови для того, щоб у дитини виникло внутрішнє бажання творити себе, а це, як відомо, показник найвищого рівня виховання.

В організації інноваційної діяльності педагогів важливим є створення необхідних умов, які передбачають:

- творчий пошук,
- морально-психологічний клімат,
- матеріально-технічні, санітарно-гігієнічні та естетичні умови праці.

Таким чином, *упровадження інновацій у вихованні в шкільну практику потребує забезпечення організаційно-методичного супроводу* формування інноваційного виховного процесу, спрямованого на розвиток творчого потенціалу педагогів, *нової генерації вчителів*, керівників, здатних до творчого пошуку й постійного фахового зростання.

На сьогодні загальноосвітні навчальні заклади Одеської області перебувають на стадії інтенсивного розвитку, моделювання, пошуку оптимальних шляхів методичного забезпечення та ефективного впровадження педагогічних інновацій у вихованні, інноваційних виховних систем на-

вчального закладу, класу, системи управління інноваційною виховною діяльністю, інноваційних технологій, програм, спрямованих на оновлення теорії та практики виховання, удосконалення виховного процесу [2; 12].

Як свідчать наукові дослідження з проблем інновацій у вихованні та передовий практичний досвід творчих педагогів навчальних закладів Одещини, *найефективнішими шляхами вирішення проблеми впровадження інновацій у вихованні є:*

I. Створення ефективної системи методологічного, науково-методичного супроводу, модернізації та забезпечення національного виховання, розвитку й соціалізації дітей та молоді, прогнозування тенденцій розбудови ефективної інноваційної системи виховання з використанням результатів моніторингових досліджень; генерування інноваційних виховних ідей, їх визначення, відбір і забезпечення впровадження; формування відкритої інформаційно-аналітичної бази виховних новацій.

II. Підвищення виховної функції навчальних закладів, цілеспрямованого процесу часткових змін у виховному процесі, що призводить до модифікації мети, змісту, методів, форм виховання, адаптації навчально-виховного процесу до нових вимог [2, 12].

III. Сприяння творчим педагогічним пошукам інноваційних гуманістичних педагогічних систем виховної діяльності навчального закладу, класу; створення, поширення і використання нового передового педагогічного досвіду з проблем виховання для підвищення результативності освітньо-виховної діяльності, якісно кращого задоволення суспільних потреб.

IV. Стимулювання інноваційного стилю професійної педагогічної діяльності та розвитку творчого потенціалу педагогів, заступників директорів з виховної роботи, класних керівників, вихователів у розбудові цілісної, педагогічно доцільної системи виховання [18; 19].

V. Підвищення ефективності та якості навчально-виховного процесу шляхом упровадження і поширення у масовий досвід авторських моделей, систем виховної діяльності, творчих педагогічних програм виховання [2; 12].

VI. Формування інформаційно-аналітичного банку передового педагогічного досвіду з проблем виховання, даних про авторські моделі, системи виховної діяльності, творчі педагогічні програми виховання; інформаційно-методичні матеріали переможців, учасників конкурсів, обласних Ярмарок педагогічних ідей і технологій.

VII. Організація та здійснення науково-методичного супроводу впровадження інновацій у вихованні в систему навчальних закладів Одещини.

VIII. Привернення уваги батьків, громадськості, органів влади й залучення їх до співпраці у вирішенні проблем виховання, гармонізації виховного середовища та життєвого простору кожної дитини, реалізації головного принципу модернізації сучасного навчального закладу „Школи майбутнього – школи духовності, інтелекту, здоров'я, радості” [3].

РЕАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ ВИХОВАННЯ

Реалізація інноваційних стратегій виховання нової школи в Одеському регіоні є об'єктивною закономірністю виконання соціального замовлення сучасного етапу розбудови нашої держави – сприяння формуванню особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя в постійно змінюваному, конкурентному, взаємозалежному світі.

Наукові дослідження з проблеми інновацій у вихованні та передовий педагогічний досвід творчих освітян Одещини свідчить, що прискорення подолання наявних проблем і проти-

стояння деструктивним тенденціям в організації виховного процесу потребують:

- постійного пошуку, розроблення новаційного змісту виховання, нових технологій, організаційних форм, індивідуального, компетентнісного підходу до виховання особистості з урахуванням сучасних соціокультурних ситуацій, цінностей виховання і навчання, спрямованого на вдосконалення здібностей і поведінки особистості, досягнення нею соціальної зрілості та індивідуального зростання;
- розвитку творчого потенціалу педагогів, нової генерації вчителів, керівників, здатних до творчого пошуку та постійного фахового зростання;
- об'єднання зусиль, підтримку всіх сфер суспільства, діяльність яких прямо чи опосередковано впливає на виховання підростаючого покоління;
- створення сучасної матеріально-технічної бази системи освіти.

Для реалізації обраного вектора руху в Одеському регіоні – інноваційних стратегій виховання нової школи в практиці виховної діяльності району, міста, загальноосвітнього навчального закладу – доцільним буде проведення **стратегічного планування SWOT-аналізу** (див. віз на с. 77)

Практичній реалізації інноваційних стратегій виховання нової школи в Одеському регіоні, побудові ефективної системи національного виховання сприятимуть реформування змісту виховання, упровадження новаторських педагогічних ідей, застосування педагогічних виховних нововведень, упровадження нових підходів, виховних систем, технологій, форм і методів виховання з урахуванням вітчизняного і зарубіжного досвіду та регіональних особливостей; забезпечення шляхів ефективної модернізації виховного процесу та національного відродження школи, основою якої є *ідеї народної педагогіки*, філософсько-дидактична спадщина

видатних вітчизняних і світових педагогів.

Аби практична реалізація інноваційних стратегій виховання нової школи в регіоні сприяла змінам, необхідно враховувати, що вони становлять собою процес, який потребує часу, а значні зміни – безперервних і тривалих зусиль і підтримки.

Подальші дослідження ми вбачаємо у створенні та впровадженні у практику психолого-педагогічного супроводу щодо реалізації інноваційних стратегій виховання, вивченні й поширенні передового педагогічного досвіду навчальних закладів, педагогічних колективів, класних керівників, вихователів і вчителів, інноваційної виховної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Інноваційна виховна технологія: сутнісні положення і шляхи реалізації / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – № 1. – 2014. – С. 12–17.
2. Інноваційність виховного процесу в сучасному освітньому просторі: теоретичні основи та досвід творчих освітян Одещини / Упорядник О. І. Чешенко. – Одеса, 2011. – 189 с.
3. Кириленко С. В. Школа культури здоров'я: від сьогодні до майбутнього: навч.-метод. посіб. / С. В. Кириленко, О. М. Михайлова, В. П. Сергієнко. – Київ, Чернівці : Букрек, 2012. – 384 с. : іл. – (Серія „Школа майбутнього”).
4. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегія освітнього простору / В. Г. Кремень. – К. : Педагогічна думка, 2009. – 520 с.

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ SWOT-АНАЛІЗ

Дозволяє виявити внутрішні та зовнішні чинники, які сприяють їх досягненню або перешкоджають. Усі чинники діляться на чотири категорії:

Стратегічне планування SWOT-аналіз	
Сильні сторони Strengths	Слабкі сторони Weaknesses
Можливості Opportunities	Загрози Threats

Метод стратегічного планування сприятиме чіткому розробленню:

а) сукупності дій, що впливають на інноваційну виховну діяльність району, міста, загальноосвітнього навчального закладу, спрямовану на розвиток сучасної особистості учня, удосконалення її здібностей і поведінки, за якої вона досягає соціальної зрілості та індивідуального зростання;

б) концептуальних основ системи виховної діяльності району, міста, загальноосвітнього навчального закладу.

Такий підхід, на нашу думку, сприятиме вдосконаленню шляхів стратегічного управління виховною системою району/міста, загальноосвітнього навчального закладу.

За підсумками проведення SWOT-аналізу, з метою вироблення сукупності дій, що впливають на інноваційну виховну діяльність, щодо практичної реалізації інноваційних стратегій виховання нової школи **доцільно розробити багатосторонню програму**, складовими якої можуть бути наступні документи:

1) Програма розбудови системи національного виховання в районі, місті, кожному навчальному закладі, основних орієнтирів довгострокової інноваційної виховної діяльності, відповідно до якої:

- розробляється інноваційна стратегія виховання нової школи в районі, місті, кожному навчальному закладі;
- обираються найефективніші шляхи її досягнення;
- формується портфель інноваційних проектів для довгострокового інвестування.

2) Програма (проекти) організаційно-методичного супроводу формування інноваційної спрямованості виховного процесу, яка відповідає стратегії розвитку і європейської орієнтації освіти України в цілому, спрямованої на підвищення професійної майстерності та розвиток творчого потенціалу педагогів, допомагає досягти позитивних результатів у процесі інноваційної діяльності.

3) Програма (проекти) розвитку та розбудови інноваційних навчальних закладів освіти з проблем виховання, інваріантних моделей системи виховної діяльності навчальних закладів, виховних систем класу з урахуванням сучасних соціокультурних ситуацій, цінностей виховання і навчання.

4) Програма (проекти) розвитку та розбудови навчальних закладів „Шкіл сприяння здоров'ю”, районної/міської мережі навчальних закладів „Шкіл сприяння здоров'ю”.

5) Програма превентивного виховання дітей і молоді в системі освіти; формування ефективної та дієвої системи профілактики правопорушень, дитячої бездоглядності та безпритульності.

6) Програма (проекти) здійснення системного підходу до управління виховною діяльністю в районі/місті, навчальному закладі, забезпечення проведення моніторингу стану виховної діяльності.

7) Програма (проекти) розбудови в районі/місті, навчальних закладах інноваційного виховного, здоров'язбережувального середовища як динамічної системи, здатної чітко реагувати на соціально-педагогічні умови і змінюватись відповідно до них, середовища, яке забезпечує взаємодію всіх суб'єктів виховного процесу, сприяє їхньому взаємозбагаченню, особистісному самовдосконаленню, самореалізації та складається з предметно-просторового, інформаційно-комунікативного, креативно-діяльнісного компонентів.

5. Маніфест гуманної педагогіки 17 липня 2011 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://gumanpedagog.org.ua>
6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Указ Президента України № 344/2013 від 25.06.2013.
7. Оржеховська В. М. Духовність і здоров'я : навч.-мет. посіб. / В. М. Оржеховська. – К., 2004.
8. Пометун О. Освіта для стійкого розвитку – інновація XXI століття / О. Пометун // Шлях освіти. – 2010. – № 3. – С. 12–17.
9. Сиротенко Г. О. Інновації як основа змін освітньої практики : інформ.-метод. зб. / Упорядник Г. О. Сиротенко. – Полтава, ПОІППО, 2005. – 160 с.
10. Сухомлинський В. О. Сучасні цінності у вихованні: проблеми, перспективи. / В. О. Сухомлинський // Шлях освіти. – 1996. – № 1.
11. Сухомлинська О. Концептуальні засади формування духовності особистості на основі християнських моральних цінностей / О. Сухомлинська // Шлях

освіти. – 2002. – № 4. – С. 13–18.

12. Теорія і практика організації інноваційного процесу виховання : науково-методична збірка / Упорядник О. І. Чешенко. – Одеса, 2014. – 327 с.
13. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність / В. В. Химинець. – Тернопіль : Мандрівець, 2009. – 360 с.
14. Чешенко О. І. Кожний навчальний заклад має бути Школою сприяння здоров'ю в інтересах дітей та створення кращого світу для них. Методичні поради. / О. І. Чешенко – Одеса, 2011. – 134 с. – (Серія „Школи здоров'я Одешини”).
15. Чешенко О. І. Розбудова об'єднання культури здоров'я як важливий фактор збереження здоров'я дітей у соціумі / О. І. Чешенко // Інтеграція освітньо-виховної та оздоровчої діяльності навчальних закладів України : матеріали Всеукр. наук.-прак. конф. (Кіровоград, 6–7 листопада 2012 р.) – Кіровоград, 2012. – 284 с. – С. 220–230.
16. Чешенко О. І. Інноваційність виховного процесу в сучасному освітньому просторі: організаційний аспект / О. І. Чешенко, В. В. Ягоднікова // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2010. – № 6. – С. 34.
17. Ягоднікова В. В. Виховання сучасної особистості учня в умовах інноваційного середовища загальноосвітнього навчального закладу / В. В. Ягоднікова // Наша школа. – 2011. – № 4.
18. Ягоднікова В. В. Розвиток мотивації педагогів до інноваційної виховної діяльності / В. В. Ягоднікова. – Одеса, 2013. – 114 с.
19. Ягоднікова В. В. Формування інноваційного потенціалу класних керівників в системі методичної роботи загальноосвітнього закладу / В. В. Ягоднікова, О. І. Чешенко // Наша школа. – 2011. – № 4. – С. 48–53.

Викторія Ягоднікова, Елена Чешенко
Інноваційні стратегії виховання нової школи в одеському регіоні

В статті определены инновационные стратегии воспитания, раскрыты научно-методические основы духовно-морального воспитания, здоровьесохранения, инновации в воспитании как инновационных стратегий воспитания новой школы, и определены, и охарактеризованы пути их реализации.

Ключевые слова: инновационные стратегии воспитания, морально-духовное воспитание, здоровьесохраняющая среда, инновационность, инновации в воспитании, пути реформирования воспитания.

Victoria Yagodnikova, Olena Cheshenko
New school innovative strategies of education in odessa region

In the article innovative strategies of education are defined, the scientific and methodical bases of spiritual and moral education, health welfare are exposed; education innovations proposed as innovative strategies of new school education and the ways of their realization are described.

Key words: innovative strategies of education, moral and spiritual education, health welfare, innovation, innovations in education, ways of education reforming.

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЗАСІБ РЕСУРСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ДИСЦИПЛІН КОМП'ЮТЕРНОГО ЦИКЛУ в аграрних коледжах

Педагогіка
школи

У статті автор розглядає соціальні мережі та їх можливості в якості засобу організації ресурсно-орієнтованого навчання. На прикладі застосування соціальної мережі Вконтакті автор пропонує різноманітні способи та прийоми організації навчання дисциплін комп'ютерного циклу.

УДК 378.026.016:004

Ключові слова: соціальна мережа, ресурсно-орієнтоване навчання, дисципліни комп'ютерного циклу.

Вплив інформаційних технологій на сучасне суспільство призводить до зміни традиційних сфер комунікації. Інтернет стає майданчиком для безбар'єрного спілкування людей з різних міст, країн, культур. Зниження вартості послуг Інтернету нині дозволяє студентам і викладачам активно використовувати сучасні Інтернет-сервіси в навчальному процесі. Зазначені тенденції призводять до перегляду самої концепції організації навчальної діяльності: формується нова мережева розподілена модель навчання як дидактична основа ресурсно-орієнтованого навчання студентів. Ресурсно-орієнтоване навчання (РОН) – комплекс форм, методів і засобів навчання, спрямованих на цілісний підхід до організації навчального процесу, що зорієнтований не лише на засвоєння знань і набуття навичок, але й на тренінг здібностей самостійного й активного перетворення ін-

формаційного середовища шляхом пошуку і практичного застосування інформаційних ресурсів [3].

РОН як сучасний напрям навчання в школах, коледжах та університетах нині активно вивчають зарубіжні дослідники Abdul Paliwala, Margaret Butler, Elizabeth Green, Shu-Nu Chang, Janette R. Hill, Michael J. Hannafin, Jacqueline Smith-Autard, Paul Maharg, акцентуючи увагу на ролі бібліотекаря (педагога-бібліотекаря) у навчальному процесі, а також орієнтують на свідоме самостійне здобування знань, на освіту протягом життя. Вони зазначають, що РОН як дидактична система вимагає, у першу чергу, активного навчання від студентів і активної роботи від викладачів. При цьому педагоги мають використовувати в навчальному процесі різноманітні ресурси (традиційні друковані, електронні, мультимедійні, ві-

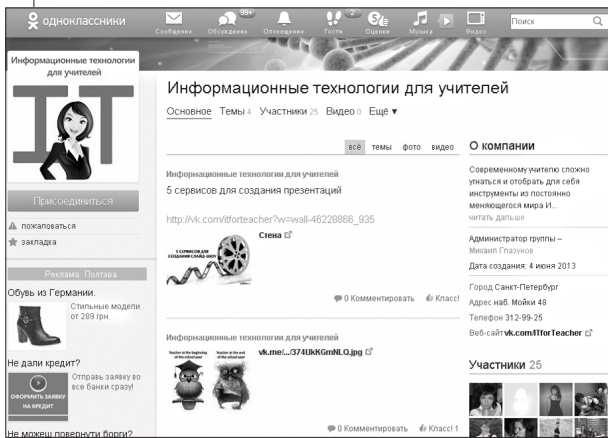
Наталія КОНОНЕЦ

Викладач інформатики та комп'ютерних технологій Аграрного коледжу управління і права Полтавської державної аграрної академії, викладач вищої категорії, викладач-методист, кандидат педагогічних наук

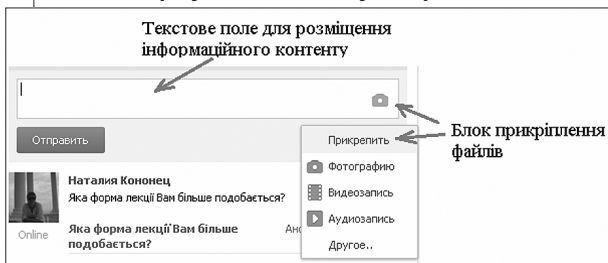
Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка
ГРИНЬОВА Марина
Вікторівна

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-4'2014

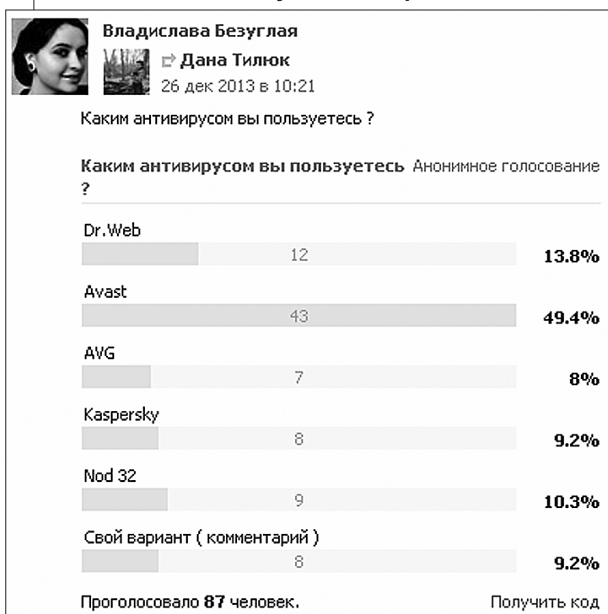
Мал. 1. Електронний ресурс „Информационные технологии для учителей” (соціальна мережа Одноклассники)

Мал. 2. Формування контенту в мережі Вконтакті

Мал. 3. Он-лайн опитування в мережі Вконтакті

зуальні моделі, інтерактивні відео, віртуальні лабораторії, засоби масової інформації, соціальні сервіси тощо) [10]. Нині Інтернет і його сервіси є розповсюдженим засобом пошуку і використання інформаційних ресурсів, які, завдяки їх динамічності й інтерактивності, доцільно використовувати в навчальному процесі на повну потужність.

Сучасні Інтернет-сервіси, зокрема електронна пошта, телеконференції, інтерактивні бесіди, спочатку вирішували в основному завдання ділового спілкування (ділове листування, інформування, обговорення проблем, робочі комунікації). З розвитком веб-технологій розширювалися і можливості здійснення Інтернет-комунікацій: найпоширенішими формами організації спілкування за допомогою веб-технологій стають гостьові книги, форуми та блоги. Подібні сервіси є потужним дидактичним ресурсом, який доцільно використовувати при вивченні дисциплін комп'ютерного циклу як у школах, так і в аграрних коледжах у рамках реалізації РОН студентів. Як зазначає Шу-Ну Чанг (Карлстадський університет, Швеція), Інтернет-сервіси дозволяють студентам навчатися легко, ефективно й отримувати насолоду від навчання, забезпечуючи і студентів, і викладачів постійно зростаючим джерелом інформації [7].

За останні кілька років ми спостерігаємо зміну способів і форм комуніка-

ції в Інтернеті. На сьогодні найуніверсальнішим інструментом спілкування і найпопулярнішим сервісом, що утримує увагу більшої частини Інтернет-аудиторії, є соціальні мережі. Як стверджує Paul Maharg (Австралійський національний університет), використання соціальних сервісів у навчальному процесі є дидактично ефективним завдяки об'єктно-орієнтованому інтерфейсу, можливості організувати різні форми роботи зі студентами (персональні, групові, випадкове навчання) та методів зворотного зв'язку, відтак досягаються не лише освітні, але й розвивальні цілі [9].

Соціальна мережа – це інтерактивний багатокористувацький веб-сайт, контент якого наповнюється самими учасниками мережі. Сучасна соціальна мережа (у значенні „*програмний сервіс*”), як правило, пропонує наступний набір послуг: зберігання особистої інформації з контактними даними, пошук людей або інформації, онлайн-органайзер, сховище мультимедійних даних користувача, створення мережових спільнот тощо [2]. Соціальна мережа є прикладом соціальних Веб-сервісів 2.0 (сучасних засобів, мережового програмного забезпечення, що підтримують групову взаємодію). Мережева спільнота – це група людей, які підтримують спілкування і ведуть спільну діяльність за допомогою комп'ютерних мережових засобів [4, 5].

Соціальна мережа в Інтернеті як автоматизоване соціальне середовище, що дозволяє спілкуватися користувачам, об'єднаних спільними інтересами, усередині мережових спільнот відкриває перед педагогічною практикою *наступні можливості*.

Використання відкритих, безкоштовних і вільних електронних ресурсів. У результаті поширення соціальних сервісів у мережевому доступі з'являється величезна кількість матеріалів, які можуть бути використані в навчальних цілях (мал. 1). Мережеві

спільноти обміну знаннями можуть поділитися своїми колекціями цифрових об'єктів і програмними агентами з освітою.

Самостійне створення мережевого навчального змісту. Нові сервіси соціального забезпечення радикально спростили процес створення матеріалів і розміщення їх у мережі. Тепер кожен може не лише отримати доступ до цифрових колекцій, але взяти участь у формуванні власного мережевого контенту. Сьогодні новий контент створюється мільйонами людей. Вони вносять у мережу нові тексти, фотографії, малюнки, музичні файли, відео тощо, які дуже легко розмістити на власній сторінці у соцмережі. Наприклад, у мережі **Вконтакті** за допомогою кнопки „*Прикріпити*” або за допомогою простого перетягування можна розмістити текстові та мультимедійні файли, додати карту, графіті, установити таймер для розміщеної публікації, а також організувати он-лайн опитування (мал. 2).

Отже, використання ресурсів мережі уможливило в рамках роботи студентів над груповим проектом організацію опитування серед студентської спільноти. На рисунку 3 зображено результати опитування за одним із аспектів теми проекту „Системне програмне забезпечення”.

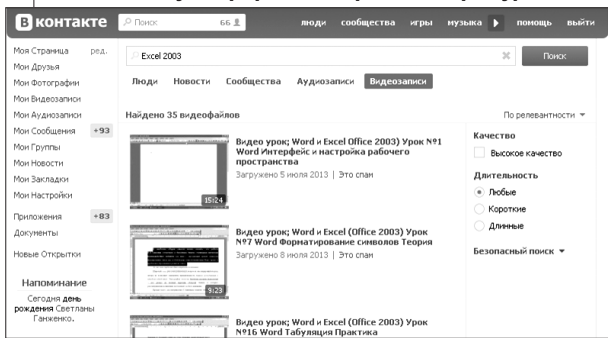
ОПАНУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИМИ КОНЦЕПЦІЯМИ, ЗНАННЯМИ І НАВИЧКАМИ

Середовище інформаційних додатків відкриває принципово нові можливості для діяльності, до якої надзвичайно легко залучаються люди, які не володіють спеціальними знаннями в галузі інформатики. Нові форми діяльності пов'язані як з пошуком інформації у мережі, так і зі створенням та редагуванням власних цифрових об'єктів – текстів, фотографій, програм, музичних записів, відеофрагментів. Головне – уміти шукати інформацію (мал. 4–5).

Мал. 4. Пошук інформації в мережі Вконтакті (спільноти та групи в Україні)

Мал. 5. Пошук інформації серед відеоресурсів

Мал. 6. Фахова спільнота „Клуб юристів України”

СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ УЧАСНИКІВ СПІЛЬНОТИ

Мережа Інтернет відкриває нові можливості для участі студентів у фахових наукових спільнотах. Цифрова пам'ять, агенти і мережа розвивають не лише наші розумові здібності, але й роширюють поле для спільної діяльності і співпраці з іншими людьми. На малюнку 6 зображено сторінку фахової спільноти „Клуб юристів України”, серед якої студенти юридичного відділення нашого коледжу. І таких фахових спільнот у мережі дуже багато. На малюнку 7 – приклад спільноти, в яку ввійшли ті, хто бажає вивчати комп'ютер у мережі *Однокласники*.

СТВОРЕННЯ ПЕРСОНАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ ЗНАНЬ

Для оптимізації пошуку інформації в Інтернеті надається можливість створювати власні ресурси з темами, текстами, відео, посиланнями на URL, скріншотами. Як зазначають Doreen Buchstedt, Philipp Scholl, Christoph Rensing, Ralf Steinmetz (Австрія, Германія), для кращого управління ресурсами доцільним буде створення подібних персональних мереж знань, що уможливають структурування знань та їх об'єднання єдиною темою і метою [6]. У соціальних мережах зручно створювати персональне навчальне середовище, яке можна визначити як сукупність методів та інструментів для збору й дослідження інформації, що

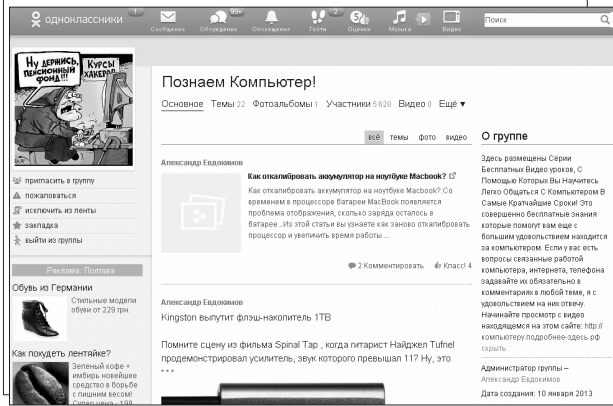
постійно необхідно розвивати й оновлювати відповідно до нових можливостей соціальних сервісів [8]. Створення персональної мережі знань уможливорює реалізацію концепції безперервного навчання (life long learning), оскільки студенти навіть після закінчення коледжу не виходять із груп соцмереж, у яких працювали і навчалися, і до сьогодні продовжують спілкування з навчальною метою з викладачами, студентами, колегами.

Мережа знань для вивчення дисциплін комп'ютерного циклу в коледжі нині складається з офіційного веб-сайту коледжу, Електронного навчального ресурсу „Інформатика+”, групи „Вивчаємо інформатику” (мал. 9), групи „Гурток ВІРУС” (мал. 10), персональних сторінок викладачів і профілів студентів у соціальних мережах (які повноцінно функціонують у мережі *Вконтакті*).

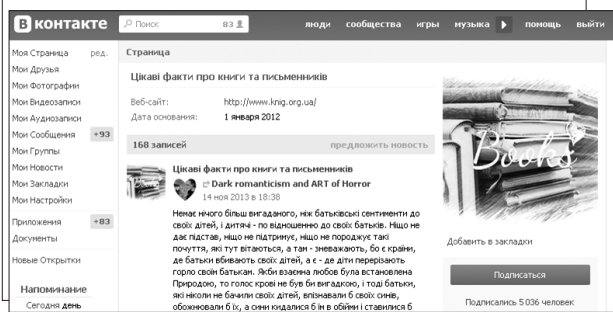
Даний підхід базується на таких принципах: 1) знаннями можуть ділитися всі бажаючі, а не лише викладачі; 2) доступ до навчальних матеріалів є практично необмеженим; 3) між авторами навчальних матеріалів та їх користувачами існує зворотний зв'язок; 3) час, необхідний для внесення змін в існуючі навчальні матеріали, скорочується [1].

Випадкове навчання — незаплановане, несистемне закріплення корисної інформації, яка запам'ятовується під час використання веб-ресурсів. Наприклад, підписки на розсилання від соціальної групи „Цікаві факти про книги та пись-

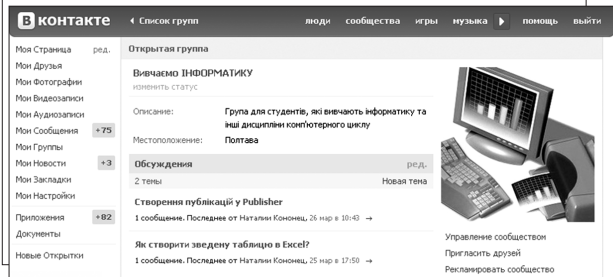
Мал. 7. Фахова спільнота в мережі Однокласники

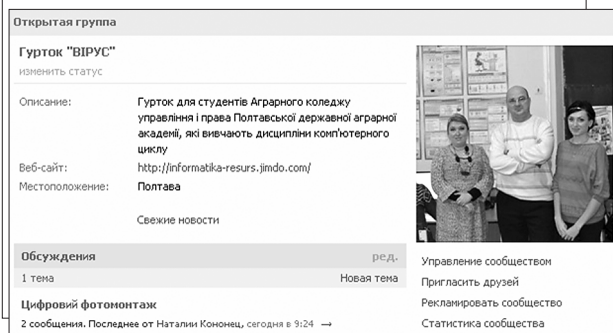
Мал. 8. Організація підписки

Мал. 9. Група „Вивчаємо інформатику”

Мал. 10. Група „Гурток ВІРУС”

менників” та від багатьох інших груп сприяє такому виду навчання (мал. 8).

Аналізуючи можливості сучасних найпопулярніших соціальних мереж, бачимо, що **соціальні мережі в якості засобу РОН уможливають:**

- зручне спілкування в інтерактивному режимі задля організації та участі у спільнотах за різними інтересами;
- різноманітні зручні форми роботи з контентом (текст, графіка, анімація, звук, відео, flash-додатки), що наповнюється самими учасниками мережі;
- організацію он-лайн опитувань і тестувань;
- оперативне оповіщення про всі зміни в особистому інформаційному просторі тощо.

Таким соціальних мережам, як *Facebook* (у світовому масштабі), *Вконтакті* й *Однокласники* (в масштабі України та Росії), вдалося технічно реалізувати те, чого потребує сучасна молода людина, а саме: загальнодоступні соціальні інструменти й засоби взаємодії для побудови власного простору. Слід звернути увагу, що до соціальних мереж належать і тематичні форуми, особливо галузеві, які активно розвиваються останнім часом. Характерною особливістю соціальних мереж є те, що їх контент наповнюється самими учасниками мережі, а також існують установлені зв'язки між ними.

Розглядаючи питання організації РОН із використанням соціальних мереж, аналізуючи досвід колег і власний досвід організації процесу вивчення дисциплін комп'ютерного циклу, які викладаються в аграрних коледжах („Інформатика та комп'ютерна техніка”, „Комп'ютерні технології в юридичній діяльності”, „Офісні системи та електронний документообіг”, „Інформаційні системи і технології у фінансово-кредитних установах”, „Електронна комерція” тощо), ми провели он-лайн опитування серед студентів з метою виявлення найпопулярнішої і найбільш використовуваної соціальної мережі.

Виявилось, що **95,4%** студентів віддають перевагу мережі *Вконтакті*, тому в подальшій роботі ми надали перевагу саме цій соціальній мережі.

Для ефективної організації РОН дисциплін комп'ютерного циклу нами були створені групи „*Вивчаємо інформатику*” (мал. 9) та „*Гурток ВІРУС*” (мал. 10). Крім того, кожна академічна група студентів створила власну групу, наприклад, „*14-ФК*”, „*Наша група – 21 ІД*” тощо.

У процесі роботи були виявлені наступні **позитивні аспекти застосування соціальних мереж в освітніх цілях.**

Комфортне і звичне для студентів середовище спілкування і комунікації. Зовнішній вигляд вікна (інтерфейс), способи комунікації, організація та представлення контенту повністю зрозумілі студентам, що пояснюється тривалим досвідом використання соціальних мереж. Тож немає необхідності навчати студентів роботі в мережі. Якщо порівнювати активність використання студентами спеціально створюваних викладачем в цілях навчання веб-ресурсів із активністю відвідування студентами їхніх профілів у соціальних мережах, то, безумовно, вона буде нижчою. Крім того, студент усвідомлює можливості соціальної мережі не лише як розважального інструменту, але і як могутнього засобу організації навчання і професійної діяльності. Наприклад, студенти Аграрного коледжу управління і права Полтавської ДАА вже давно навчилися використовувати мережу *Вконтакті* у навчальних цілях: на сторінках профілів викладачі розміщують завдання для практичних і лабораторних робіт з інформатики, фізики, хімії; студенти розміщують варіанти розв'язання задач; у процесі розв'язування задач вони консультуються між собою та викладачем, персилають різні файли тощо.

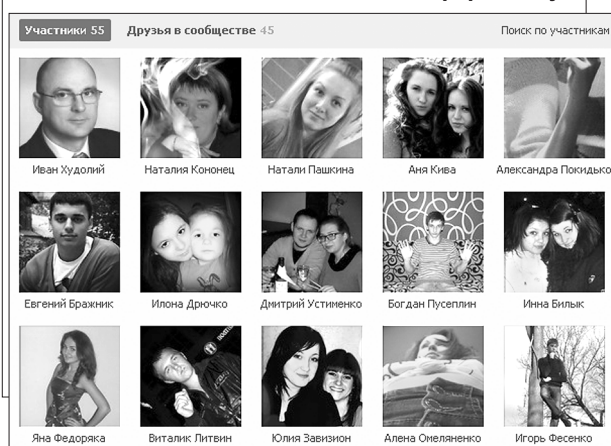
Широкий діапазон можливостей і форм взаємодії, різноманітність форм комунікації. Вікі-сторінки, форуми, опитування, голосування, коментарі, підписки, відправка персональних по-

відомлень, IP-телефонія та інше забезпечують широкі можливості спільної роботи. Крім того, у соціальній мережі легше обмінюватися цікавими і корисними посиланнями на інші ресурси. Достатньо просто поділитися знайденим ресурсом (наприклад, розміщенням гіперпосилання) через використовувану соціальну мережу. Істотним плюсом використання соціальних мереж при РОН є соціальна доступність викладачів у питаннях здійснення комунікації. Зокрема викладачі можуть розміщувати завдання для студентів на сторінці власного профілю або в групі типу „Вивчаємо інформатику” тощо (мал. 9).

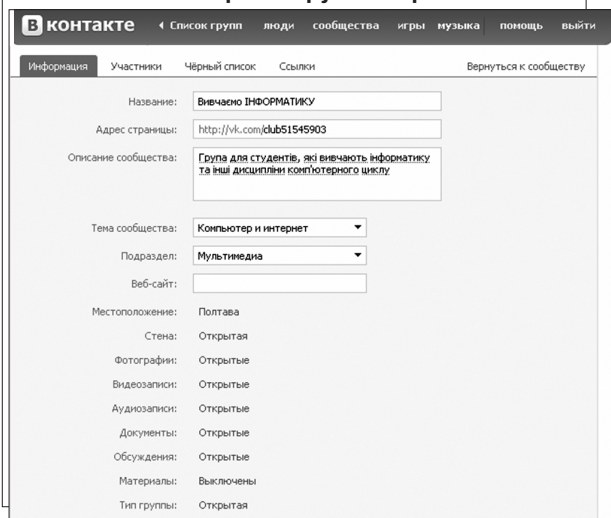
Однозначна ідентифікація користувачів. Найчастіше в соціальній мережі людина виступає під власним ім'ям і прізвищем, рідше – під псевдонімом. В інших Інтернет-сервісах відбувається навпаки. Позитивним моментом є також і те, що студенту не потрібно запам'ятовувати нові логін і пароль для входу в систему, він користується звичним для себе способом ідентифікації в спільноті. Соціальна мережа дозволяє викладачеві краще візуально запам'ятовувати студентів і розуміти їхні інтереси, розробляти завдання, які б зацікавили студентів, а значить – забезпечувати якісне засвоєння навчального матеріалу. Приклад ідентифікації користувачів зображено на малюнку 11.

У мережі *Вконтакті* присутній великий вибір додатків, які можна використовувати в навчальних цілях (наприклад, до-

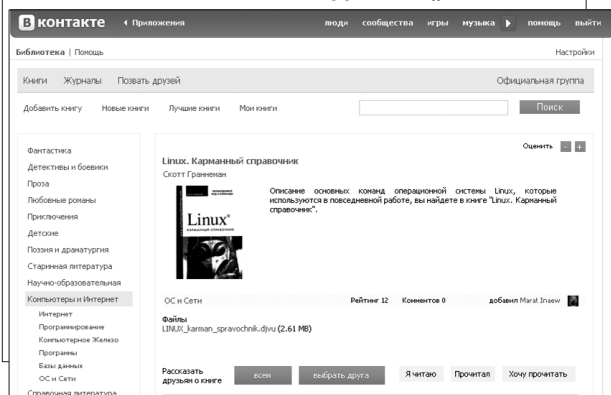
Мал. 11. Деякі учасники групи „Вивчаємо інформатику”

Мал. 12. Створення групи в мережі *Вконтакті*

Мал. 13. Додаток „Бібліотека”

Можливість фільтрації інформації, що надходить. Активність учасників простежується через стрічку новин. Цей інструмент дозволяє користувачеві не розгубитись у різноманітні інформаційних потоків і здійснювати ефективний моніторинг оновлень різноманітного контенту. У студентів з'являється можливість бути в курсі всіх змін, що відбуваються у процесі навчальної діяльності, відслідковувати освітню активність одногрупників і викладача, який, у свою чергу, спостерігає і координує роботу студентів.

Наприклад, при проведенні заняття на тему „Інтерактивне спілкування” ми зі студентами обговорили попередньо вивчені теми „Засоби створення презентацій та публікації” у мережі *Вконтакті*, оскільки на стіні профілю групи можна вести інтерактивний діалог зі студентами, ставлячи питання і отримуючи відповіді, є можливість коментувати їх. Прийоми спілкування у соціальній мережі дозволяють провести у цікавій формі актуалізацію знань, умінь, навичок у вигляді інтерактивного фронтального опитування чи мозкового штурму, а також закріпити знання в кінці заняття, задати домашнє завдання.

Широкі можливості спільної діяльності. Соціальні мережі уможливають спільне планування і наповнення навчального контенту, створення власних електронних освітніх ресурсів, об'єднання у групи для навчання, а це, у свою чергу, відкриває студентам можливість поділитися тим, чого вони навчилися і що цікавого знайшли в мережі, не лише зі своїми однокурсниками і викладачем, але й з усім світом. Крім того, у соціальній мережі існує можливість залучення до участі в освітньому процесі „третіх” осіб: експертів, консультантів, фахівців в галузі, що вивчається. Для викладачів інформатики існують різноманітні спільноти, наприклад, *Учитель інформатики*, *Інформатика: теорія, практика, олімпіади*, *Method-kopilka*, *Інформатика для всіх* тощо. Легкість створення власної мережної спільноти (групи) не викликає жодних сумнівів. На малюнку 12 продемонстровано процес створення такої спільноти в мережі *Вконтакті*.

Можливість організації неперервного навчання. Можливість постійної взаємодії студентів і викладачів у мережі в зручний для них час забезпечує неперервність навчального процесу, з'являється можливість детальної організації роботи індивідуально з кожним зі студентів, що цілком відповідає концепції РОН. Крім цього, дискусії, обговорення, діалоги, розпочаті під час аудиторних занять, можуть бути продовжені в соціальній мережі, що дозволяє студентам більше часу перебувати в процесі обговорення навчальних питань, що забезпечує краще засвоєння матеріалу й активну позицію студента під час навчання. Інформаційна підтримка навчального курсу в соціальній мережі дозволяє студентам, які пропустили заняття, не випадати з освітнього процесу, брати участь в обговореннях і виконувати завдання вдома.

Широкі демонстраційні можливості. Навчання з використанням соціальних мереж дозволяє подолати технічні труднощі оснащення навчальних аудиторій необхідним обладнанням для демонстрації наочних матеріалів в електронному вигляді: різноманітними файлами, посиланнями на скачування файлу з файлообмінника, посиланнями для перегляду вже завантаженого файлу – викладач безперешкодно ділиться зі студентами, а ті, у свою чергу, мають можливість ознайомитись зі змістом файлу у будь-який зручний час. Економія паперу також є досить вагомим аргументом „за” використання соціальних мереж при поширенні наочного роздаткового матеріалу, оскільки є можливість прикріплення різних файлів, зокрема текстових документів, брошур, фото, аудіо-, відеоматеріалів (мал. 15).

даток „Бібліотека”). У цьому додатку в категорії „Комп'ютери і Інтернет” розміщується ресурс електронних варіантів цікавих підручників для самостійного вивчення, можна знайти і скачати велику кількість цікавої літератури (мал. 13).

Систематичне розміщення відеоуроків, навчально-методичних матеріалів у профілі групи, їх постійне поповнення сприяє створенню потужного електронного дидактичного ресурсу при вивченні дисциплін комп'ютерного циклу, що сприяє ефективності РОН студентів в аграрному коледжі.

У контексті підготовки майбутніх фахівців аграрного сектору до професійної діяльності зазначимо: студенти аграрного коледжу, які активно використовують соціальні мережі в освітніх цілях, вчать використовувати соціальні мережі і в подальшій професійній діяльності. Можна стверджувати, що соціальні мережі – це постійна освіта для дорослих, освіта протягом усього життя.

Незаперечною перевагою соціальних мереж є те, що вони – безкоштовний ресурс. Найчастіше аграрні коледжі не можуть дозволити собі покупку дорогого програмного забезпечення для організації інформаційно-освітнього середовища коледжу. У такому разі соціальні мережі будуть незамінним помічником в організації інтерактивної віртуальної взаємодії студентів і викладачів. Безсумнівним позитивним моментом є гарне ставлення, бажання і

готовність студентів до здійснення навчальної діяльності з використанням соціальної мережі.

Поряд з окресленими позитивними аспектами відзначимо, що використання в освітньому процесі аграрних коледжів соціальних мереж має ряд недоліків: відсутність інструментарію, розробленого спеціально в навчальних цілях (наприклад, ведення електронної відомості чи журналу), відсутність доступу до соціальних мереж із деяких навчальних аудиторій, більший обсяг розважального контенту порівняно з освітнім тощо. Проте соціальні мережі – потужний та ефективний інструмент, що має широкий спектр можливостей та унікальних позитивних особливостей, потенціал яких доцільно використовувати при вивченні дисциплін комп'ютерного циклу.

Варто акцентувати увагу і на тому, що соціальні мережі мають у своїх додатках різноманітні *он-лайн ігри*, дидактичні можливості яких доцільно використовувати у навчанні інформатики: на їх основі можна створити потужний ресурс дидактичних задач і запропонувати студентам їх вирішити. Цим забезпечується метод „граючись – навчаємося”, який активізує навчально-пізнавальну діяльність студентів і розвиває логічне мислення, інформаційну культуру та культуру інтерактивного спілкування в мережі. У практиці нашого коледжу використовується он-лайн гра „Дикий захід”, на основі якої розв'язуються різно-

Мал. 14. Он-лайн гра „Дикий захід”

Мал. 15. Розміщення завдань для студентів

Мал. 16. Культур

Мал. 17. Магазин

манітні дидактичні задачі з багатьох дисциплін (мал. 14).

Гра он-лайн – це унікальна віртуальна діяльність, що позитивно впливає на психічний розвиток студентів, перетворює навчання в радісний процес і непомітно для них сприяє засвоєнню програмного матеріалу, формуючи необхідні вміння і навички. Хід такої гри забезпечує: дії учасників за ігровими правилами, розгортання ігрового сюжету, підведення підсумків, самооцінку гравців, аналіз ігрової ситуації, навчально-пізнавальні підсумки гри.

Під час он-лайн гри особлива увага приділяється формуванню вмінь і навичок приймати рішення за умови взаємодії, суперництва і конкуренції між активно діючими особами – віртуальними персонажами.

Загальний принцип вибору й побудови мотиваційних ситуацій на основі он-лайн ігор полягає в їх професійній спрямованості, що дозволяє володіти увагою студентів та утримувати її не лише протягом усього заняття, але й позааудиторний час.

На малюнку 15 зображено приклад розмішеного в грі „Дикий захід” завдання для студентів спеціальності „Організація і технологія ведення фермерського господарства”.

Пропонуємо декілька варіантів задач на основі гри „Дикий захід”, які доцільно запропонувати студентам:

Задача 1. Посадить 20 картоплин. Який прибуток ви отримаєте від урожаю картоплі? (мал. 16)

Задача 2. У вас є 500 монет. Що доцільніше посадити, щоб отримати більше прибутку, якщо у вас є 1 година? (мал. 16)

Задача 3. Визначити матеріаловіддачу за добу 10-ти кіз, якщо вартість кожної 390 монет, а за добу 1 коза дає прибуток 720 монет. (мал. 17)

Задача 4. Щоб придбати поросля, потрібно витратити 730 монет, а вівцю – 560. Свиня кожні 6 годин приносить прибуток 62 монети, а вівця кожні 2 години – 50 монет. Визначте, яка тварина дасть більший прибуток за однаковий час, за умови, що ми

придбаємо 10 свиней та овець і триматимемо їх 24 години (мал. 17).

Подібні задачі викладачі інформатики разом із викладачами-предметниками можуть скласти самостійно залежно від дидактичних цілей та освітніх результатів, які планують отримати під час такого інтерактивного навчання, тим самим формуючи потужний дидактичний ресурс.

Отже, доцільність та ефективність використання соціальних мереж як засобів РОН дисциплін комп'ютерного циклу в аграрному коледжі зумовлена наступними чинниками:

- майже кожен студент знайомий із мережею *Вконтакті* і більшість із них будуть раді, що зможуть використовувати цей сайт для навчання;
- студенти залучені в соціальні мережі більше, ніж у будь-які інші веб-ресурси;
- багато викладачів знають і використовують різні системи управління навчанням, але студенти, як правило, з'являються в них рідко, лише за необхідності, водночас у соціальних мережах вони бувають по кілька разів на день;
- соціальні мережі володіють функціоналом, що дозволяє оперативно ділитися зі студентами важливою інформацією і робити нагадування;
- навчаючись у соціальних мережах, студенти засвоюють навички інформаційної культури XXI століття: оволодіння засобами і способами комунікації з іншими людьми та пошук-аналіз інформації в епоху інформаційного суспільства;
- спільна робота з цікавими веб-ресурсами стає зручнішою, адже через соціальну мережу студенти і викладачі можуть обмінюватись корисними знахідками та обговорювати їх у мережі;
- он-лайн ігри із соціальних мереж доцільно використовувати в якості дидактичного ресурсу.

В останні роки у світовому педагогічному співтоваристві обговорюються питання застосування соціальних сервісів, зокрема соціальних мереж в освіті. Безумовно, соціальні мережі не можуть бути єдиним засобом мережевого навчання, проте їх освітні можливості недооцінені, особливо при організації РОН дисциплін комп'ютерного циклу в школах, коледжах, вишах. Сьогодні, як ніколи, залишається очевидним величезний потенціал соціальних мереж як платформи для розвитку дистанційного навчання. Студентами аграрних коледжів відзначаються численні позитивні моменти такої системи освіти, серед яких особливо місце займають неперервність та інтерактивність самого навчального процесу, можливість самостійного вибору навчальних ресурсів, часу і місця для виконання того чи іншого завдання, а також і те, що викладач стає набагато ближчим до студентів.

Варто пам'ятати, що проблема взаємин і мотивації до навчання природним чином не може бути вирішена одним тільки впровадженням сучасних технологій, але вона значно спрощується за допомогою їх грамотного використання [4].

ЛІТЕРАТУРА

1. Воронкін О. С. Персональні навчальні мережі в системі дистанційної освіти / О. С. Воронкін // *New information technologies in education for all: learning environment* : збірник праць VI Міжнародної конференції, ІТЕА-2011, м. Київ, 22-23 листопада 2011 р. – К., 2011. – С. 202-208.
2. Данич В. Н. Этимология и развитие понятия „социальная сеть” / В. Н. Данич, А. А. Бельченко // *Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції „Актуальні питання теорії та практики менеджменту”, 16-18 березня 2011 р.* – С. 364-365.
3. Кононец Н. В. Педагогічні інновації вищої школи: ресурсно-орієнтоване навчання / *Наталія Кононец // Педагогічні науки* : зб. наук. пр. – Полтава, 2012. – Вип. 54. – С. 76-80.
4. Патаракин Е. Д. Социальные сервисы Веб 2.0 в помощь учителю / Е. Д. Патаракин. – 2-е изд., испр. – М., 2007. – 64 с.

5. Фещенко А. В. Социальные сети в образовании: анализ опыта и перспективы развития / А. В. Фещенко // *Открытое и дистанционное образование.* – 2011. – № 3. – С. 44-50.
6. Doreen Bühnstedt, Philipp Scholl, Christoph Rensing, Ralf Steinmetz: *Modeling Personal Knowledge Networks to Support Resource Based Learning.* In: Klaus Tochtermann, Hermann Maurer: *Proceedings of 9th International Conference on Knowledge Management and Knowledge Technologies (I-KNOW'09)*, p.309-316, Verlag der Technischen Universität Graz, Austria, Universiti Malaysia Sarawak, Malaysia, and Know-Center, Austria, September 2009.
7. Chang, Shu-Nu (2007). Teaching argumentation through the visual models in a resource-based learning environment / *Asia-Pacific Forum on Science Learning and Teaching*, Volume 8, Issue 1, Article 5 (June, 2007).
8. Lave J. Situated learning: legitimate peripheral participation / J. Lave, E. Wenger. – New York : Cambridge university press. – 1991. – 138 p.
9. Paul Maharg & Abdul Paliwala, *Negotiating the Learning Process with Electronic Resources, in Effective Learning and Teaching in Law* 81, 84 (R. BurrIDGE et al. eds., 2002).
10. Smith-Autard, Jacqueline. *Resource-Based Teaching and Learning Ref: 199701Bi*, University of Limerick, Ireland – 1997.

Наталія Кононец

Социальные сети как средство ресурсно-ориентированного обучения дисциплинам компьютерного цикла в аграрных колледжах

В статье автор рассматривает социальные сети и их возможности в качестве средства организации ресурсно-ориентированного обучения. На примере применения социальной сети Вконтакте автор предлагает разнообразные способы и приемы организации обучения дисциплин компьютерного цикла.

Ключевые слова: социальная сеть, ресурсно-ориентированное обучение, дисциплины компьютерного цикла.

Natalia Kononets

Social nets as method of resource-oriented learning subjects of computer cycle in agricultural colleges

In the article, the author analyzes social nets and their possibilities as method of organizing resource-oriented learning. In terms of using contacts with a social net the author proposes various methods and techniques for organization of learning computer-cycle disciplines.

Key words: social net, resource-oriented learning, disciplines of computer cycle.

ПЕДАГОГІЧНЕ ШЕВЧЕНКОЗНАВСТВО

У статті розкрито педагогічні ідеали Тараса Шевченка, що містяться в його особистісних поетичних авторських цінностях: Бог, Україна, Правда, Мати, Родина, Любов, Воля, Істина. Шевченкознавство – аксіологічне.

**Тетяна
АНДРУЩЕНКО**

Завідуюча кафедри етики та естетики НПУ імені М. П. Драгоманова, доктор філософських наук, професор

Вірші Шевченка пройняті любов'ю до природи, глибоким відчуттям її краси. У спогляданні її поет сам знаходив хоч тимчасове заспокоєння від своїх страждань з приводу неправди, що діється в Україні, та навчає цього інших. Шевченко вірить у те, що засобами виховання можна змінити людину.

Ключові слова: педагогічні ідеали, аксіологія, філософія життя, особистісні поетичні авторські цінності.

Вимір осягнення, засвоєння, упродовження педагогічної спадщини Шевченка з'ясовується, реалізовується через вічний процес заглиблення у його філософію життя, лірико-поетичний, мистецький світ у контексті з ідеалами сучасності із цивілізаційними, загальнокультурними процесами.

С п а д щ и н а Тараса Григоровича Шевченка є частиною історії народу, його долі, ментальності, світосприйняття, духовності, моралі, прагнення до знань, пошуку ефективності організації та змісту освіти народу, виховних ідеалів, національної свідомості. Це – історія філософії життя, мови, літератури, етнопедагогічного феномену, культури, релігії.

Шевченко – поет і художник – не лише випереджав свій час, а й проклав

місток у наступні століття. Спадщина Шевченка у свій спосіб трактувала педагогічні цінності, зорієнтувала народ на знання, моральність, патріотизм, національну свідомість, на правду, добро, громадянський, батьківський обов'язки.

Педагогічне шевченкознавство – аксіологічне, адже Т. Шевченко був патріотом своєї землі, свого краю, народолюбцем і віруючим-християнином. У поезії та інших літературних творах через чесноти героїв, високу моральність змальована Україна, український народ, його прага до знань, до джерел духовності, до пошуку своїх коренів. Педагогічні ідеали Т. Шевченка – в його особистісних поетичних авторських цінностях: Бог, Україна, Правда, Мати, Родина, Любов, Воля, Істина. Вони висловлюються через надію на того, хто виросте, вихований іс-

**Людмила
ВОВК**

Завідуюча кафедри теорії та історії педагогіки НПУ імені М. П. Драгоманова, доктор педагогічних наук, професор

торією свого Народу, Землі, Краю і правдою саме через інтелект поколінь. Він сподівається:

*Може, верну знову
Мою правду безталанну
Моє тихе слово.*

Серед виховних ідеалів пріоритет належить правді. За нею поет сумує, її шукає на Землі й на Небі, вірить, що високим педагогічним показником особи, народу буде правда:

*Може, ще раз сонце правди
Хоч крізь сон побачу...*

*Спи, гетьмане, поки встане
Правда на сім світі.*

*Нехай же серце плаче,
просить*

Святої правди на землі.

Це робить Шевченка народним поетом, наставником дорослого населення і молоді, а також характеризує акмеологічну зорієнтованість літературної та художньої спадщини.

Проте характером, змістом життя, постаттю своєю він демонструє зразки самоосвіти, самовиховання, гуманізму, високої моралі, патріотизму, відданості духовним, громадянським, національним ідеалам. Педагогічні погляди поета реалізовані у його творах і практичній громадсько-просвітницькій діяльності.

Ідеї Т. Шевченка, як і Аристотеля, Сократа, Конфуція, Я. Коменського, Г. Сковороди, розкривають взаємозв'язок соціальних та педагогічних факторів у формуванні потреб особистості в освіті, філософію освіти, сприяють розумінню тенденцій розвитку педагогічної науки.

І. Огієнко підкреслював, що з Шевченкового духовного стилю склався б курс

морального богослов'я – як по-Божому жити на світі, оскільки це – стиль широго народний, всеукраїнський.

Середина XIX ст. характеризувалася станом, коли письменницькі твори ширилися Україною в рукописах ще до друкування. Твори Т. Шевченка, І. Гулака-Артемовського, І. Котляревського, Г. Сковороди та інших авторів читали, переписували, вивчали. Рукописи можна було зустріти навіть при найубогіших сільських церквах [5].

Морально-духовні, патріотично-духовні рядки “оздоровлювали серце” і “просвітляли розум” [4].

18 квітня 1840 року з'явилася перша збірка Шевченка – “Кобзар”. Це була подія величезного значення не тільки в історії української літератури, а й в історії самоосвіти, самоосвідомості українського народу, народної андрагогіки. Змістовність, народність, громадянськість, духовність, моральність, поетична майстерність “Кобзаря” стали надбанням не лише літературним, а й педагогічним.

Форзац першого видання, 1840

Кобзар виданий 1911 року в Санкт-Петербурзі

Мова “Кобзаря” – розповідна, твори повчальні. Основною наукою для простого люду здебільшого була церковна проповідь. До такої форми вдається й Шевченко. Ця методика засвідчує його педагогічний талант. І зміст, і характер, і спрямованість до інтересів читача були для автора значущими, першочерговими.

С. Русова назвала “Кобзар” джерелом самоосвіти й “об’єднуючим лозунгом усієї України – від Карпатських гір до Дону, де жило, говорило все українське, національне, органічно поєднане з усім світовим” [4]. Через твори Шевченка народ сприйняв свою літературну мову, історію, глибину свого етносу, віри. Педагогічність Т. Шевченка – у проблемі його поглядів на дитинство, дитину, родину, інтелектуальне поле краю, філософію освіти, зокрема на педагогічність народної і літературної мови.

Сучасники згадують, як у Києві та інших містах і селах, в гуртках читали “Кобзаря” Шевченка: “А малороси та студенти різних націй читали з побільшеним запалом. Дехто навіть навчався української мови, щоб зрозуміти Шевченка”. Спроби покласти в основу української літературної мови живу народну мову мали переважно регіонально-діалектний характер. Хоча, певна річ, і мова І. Котляревського, і І. Гулака-Артемівського, і М. Шашкевича, і І. Некрашевича спонукали до книги, до читання, а отже, до поглиблення розумового розвитку, до знань загальним. Попередники Т. Шевченка не використовували етранжизмів і застосовували до них принципи народної етимології (наприклад, „портрет” у І. Гулака-Артемівського – „патрет”). Шевченко сміливо використовував, не перекручуючи чужі слова (“Возлюбленіку муз і грацій”, “молилася своїм пенатам” – “Неофіти”). Дослідники вказують, що Т. Шевченко розбудовував українську літературну мову не як етнографічну говірку, а як європейську мову, рівно-варту з іншими європейськими мовами, що важливо для

сучасної науки й освітньої практики. Чимало фразеологічних зворотів, здебільшого афористичного типу, вносить Тарас Григорович у літературну мову з творів красного письменства, чим безперечно впливає на мислення, пізнавальну діяльність, мотиваційний процес пізнавальної навчальної діяльності: “Од молдаванина до фіна на всіх язиках все мовчить, бо благоденствує” (про російську національну політику); “Було колись в Україні – ревіли гармати” (до історії України).

Чимало мовних перлин Шевченка стали рідними педагогічними настановами кожному ще з шкільної парти:

*Учітеся, читайте,
і чужому научайтесь,
і свого не цурайтесь.*

Народна за побудовою мова, національно-патріотичний зміст творів, любов до майбутніх читачів зробили Шевченка учителем, наставником, пророком, інтелектуальним, духовним і соціальним поведирем для народу.

Шевченкове слово, сповнене громадянської і духовної моральності, водночас виховувало народ, формувало свідомість народу і мало пізнавальне значення.

Людина, “на всю широчінь цього слова”, на всю величність і святість значення, була головною темою помислів, турбот і всієї творчості Т. Г. Шевченка.

Т. Шевченко вважав найбільшою цінністю особистості її людську гідність. Цей педагогічний принцип супроводжував ставлення поета до людей. Він високо цінував людину незалежно від її національної, соціальної приналежності. Поет вбачав і відчував прояви людської гідності. Його стосунки з друзями, родичами, близьким оточенням вражають уважністю і щирістю. Серед людей, пошанованих поетом, були не лише українці, а й росіяни, чехи, поляки, казахи. Людей праці, які зберігали свою гідність за різних обставин, поет і оспівує, і поважає, і любить.

Епоха Шевченка співвідносилась із запровадженням ідеї нової про-

грами елементарної освіти, яка різко поривала з часословом і псалтирем.

Шевченко обмінюється (грудень 1857 – січень 1858 рр.) з Костомаровим своїм поглядом на майбутні книжки для народу. Він вважає, що народ здатний сприймати граматику своєї мови, хоча б “коротку” історію, географію, космографію, природознавство.

В уявленні Шевченка початкове навчання не повинно обмежувати світогляд учнів лише навичками читання, письма та лічби, а давати їм знання про світ, держави і народи, які живуть на Землі.

Менше, ніж за 10 років (1838–1847) Тарас Григорович зміг самостійно глибоко засвоїти наукові знання зі стародавньої історії, історії середніх віків та нової історії, історії мистецтв, російської, античної і нової західноєвропейської літератури, зоології, фізіології, фізики, землеробства тощо. Він ґрунтовно вивчив французьку мову, міг слухати читання французьких книг.

Короткий запис у щоденнику з приводу праці Костомарова “Богдан Хмельницький”, судження автора про французьку буржуазну революцію та про різні події з вітчизняної історії безперечно засвідчують, що Шевченко не лише цікавився, знав, але і мріяв, дбав, щоб народ послуговувався системою знань із “правильної історії”.

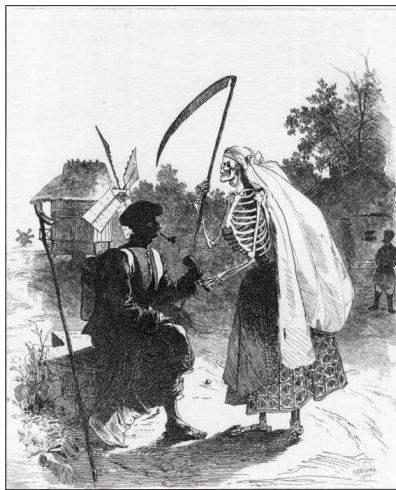
Задуманий Шевченком і розпочатий ним випуск “Живописной Украйны” мав своїм завданням, з одного боку, дати народові знання у галузі історії, географії,

природи своєї країни, а з іншого – розвивати художній смак, смак до справжнього мистецтва.

1844 року в Петербурзі вийшов альбом офортів Т. Шевченка “Мальовнича Україна”. Шевченко-художник прагнув представити Україну “...її краєвиди, її красу, її славну історію” не менше, ніж “перед очі освіченого люду, перед очі всього цивілізованого світу”. Книга стала першим візуальним і змістовним сприйняттям українцями свого краю, відіграла відповідну просвітницьку роль [11].

У ціннісній поведінці людини віддзеркалюється почуття обов’язку, усвідомлення себе як частини навколишнього світу, розуміння своєї значимості. В умовах тодішньої традиційної культури існували народні нормативи поведінки. Не порушуючи усталених норм, твори Шевченка збуджували ціннісну поведінку, оскільки вона завжди є емоційною. І вірші, і художні твори видатного

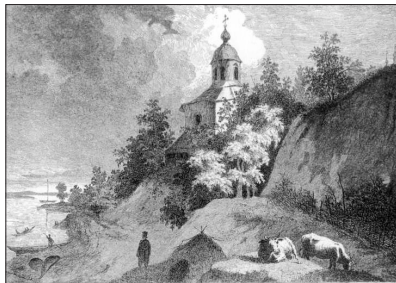
Альбом офортів Т. Шевченка “Мальовнича Україна”

Казка, 36x42 см

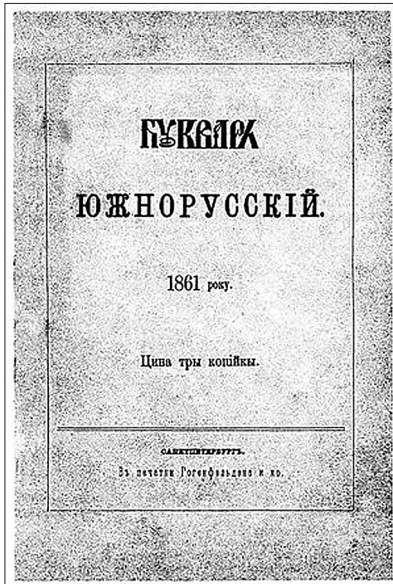

Старости, 27x35 см

Видубицький монастир у Києві, 17x24 см

українця збуджували думку народу, піднімали дух, додавали оптимізму, формували людську гідність, віру.

Живопис, поезія, пісня повинні формувати у вихованців сприйняття життя в системі людяності, а не просто давати їм засоби веселого, легкого, безтурботного проведення часу.

Поетичні і мистецькі твори Шевченка, адресовані широкій аудиторії, мали резонансне культурно-освітнє значення. Вони допомагали з пізнавальної позиції об'єктивно зрозуміти найважливіші грані українства, надихали на ідею вшанування національних та громадянських ідеалів.

Шевченко наблизив літературу до найважливіших чинників розвитку суспільної та освітньої свідомості. Він спрямовував літературу, художнє слово в на-

користовували представники громадсько-педагогічного руху в недільних школах. Поширення творів Т. Шевченка, використання їх як змісту знань сприяло вивченню історії свого народу, мови, пропаганди духовності і моралі, правди про сувору навколишню об'єктивність:

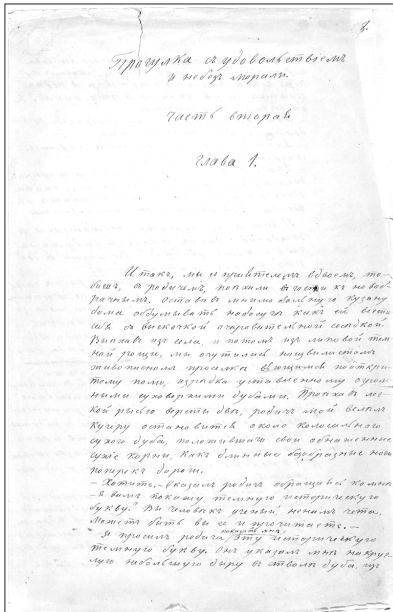
*Кругом неправда, і неволя...
Скрізь неправда,
де не гляну...*

Національний аспект культурної, освітньої спадщини українського народу характеризується як чуттєво-емоційний досвід поколінь. Він має глибокі історико-педагогічні корені і спирається на класичні засади світової освітньої традиції, ідеалом якої була особистість, здатна інтелектуально вдосконалюватись протягом життя [4].

Про освіту народу розмірковували представники вітчизняного літературного кола різних епох. "Вибрані місця з листування з друзями" М. В. Гоголя відображали настрої поміщиків, переконаних у тому, що "вчити мужика грамоти для того, щоб дати йому можливість читати пусті книжечки, які видають для народу європейські людинолюбці, насправді дурниця". Вважалося, що "у мужика немає зовсім для цього часу".

Всупереч таким міркуванням і висловлюванням про прагнення народу до освіти, Т. Г. Шевченко озвучує власну думку. У поемі "Гайдамаки", звертаючись до гайдамаків, поет говорить:

*Йдете в люди,
а там тепер
Все письменне стало.*

Сторінка рукопису
"Прогулка с
удовольствием и
не без морали"

род. Принагідно й народ визнав його своїм поетом і вчителем. "Буквар Южнорусский" Т. Шевченка широко ви-

Уже в XIX ст. проблему внеску спадщини Шевченка в освіту, ролі просвітництва, що реалізовувалась через залучення творів поета до народного читання, з'ясували В. Аскоченський, В. Доманицький, І. Огієнко, С. Русова та ін. У 1909 р. Огієнко готує цикл публікацій під рубрикою “Нариси з духовного життя наших селян” на замовлення редактора україномовної газети “Рада”. Серед запропонованих тем були такі: “Шевченко на селі”; “Чи знають Шевченка та його твори наші селяни?”; “Як колись читали Шевченка?”; “Що читають на селі”; “Українська свідомість наших селян” [10]. Автор осмислював сприйняття поезії і генія Кобзаря народом, роль поета у самоосвіті, інтелектуальному, духовному розвитку народу.

В. І. Аскоченський згадував, яке враження склали на нього вірші Т. Шевченка і як він застерігав поета, щоб остерігався читати твори суспільно-історичного, суспільно-політичного спрямування. Твори навчали, розвивали свідомість народу, але своєю ідеологією привертали увагу урядових спостерігачів.

Для педагогічної Шевченкіани навіть символічно, що В. Доманицький, якого можна занести до списку перших істориків педагогіки України, виступив і дослідником спадщини Шевченка геніальної і з гуманітарного, і з педагогічного погляду. Праці Огієнка, Доманицького, поряд із дослідниками пізніших етапів, сприяли визначенню та уточненню педагогічної символіки поета.

Соціальну несправедливість, гніт, усе, що руйнує долю народу, поет відтворював як аморальний імператив.

Педагогічна думка Шевченка, означена у виданні “Кобзаря” 1910 р., потерпала, як і сам зміст, від деформацій у пізніших виданнях, що спричинювались ідеологічною коректурою його творів.

Наприклад, у виданні В. Доманицького (вірш “Любов Господня благодать”) подано:

Не завидує же нікому,

Дивись кругом себе:

*Нема раю на всім світі,
Хіба що на небі!”*

У виданні 1960 р. (Київ):

Нема раю на всій землі,

Та нема й на небі!

На жаль, у виданні 2011 р. така деформація збережена.

Кобзар свідомо і несвідомо адресує свою поетичну педагогіку народові. Зміст поезії навчав історії, патріотизму, мудрості, моральності, добра, теплоти, любові до матері, до дитинства.

Уже перші поезії, збагачені історичністю поглядів і світоглядом, любов'ю до України, її регіонів, об'єднали народні прагнення до з'ясування ідеї про рідну мову; об'єднали все українське, навіть за межами України (С. Русова).

Київ для українського народу був святим місцем, оскільки там зосереджувалася духовна велич, надія, за якою здалека ходили на прощу:

Дивлюся я, а сам млію.

Тихо задзвонили

У Києві, мов на небі. (“Варнак”)

Красу й духовність Києва, його мальовничі куточки художник і поет Шевченко продемонстрував народові, чим сформував і патріотизм, і любов до краю. У рефлексії Шевченка співвідносився мистецький і поетичний талант із педагогічним громадянським обов'язком.

“Яке хороше життя поета, коли б він міг бути тільки самим поетом і не бути громадянином!” – писав Шевченко 1859 року. Цим він висловлює розуміння свого місця, відповідальності за все, що несе поезія в народ (із А. Козачківського).

Воля – виховний ідеал українського народу, цінність української соціальної і педагогічної традиції. І Шевченко використовує це як соціософський, педагогічний ідеал, як педагогічний термін.

Тогочасна історіографія і літературна традиція впливала на трактування ним минулого України. Зокрема на формування ранніх історичних поглядів Шевченка вплинула “История русов”. Та важливо й те,

що Шевченків образ історичного минулого ґрунтувався на народних уявленнях про Запорізьку Січ і козацтво. Через дослідження народної пам'яті усвідомлював поет перекази, пісні і думи. Їх зміст відповідав прагненням поета возвеличити героїчну боротьбу народу за волю.

У повісті *“Прогулка с удовольствием и не без морали”* (1855 р.) Коліївщину Шевченко оцінював як прагнення народу до справедливості, пишався тим, що його земляки *“... навіть першу французьку революцію перевершили”*.

У повісті *“Варнак”* змальовано образ кріпака, сироти Кирила, який, виконуючи обов'язки слуги в панського сина, вивчив французьку і німецьку мови.

Прагнув до знань і солдат Туман, зображений у повісті *“Прогулка с удовольствием и не без морали”*, який навчився грамоти у маленької дівчинки; і міщанин Трохим із цього ж твору, який спромігся до вивчення фізики.

Крізь рядки своєї творчості, як справжній пророк, Шевченко вказував на майбутній шлях політичного і культурного розвитку України.

У галузі політики – це ідея самостійної України, оскільки *“в своїй хаті своя й правда, і сила, і воля”*. Разом із тим поет проголошував, що воля дається лише завдяки праці над звільненням, боротьбі за неї.

У закликах поета звучить висока педагогіка, глибокий патріотизм:

“Любіте Україну, Україну любіте”;
“Любіть її во время люте”;
“Я так її, я так люблю мою Україну убогу”.

Шевченко навчав любові й пошани до кращих національних традицій, співвідносячи їх із пам'яттю про матір:

*Бо, хто матір забуває,
Того Бог карає,
Того діти цураються,
В хату не пускають.*

Відповідно поет плекав надію і про органічне засвоєння кращих надбань чужих культур:

*Не дуріте самі себе,
Учите, читайте!*

І чужого научайтесь

І свого не цурайтесь...

У творах поета звучить ідея, що чесноти простого народу, споріднені зі справжнім духовним аристократизмом, були виховані не школою, а народною ментальністю.

Непересічна особистість поета сприймає світ, вітчизну, Україну як матір за своїми християнськими, громадянськими критеріями.

Ця народна традиція сприяла тому, що Шевченко був педагогом, який сів і вирощував, надихав на духовність інших. І Бога (*“Єдиний на світі”*) він возвеличував до педагогічного ідеалу, сили, яка врятує людство від морального і духовного спустошення, збідніння душі і серця.

Про що б не розповідав, не описував, до якої б теми поет не звертався, ім'я Бога йде поруч із ним, але найголовніше – він має Бога в душі та серці. Поет не обходить без імені Бога у своїх творах: *“Не нарікаю”, “Молитва”, “Марія”, “Ісаія. Глава 35”, “Юродивий”, “У нашім раї на землі”, “Та не дай, Господи, нікому”, “Лілея”* тощо.

Уся творчість Шевченка проінята духом християнської релігії. У *“Кобзарі”* є декілька творів, написаних на релігійні теми, є віршовані переклади псалмів. Усі вони відзначаються високим релігійним піднесенням, а деякі навіть нагадують молитви або релігійні гімни.

Шевченко, згадуючи Бога, звертається до нього за порадою, допомогою. При цьому в поняття *“Бог”* інтегрує і сукупність загальнолюдських педагогічних цінностей – добра і правди як постійних і святих імперативів життя. Троїстий духовно-педагогічний ідеал Бога, Добра і Правди вважається цінним джерелом духовності, важливим надбанням людства. Таке розуміння було важливим і послідовним для поета.

Зворушливо говорить він про жінку-матір, Богородицю:

*І перед нею помолюся,
Мов перед образом святим
Тієї матері святої,
Що в мир нам Бога принесла...*

Христова віра спричинила ідею братерства народів, проповідувала всесвітній мир і любов. Усе найкраще, найцінніше, найдорожче, що є на світі, святу правду, добро поет пов'язує з Богом. Закликаючи поляків до щирої дружби з українцями, поет хоче, аби "іменем Христа" оновити "наш тихий рай" (1850).

Моральне мислення було найважливішим у світоглядних орієнтаціях Шевченка. У філософії життя, що відповідала потребі душі, митець відводив християнству в його чистому, як "Слово істинного Бога", вигляді знакове місце.

Для поета Бог не був абстракцією, а особистою силою, до якої він звертався і в години туги й болю, і милуючись довкіллям, природою, і захоплюючись людьми.

Природа – творіння Боже, і Шевченко завжди бачить Бога в природі: *"Там синє море виграває, хвалить Бога"*.

Любов до України у Шевченка співвідноситься з любов'ю до Бога: *"Я так Україну люблю... за неї душу положу"*.

З особливою яскравістю це поєднання віри в Бога й любові до Батьківщини виступає в Шевченковому наслідуванні псалмам. Поет, не порушуючи релігійного тону псалмів, переробляє, надавши їм суто українського змісту. Релігійний тон псалмів не знижується, а проголошується як найвищий пафос. Автор звертається також до Бога, будучи переповненим болю і гіркої образи за долю свого народу.

Педагогічною аксіомою поета стали почуття, пов'язані з гарячою вірою у майбутнє торжество добра і правди. За цією тематикою написані твори, що входили до каталогів шкільних бібліотек (поема "Марія", "Світе тихий", "Неофіти"), вивчались у школах для дорослих, читались у народних аудиторіях. Твори навчали високому почуттю, звільненому від марновірства, лицемірства, сприяли духовному розвитку.

С. Русова відзначала, що просвітницька інтелігенція України, прогресивна педагогічна думка й освітянство черпали з теоретичної спадщини Т. Шевченка, як із "книги життя", "ясний, простий, глибокий етичний початок" [11].

Тарас Григорович мріє про створення нової школи: *"О, школо, школо, як би тебе швидше перешколити!"* – говорить він у повісті "Прогулка с удовольствием и не без морали". І впевнено зауважує: *"Я знаю, як це робити..."*

Використання різноманітних джерел дозволяє усвідомити, як Т. Г. Шевченко уявляє собі завдання і зміст освіти.

"Загальна грамотність у народі – величезне добро", – стверджує Шевченко в повісті "Капитанша". Автор говорить із повагою про сподвижників народної освіти. Він знав і світовий, і вітчизняний педагогічний досвід. Дослідники вважають, що Шевченко був знайомий з виданою у Петербурзі 1845 року книгою Йосифа Гумеля "О способе взаимного обучения по системам Белля, Ланкастера и других".

У 1819 р. в Петербурзі було видано написане М. І. Гречем "Руководство ко взаимному обучению". За цим посібником працювали вчителі ланкастерських шкіл в регіонах України. Відкриті в Києві, Харкові, Чернігові школи взаємного навчання дотримувалися вказівок згаданого посібника.

Ланкастерські школи створювалися не лише в містах, а й у селах. Відомо, наприклад, що на початку 30-х років XIX століття в Харківській губернії існувала Бабаївська сільська ланкастерська школа.

Шевченко висловлював повагу до людей, ідеї яких зосереджувалися на поширенні письменності в народі. Висловлював занепокоєння, що на шляху до знань народу були непереборні перешкоди, бо ніде було вчитися ні дітям, ні дорослим.

Шевченко розуміє психологію простої людини, яка взялася за читання, обґрунтовує мотивацію читальських інтересів.

Проста людина шукає в книзі насамперед розуму. Вона з благоговін-

ням сприймає книжну мудрість, намагаючись самостійно збагнути зміст знань, які принесуть користь.

У 1857 р. була надрукована „ГраMATка” П. Куліша, яку Т. Шевченко оцінив, як „... перший вільний промінь світла, що може проникнути у задушену попами невольницьку голову” [20].

Харківські студенти на чолі з О. Потебнею створили раду недільної школи. Вони опрацьовували й узагальнювали проблемні питання освіти, зверталися у листах до Т. Шевченка і П. Куліша із проханням допомогти навчальною літературою українською мовою [5].

Серед рекомендованих видань художньої літератури – зарубіжна та російська класика. Твори Т. Шевченка, Г. Квітки-Основ'яненка, М. Вовчка були першочерговими.

„Буквар” Т. Шевченка став першою читанкою „для самоуків”, а альбом „Живописна Україна” – „очікуваним художницько-науковим підручником для освідмлених верств”.

„Букварь Южнорусский”, упорядкований Т. Шевченком, законодавчо довів його роль як батька нації, його просвітницьких начал.

Посібник для навчання грамоти українською мовою у недільних школах поет уклав у 1860 р. і видав тиражем 10000 примірників. Окрім приказок і прислів'їв, Т. Г. Шевченко в розділі для читання вводить дві великі думи: „Про пирятинського Поповича Олексія” та „Про Марусю Богуславку”. Перша – дума, яку дуже любив Кобзар за високий гуманізм, загальнолюдську мораль, насиченість історичними подіями та часто цитував у своїх творах.

Маруся Богуславка – легендарна постать, яка, можливо, мала свій конкретний прообраз, подібно до Марусі Чурай.

Автор букваря переслідував ідею, висвітлюючи характер, душу працелюбного, волелюбного народу.

Шевченко-педагог виступив апостолом правди. Він вважав, що правда – стрижнева основа всього, що людина, створена не для того, аби не-

правді поклоняться: „скрізь неправда, де не гляну” або „... Щоб навчились путями добрими ходять”.

Поняття „моральність” як педагогічна цінність термінологічно уніфікується в Шевченка із поняттям „гріх”. Гріхом вважається порушення народної традиції, честі. Хоча іноді його слід трактувати духовно.

Покоління українців зростали, виховувалися на читанні вголос „Четї Мінеї” Дмитрія Туптала. Читання з дідом „Мінеї” було першою духовною та загальноосвітньою школою і для Тараса [8].

Дід Іван віддав Тараса до кирилівського помічника-управителя хлопчиком для доручень. Тому сподобався кмітливий і допитливий помічник. Найперше Шевченко засвоїв не українську, навіть не російську, а польську мову.

Баронеса Софія Григорівна Енгельгардт побачила в Тарасові не бидло, а людину. Це вона навчила його читати й писати російською, розуміти французьку мову.

У вірші „І досі сниться” (1850 р.) дід готовий забути біля онука про те, що на світі є лихо:

*І досі сниться: під горою,
Між вербами та над водою,
Біленька хаточка. Сидить
Неначе й досі сивий дід
Коло хатиночки і бавить
Хорошее та кучеряве
Своє маленькеє внуца...
І усміхається, і стиха
Промовить нишком:
– Де ж те лихо?
Печалі тії, вороги?*

Поет, спираючись на життєвий досвід, переконаний, що важливою цінністю є родинна любов, благо і добро, яке народжується і міцніє у справжніх родинних стосунках.

Повага до батьків виховується і реалізується потребою благословення: „Благослови, кажуть, батьку” („Гайдамаки”).

Шевченко відає пошану і повагу жінці-матері, яка гідно виконує свої материнські обов'язки, оточуючи ласкою і піклуванням своїх дітей:

*Слово мамо. Великеє,
Найкраще слово!*

Як і М. Гоголь, М. Вовчок та інші письменники, Шевченко звертав увагу суспільства на поганий стан жіночої освіти і виховання. Він наголошує на потребі розглядати освіту жінки, її зміст як цінність особистості.

“Ледве-ледве поблагословила мати доню” ((“По вулиці вітер віє”). Змальовує матір, яка, благаючи за сина (його забрали в солдати, зруйнувавши материнську мрію), ставить свічку:

*Та Пречистій поставила
Свічку за сина...*

а щоб йому всі святії

Талан-долю слали,

— молитися мати, не маючи іншої можливості турбуватися про долю сина.

Шевченко визнає ту матір, яка добре усвідомлює і з усією відповідальністю виконує свої обов'язки, перебуваючи постійно “З своїм дитяточком малим”.

Шевченко зневажливо пише про жінок, які нехтують своїми материнськими обов'язками (повісті “Прогулка с удовольствием и не без морали”, “Музикант”).

Користується пошаною в поета та мати, яка любить своїх дітей і піклується про них.

Зміст спадщини Шевченка за-слуговує ґрунтовного філософсько-антропологічного дослідження, що сприятиме визначенню місця педагогічного у діалогах людини з Богом (за Шевченком), людини з долею, людини із чеснотами.

Хоробрість в українській виховній традиції зазвичай співвідноситься з ідейністю.

Саме ця педагогічна риса властива героям Шевченкових творів, оскільки невіддільна від його образу. Герої віршів і поем мужні і людяні, а не люті й жорстокі.

У поемі Шевченка „Гайдамаки” Гонта вбиває своїх синів тому, що він поклявся мстити католикам, і тому, що його діти виростили і були б католиками, а отже, ворогами на тому етапі

історії українського народу, за волю якого він клявся боротись.

Шевченко через поезію відкриває трагічні сторінки історії України, коли соціально-педагогічною цінністю була ідея свободи, але ідея свободи нації вимагала жертв.

Водночас Шевченко з розумінням описує тугу батька за дітьми. Передаються психологічні переживання Гонти під час убивства дітей і велика туга в серці та любов до них:

... сини мої,

горе мені з вами!...

Поцілуйте мене, діти,

Бо не я вбиваю, а присяга!

Патріотичні цінності народу, за Шевченком, виступили всупереч батьківській любові, всупереч ідеї педагогічного загальнолюдського гуманізму:

Простіть, сини! Я прощаю,

Що ви католики.

Із творів Шевченка звучить філософія душі, обов'язку виховання, закладена традицією народу. Персонажі творів часто плачуть і в радості, і в горі. У цьому можна вбачати сентиментальність, що поляризує з мужністю.

Запорожці часто сумували й тужили. Але вся Європа знала їх хоробрість. Майбутнє суспільство Кобзар уявляє як велику вільну сім'ю, де *“оживе добра слава, слава України і світ ясний невечерній тихенько засяє”*.

Звернення до Богородиці задля захисту — це не лише особиста ідея, думка православного Шевченка. Це історія народу, який шанує свою землю і народ, за яких заступається і яких оплакує Божа Матір: *“Плакали, і з ними заплакала Матір Божа словами святими”*.

Філософія виховання, освіти співвідноситься з ідеєю правди, патріотизму, непримиренності з кривдою, приниженням людини.

Шевченко вірить, що кінець кінцем правда переможе.

Встане неправда, встане воля.

Це вияв безмежної палкої любові до землі, за яку в XVI—XVII ст. наші предки без страху йшли на муки і смерть.

Через творчість Шевченка прослідковується також історія освіти.

Тарас Шевченко.
„Діти М. І. Кейкуатова”, 1847,
24x24 см

У думках ідеться про високу культуру українського суспільства, коли козаки Святе письмо знали, уміли читати, писати, пам'ятали народні колискові та історичні пісні, шанували віру своїх пращурів.

Любов до дітей поет виводить як цінність ментальності українського народу. „Нічим не можна так швидко задобрити мого українського земляка, як пригорнути його дитину”, – пише Шевченко в російській повісті „Княгиня”.

Поет стверджує, що
*У нашім раї
на землі
Нічого кращого
немає,
Як тая мати
молодая
З своїм дитячочком малім.*

Тарас Шевченко.
„Байгуші”, 1853

Зразком розуміння дитини, її психології був великої душевності вірш, написаний Шевченком на Кос-Аралі (1849):

*На великдень, на соломі,
Против сонця, діти
Грались собі крашанками
Та й стали хвалитись
Обновами...*

*Одна тільки
Сидить без обнови
Сиріточка, рученята
Сховавши в рукава...*

Сирітка відчуває потребу бути, як усі, похвалитися тим, що відбулося в день свята і збентежило її сирітську душу. Дівчинка радісно повідала, що вона “в попа обідала...”:

*А я в попа обідала,
Сирітка сказала.*

Відчуття психології дитини, глибоке розуміння її стану дозволило поетові відтворити переживання сироти.

Глибоке знання дитячої психології знайшло своє відображення не лише в поезії і повістях Шевченка, а також в його мистецьких творах.

Картини про дітей посідають певне місце в українському образотворчому мистецтві, але не завжди знані в педагогічному процесі школи.

У Шевченка було багато малюнків із зображеними на них дітьми. Діти змальовані на полотнах: „Циганка-ворожка”; „Хлопчик з собакою в лісі”; Автоілюстрація до поеми „Слепая”; „Хата вдови на Україні”; „Селянська сім'я”; „На поселенні”; „Діти Репніних”; Автоілюстрація до поеми „Невольник”; „У Києві”; „У Решетилівці” (дві роботи); „Діти Кейкуватих”; „Селянське подвір'я”; „Художник на селі за роботою”.

Присутні діти і на малюнках Т. Г. Шевченка періоду його перебування на засланні. Зокрема це такі малюнки: „Форт Кара-Бутак”; „Фортеця Ігриз-Кала”; „Укріплення Раїм”;

„Кибитка казахів на березі Аральського моря”; „Ускова з дитиною”; „Благословіння дітей”; „Казашка над ступою”; „Хлопчик-натурник”; „Державний кулак”; „Хлопчик, який грається з кицькою”; „Байгуші”; „Казахський хлопчик дрімає біля груби”; „Щасливий ловець”; „Хлопчик” (намальований вугіллям, крейдою і олівцем).

Характеристика його образотворчої, як і поетичної спадщини про дітей збагачена художнім і психологічним змістом, продукує міркування про педагогічні, етнографічні, народознавчі, наукові цінності.

Вірші Шевченка проймають любов'ю до природи, глибоким відчуттям її краси, у спогляданні за якою поет знаходить і навчає знаходити хоч тимчасове заспокоєння від своїх страждань з приводу неправди, що є в Україні.

Естетична освіта, на думку Т. Г. Шевченка, рід дуже потрібна для дівчат. Про дівчат, які мають естетичний смак, люблять музику, пісні, розуміють і відчувають красу природи, Тарас Григорович дуже схвально пише в повісті „Музикант”:

“Початкове... виховання повинно вбачати в дитячій не чиновника, не поета, не ремісника, але людину, яка могла б згодом бути тим чи іншим, не перестаючи бути людиною”.

Подібно до європейських і вітчизняних педагогів, просвітитників XVIII–XIX ст., Шевченко вірив у те, що засобами виховання можна змінити людину.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В. П. Світанок Європи / В. П. Андрущенко. – К.: “Знання” Україна, 2011. – 1099 с.
2. Андрущенко Т.І. Святее сонечко загляне / Т.І. Андрущенко. – К. – Львів: Афіша, 2003. – 95 с.
3. Андрущенко Т.І. Малярство під фанеру // Дзеркало тижня – 2005. – № 8 (5 березня).
4. Ващенко Г. Виховний ідеал / Г. Ващенко. – Полтава: Ред. газета “Полтавський вісник”, 1994. – С. 147–153.
5. Вовк Л. П. Громадсько-педагогічне сподвижництво в Україні (етапи і особливості) / Л. П. Вовк. – К.: Просвіта, 1998.
6. Вовк Л. П. Історія освіти і педагогіки у загальній, методологічній і професійній культурі майбутнього вчителя: посібник-коментар із пропедевтики вивчення історії педагогіки / Л. П. Вовк. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – 332 с.
7. Голубенко І.О. Русифікація України і український культурний процес у XIX ст. // Березиль. – Харків, 1994. – № 1–2. – С. 126–160.
8. Городівська Н. Г., Городівський В. М. Буквар Т. Г. Шевченка // Початкова школа. – 1984. – № 3.
9. Іларіон Святий, Дмитрій Туптало, його життя і праця / Іларіон Святий. – Вінніпег, 1960.
10. Народні пісні на слова Тараса Шевченка. – К., 1961. – 239 с.
11. Огієнко І. Тарас Шевченко / І. Огієнко. – К.: Наша культура і наука, 2002.
12. Русова С. Новая книга жизни // Народный учитель. – 1907. – № 3.
13. Скільський Д. Освітньо-виховний ідеал Т. Г. Шевченка // Рідна школа. – 1997. – № 3–4. – С. 18.
14. Тарас Шевченко. Поезії. Відтворене видання 1927 р. – К.: Видавничий дім, 2003. – 367 с.
15. Українська педагогіка в персоналіях: у двох книгах: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / За ред. О. В. Сухомлинської. – Кн. перша. – С. 258–266.
16. Ушинский К. Д. Сочинения / К. Д. Ушинский. – Т. 2. – АПН РСФСР, 1948. – С. 557.
17. Федоренко Д. П. Т.Г.Шевченко і народна педагогіка // Рідна школа. – 1993. – С. 58–59.
18. Чавдаров С. Педагогічні ідеї Шевченка / С. Чавдаров. – К., 1953.
19. Чавдаров С. Х., Грищенко М. Тарас Григорович Шевченко і народна освіта / С. Х. Чавдаров, М. Грищенко. – К., 1961.
20. Шевченко Т. Г. в документах і матеріалах. – 1980.
21. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: в 6-ти томах. – Т. 6. – К., 1964.

Татьяна Андрущенко, Людмила Вовк Педагогическое Шевченковедение

В статье идет речь о педагогических идеалах Тараса Шевченко, которые раскрываются в его личностных поэтических авторских ценностях: Бог, Украина, Правда, Мать, Семья, Любовь, Воля, Истина. Шевченковедение – аксиологическое.

Стихотворения Шевченко проникнуты любовью к природе, глубоким ощущением ее красоты. В созерцании ее поэт сам находит хоть временное успокоение от своих страданий по поводу неправды, что делается на Украине, и учит этому других. Шевченко верил в то, что средствами воспитания можно изменить человека.

Ключевые слова: педагогические идеалы, аксиология, философия жизни, личностные поэтические авторские ценности.

Tatyana Andrushenko, Ljudmila Vovk Pedagogical Study of Shevchenko

In the article, the question brings up about the pedagogical ideals of Taras Shevchenko which are to be his personal poetic author values: God, Ukraine, True, Mother, Family, Love, Will, Truth. Study of Shevchenko is axiological.

Shevchenko poems are imbued with love to nature, with deep feeling of its beauty. In its contemplation the poet finds but a temporal calming from suffering pertinent to untruth that is done in Ukraine, and teaches others to feel it. Shevchenko believed that it is possible to change a man by education facilities.

Key words: pedagogical ideals, axiology, philosophy of life, personal poetic author values.

ІНФОКОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

У ВИКЛАДАННІ МОВ

УДК 37.018.4:004]:811

У статті розглянуто питання організації та проведення занять з вивчення мов у мережевій мовній лабораторії. Описано програмні оболонки для управління індивідуальною роботою студентів в лабораторії на практичних заняттях з мови. Запропоновано сценарії проведення занять у мережевій мовній лабораторії із залученням інфокомунікаційних технологій.

Ключові слова: мова, навчання, інфокомунікаційні технології, мережева мовна лабораторія.

Тамара КУДІНА

Старший викладач кафедри інноваційних технологій викладання загальноосвітніх дисциплін НПУ ім. М. П. Драгоманова, кандидат педагогічних наук

Анатолій КУДІН

Директор Інституту інформатики НПУ імені М. П. Драгоманова, завідувач кафедри інноваційних технологій викладання загальноосвітніх дисциплін, професор, доктор фізикоматематичних наук

Василь ЗІНЮК

Спеціаліст-інженер Інституту інформатики НПУ імені М. П. Драгоманова

У динамічному сьогоденні значно вагомішою стала роль освіти, яка може забезпечити в процесі навчання умови для найефективнішої самореалізації особистості. Маємо всі підстави говорити про становлення парадигми особистісно-орієнтованої освіти. Причому йдеться не лише про розробку теоретичної моделі, проведення відповідних досліджень, а й процес швидкого впровадження досягнень науки у практику. Реалізація особистісно-орієнтованого підходу в навчанні мовам вимагає застосування методичних систем,

які містять елементи інтерактивності, індивідуалізації навчальної траєкторії учня/студента, оперативного контролю засвоєння мови в різних режимах самостійного пошуку і на різних рівнях складності. Таким вимогам сьогодення відповідають ме-

режеві комп'ютерні технології. Причому особливо актуальним є використання при вивченні української та іноземних мов комп'ютерних класів із широким спектром інфокомунікаційних можливостей, що дозволяють зреалізовувати різноманітні форми навчальної діяльності учнів або студентів під керівництвом учителя.

Аналіз методичної літератури з питання використання комп'ютерних технологій в освітній галузі [1, 440] показує, що сьогоденні у навчанні мовам пріоритет надається комп'ютерним класам зі спеціальним апаратно-програмним забезпеченням, або мовним мережевим лабораторіям. Така лабораторія має бути оснащена персональними комп'ютерами стандартної конфігурації з мінімальними параметрами (CPU: PIII 2,1 GGz, RAM: 256 Mb, VGA: Onboard 64 Mb, HDD: WestarDigital 80 Gb, DVD-RW, adapter 10/100 Mb/s), відповідною гарнітурою (навушники з мікрофонами, колонки) та спеціальним програмним забезпеченням. Тому першим кроком на шляху реалізації

такої технології є вибір програмної оболонки для управління комп'ютерним класом під час навчання мовам.

Розробники сучасних інформаційно-комунікаційних технологій пропонують низку цікавих технічних рішень, які можуть виконувати навчальні завдання [2–5]. Одне з них належить компанії NetOp. Це система управління комп'ютерним класом School6 [2, 1], яка має інструменти для підготовки та проведення занять (трансляція екрана вчителя на екрани учнів, контроль за використанням програм і веб-ресурсів), а також оцінювання знань під час тестування. Ще одним прикладом систем управління комп'ютерним класом є програмний продукт Radmin [3, 1], що має широкий набір прийомів і способів передачі різноманітної інформації на машини комп'ютерного класу, керування їхньою роботою, обмеження доступу до ресурсів тощо. Система Radmin дозволяє підключатися до Інтернету, має високу швидкість передачі даних в мережі завдяки технологіям Direct Screen Transfer™ technology, сумісна з 64-бітними системами, має декілька режимів з'єднання (управління, перегляд, передача файлів Telnet, тестовий і голосовий чат, великий діапазон роздільних здатностей екрана і глибини кольору). Існує можливість користуватися безкоштовною версією протягом 30 днів. Хоча вона вважається неповною, однак її можливості дозволяють розв'язувати всі завдання, які можуть виникнути під час навчального процесу. Серед англійських інструментів управління комп'ютерним класом

можна назвати систему ITALC [4, 1]. Її характерною особливістю є те, що ця оболонка сумісна із широким спектром операційних систем: Linux, Windows XP, Vista, а також №7 і №10. Вона може виводити на екран викладача всі робочі столи комп'ютерів студентів одночасно, що дозволяє ефективно контролювати роботу кожного.

Нами було апробовано систему управління комп'ютерним класом HiClass [5, 1] під час аудиторного навчання (мал. 1).

Це цілком апаратне рішення призначене для пересічного користувача, а не для комп'ютерного фахівця. Поєднуючи в собі передову технологію та простоту в управлінні, HiClass дає викладачеві ефективний інструмент для навчання на базі комп'ютера, а слухачам – дружній англійський інтерфейс, що концентрує увагу на предметі навчання.

Панель інструментів (3) пропонує велику кількість сервісів, серед яких можна виділити наступні:

1) „*Observe*” і „*Quick Observe*” – для спостереження за процесом навчання без втручання. У цьому режимі викладач може по черзі або вибірково спостерігати за моніторами слухачів зі свого комп'ютера;

2) „*Control*” – для оперативного контролю і допомоги у навчанні. Цей режим

Тамара КУДИНА

Анатолій КУДИН

Василь ЗІНЮК

забезпечує дистанційне управління комп'ютером слухача за допомогою клавіатури і миші викладача;

3) „Group Dialog” – для формування груп у класі з метою проведення дискусій, діалогів, полілогів під час навчання мовам;

4) „Broadcast” і „Quick Broadcast” – для викладання аудіо- і відеоматеріалів на комп'ютерах студентів у реальному часі.

На базі такого програмного продукту нам вдалося реалізувати нижчезазначені типи комунікацій між учасниками навчального процесу (учитель – учень – система), за допомогою яких були виконані різноманітні навчальні завдання на практичних заняттях з мови.

1. КОМУНІКАЦІЇ „УЧИТЕЛЬ – УЧЕНЬ”:

індивідуальне виконання письмових завдань з on-line-перевіркою викладачем

Технічно це забезпечується трансляцією одного або різних зображень

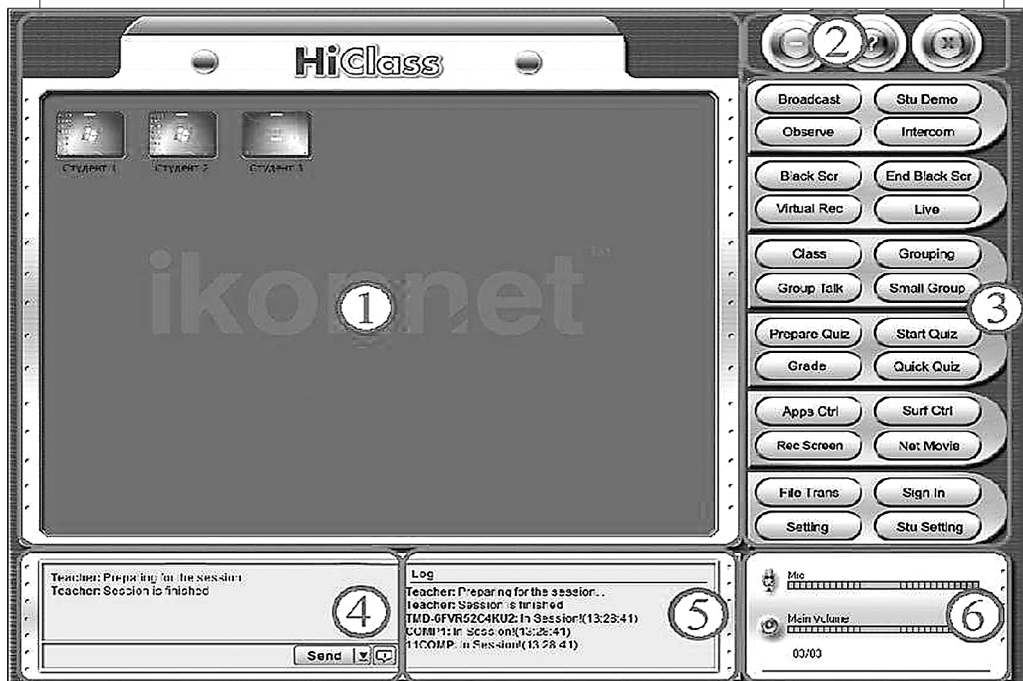
(декількох) екранів викладача на обрану кількість екранів учнів. Причому це може бути і презентація, й аудіо, і навчальний фільм (вікно „Broadcast”). Цей сценарій дозволяє здійснювати навчальний процес комбіновано: спочатку фронтальне ознайомлення всіх учнів із певним правилом (мал. 2). При цьому розглядаються і пояснюються приклади застосування правила.

На стадії закріплення знань учитель дає індивідуальні завдання у варіантах (перший варіант – 1, 3, 5, 7 ПК, другий варіант – 2, 4, 6, 8 ПК). Це зроблено для абсолютної самостійності виконання. Причому під час виконання завдань викладач має можливість бачити екран конкретного учня (мал. 3), „підглядаючи” за роботою кожного, спілкуватися з ним, причому розмову не чують інші учні. Якщо є необхідність привернути увагу інших учнів до діалогу, для цього викладач може ввімкнути трансляцію на інші ПК.

І головне: учитель може оперативно втручатися в процес формування від-

Мал. 1. Система управління комп'ютерним класом Hi Class:

1 – робоча зона, 2 – елементи керування вікном, 3 – панель інструментів, 4 – вікно чата, 5 – вікно журналу подій, 6 – налаштування звуку

повіді будь-якого учня, здійснювати корекцію помилок, вносити корективи, звертаючи увагу на аналізований матеріал (мал. 4).

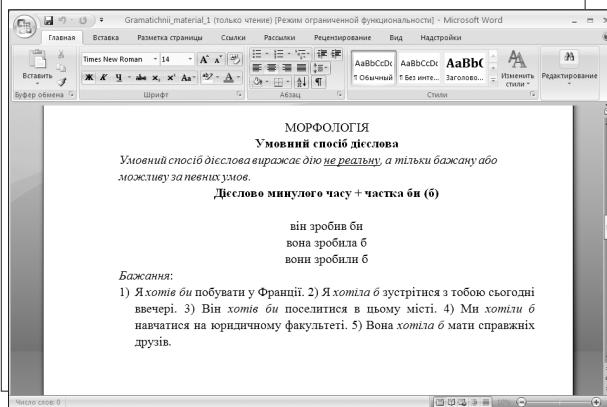
Малюнок 4 демонструє приклад завдання: вписати пропущені слова, за допомогою яких перевіряється знання певних правил орфографії. Пропуски виділені прямокутником сірого кольору. Якщо учень не знає цього слова, то може натиснути на кнопку сервісу „виклик про допомогу” (1). Тоді вчитель (2) зі свого комп’ютера надає допомогу. Уведені з комп’ютера викладача слова виділяються в тексті червоним кольором, щоб було видно дії кожного з учасників навчального процесу. Це дозволяє викладачеві оперативно здійснювати корекцію знань, умінь і навичок конкретного учня.

Учитель може відключити учня від управління текстом, внести виправлення, звернути на них увагу, потім дозволити учневі працювати далі. Це можна зробити й через мікрофон, поспілкувавшись із учнем віч-на-віч. Не потрібно ходити класом, привертаючи увагу інших, відволікаючи від виконання завдань! Хоча, якщо помилка потребує уваги всіх присутніх, можна зупинити роботу групи, зробивши загальне повідомлення.

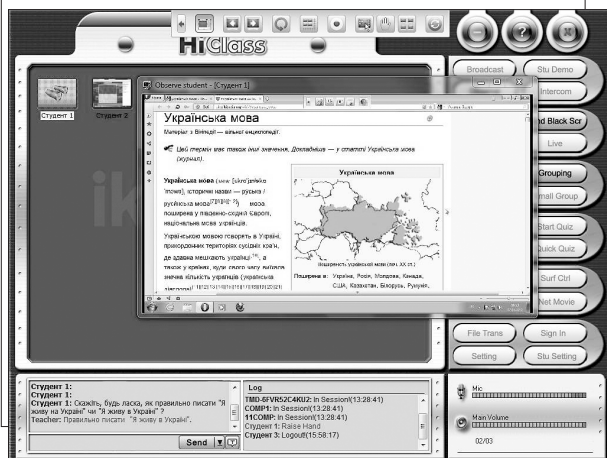
Важливим педагогічним надбанням цієї технології є також і те, що учень, працюючи з клавіатурою, отримує навички письма, яке оперативно перевіряється учителем у режимі on-line.

З метою реалізації особистісно зорієнтованого і діяльнісного підходів в навчанні передбачаються завдання різного рівня складності – низького, середнього і високого. Для реалізації

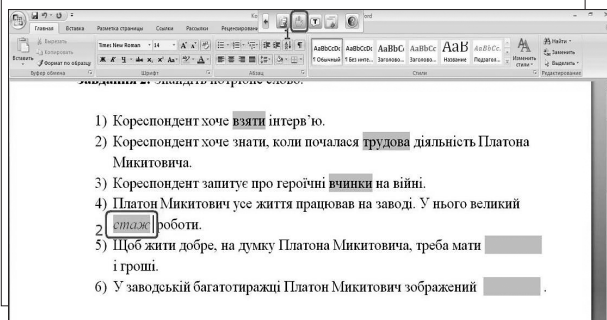
Мал. 2. Трансляція екрана викладача на екрани слухачів: фронтальне ознайомлення з правилом

Мал. 3. Викладач бачить ПК слухачів зі свого комп’ютера

Мал. 4. Демонстрація on-line-виправлення викладачем помилки, яку зробив студент 1 – сервіс „виклик про допомогу, яку просить надати студент”;
2 – викладач зі свого комп’ютера набирає слово „стаж” у тексті, над яким працює студент.

Мал. 5. Функція „Чорного екрана” дозволяє припинити роботу слухачів і дати оголошення

Мал. 6. Підключення віртуального мікрофона („Virtual Rec”)

Мал. 7. Демонстрація зображення камери з ПК будь-якого слухача

такої навчальної технології повинна бути підготовлена достатня кількість завдань, вправ або варіантів низького, середнього і високого рівнів складності. Звичайно, ідеальною виглядає така схема: кожному учневі – свій пакет завдань. Однак практика показує, що в цьому випадку викладач не встигає під час заняття переглянути всі тексти, внести „корекцію” у всі екрани учнів. А якщо немає зворотного зв'язку, учні або втрачають мотивацію активно працювати, або не бачать своїх помилок. Тому оптимальним є використання 3–4 варіантів завдань, тоді тексти для викладача знайомі, і він швидко знаходить помилки. А учні, які виконують один і той же варіант, сидять у мережевому класі не поруч.

Запропонований сценарій значно інтенсифікує навчальний процес: індивідуальне виконання письмових завдань слухачами відбувається під контролем викладача в on-line-режимі. За умов традиційного навчання етап виконання вправ та етап перевірки розділені годинами або й днями.

2. КОМУНІКАЦІЇ „УЧИТЕЛЬ – СИСТЕМА”:

управління процесом навчання

Один із учнів, призначений учителем, проводить трансляцію на вибрані ПК декількох учнів або на всі ПК. При цьому викладач контролює його клавіатуру і мишку, маючи можливість вносити корективи. Такий прийом ефективний під час перевірки домашніх фронтальних завдань або аналізу типових помилок.

У програмній оболонці HiClass є ряд функцій, які дозволяють керувати робо-

тою учнівських ПК. Функція „Чорного екрана” дозволяє зосереджувати увагу учнів на виконанні завдань, про які говорить учитель (мал. 5), або не дозволяє користуватися довідниками чи словниками, розміщеними на певних сайтах.

Через „Online Practice Mode” викладач блокує виконання інших завдань і підключає всіх до віртуального мікрофона (мал. 6).

Функції „Live” і „Live Cam” можуть використовуватися для on-line-трансляції в прямому ефірі зображення з Веб-камери, яка розміщена на ПК студента (мал. 7).

3. КОМУНІКАЦІЇ „УЧЕНЬ – УЧЕНЬ”: організація спілкування

У навчанні мовам велике значення має формування комунікативної компетенції. Важливо, щоб мова (у тому числі й іноземна) використовувалась учнями на заняттях не лише в умовно-мовленнєвій діяльності, але й у її природній функції – для вирішення позамовних завдань, наприклад, для пошуку інформації, налагодження контакту з іншими учнями під час роботи в парах або групах тощо. Організувати навчальну діяльність у групах або парах можна за допомогою сервісу „віртуальний мікрофон”.

Використовуючи мікрофони з малим радіусом вловлювання звуків (щоб не потрапили сторонні звуки у мікрофон студента) та спеціальні навушники, які практично не пропускають зовнішніх звуків, учитель та учень можуть виконувати умовно-комунікативні й комунікативні вправи (мал. 8). Обмін електронною інформацією можливий через внутрішню електронну пошту – шляхом обміну файлів із виконаними завданнями або проханям про термінову допомогу: „Help”.

4. КОМУНІКАЦІЇ „УЧЕНЬ – СИСТЕМА”: організація атестації знань

Цей тип комунікацій забезпечується наявністю тестуючого модуля в програмній оболонці NiClass, що дає можливість проводити зріз знань під час навчання в аудиторії. Причому ав-

томатизована перевірка не відволікає вчителя від ведення уроку.

Мал. 8. Використання спеціальної гарнітури: мікрофонів і навушників

У системі можна використовувати різні типи тестів. Найпоширенішими є тести закритої форми: вибір правильної відповіді з декількох запропонованих. Даний тип тестів має як свої переваги, так і недоліки. Головний недолік – наявність сформульованої підказки, яка у випадку вивчення саме іноземної мови дає можливість перевірити на звучність різні варіанти фрази і тим самим спрощує пошук правильної відповіді. Однак буде некоректним відкидати такий тип тестів, адже він характеризується простим критерієм правильності відповіді і зручністю організації введення відповіді у програму. Як результат – ця форма досить легко програмно реалізується на комп’ютері.

Багаторічний досвід використання тестування у навчанні мовам указує на доцільність використаня **двох типів тестових завдань**: без підказок і з підказками. **Перший спосіб** – за допомогою тестів закритої та напіввідкритої форм. Використовуються чотири типи завдань **закритої** форми: вибір однієї правильної відповіді; вибір декількох правильних відповідей; визначення правильної послідовності; виконання завдань на відповідність (або формат розширеного вибору). У системі використовуються **напіввідкриті** тести стислої форми трьох типів: вставити пропущену літеру або слово; дати короткий відповідь на запитання; закінчити речення.

Таблиця 1

**Перший варіант завдань для ПК
з парними номерами**

№	Назва	Зміст	Тривалість
1.	Вивчення з учителем нового матеріалу: „Родовий відмінок іменника з обставинним значенням часу, дати”	Робота з навчальним матеріалом, розміщеним на екрані комп'ютера вчителя	5 хвилин
2.	Фронтальне виконання завдань, запропонованих учителем	Участь у фронтальному виконанні двох завдань під керівництвом учителя на його екрані	5 хвилин
3.	Відеодіалог на тему „Зустріч на вулиці”. Тест	Прослуховування діалогу, відповідь на запитання тесту, перегляд результатів	10 хвилин
4.	Самостійна комунікативна вправа. Тест	Встановлення зв'язку зі співрозмовником у класі (1–3, 2–4 тощо). Читання своєї частини тексту діалогу з екрана на запис. Прослуховування записаного діалогу. Відповідь на запитання тесту (розуміння змісту діалогу)	10 хвилин
5.	Перегляд записаного пункту № 1	Повторення правила, пояснення помилок	5 хвилин
6.	Текст із пропущеними словами, виконання якого контролюється вчителем в on-line режимі	Написання з клавіатури пропущених слів (можна попросити допомоги у вчителя (команда „Help”) і побачити його on-line виправлення)	10 хвилин
7.	Електронний диктант № 1 з фіксованим часом виконання й автоматичною перевіркою	Написання закінчень іменників	10 хвилин
8.	Аналіз у спільному чаті помилок, допущених в електронному диктанті	Обговорення результатів роботи разом з учителем	5 хвилин
9.	Отримання навчальних матеріалів для домашньої роботи	Роздруковування або копіювання на носій необхідних навчальних матеріалів для домашньої роботи	10 хвилин

Система HiClass передбачає декілька рівнів запитань. *Три рівні* – це умовне розділення запитань за балами. Наприклад, на першому рівні зібрано 5 запитань, за виконання кожного можна отримати по 1 балу; на другому – 10 запитань, за кожне з яких можна отримати по 2 бали; на третьому – 15 запитань, кожне з яких оцінюється у 3 бали. У випадку використання двох рівнів, у поля „Кількість запитань” і „Кількість балів” третього рівня вводиться „0”. Система передбачає зміну „ваги” кожного рівня (це може бути 3, 5, 7 або 9, 11, 15 тощо). Зрозуміло, що основною метою створення рівнів є контрольоване використання простих і складних запитань за змістом та їх відповідне оцінювання через „вагу”. Таким чином, у системі HiClass учитель може скласти тести і проводити фронтальне тестування під час аудиторного заняття. Часто самі учні чи студенти віддають перевагу тестовим методам контролю знань, уважаючи їх більш об'єктивним.

Другий спосіб – „словниковий диктант з автоматизованою перевіркою”. Відповіді не мають „підказок”: правильна відповідь вводиться з клавіатури. Даний тип завдань призначений для більш ґрунтовної перевірки знань через відсутність варіантів вибору відповіді. Тобто учень або знає правильну відповідь, або не знає (вірогідність вгадати відповідь близька до нуля). Технічно були реалізовані два варіанти сценаріїв проведення такого тестування.

Варіант № 1. На екрані учень бачить написані слова з пропусками, в які необхідно вставити пропущену

Таблиця 2

Другий варіант завдань для ПК з непарними номерами

№	Назва	Зміст	Тривалість
1.	Вивчення з учителем нового теоретичного матеріалу: „Родовий відмінок іменника з обставинним значенням часу, дати”	Робота з навчальним матеріалом, розміщеним на екрані комп'ютера вчителя	5 хвилин
2.	Фронтальне виконання завдань, запропоновані учителем	Участь у фронтальному виконанні двох завдань під керівництвом учителя на його екрані	5 хвилин
3.	Текст з пропущеними словами, виконання якого контролюється вчителем в on-line режимі	Написання з клавіатури пропущених слів (можна попросити допомоги у вчителя (команда „Help”) і побачити його on-line виправлення)	10 хвилин
4.	Електронний диктант № 1 з фіксованим часом виконання й автоматичною перевіркою	Написання закінчень іменників	10 хвилин
5.	Перегляд записаного пункту № 1	Повторення правила, пояснення помилок	5 хвилин
6.	Відеодіалог між акторами на тему „Зустріч на вулиці”. Тест	Прослуховування діалогу, відповідь на запитання тесту, перегляд результатів	10 хвилин
7.	Самостійна комунікативна вправа. Тест	Встановлення зв'язку зі співрозмовником у класі. Читання своєї частини тексту діалогу з екрана на запис. Прослуховування записаного діалогу. Відповідь на запитання тесту (розуміння змісту діалогу)	10 хвилин
8.	Аналіз у спільному читанні помилок, допущених в електронному диктанті	Обговорення результатів роботи разом з учителем	5 хвилин
9.	Роздрукування, копіювання на особистий носій використаних на занятті матеріалів	Роздрукування, перенесення на носій необхідних навчальних матеріалів для домашньої роботи	10 хвилин

букву або знак (м'який знак, апостроф, дефіс) згідно з попередньо оголошеним правилом. Через заданий проміжок часу або після команди „здати роботу” програма перевіряє правильність і виставляє оцінку. Також перевіряється правильне написання слів.

Варіант № 2. Використовується попередньо зроблений аудіозапис слів або тексту. Учень спочатку прослуховує аудіозапис, а потім у відведеному полі екрана набирає з клавіатури слово чи речення. На виконання дається термін, що враховує кількість прослуховувань (не більше трьох разів) і час набирання слова з клавіатури. Після закінчення терміну або натискання команди „здати роботу” програма перевіряє правильність і виставляє оцінку. Учень отримує протокол відповіді (мал. 9).

Зрозуміло, що варіант № 2 складніший, ніж варіант № 1. У програмі передбачена диференціація оцінювання помилок: за помилку запрограмовану (на правило, що перевіряється) знімаються 2 бали, за помилку незапрограмовану – 1 бал. Обмеження в часі введено для того, щоб учень під час роботи над завданням не мав можливості використовувати допоміжну літературу. Після закінчення роботи, якщо час на виконання завдання не вичерпаний, учень може натиснути команду „здати роботу”, і програмна оболонка одразу формує протокол відповіді (мал. 9). Автоматизована система перевірки (без участі викладача) дозволяє значно підвищити інтенсивність роботи учня в класі і вивільняє вчителя від одноманітної пере-

Мал. 9. Протокол відповіді – результат автоматизованої перевірки

Час: 18:27:01, Закінчення: 18:27:12, Номер комп'ютера: 127.0.0.1

Текст з Вашими виправленнями	Перевірка	К-ть балів
<p>вбіру, власне, нема осені й весни. Мазне раптом де-не-де пензлем по них, припишких деревах рання осінь і тількино гляне на свої жовті та ясні акварелі, як враз усе прибере: і барви, і тепло, і саме листя. Наче сь насуплений і мовчазний пройшов одної вересневої ночі по тайзі, ранно обминаючи сосни і ялини, і по діловому обірвав геть усе листя на сзах, соснах і черемсі. Та й по всьому... Не шурхотітиме довго під лми опале листя, бо ось-ось вкриє перший сніг, не лине з високості цальне журавлине “кру-кру”: за який день пролетять тут враз дикі гуси й ки, поспішаючи на південь, бо не забаром захвище, завие пурга. Та чиж</p>	де-не-де	2
	тільки-но	0
	прибере	0
	по-діловому	0
	Не шурхотітиме	2

вірки великої кількості одностипних текстів (диктантів).

Учитель за допомогою сервісу „*Rec Screen*” може записувати зі звуком усі операції, які відбуваються на екрані монітора, і використовувати записаний файл як навчальний матеріал. Важливо, що результати роботи учня зберігаються на його робочому столі й можуть бути отримані після закінчення уроку в роздрукованому або електронному вигляді.

Опишемо декілька сценаріїв проведення уроку у мережевій мовній лабораторії з використанням інфокомунікаційних технологій. У наведених нижче таблицях 1 і 2 описані сценарії проведення практичного заняття з української мови на тему „Родовий відмінок іменника з обставинним значенням часу, дати” [6: 301] у мережевому класі за участю учнів, поділених на два варіанти (непарні номери ПК – варіант 1, парні номери ПК – варіант 2).

Система завдань побудова таким чином, щоб кожна хвилина заняття була використана вчителем раціонально, а учень інтенсивно працював над навчальним матеріалом. Часовий розклад такий: протягом 10-ти хвилин усі учні на своїх ПК бачать екран учителя і слухають його пояснення. Учитель розповідає теоретичний матеріал (5 хвилин), а наступні 5 хвилин демонструє приклади застосування цих правил. Навчальним засобом може бути підготовлена у Power Point презентація або Word-документ

з обов'язковими усними поясненнями вчителя. Можливе використання фломастерів, планшетів тощо. Фактично – це робота на дошці у традиційній навчальній аудиторії. Однак є суттєва відмінність – під час пояснення і демонстрації в аудиторії робиться відеозапис за допомогою програмного модуля HiClass всього, що відбувається на практичному занятті. Відео може переглядатися слухачем повторно як в аудиторії, так і вдома (п. 9).

Починаючи з 11-тої хвилини, клас ділиться на підгрупи: одні учні виконують завдання без участі вчителя (варіант 1), інші – за участю вчителя (варіант 2). Перший варіант завдань виконують користувачі комп'ютерів, що мають парний номер, відповідно другий варіант – непарний номер. Через 25 хвилин вони обмінюються завданнями. Це робиться для того, аби вчитель встигав контролювати виконання завдань, допомагав у засвоєнні нового матеріалу, мав можливість корегувати тексти, що набирають з клавіатури всі учні.

Завдання 3 і 4 (варіант 1), 6 і 7 (варіант 2) учні виконують самостійно. Для цього підготовлений, наприклад, діалог з акторами. Після прослуховування діалогу учневі пропонується тест на перевірку розуміння почутого. Завдання 4 і 7 – складніші. Учитель завчасно ділить учнів на співрозмовників, які отримують на екрані тексти діалогу, в якому є запис тільки своєї частини. Співрозмовники озвучують тексти у мікрофони. Цей діалог запи-

сується, а потім дається на прослуховування без текстів. Фактично акторами, які озвучують діалог, стають самі учні. Метою такого виду роботи є формування слухо-вимовних і ритміко-інтонаційних навичок. До кожного діалогу є підготовлений учителем тест, який автоматично оцінює тестуюча оболонка.

Після 30-хвилинного виконання завдань в учнів є можливість переглянути лекцію вчителя із поясненням теоретичного матеріалу. Після цього (на 35 хвилині уроку) отримується завдання, під час виконання якого вчитель може „підглядати” за роботою учня, втручатися, вносити виправлення. Це фактично підготовча робота до основного контрольного завдання, за виконання якого виставляється оцінка, – електронного диктанту. Фронтальний аналіз помилок, допущених учнями в електронному диктанті, проводить учитель. Завершальна стадія – збереження інформації, зокрема навчальних матеріалів (відеолекцій учителя, аудіозаписів діалогів і текстів), на особисті носії (USB-накопичувачі, оптичні носії).

Таким чином, інфокомунікаційні технології вимагають створення нового навчально-методичного забезпечення, яке характеризується багатоваріантністю і мультимедійним наповненням.

Розроблені та апробовані сценарії проведення уроків у мережевій мовній лабораторії з використанням різних типів інфокомунікаційних технологій. Звичайно, нові технології не можуть замінити традиційних педагогічних прийомів учителя-мовника, таких, як, наприклад, імітація, „фонетична зарядка”, корекція вимови нових слів, виразне читання, читання вголос, інтонавання речень тощо, які широко використовуються під час роботи з паперовим підручником [6: 220]. Роль учителя як головної дійової особи навчального процесу за новими технологіями проявляється в тому, що він через систему „підглядання” і „втручання” може вносити виправлення й оцінювати роботу учня дуже оперативнo, безпосередньо під час виконання учнем завдання, чого не можна досягти традиційними навчальними засобами. Збереження матеріалів уроку у форматі відео та аудіо є не лише хорошим конспектом, а й своєрідним репетитором.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богомолов В. А. Обзор бесплатных систем управления обучением [Электронный ресурс] / В. А. Богомолов // Образовательные технологии и общество (Educational Technology & Society). – Казанский государственный технологический университет. – 2007. – №10 (3). – С. 439–459. – Режим доступа: http://ifets.ieee.org/russian/depositary/v10_i3/html/9_bogomolov.htm – Заголовок з екрану.
2. Система для управління комп'ютерним класом NetOp Remote Control [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://netop.ru> – Заголовок з екрану.
3. Система для управління комп'ютерним класом Radmin [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.radmin.com.ua> – Заголовок з екрану.
4. Система для управління комп'ютерним класом ITALS [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://italc.sourceforge.net> – Заголовок з екрану.
5. Інструкція HiClass [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://issuu.com/rachidnaj/docs/hiclass5.0_manual – Заголовок з екрану.
6. Кудіна Т. М. Українська мова як іноземна (початковий курс) / Т. М. Кудіна. – К. : Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – 334 с.

Тамара Кудина, Анатолій Кудин, Василь Зинюк
Инфокоммуникационные технологии в преподавании языка

В статье рассмотрены вопросы организации и проведения занятий по языку в сетевой языковой лаборатории. Описаны программные оболочки для управления индивидуальной работой студентов в лаборатории на практических занятиях по языку. Предложены сценарии проведения обучения в сетевой языковой лаборатории с использованием инфокоммуникационных технологий.

Ключевые слова: язык, обучения, инфокоммуникационные технологии, сетевая языковая лаборатория.

Tamara Kudina, Anatolii Kudin, Vasil Zinyk
Info-communication technologies in teaching languages

Organizational issues of language learning in network-language laboratory are viewed at the publication. Software for managing of students' individual training on language practical lessons in laboratory is described. Educational scenarios in network-language laboratory using info-communication technologies are offered.

Key words: language, learning, info-communication ,technologies, network-language laboratory.

Як створити ІНТЕРАКТИВНИЙ КЛАС?!

Інтерактивний клас – мрія кожного вчителя, яку легко здійснити. Будь-яку навчальну аудиторію можна перетворити в інтерактивну завдяки проектору, принтеру й документ-камері Epson.

Такий інтерактивний комплект дає змогу вчителеві взаємодіяти зі слухачами, візуалізуючи будь-які навчальні матеріали на екрані та папері. Саме тому вибором багатьох навчальних закладів України стає якісна, економічна та надійна техніка Epson¹.

УДК 37.091.25

До нового навчального року компанія Epson пропонує інтерактивний ультракороткофокусний проектор **Epson EB-595Wi** з функцією розпізнавання жестів та дотиків пальцями. Завдяки високій яскравості та ультракороткофокусній оптиці проектор створює велике та чітке зображення всього з декількох сантиметрів від екрану, не відкидаючи тінь і не засліплюючи доповідача. Вбудовані інтерактивні функції дозволяють перетворити будь-яку поверхню (стіну, шкільну зелену дошку) в інтерактивну. Не потрібно купувати спеціальну інтерактивну дошку – проектор має повний набір інтерактивних функцій!

Epson EB-595Wi відкриває нові можливості для управління освітнім процесом. Дотиками руки можна робити нотатки, зберігати інформацію, змінювати розміри об'єктів, переміщувати елементи, малювати й видаляти інформацію прямо на проектованому зображенні.

Окрім режиму роботи пальцями, проектор комплектується двома електронними ручками-указками, за допо-

могою яких вчитель та учень можуть писати на дошці одночасно. Це сприяє швидкій спільній роботі вчитель-учень або учень-учень. Окрім цього, ультракороткофокусний проектор Epson EB-595Wi має спеціальний режим настільної проекції, при якому будь-яка горизонтальна поверхня (наприклад, звичайний стіл) може стати інтерактивною.

Незважаючи на те, що Epson EB-595Wi сумісний з будь-яким програмним забезпеченням інших виробників, компанія Epson пропонує безкоштовну програму *Epson Easy Interactive Tools*.

Мережеве підключення Ethernet та опціональний модуль бездротового підключення Wi-Fi дозволяють проводити цікаві презентації безпосередньо з планшетів та будь-яких інших мобільних пристроїв. Інтерактивні функції можна використовувати без підключення до ПК в автономному режимі, підключаючи проектор напряму до USB-флешки або документ-камери.

Документ-камера Epson ELPDC20 стане незамінним помічником для викладачів природничих наук. Камера ком-

¹ Дивіться публікації про техніку Epson із відгуками представників різних сфер бізнесу на www.epson.ua

пактна, швидко підключається до проектора, ПК та має безліч корисних функцій для демонстрації експонатів, хімічних реакцій, фізичних процесів у режимі реального часу, а також має можливість фіксації окремих етапів на фото й відео. Окрім цього документ-камера Epson ELPDC20 підключається до мікроскопа для демонстрації різних процесів із багатократним збільшенням на проекторі для всіх слухачів одночасно.

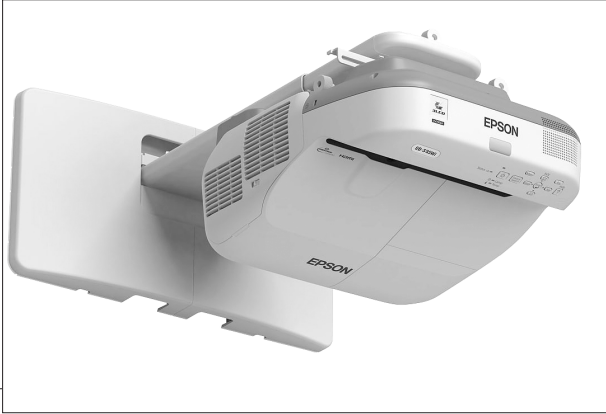
Освітній процес не обходиться без друкованих матеріалів. На допомогу в організації економічного паперового документообігу в школах та ВИШах прийде серія принтерів і багатофункціональних пристроїв **Фабрика друку Epson**. Головні переваги цієї серії – низька собівартість відбитка, близько 4 коп.² (ч/б, формат А4), що досягається завдяки унікальній конструкції друку без картриджів. Уся серія Фабрики друку Epson має великий ресурс, до 11 000 сторінок з одного комплекту чорнил, при високій швидкості друку (до 34 стор./хв.). Залежно від потреб друку, навчальний заклад може вибрати як кольоровий, так і монохромний пристрій з різним набором функцій.

Ознайомитись з усіма можливостями інтерактивного комплексу Epson викладачі можуть у рамках дистанційних курсів на сайті Академії Epson www.academy.epson.ru. Реєструйтесь в Академії Epson та навчайтесь на своєму робочому місці!

Отримати консультацію, вибрати техніку та дізнатись про спеціальні пропозиції для сегменту освіти можна завдяки інформації на сайті www.epson.ua.

² Внутрішній розрахунок Epson на основі рекомендованих роздрібних цін та даних про ресурс. Детально про розрахунок дивіться на сайті www.epson.ua.

Інтерактивний ультракороткофокусний проектор Epson EB-595Wi

Epson L355 – принтер-сканер-копіювач з рекордно низькою собівартістю друку і підключенням по Wi-Fi

МОНІТОРИНГ ВІДВІДУВАНOSTI

ВІДДАЛЕНИМИ КОРИСТУВАЧАМИ
ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ
РУБРИК ВЕБ-ПОРТАЛУ ДНПБ
УКРАЇНИ ім. В. О. Сухомлинського

Педагогіка
школи

УДК 024.1:004.738.5:
[026:37](477-25)

У дослідженні представлено результати моніторингу відвідуваності віддаленими користувачами веб-порталу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського за такими рубриками, як „Педагоги-новатори України”, „Моніторинг ЗМІ з питань освіти і науки”, „Результати наукової діяльності установ НАПН України”, „Аналітичні дослідження з реформування освіти: статті та огляди” за 2013 р.

Ключові слова: моніторинг, інформаційно-аналітична діяльність бібліотек, аналітична довідка, інформаційний ресурс.

**Світлана
ЗОЗУЛЯ**

Завідувач відділу науково-аналітичної обробки та поширення інформації у сфері освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, кандидат історичних наук

Стратегічний курс України на інтеграцію в Європейський простір¹ та світове співтовариство сприяв інтенсифікації участі наукових інституцій, у тому числі й бібліотек, у формуванні сучасних інформа-

ційних ресурсів держави. Наприклад, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського здійснює інформаційне забезпечення розвитку вітчизняної педагогічної освіти, науки і практики, фахових потреб освітян, усебічно сприяє здійсненню наукових досліджень у галузі педагогіки, психології та методики викладання окремих навчальних дисциплін, проводить діяльність у напрямі впровадження досягнень науки і техніки, передового вітчизняного й зарубіжного досвіду в практику роботи педагогічних навчальних закладів та їхніх структурних підрозділів – бібліотек, а також сприяє модернізації освіти, реалізації самоосвіти педагогічних, науково-педагогічних та бібліотечних фахівців, молоді, що навчається [1, с. 20].

¹ „Європейська інтеграція – це вхождение до единої сім’ї європейських народів, повернення до європейських політичних і культурних традицій. Як свідомий суспільний вибір перспектива європейської інтеграції – це вагомий стимул для успіху економічної і політичної трансформації, що може стати основою національної консолідації. Європейська інтеграція, таким чином, стає ключовою ланкою відкриття України світу, переходу від закритого тоталітарного до відкритого демократичного суспільства” [2].

Інформаційно-аналітичний ресурс, представлений на веб-порталі цієї книгозбірні², систематизовано за такими рубриками: „Педагоги-новатори України”, „Моніторинг ЗМІ з питань освіти і науки”, „Результати наукової діяльності установ НАПН України”, „Аналітичні дослідження з реформування освіти: статті та огляди”. Тож метою дослідження став моніторинг відвідуваності віддаленими користувачами інформаційно-аналітичних рубрик веб-порталу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. **Предмет дослідження** – статистичні дані відвідуваності інформаційно-аналітичних рубрик на веб-порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Завдання дослідження:

- схарактеризувати змістовне наповнення рубрик „Педагоги-новатори України”, „Моніторинг ЗМІ з питань освіти і науки”, „Результати наукової діяльності установ Національної академії педагогічних наук України”, „Аналітичні дослідження з реформування освіти: статті та огляди” та визначити рівень затребуваності інформаційно-аналітичних матеріалів цих сторінок;
- проаналізувати статистичні дані щодо відвідуваності віддаленими користувачами названих рубрик за 2013 р.;
- порівняти відвідуваність інформаційно-аналітичних рубрик за 2012–2013 рр.

Зауважимо, що протягом останнього десятиліття в Україні термін „інформаційно-аналітична діяльність бібліотек” став предметом вивчення багатьох вітчизняних науковців, зокрема В. М. Горового, С. В. Горової, Т. Ю. Гранчак, В. О. Ільганаєвої, О. В. Карпенка, О. М. Кобелева, В. Д. Пархоменко, Г. В. Сілкової, Л. Я. Філіпової та інших. Тож нині цілком утвердилось сприйняття інформаційно-аналітичної діяльності як невід’ємної складової науково-інформаційної роботи бібліотек.

²<http://www.dnpb.gov.ua/> – веб-портал ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Сутність інформаційної аналітики полягає в застосуванні методів аналітичного оброблення інформації та використанні наукових методів створення нових знань шляхом інтелектуальної обробки інформаційних масивів. Діяльність, здійснювана в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, яскраво ілюструє саме такий підхід, де важливим елементом науково-інформаційної діяльності є інформаційна аналітика, у процесі якої вирішується завдання якісно-змістовного перетворення первинної інформації в нові знання. Тому, на наш погляд, моніторинг відвідуваності віддаленими користувачами інформаційно-аналітичних рубрик веб-порталу цієї бібліотеки зумовлений потребою активізувати забезпечення оглядово-аналітичною інформацією освітян з урахуванням їхніх запитів. У цілому вивчення результатів моніторингу сприятиме вдосконаленню формування інформаційного ресурсу з питань педагогіки, психології та освіти на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Дане дослідження здійснено в межах НДР „Наукова організація інформаційної діяльності галузевого бібліотечного комплексу Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського” (науковий керівник – канд. іст. наук, с. н. с. Воскобойнікова-Гузєва О. В.).

Передусім зазначимо, що в 2012 р. фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (Самчук Л. І., Коваленко І. Й.) було підготовлено аналітичну довідку „Моніторинг ефективності використання бібліографічних, реферативних та оглядово-аналітичних матеріалів. Визначення перспективної тематики” [3], де було проаналізовано статистичні дані щодо використання оглядово-аналітичних матеріалів. З метою порівняння показників за два роки використовуємо ці дані.

РУБРИКА „ПЕДАГОГІ-НОВАТОРИ УКРАЇНИ”

Матеріали, представлені в рубриці, висвітлюють здобутки сучасних українських педагогів, узагальнюють досвід педагогів-новаторів, сприяють осмисленню науковою та освітянською спільнотою актуальності і важливості цього новаторського поступу, а також розширюють інформаційний ресурс із питань реформування і модернізації сучасної освіти. Проект „Педагогіки-новатори в Україні” призначено для інформування фахівців у галузі освіти про інноваційні досягнення в сучасній вітчизняній педагогічній науці, освіті й практиці.

Із метою розкриття науково-практичних засад передового досвіду вчителів та освітянських керівників авторами-героями сторінок проекту „Педагогіки-новатори в Україні”, а саме: протягом поточного року фахівцями бібліотеки було підготовлено та оприлюднено на веб-порталі аналітичні й бібліографічні матеріали про інноваційні досягнення в сучасній педагогічній науці педагогів, які є авторами-героями сторінок проекту* „Педагогіки-новатори в Україні”,

а саме В. Ф. Шаталов, М. М. Палтишев, М. П. Гузик, Л. Б. Донська, Г. С. Сазоненко, О. М. Остапчук, М. І. Босенко, С. В. Белуха, С. А. Гавриш, О. І. Чинок (виконавці: канд. пед. наук О. І. Виговська, Т. І. Годецька, Л. І. Самчук, А. В. Січкара та інші³.)

Порівнюючи статистичні дані відвідуваності віддаленими користувачами цієї рубрики за 2012–2013 рр. (діагр. 1), зазначимо про відчутність тенденції до збільшення показників. Зокрема в 2013 р. загальна кількість віддалених відвідувачів рубрики „Педагогіки-новатори України” налічувала 3424 особи, тоді як у 2012 р. показники були значно нижчими – 1885 осіб. Отже, упродовж року загальна кількість відвідувань цієї сторінки збільшилася майже вдвічі – на 81,6%. У середньому за місяць цю рубрику в 2013 р. відвідали 285 разів, натомість у 2012 р. цифра становила 157 разів.

На основі цього, можна зробити *висновок*, що хоча відвідуваність віддаленими користувачами рубрики „Педагогіки-новатори України” є нерівномірною протягом року (зокрема відзначається зниження показників у літній період), можемо констатувати затребуваність цих матеріалів і значну динаміку в бік збільшення.

РУБРИКА „МОНІТОРИНГ ЗМІ З ПИТАНЬ ОСВІТИ І НАУКИ”

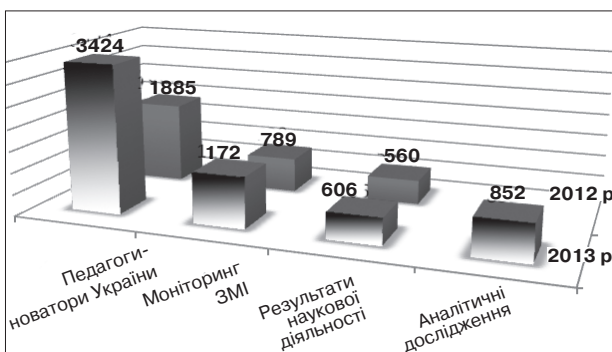
Рубрику на веб-порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

³режим доступу: http://www.dnpb.gov.ua/scientific_information/work/teachers_innov/

*Від редакції

Проект „Педагогіки-новатори в Україні” в освітянському просторі працює з жовтня 2006 року. З хронікою проекту та його організаторами знайомтеся за журналом „Директор школи, ліцею, гімназії” (див.: 2013. – № 2. – С. 16 – 17).

Діаграма 1.
Порівняльна статистика відвідуваності віддаленими користувачами інформаційно-аналітичних рубрик веб-порталу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (2012–2013 рр.)

запроваджено з 2009 р. Систематичне проведення моніторингу освітніх ЗМІ щодо аналізу головних подій у сфері освіти, культури, педагогічної науки стало постійним напрямом роботи відділу науково-аналітичної обробки і поширення інформації у сфері освіти. Нині це питання є актуальним і майже не висвітлюється іншими бібліотеками або висвітлюється частково.

Моніторинг ЗМІ – це огляд публікацій на обрану тему, в який включається така інформація: назва видання, номер і дата публікації, назва і тема публікації, посилання на електронний ресурс (за наявності). Джерелами моніторингу ЗМІ є Інтернет, друковані загальнонаціональні та/або регіональні ЗМІ. Дана послуга дозволяє користувачам швидко отримати інформацію про відображення конкретної теми в ЗМІ без ознайомлення з повними текстами статей, а також слугує основою для подальших статистичних та аналітичних досліджень.

Із 2009 р. по 2012 р. цей напрям аналітичної роботи очолював канд. наук з держ. упр. О. В. Карпенко. За чотири роки ним було підготовлено та оприлюднено на веб-порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського понад 50 аналітичних оглядів на зазначену тематику. Проте моніторинг відвідуваності цієї сторінки не проводився.

Починаючи з 2013 р., при підготовці щомісячних підсумкових оглядів ЗМІ, зокрема аналітичного огляду нормативно-правових актів у сфері освіти і науки, щомісячно здійснювалось формування повнотекстової нормативно-правової бази з питань педагогічної науки, освіти і практики шляхом приєднання гіперпосилань на повнотекстові документи (виконавець канд. іст. наук С. М. Зозуля⁴. У цілому за 2013 р. підготовлено й оприлюднено 29 інформаційно-аналітичних оглядів (11,45 др. арк.). Порівнюючи

статистичні дані відвідуваності віддаленими користувачами цієї рубрики за 2012–2013 рр. (див. діагр. 1), зазначимо, що відчувається помірна динаміка збільшення показників. Зокрема в 2013 р. загальна кількість віддалених відвідувачів рубрики „Моніторинг ЗМІ з питань освіти і науки” налічувала 1172 особи, тоді як у 2012 р. показники були дещо нижчими – 798 осіб. Порівняно з 2012 р. загальна кількість відвідувань цієї сторінки у 2013 р. збільшилась на 47%. У 2013 р. рубрику відвідали в середньому за місяць 97 разів, натомість у 2012 р. цифра становила 66,5. На нашу думку, підвищення показників за аналізований період спричинено стабільністю підготовки та оприлюднення матеріалів, систематичним підбором актуальних питань, аналітико-синтетичним опрацюванням матеріалів, а також наявністю гіперпосилань у текстах на нормативно-правові документи.

Отже, можна зробити *висновок* про активізацію відвідуваності цієї рубрики віддаленими користувачами, що свідчить про затребуваність оглядово-аналітичних матеріалів, які стосуються моніторингу освітніх ЗМІ.

РУБРИКА

*„Результати наукової діяльності установ
Національної академії педагогічних наук
України”*

Висвітлення результатів наукової діяльності установ НАПН України здійснювалось із 2008 р.⁵ За попередні роки на веб-порталі ДНПБ оприлюднено п'ять реферативних оглядів за даною тематикою. Проте моніторинг відвідуваності цієї сторінки систематично не проводився.

Порівнюючи статистичні дані відвідуваності віддаленими користувачами цієї рубрики за 2012–2013 рр. (діагр. 1), зазначимо, що відчувається незначна тенденція до збільшення показників.

Порівняно з 2012 р. загальна кількість відвідувань цієї сторінки

⁴режим доступу: http://www.dnpb.gov.ua/monitor_cmi/

⁵виконавець Л. А. Рапіна, режим доступу: http://www.dnpb.gov.ua/res_apn/

у 2013 р. збільшилася на 8,2%. Рубрику „Результати наукової діяльності установ НАПН України” у 2013 р. відвідали в середньому за місяць 50,5 разів, порівняно з 2012 р. – 46,5.

Отже, можна зробити *висновок* про стабільність відвідуваності цієї рубрики віддаленими користувачами.

РУБРИКА

„Аналітичні дослідження з реформування освіти: статті та огляди”

У 2010 р. на веб-порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського було започатковано рубрику „Аналітичні дослідження з реформування освіти: статті та огляди”. Інформаційно-аналітичні матеріали, представлені на цій сторінці, висвітлюють аспекти реформування зарубіжної освітньої системи, зокрема Франції, Польщі, Туреччини, Казахстану, Німеччини, країн Балтії, Російської Федерації, Ізраїлю тощо. У цілому на кінець 2013 р. оприлюднено 14 оглядів (виконавці: канд. наук з держ. упр. О. В. Карпенко, Л. І. Самчук та інші спів-

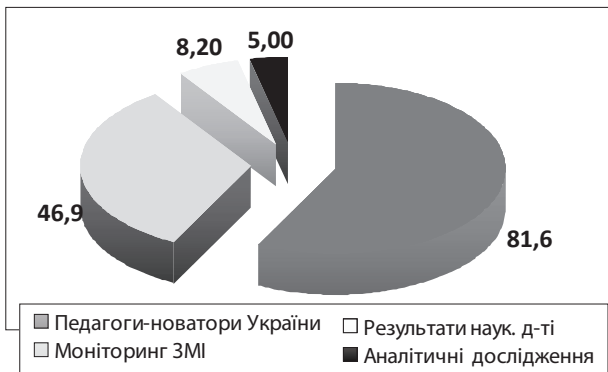
робітники відділу наукової інформаційно-бібліографічної діяльності; режим доступу: http://www.dnpb.gov.ua/scientific_information_work/id/1270/). Зазначимо, що всі аналітичні огляди оприлюднювались у віснику НАПН України „Педагогіка і психологія”, що входить до переліку друкованих видань, затверджених ВАК України. Проте дотепер моніторинг відвідуваності цієї сторінки не проводився. Відсутність показників унеможливорює здійснення порівняльного аналізу статистичних даних щодо відвідуваності віддаленими користувачами цієї рубрики за 2012–2013 рр. Однак зазначимо, що в 2013 р. рубрику „Аналітичні дослідження з реформування освіти: статті та огляди” відвідали в середньому за місяць 71 раз, що свідчить про стабільність відвідування сторінки віддаленими користувачами.

Зазначене дозволяє зробити *висновок* про потребу активізації роботи в даному напрямі, зокрема розширення тематичного спектру, оскільки на сучасному етапі реформування вітчизняної та зарубіжної освіти інформаційно-аналітичні матеріали є актуальними.

ВИСНОВКИ

Схарактеризувавши змістовне наповнення аналізованих розділів веб-порталу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, виявили, що найвищий рейтинг має рубрика „Педагогічно-новатори України” (81,6%). Сторінка „Моніторинг ЗМІ з питань

Діаграма 2.
Рейтинг інформаційно-аналітичних рубрик веб-порталу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського серед віддалених користувачів за 2013 р. (у відсотках)

освіти і науки” є другою за популярністю серед віддалених користувачів (46,9%). Розділи „Результати наукової діяльності установ НАПН України” та „Аналітичні дослідження з реформування освіти: статті та огляди” є стабільно відвідуваними. Проведені розрахунки дають можливість відслідкувати популярність перегляду зазначених рубрик і визначити рейтинг кожної з них (діагр. 2).

Аналіз статистичних даних щодо відвідуваності віддаленими користувачами названих рубрик за 2013 р. дозволяє констатувати актуальність, затребуваність і корисність цих інформаційно-аналітичних матеріалів і відзначити збільшення відвідувань кожної сторінки.

Порівнюючи результати відвідуваності аналізованих рубрик за 2012–2013 рр., спостерігаємо позитивну динаміку (діагр. 1). Приємно відзначити, що кількість дистанційних відвідувачів веб-порталу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського поступово, проте невпинно зростає.

Важливим показником актуальності рубрики „Педагоги-новатори України” є широкий спектр інформаційно-аналітичних матеріалів, що дозволяє різнобічно розкрити й узагальнити творчі здобутки педагогів-новаторів, створити інформаційний ресурс ефективних науково-педагогічних рішень щодо реформування й модернізації сучасної освіти.

Рубрика „Моніторинг ЗМІ з питань освіти і на-

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ РУБРИК ВЕБ-ПОРТАЛУ ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

На підставі проведеного наукового дослідження та з метою підвищення якості інформаційно-аналітичної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського запропоновано:

- розвивати проект „Педагоги-новатори в Україні”, оскільки моніторинг відвідуваності віддаленими користувачами інформаційно-аналітичних рубрик веб-порталу бібліотеки виявив, що ця рубрика є найбільш затребуваною;
- поглиблювати інформаційні матеріали рубрики „Моніторинг ЗМІ з питань освіти і науки” відповідно до фахових потреб користувачів. У цьому контексті важливим напрямом діяльності стане налагодження інформаційного партнерства відділу науково-аналітичної обробки та поширення інформації у сфері освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) НБУВ;
- усебічно сприяти якісному наповненню інформаційно-аналітичних матеріалів рубрики „Результати наукової діяльності установ Національної академії педагогічних наук України”;
- удосконалювати рубрику „Аналітичні дослідження з реформування освіти: статті та огляди”, зокрема через розширення її інформаційно-аналітичних матеріалів шляхом залучення до співпраці фахівців СІАЗ, інформаційно-аналітичного відділу педагогічних інновацій Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України та інших, чия професійна діяльність спрямована на узагальнення й аналітичне оброблення інформації у сфері освіти і науки. Першочергове завдання в контексті розвитку цієї рубрики – залучення науковців НАПН України як експертів із проблем теорії педагогіки з метою підготовки якісних оглядово-аналітичних документів;
- із метою популяризації інформаційно-аналітичних рубрик веб-порталу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського розвивати читачку аудиторію серед освітян, зокрема управлінців освітніх закладів, працівників бібліотечно-інформаційної сфери тощо. Наприклад, шляхом розміщення посилань на сайтах провідних освітянських бібліотек, інформаційно-аналітичних структур відомостей про інформаційно-аналітичну діяльність ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, популяризації цих рубрик у статтях, доповідях і наукових заходах;
- продовжувати моніторинг відвідуваності віддаленими користувачами інформаційно-аналітичних рубрик, відслідковуючи статистичні дані щомісячно протягом поточного року. У 2015 р. підготувати аналітичну довідку, в якій проаналізувати і порівняти показники за 2012–2014 рр.

Від редакції

25 вересня

перестало битися серце вченого-бібліотекознавця, педагога, заслуженого працівника культури України, директора Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського

Павли Іванівни РОГОВОЇ.

Овації Вам, шановна Павло Іванівно, від усіх нас за життя як зреалізовану мрію, за розбудову єдиної в Україні науково-педагогічної

Бібліотеки...

Світла Вам пам'ять!

уки” також користується попитом і знаходиться на другому місці за рівнем затребуваності. Як було зазначено вище, відвідуваність цієї сторінки порівняно із 2012 р. у 2013 р. збільшилась на 47%. Цей показник доводить актуальність розвитку інформаційного потенціалу даного напрямку в роботі бібліотеки.

Основною причиною незначних зрушень у цифрових показниках відвідуваності рубрики „Результати наукової діяльності установ НАПН України” вважаємо обмеженість інформаційно-аналітичних матеріалів.

Рубрика „Аналітичні дослідження з реформування освіти: статті та огляди” є стабільно відвідуваною та сприяє оприлюдненню ана-

літичної інформації з психолого-педагогічної тематики, висвітленню гострих, актуальних питань галузі. Цифрові показники свідчать про зацікавленість віддалених користувачів (припускаємо, що переважно це науковці) цими матеріалами.

У цілому моніторинг дав можливість зробити висновки про потребу покращити роботу над змістовим наповненням окремих інформаційно-аналітичних рубрик веб-порталу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лога Т. Моніторинг використання галузевих журналів у філії Державної наукової педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського / Тетяна Лога, Ірина Щочкіна // Вісн. Кн. палати. – 2013. – № 9. – С. 19–22.
2. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес : матеріали до першої лекції / Уклад.: М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков; відп. ред. М. Ф. Степко. – К., 2004. – 24 с.
3. Моніторинг ефективності використання бібліографічних, реферативних та оглядово-аналітичних матеріалів. Визначення перспективної тематики: аналітична довідка / підгот.: І. Й. Коваленко, Л. І. Самчук / Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. – К. : [Б. в.]. – 2012. – 26 с. – Рукопис.

Светлана Зозуля

Мониторинг посещаемости отдаленными пользователями информационно-аналитических рубрик веб-портала ГНПБ Украины им. В. А. Сухомлинского

В исследовании представлены результаты мониторинга посещаемости веб-портала ГНПБ Украины таких рубрик, как „Педагоги-новаторы Украины”, „Мониторинг СМИ по вопросам образования и науки”, „Результаты научной деятельности учреждений НАПН Украины”, „Аналитические исследования по реформированию образования: статьи и обзоры”.

Ключевые слова: мониторинг, информационно-аналитическая деятельность библиотек, аналитическая справка, информационный ресурс.

Svitlana Zozoulya

Monitoring of attendance informational and analytical rubrics by remote users on the web portal of V. Sukhomlynsky State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine

The research highlights the results of monitoring of attendance the web portal of V. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine by remote users in 2013. According to the research the most attended rubrics are „Pedagogues-Innovators of Ukraine,” „Monitoring MASS-MEDIA on the Questions of Education and Science,” „Results of Research Activity of the Establishments Belonging to the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine,” „Analytical Investigations on Education Reforming: Articles and Reviews.”

Key words: monitoring, informational and analytical activity of libraries, analytical document, information resource.

УПРАВЛІННЯ ШКОЛОЮ

АКТУАЛЬНА ТЕМА:

- експериментальна педагогіка в школі..... С. 122*
Новий час – нові вимоги: новий проект
„Наука – школі. Школа – суспільству”..... С. 123
Експерименти і пошуки: як наш колега „зустрівся”
з таємницею Кам’яної Могили С. 141
Держава потребує досвідчених учителів, національно
свідомих, небайдужих: ініціатива, що варта
підтримки..... С. 150
2014 – рік Тараса Шевченка: зроблено багато,
попереду – ще більше..... С. 196
Знакові події освітянського простору..... С. 180
Актуальна ситуація: війна і діти С. 188

Управління
школою

УДК 37.013.75(477)

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-4'2014

Укладачі:
**Ольга
ВИГОВСЬКА,
Олексій
ВИГОВСЬКИЙ,
Тетяна
ГОДЕЦЬКА**

Актуальна тема: експериментальна педагогіка в школі

ЕКСПЕРИМЕНТ, ПЕДАГО- ГІЧНА НАУКА І ПРАКТИКА У ШКІЛЬНОМУ ПРОСТОРІ

Цю збірку матеріалів підготовлено редакційним колективом, щоб поінформувати педагогічний загал про стан речей у шкільництві щодо напрямку „Наука – школі”, й надати керівникам школи реальну дієву допомогу в організації такого на місцях. Чому сьогодні це слід робити?

Нині до наукової роботи залучаються і вчителі. Виразником їхньої позиції може бути думка Марини Катихіної, учителя-методиста гімназії №48 м. Києва, висловлена нею на С. 157 цього часопису, про те, що „...вже недостатньо бути на уроці актором, режисером, психологом. Модель сучасного вчителя передбачає готовність до застосування нових освітянських ідей, здатність постійно навчатися, бути у постійному творчому пошуку. Ці якості не видаються додатком до диплома про педагогічну освіту, а формуються у щоденній учительській праці”. Далі вона розповіла, що **за собою самовдосконалення обрала наукову роботу з обдарованими дітьми.** „Але для цього, - наголошує вона, - мені були необхідні додаткові знання з організації дослідницько-експериментальної роботи. Тому закінчила аспірантуру Національної академії державного управління при Президентові України, готуюсь до захисту

кандидатської дисертації на тему „Організація діяльності органів самоврядування в сфері надання освітніх послуг”. Далі наш автор ділиться наслідками своєї наукової роботи.

Зрозуміло, що хороший керівник школи має бути добре обізнаним у сфері різноманітних проблем наукової діяльності, як і завжди і в усьому - бути попереду!

Тому для вас, шановні керівники, ми підготували блок інформаційних матеріалів, які, на наш погляд, допоможуть зорієнтуватися в цій проблемі. З одного боку, у статті-рефераті Ви почуєте науковців, які розкажуть про взаємодію науки і практики (почнемо з педагогічної науки), про те, хто має її творити, зможете визначитися в понятійному апараті. З другого боку, ми подаємо узагальнені матеріали круглого столу за аналогічною тематикою, узагальнену візитку наявних експериментів всеукраїнського рівня в частині, що інформує, які саме установи здійснюють науковий супровід шкільних експериментів.

До цього блоку увійшла і стаття директора Інституту педагогіки НАПН України, яка підготовлена на прохання редакції, аби ознайомити Вас з реальним та перспективним станом справ щодо експериментальної освіти в Україні.

„НАУКА – ШКОЛІ”: що це означає для сучасної української школи?

Практики – учителі і директори вважають, що науковці/наука допомагає у вирішенні нагальних проблем навчання і виховання нашої молоді.

Учені-педагоги прагнуть переконатися/впевнитися, що їх доробок якраз і стане у нагоді практикам.

Небайдужі до долі країни, *і практики, і вчені*, які поділяють думку щодо ролі науки в поліпшенні практики виховання і навчання, домовляються про спільну роботу, яку проводять у навчальних закладах заради покращення справ в шкільній освіті.

Успіх наукової роботи реально ми можемо побачити саме в школах, оскільки школа опосередковує науковий доробок, що трансформується в шкільну науку, „відточується”, проростає паростками, стає живим...

На власні очі бачимо, як „велика кабінетна наука” через „шкільну науку” допомагає школі плекати громадянина України, Європи, Світу, отже, стає корисною суспільству.

У такий спосіб ЖУРНАЛ, як науково-практичне видання для керівників середньої освіти, скорочує відстань між теорією і практикою, а через проект „Шкільна наука” разом із науковцями країни утверджує її в українському шкільництві.

Проект, про який ідеться, ми розглядаємо як один із реальних засобів допомоги школі, коли науковий доробок учених має практико-прикладне спрямування, а отже, і *напрямую впроваджується* у живий навчально-виховний процес і *проростає на українському ґрунті шкільництва*.

Наш проект

„НАУКА – ШКОЛІ, ШКІЛЬНА НАУКА – СУСПІЛЬСТВУ”

„Наука – школі”. У нашому журналі ця тема – стрижнева з моменту його виходу у світ. У цьому році – це вже 15! За ці роки ми зрозуміли, що це лише половина тієї необхідної, значущої роботи, яку ми маємо проводити для шкільництва.

Це не просто заміна одностороннього руху „науки до школи” на двосторонній ще і в зворотному напрямі, а це явище, наслідком якого стає зміна українського суспільства. Так виникла друга половина назви нового проекту нашого журналу: „... шкільна наука – суспільству”.

Тож із цього року ми започатковуємо проект з такою назвою: „Наука – школі, шкільна наука – суспільству”.

І відкриваємо його в цьому числі журналу блоком інформаційних матеріалів на С. 124-140.

МЕТА ПРОЕКТУ:

Допомогти вчителям і керівникам шкіл опанувати методологічною культурою, що полегшить і, можливо, прискорить процес переходу від практичної діяльності до наукової, а далі – повертаємось до практичної, але вже інноваційної.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

На рівні педагогічної науки буде перевірено:

1. Педагогічну доцільність і дієвість розроблених науковцями експериментальних досліджень.
2. Ефективність тих чи інших педагогічних інновацій; дієвість різних факторів або змін у структурі процесу й обрано їх оптимальне поєднання; буде виявлено необхідні умови для реалізації певного комплексу завдань; встановлено особливості перебігу педагогічного процесу в нових соціокультурних умовах.

На рівні педагогічних працівників, які зможуть:

1. Свідомо користуватися науковими знаннями для вдосконалення своєї практичної професійно-педагогічної діяльності.
2. Поєднувати в собі позиції вчителя і дослідника.
3. Свідомо займатися дослідницькою діяльністю на основі вивчення нової для них справи – наукової діяльності.
4. Поєднувати у мисленні і діях дві єдині, але водночас різні сфери діяльності в галузі педагогіки – наукову і практичну.

Тож кожен з Вас зможе дійти висновку, як йому бути надалі і що робити: ставати дослідником, чи сторонитися подібної діяльності, тим більше, що в рейтинг оцінки діяльності ЗНЗ вона з минулого року не входить*.

Вирішувати Вам!

*Див.: Рейтингове оцінювання: внутрішнє і зовнішнє. Орієнтовні критерії оцінювання діяльності ЗНЗ. Положення про національну систему рейтингового оцінювання ЗНЗ //Директор школи, ліцею, гімназії. – 2013. - № 4. – С.84 – 105.

ПЕДАГОГІЧНА НАУКА І ПРАКТИКА: УЧИТЕЛЬ І ДОСЛІДНИК¹

Сучасний педагогічний процес - явище багатогранне. Досвіду і знань недостатньо, тож стає необхідним звернення до науково-педагогічних знань. Якщо вчитель не хоче збитися з курсу в океані різних нововведень, технологій, підручників та інших матеріалів, йому не обійтися без науки. Успіх у практиці неможливий без уміння осмислити власну діяльність з наукових позицій. Уміння осмислювати свою роботу з наукових позицій є важливою складовою методологічної культури педагога.

Стаття буде корисною педагогам, учителям і дослідникам, які поєднують у своїй діяльності дві – наукову і практичну – єдині, але водночас різні сфери діяльності в галузі педагогіки.

УДК 37.0:
37.011.3-051

¹ Запропонована стаття – це перший реферат серед тих, з якими редакція, як ініціатор та організатор проекту „Наука – школі...”, планує ознайомити своїх читачів: з цілою низкою досліджень учених-педагогів (В.І. Бондаря, О.Я. Савченко, А.В. Хуторського, М.М. Скаткіна та ін.) з проблеми підготовки педагогічних працівників до дослідницької, експериментальної та наукової діяльності в сучасних умовах. Базовим джерелом для цього реферату стала праця О.В. Бережнкової і В.В. Краєвського (Основы учебно-исследовательской деятельности студентов: Учеб. для студ. сред. пед. учеб. заведений / Е.В. Бережнова, В.В. Краевский. - М.: Издательский центр „Академия”, 2005. - 128 с.).

Завдання педагогічної науки. Якщо практична робота в цій сфері націлена на конкретні результати діяльності навчання і виховання людей, то наукова – на одержання знань про те, як об’єктивно ця діяльність відбувається і що потрібно робити, щоб вона стала більш ефективною, більшою мірою відповідала поставленій меті.

Які науки вивчають освіту спеціально? Крім педагогіки, освіту вивчають педагогічна психологія, філософія освіти, соціологія освіти тощо. Проте вони можуть вивчати лише ті чи інші сторони освітньої діяльності, а педагогіка розглядає освіту в єдності всіх складових частин.

Педагогічна наука вирішує пізнавальні завдання. На першому місці серед них – виявлення об’єктивних закономірностей освітнього процесу. Потрібно віднайти глибинне підґрунтя педагогічної діяльності, виявити сутність педагогічної дій-

сності, розкрити діючі в ній закономірності.

Виконуючи наукову роботу в галузі освіти, потрібно враховувати особливості соціально-гуманітарного пізнання. Учений-педагог, відходячи від ролі неупередженого регістратора фактів, займає подвійну позицію. Людина представляє для дослідника інтерес не тільки в якості об’єкта вивчення і джерела інформації, але і як особистість із власним світом образів і переживань. Для пізнання досвіду, переживань, почуттів конкретних людей із практики необхідно здобути ті знання, що ґрунтуються переважно на розумінні та інтерпретації. Однак не варто забувати, що наука залишається наукою, а дослідження – дослідженням.

Взаємозв’язок педагогічної науки і практики. Не можна успішно займатися дослідницькою діяльністю в галузі педагогіки, не усвідомивши достатньою мірою співвідношення, відмінність

і схожість цієї роботи з практичною діяльністю, яку виконує педагог-дослідник. Від того, як вирішується ця проблема, залежить і розвиток педагогічної науки, і якість педагогічних інновацій, і успіх модернізації освіти, і ефективність освітньої системи в цілому.

Педагогічна наука дає знання про способи передачі наслідків уведення в освітній процес нових методів, навчальних матеріалів тощо. А практичні працівники потребують чіткого наукового обґрунтування своєї професійної діяльності. Проте деякі педагоги вважають, що педагогічне дослідження повинно допомогти вчителю подолати конкретні труднощі, тому „розписувати” кожен педагогічний крок. Згідно із цією точкою зору будь-яке дидактичне чи методичне дослідження має передбачати розробки і рекомендації для безпосередньої роботи в школі, а завдання вчителя зводиться лише до точного виконання цих рекомендацій. Інші педагоги вважають, що подібні розробки лише гальмують ініціативу і творчість учителя, що наука повинна давати знання про сутність педагогічного процесу та закономірності розвитку психіки дітей, а вчитель сам розбереться, як ці знання використувати, бо все залежить від рівня його педагогічної майстерності.

У недавньому минулому існувала й така точка зору, згідно з якою головним і чи не єдиним завданням педагогічної науки має бути узагальнення досвіду вчителів, що педагогічній науці слід перейти від простого опису на рівень теорії, а узагальнений досвід – лише матеріал для спеціального аналізу. Дійсно, сфера впливу педагогічної науки, особливо в її теоретичній складовій, не обмежується діяльністю вчителя. У широкому контексті соціальної практики також розробляється загальна стратегія реформування освіти, створюються проекти освітніх процесів, готуються освітні стандарти тощо. *Завдання науки – обґрунтування всіх цих матеріалів і відповідних*

дій в їх цілісності. Отже, ступінь узагальненості знань, що входять у таке обґрунтування, має бути високим, а цим визначається потреба в теоретичних знаннях. Це видається можливим шляхом ґрунтовного аналізу ситуації в науці, суспільстві і сфері освіти. Першим і головним орієнтиром буде єдність теорії і практики.

У чому ж реалізується така єдність і в чому полягають відмінності між наукою і практикою у сфері освіти?

Спільний знаменник для науки і практики. І практична діяльність, і наукова виконують спільну функцію – підготовка підростаючого покоління до участі в суспільному житті шляхом залучення кожної людини до культури розвитку її особистості. У цьому полягає одна з форм прояву єдності науки і практики у сфері освіти. Інша форма – єдина система їх взаємозв'язку, завдяки чому педагогічна наука впливає на практику, а практика є джерелом наукового знання.

Зіставимо науку і практику за такими характеристиками, які властиві будь-якій діяльності: а) об'єкти; б) засоби; в) результати.

Об'єктом практичної педагогічної діяльності є людина, яку ми навчаємо і виховуємо. Водночас він виступає і суб'єктом (наприклад, у пізнавальній діяльності), тобто діячем. Вплив на вихованців, відповідальність за розвиток у них певних якостей особистості – усе це залишається за педагогом. Проте педагогічне керівництво не повинно бути авторитарним. Нововведення останніх років були спрямовані на подолання жорсткого маніпулювання свідомістю вихованців, відхід від нав'язування їм певних догм. Найактуальнішим завданням став перехід до „олюднення” освіти, утілення в практику тих положень педагогіки, які орієнтують на повагу до особистості учня, установалення гуманістичних відносин між ним і педагогом. Відбувся *перехід від навчально-дисциплінарного підходу до особистісно*

зорієнтованого. На сьогодні освіта здійснюється, по-перше, в інтересах людини, по-друге, – суспільства, по-третє, – держави.

Не менш складним є питання про **об'єкт наукової педагогічної діяльності**. Ототожнюючи об'єкт педагогічного дослідження з об'єктом педагогічного впливу, тобто з дитиною, його психікою, ми водночас змішуємо об'єкт і предмет педагогіки і психології. Проте психологія вивчає те, що для педагогіки слугує об'єктом практики. Видатний український педагог А.С. Макаренко говорив про те, що об'єктом дослідження для наукової педагогіки повинна бути не дитина, а педагогічний факт (явище). Педагогічні факти виникають у практичній діяльності, яку називають вихованням у широкому педагогічному сенсі або освітою, маючи на увазі процес виховання і навчання. Тому можна дати визначення об'єкта наукової педагогічної діяльності: **об'єкт вивчення педагогічної науки – це педагогічна практика**. Педагогічну теорію в певному сенсі можна вважати теорією педагогічної практики, точніше – теорією практичної педагогічної діяльності. Співвідношення педагогіки і психології в контексті взаємозв'язку педагогічної науки і практики відображає частину дидактичної реальності, де об'єктом дидактичного дослідження виступає діяльність викладання, а учень є об'єктом викладання і суб'єктом навчання. Тобто він є об'єктом і суб'єктом одночасно.

Проте не всі згодні із твердженням, що дитина не є об'єктом педагогічної науки. На підтвердження думки слугують відомі слова К.Д. Ушинського: „Щоб виховувати людину в усіх відношеннях треба вивчити її в усіх відношеннях”. Звичайно, учитель повинен вивчати своїх учнів, знати особливості їх характеру, здібності та ін. Але це не те вивчення, яке ми маємо на увазі, коли говоримо про науку. Щоб краще зрозуміти своїх вихованців, учитель користується вже наявними науковими знаннями. Проте під

словом „вивчати” насправді розуміється різне. Одна справа – вивчення дослідником об'єктів науки, інша – вивчення об'єктів дійсності поза наукою з практичною метою. *Таким чином, між практиком і дослідником немає неподоланої перепони. Учитель завжди може стати на позицію дослідника. Потрібно тільки знати, що така зміна позицій передбачає видозміну роду діяльності, її об'єктів.*

Засоби, які використовуються у науковій і практичній педагогічній діяльності, співвідносяться як засоби наукового пізнання і безпосередньої практичної діяльності людей. Наприклад, для педагогічної практики це **засоби теоретичні** (методи, прийоми, організаційні форми виховання і навчання та ін.) і **практичні** (наочні посібники, технічні засоби та ін.). Для науки – це спостереження, опис, моделювання, створення гіпотез, теорій, перевірка їх шляхом експерименту тощо.

Від практики до науки перейти не просто. *Перехід до наукової діяльності не може відбуватися „сам по собі”, після накопичення досвіду в практичній площині.* Спостереження, які робить учитель, користуючись уже наявними науковим знанням, призводять до поповнення наявних у нього знань і до підвищення рівня його професійної компетентності. **Але це ще не наукова робота.** Використання вже отриманих наукових знань і отримання нових – це не одне й те саме. Ні знання педагогічної науки, ні практичний досвід не можуть замінити спеціальної підготовки до нової сфери діяльності – науково-дослідної, хоча є для неї необхідною передумовою. При цьому педагог не перестає бути педагогом за об'єктом дослідження, але він залучає нове знаряддя – *методи наукового пізнання, які треба навчитися використовувати.*

Отже, педагог-практик, щоб стати кваліфікованим учасником наукової сфери діяльності, повинен пройти спеціальну підготовку, оволодіти методологічною культурою і відповідними

дослідницькими знаннями і вміннями. Перехід учителя до власне наукової діяльності потребує від нього знань уже не тільки з педагогіки, але й про педагогіку, тобто закономірності педагогічної науки. Той, хто хоче займатися наукою, повинен знати, як виділити і сформулювати об'єкт і предмет дослідження, наукову проблему, гіпотезу, як організувати експеримент, які є засоби отримання об'єктивно існуючих знань тощо. А для цього існує методологія педагогічної науки.

Система знань про наукове дослідження, його логіку, оцінку якості тощо складатиме методологічну культуру вчителя, полегшить і, можливо, прискорить процес переходу від практичної діяльності до наукової. Єдине побажання вчителю, який хоче займатися дослідницькою діяльністю: вивчити нову для нього справу, оволодіти знаннями про її специфіку, головні характеристики, методи дослідження (на відміну від методів навчання і виховання) тощо. У зв'язку із цим виникає питання про результати наукової і практичної діяльності (див. вріз).

Учитель не зобов'язаний „робити” науку, проте користуватися науковими знаннями для вдосконалення своєї практичної діяльності завжди корисно. Педагог може займатися будь-якими або навіть всіма видами діяльності. Тільки треба усвідомлювати, що *перехід від однієї ролі до іншої передбачає зміну об'єктів, засобів і результатів.*

Педагогічні принципи. Поняття „принцип” має два основних значення. По-перше, це узагальнення і поширення будь-якого положення на всі явища тієї галузі, до якої воно відноситься. По-друге – норма або правило поведінки, наприклад, етична норма. Саме друге значення поняття підходить для педагогіки, оскільки ця наука вивчає діяльність і повинна в результаті давати нормативні знання, вказувати, як слід цю діяльність будувати, здійснювати і вдосконалювати. Отже, *педагогічні принципи – це прин-*

РЕЗУЛЬТАТИ НАУКОВОЇ І ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

З якою метою ми приходимо до школи і з якою метою долучаємось до наукової роботи?

Мета і результат практичної діяльності вчителя – навчена і вихована людина, точніше, навченість і вихованість як якості особистості. Результатом педагогічної, як і будь-якої іншої науки є знання. Педагогічні знання – це закони, принципи, правила педагогічної діяльності, що існують не тільки у свідомості педагога, але і в матеріалізованому вигляді у наукових працях, програмах, підручниках, посібниках для вчителів тощо.

Емпіричні знання включають знання про ефективність чи неефективність тих чи інших прийомів навчання і виховання; позитивний або негативний вплив будь-яких чинників на результати педагогічного процесу; успішну чи невдалу роботу вчителів за новим підручником тощо. **Знання теоретичного рівня** набуваються в результаті досліджень, пов'язаних із розвитком і вдосконаленням понятійного апарату науки і спрямованих на всебічне пізнання реальності в її глибинних зв'язках і закономірностях. Це, наприклад, знання про закономірні відношення, які існують у педагогічному процесі, про сутність навчання і виховання, про склад, структуру і функції змісту освіти, про класифікацію навчальних предметів тощо. Результати теоретичних досліджень розкривають, описують і пояснюють зв'язок і взаємодію різних чинників у педагогічному процесі. Часто теоретичні знання бувають парадоксальними, а тому приймаються не відразу і не всіма. Як правило, вони вимагають глибокого обґрунтування і розгорнутої аргументації.

Педагогічна наука і практика як єдина система. Учитель, щоб діяти успішно, керується знаннями про те, як потрібно навчати і виховувати (принципами, правилами, рекомендаціями та ін.). Чим повніше засвоєні закономірності педагогічного процесу, тим успішніше реалізується практична діяльність. Щоб повніше розкрити цей зв'язок, необхідно представити наукову і практичну діяльність в єдиній системі.

Першим кроком розбудови нашої системи є опис педагогічної дійсності, що включає в себе результати спостереження і відображення (зокрема первинного узагальнення) освітньої практики. Такий опис називають *емпіричним*, оскільки він уміщує знання фактів, доступних безпосередньому спостереженню і виміру. Другий крок – теорія і зв'язок із нею – пізнання закономірностей. Недостатньо просто описати те, що відбувається в школах та інших освітніх установах. Необхідно зрозуміти глибинне підґрунтя педагогічної діяльності, виявити сутність педагогічної дійсності, розкрити діючі в ній закономірності тощо.

ципи діяльності, що являють собою найбільш загальні нормативні знання, які педагогіка отримує, реалізуючи свою конструктивно-технічну функцію. У педагогічних принципах вміщуються вказівки про те, як потрібно діяти, щоб досягти бажаних результатів. Цим вони відрізняються від тих принципів, які формулюються, наприклад, фізиками або психологами. Теоретичним підґрунтям для вироблення норм діяльності є закономірності, які самі по собі жодних вказівок не містять. Зв'язок між ними встановлюється не шляхом логічних операцій, а в процесі наукового обґрунтування практики. У закономірностях закладено орієнтацію (що включає і обмеження) на загальний напрям розробки принципів. Самі ж принципи створюються з урахуванням умов і чинників, що визначають конкретні форми виховання і навчання. Вони об'єктивно зумовлені станом освітньої сфери і вимогами суспільства до освіти. Наприклад, потреба у вихованні самостійності знайшла нормативне відображення у сформульованому М.М. Скаткіним дидактичному принципі переходу від навчання до самоосвіти.

Безпосереднє наближення до практики у нормативній сфері педагогіки починається з принципів. Закономірності і принципи є головними орієнтирами при переході від відображення до конструювання, структурними елементами системи зв'язку педагогічної науки і практики.

Повернення до практики: методична система, проект. Усі описані вище елементи вибудовуються в *методичну систему, що являє собою нормативне відображення певної ділянки педагогічної дійсності*, наприклад, викладання географії чи естетичного виховання. У цій системі знання розташовуються від загальних принципів виховання і навчання до конкретних прийомів навчання якомусь предмету. Методична система конкретизується в проекті цієї діяльності, зокрема в освітніх стандартах, програмах, під-

ручниках, наочних посібниках та ін., які можуть перевірятися на практиці. Такі матеріали – передостання ланка в системі, що поєднує науку і практику, дає конкретні вказівки для діяльності вчителя і учня, є частиною і засобом цієї діяльності. Це кінцевий результат наукової роботи та водночас початковий пункт діяльності практичної. Початок і кінець системи поєднуються в роботі педагога-практика, що створює нову педагогічну дійсність, яка знову стає об'єктом вивчення (спостереження, опису, теоретичного аналізу), у результаті якого виявляються нові закономірності, конкретизуються і поповнюються раніше отримані знання, уточнюються принципи навчання і виховання, розробляються рекомендації, створюються нові проекти тощо.

Система взаємозв'язку науки і практики не статична, вона постійно розвивається. Це не просто система знань, а єдиний, увесь час відновлюваний цикл діяльності – рух від науки до практики, від вивчення до конструювання.

Отже, знання теорії дає досліднику можливість цілеспрямовано спостерігати за дійсністю, а знання вже сформульованих принципів дозволять йому глибше розкрити закономірності.

Учитель і педагогічна наука. Учитель – це безпосередній творець освітнього процесу, творець навчальних і виховних ситуацій, через які проходить учень у школі. Саме породжуваний учителем навчально-виховний процес стає об'єктом вивчення педагогічної науки. У свою чергу педагог-практик спирається на результати діяльності багатьох людей, зокрема авторів навчальних матеріалів, посібників, рекомендацій тощо. Самостійно мислячий учитель не залишає поза увагою широке коло теоретичних педагогічних знань, користуючись у своїй роботі тими засобами, які створюються і вдосконалюються наукою. Тому питання про ставлення діяльності вчителя до

педагогічної науки безпосередньо пов'язане із проблемою педагогічної творчості. *Одна із функцій педагогіки – допомогти вчителю обґрунтувати і створити „сценарій” його роботи у вигляді рекомендацій, методичних розробок, посібників тощо. Але де межа такої допомоги, якщо вчитель прагне підходити до справи самостійно, творчо? Може, усе це лише стримує його творчу ініціативу, не дає можливості подолати педагогічні норми? У педагогічних „сценаріях” збережено досвід багатьох педагогів – теоретиків і практиків, відбиваються результати фактично всіх галузей науки. Їх наявність позбавляє сучасного педагога необхідності повторювати весь досвід педагогічної і пізнавальної діяльності людства. Проте в результатах педагогічної науки показаний лише загальний, усереднений шлях до мети. Учитель не може бути тільки виконавцем. Його справа – використовувати ці результати в роботі із живими, а не абстрактними учнями.*

Досвід показує: як би якісно не було складено матеріали для вчителя, вони залишаються мертвими у свідомості педагога і в самому навчальному процесі, якщо він сам не сприймає мету освіти як особистісно значущу, не здатний проникнути у внутрішній світ школяра. Неможливо успішно працювати за найкращими підручниками без належної підготовки із загальної дидактики і методики, педагогічної психології тощо. *Знання теорії допомагають вчителю вибудовувати логіку і послідовність своїх педагогічних дій, передбачати їх результати, приводити у систему.*

Вислів К. Ушинського є загальновідомим для українського педагогічного загалу: передається думка/ідея, отримана з досвіду, але не сам досвід. Сучасне прочитання наукових праць учених-педагогів дозволяє уточнити зазначений вище вислів і констатувати наступне: **щоб успішний досвід передати іншим педагогам, він повинен бути науково осмислений.** Щоб довести останнє, потрібно уя-

вити собі загальну картину діяльності вчителя. У педагогічному процесі взаємодіють багато чинників. На уроці обов'язково виникають непередбачувані ситуації. Учитель у кожній новій ситуації повинен діяти самостійно, щоразу вирішуючи нові практичні завдання. Таким чином, *педагогічний процес ніби відтворюється двічі – спочатку в проєкті, потім у самій педагогічній діяльності.* Учитель на уроці не завжди має можливість і час усе зважити, обдумати. Йому доводиться швидко приймати рішення, керуючись власною інтуїцією, педагогічним чуттям. Причому інтуїція передбачає, з одного боку, попереднє накопичення досвіду, осмислення великої кількості фактів, а з іншого – подальше осмислення рішень, прийнятих інтуїтивно. Інтуїтивний досвід учителя – це його власний, особистий досвід спілкування з учнями, у якому проявляються і формуються такі необхідні якості особистості вчителя, як педагогічний такт, здатність діяти не за шаблоном, урахування індивідуальні особливості кожного учня. Якщо такий досвід залишиться прив'язаним тільки до конкретних ситуацій, то принесе мало користі самому вчителю і суб'єктам взаємодії.

Часто буває так. Відвідавши відкритий урок досвідченого педагога в іншій школі, учитель вирішує відтворити цей урок у своєму класі. Він пропонує учням ті ж самі завдання, які виконували учні на відкритому уроці. Однак справа закінчується невдачею: виявляється, що багато учнів не знали, як почати виконання завдань, не вміли поводитися з приладами, записувати результати дослідів тощо. Це сталося тому, що на попередніх уроках вони не були підготовлені до самостійної роботи над аналогічними завданнями. Учитель міг би уникнути невдачі, якби знав загальні закономірності формування у школярів уміння самостійно працювати. Просте копіювання навіть найкращих зразків без знання об'єктивних чинників, що діють у педагогічному

процесі, часто призводить до невдач і може дати привід для несправедливої негативної оцінки успішного досвіду. А такі знання дає педагогічна наука. Недаремно К.Д. Ушинський наголошував: „Практика, факт – справа одинична, і якщо у вихованні визнати дієвість однієї практики, то навіть і така передача порад неможлива. *Передається думка/ідея, отримана з досвіду, але не сам досвід*”.

Щоб досвід успішної педагогічної діяльності можна було відтворити, використати в інших випадках і передати іншим педагогам, він повинен бути науково осмислений. Інтуїтивний досвід виступає передумовою для такого осмислення. Наприклад, учитель знайшов вдалий прийом вивчення в певному класі якогось конкретного питання. Далі він намагається усвідомити можливість застосування цього прийому в інших випадках, у типових ситуаціях. Це дозволить педагогу осмислити педагогічне значення даного прийому, потім описати й передати свій досвід іншим педагогам.

Сучасний учитель має право діяти самостійно, застосовуючи нове поєднання вже наявних засобів у нових ситуаціях або ж нові засоби в типових, повторюваних педагогічних ситуаціях. Інструкції, педагогічні „рецепти” є передумовою прояву його творчої діяльності. Для усвідомлення цієї діяльності, без якої неможлива педагогічна творчість, учителю потрібні наукові знання. Якщо вчитель сприймає рекомендації та розробки не просто як виконавець, а як самостійно мислячий професіонал, вони не тільки не сковують його творчість, а навпаки допомагають йому. *Професійна грамотність не може перешкоджати справі*.

Щоб творчість учителя можна було описати й передати іншим, треба осмислити її в категоріях педагогічної теорії. Розмірковуючи про причини успіхів або невдач у педагогічній діяльності, потрібно навчитися робити це не тільки в „термінах проекту”, але і в „термінах науки”, тобто не тільки констатувати, що, наприклад,

такий-то матеріал учні не засвоїли, що опитування пройшло мляво, учні не зрозуміли пояснень, але й констатувати, що такий-то прийом не забезпечує формування у свідомості школярів причинно-наслідкових зв'язків та ін. Творче ставлення до роботи передбачає вміння педагога використовувати знання і наукову термінологію. В одному випадку навчальний матеріал просто „проходять”, а в іншому – його використовують для досягнення мети. Наукові знання в останньому випадку дозволяють учителю-майстру зрозуміти, пояснити собі й іншим причини і наслідки тих чи інших явищ педагогічної дійсності, своїх успіхів і невдач, а також правильно спланувати подальшу роботу. Дуже важливим є вміння вчителя оцінювати і розроблені навчальні матеріали, і власну діяльність із наукових позицій, коли немає єдиних, обов'язкових для всіх підручників, а учителю доводиться самому вибирати те, що йому потрібно, послуговуючись орієнтирами, закладеними в освітніх стандартах.

Можна резюмувати, що *науково-теоретична функція педагогічної науки і практики по відношенню до вчителя виступає* як пояснювальна. А *конструктивно-технічна функція педагогіки постає* перед ним як нормативна, оскільки в результаті її реалізації вчитель набуває ті нормативні знання, на які орієнтується у своїй роботі. Таким чином, учитель отримує від педагогічної науки засоби для педагогічної діяльності двома шляхами. Один із них – довгий шлях від опису педагогічної дійсності через теорію до науково обґрунтованого проекту, причому вчитель користується кінцевим продуктом усіх педагогічних досліджень. Інший шлях – безпосереднє використання теоретичних педагогічних знань для осмислення власної практичної діяльності. Тому ми і говоримо, що *в практичній діяльності замикається цикл зв'язку науки і практики, знаходять подальшу реалізацію результати всієї наукової роботи в галузі педагогіки*.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ОСВІТА, ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕДАГОГІКА: чи є вони в Україні?

Редакційний колектив нашого журналу давно переймається проблемою, чи існує у нас в країні експериментальна педагогіка, в якому вона стані та які перспективи. Тому нас зацікавив круглий стіл, зініційований МОН України на початку лютого цього року. Його учасники, а це працівники обласних методичних структур і управлінь освіти, намагалися дати відповіді на поставлені запитання.*

З їх виступів цікаво було дізнатися, що думають/як ставляться до зазначеного управлінці й методисти, які найбільше опікувалися раніше й опікуються сьогодні цими питаннями в українській освіті, та що реально напрацьовується тими, хто ініціює та організовує експериментальну роботу в навчальних закладах країни. Завдячуючи останнім, до речі сказати, така робота залишається „живою”, тримається „на плаву”.

Виступи учасників круглого столу дали можливість і нам з вами, шановні читачі, зробити для себе певні висновки щодо стану експериментальної педагогіки та її значення в реформованні української школи, щодо готовності вчителів, керівників шкіл, учених і освітянських управлінців здійснювати таку діяльність заради очікуваних результатів у навчанні й вихованні молоді.

Добре, що в країні почали опікуватися каталогом реально існуючих всеукраїнських експериментів. Але, на превеликий жаль, експериментальна база в країні переважно підводить підсумки, а не прогнозує. Наслідком є те, що всі державні документи не базуються на дослідженнях, на експериментах. Тож рідко, коли педагогічна наука працює на випередження. Є про що думати, над чим працювати!

Зробіть свої висновки і Ви, шановний читачу!

Експеримент — це творчість, нестандартність думки, постійний і наполегливий пошук.

Що таке справжня експериментальна педагогіка?

Чи є вона сьогодні в Україні?

Найбільш повні відповіді на ці питання у виступі ініціатора круглого столу **Жебровського Бориса Михайловича**, кандидата педагогічних наук, заступника Міністра освіти і науки МОН України до березня 2014 року:

„Вважаю, що є! Свою думку обґрунтую:

Експеримент — це завжди робота на межі дозволеного/

недозволеного, спроба заглянути у майбутнє. І кожен із нас — управлінець, науковець, учитель-практик, методична служба — має в цьому чітко розібратися. Оскільки аналіз науково-педагогічних джерел, монографій, дисертацій засвідчує відсутність однозначної відповіді на це питання. Хоча приклади справжніх педагогічних експериментів існують. Експериментальну педагогіку розглядаємо як *потужну складову якісної освіти і корисних навичок.* Якісна освіта не має сталих критеріїв, вона пере-

УДК 37.013(477)

**//Директор школи, ліцею, гімназії. — 2013. — № 3. — 2-а обкладинка. а також: Директор школи, ліцею, гімназії. — 2013. — № 4. — 2-а обкладинка.*

Аудіозапис:
Тетяна БОРЗЕНКОВА,
Олена ПАВЛОВСЬКА

У круглому столі взяли участь:

Жебровський Борис Михайлович, кандидат педагогічних наук, заступник Міністра освіти і науки МОН України до березня 2014 року, ініціатор цього круглого столу;

Вашенко Людмила Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор;

Войтехівський Михайло Федорович, директор Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук, доцент;

Пушкарьова Тамара Олексіївна, заступник директора Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України;

Заноско Ірина Олександрівна, начальник відділу інформаційно-комп'ютерного забезпечення ЦМТІЗ департаменту освіти і науки Вінницької ОДА;

Роговська Лариса Іванівна, Головний спеціаліст відділу дошкільної та загальної середньої освіти управління освіти і науки Волинської ОДА;

Устименко Оксана Сергіївна, методист науково-методичного центру комунального закладу „Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти” Запорізької обласної ради;

Мрічко Марія Михайлівна, заступник начальника управління освіти і науки департаменту освіти, науки, сім'ї, молоді та спорту Івано-Франківської ОДА;

Пустовалова Світлана Володимирівна, методист науково-методичної лабораторії педагогічних інновацій та інформацій Одеського ІППО;

Гавлітіна Тетяна Миколаївна, проректор із наукової роботи Рівненського обласного ІППО, кандидат педагогічних наук;

Ютовець Ольга Романівна, заступник директора департаменту освіти і науки, м. Тернопіль;

Ставицький Сергій Борисович, завідувач Центру інноваційного розвитку освіти комунального вищого навчального закладу „Харківська академія неперервної освіти”.

буває в стані постійних змін, трансформацій. Це те, що ми не можемо робити самі. Насильно „зверху” нав'язаний експеримент не дасть жодних позитивних результатів. Не розумію, наприклад, як перспективний педагогічний досвід можна поширювати. У нас є дві авторські школи М.П. Гузика й О.А. Захаренка. Проте назва „Школа майбутнього” для мене не є зрозумілою. Крім того, досі не визначено залишається відсоток тих експериментальних досліджень, які не дали корисного результату, скільки результатів було поширено і яким чином це відбувалось.

На сьогодні експериментальна робота в школі, дошкільному навчальному закладі нагадує стиль „ретро”, а нам **потрібен футуризм у педагогіці**, відшліфовування системи дослідної та експериментальної роботи. У регіонах цю роботу проводять ІППО, але координація передусім має здійснюватися управліннями освіти. Зокрема в Києві нами створено лабораторію експериментальної педагогіки, її наукові керівники щорічно звітують про реальні практичні результати. І що найголовніше — кожна школа має віднайти власне „обличчя”, виробити неповторний стиль.

Під час зустрічей, роботи з паперами ми зрозуміли, скільки часу потрібно, щоб описати й узагальнити зроблене. Тому було створено **відеотеку педагогічних експериментів**, ту інформаційну базу, в якій зібрано необхідну інформацію. На зміну поколінню буквоїдів

приходить покоління цифрових фантазерів. Державні наукові установи, Інститут інноваційних технологій має наказ про впорядкування дослідно-експериментальної роботи в Україні. Є інформація, що деякі експерименти проводяться поза нашими даними. Тому розробляється єдина система з усіма учасниками цього процесу. Хоча сьогодні експериментальною роботою займаються переважно вчені, науковці. Переконали, що справжній експеримент повинен народжуватися в педагогічному колективі, а не нав'язуватись адміністративним керівництвом.

Із чого потрібно починати експериментальну роботу? У нових програмах варіативну частину значно збільшено, а це додаткові години до навчального навантаження. Тому кожен педагогічний колектив має віднайти власний шлях, як реалізувати свої інноваційні пошуки, проявити творче обличчя.

Останнім часом зростає кількість приватних навчальних закладів. Є й такі, що розраховують на прийняття дітей із-за кордону. Створюючи такі школи, затверджуючи програми, слід звернути особливу увагу на інноваційність ідей, творчість пошуків, об'єктивність. Наприклад, ліцей „Грант”, гімназія „Гармонія” можуть сьогодні представити громадськості результати своїх експериментальних пошуків.

У проведенні експериментальної роботи залишається значущою **роль наукового керівника, консультанта**. Тут має відігравати значення не кількісний, а якісний показник. Адже у нас є відомі автори, учителі, які є „знавцями” в освіті. Я нещодавно збирав „чемпіонів”, які ведуть до 10 експериментів, а в кожному з них задіяно до 100 шкіл. Такого бути не може. Якщо є відділ дослідної освіти, то він має безпосередньо керувати експериментом.

Хочу звернути увагу на роль **авторських творчих майстерень** у проведенні експериментальної роботи. Такими майстернями керує осо-

бливий прошарок людей, справжніх майстрів, професіоналів, які можуть представити діяльнісні результати власних освітніх пошуків, самостійно передати педагогічній спільноті вироблений та успішно апробований перспективний педагогічний досвід. А для цього пропоную проводити низку заходів, наприклад, всеукраїнський семінар-практикум „У гості до майстра”.

Окреме питання стосується узагальнення, упровадження та поширення експериментів, їх дієвих результатів. Коли у відомого педагога-новатора М.П. Щетініна запитали про тривалість експерименту, то він відповів, що для його перевірки потрібно 10-20 років, щоб у школу прийшли діти їхніх дітей.

Варто запропонувати **нову тематику експериментальних пошуків**. Національна стратегія освіти України, нові стандарти і навчальні плани, вербальне оцінювання, нова система оцінювання, інформаційна безпека – хіба це не нове дослідницьке поле для педагогів, психологів, медиків, психіатрів? Ми почали вивчати іноземну мову з 1 класу*. Чи це не тема для проведення серйозних експериментальних пошуків?

Щоб зрозуміти на практиці, що таке експериментальна педагогіка в управлінні, ми запланували проводити **Фестиваль експериментальної педагогіки**. Він має свою передісторію, оскільки в 90-х роках проводився в Євпаторії. На Фестивалі кожен регіон має себе представити, а делегацію має очолити керівник управління. Нехай презентують результати своєї роботи „Росток”, „Інтелект”, школи М. Монтесорі тощо. На жаль, ще ніхто не взявся за педагогіку Селістена Френе, продуктивну освіту. Це питання може стати підґрунтям

*На нашу думку (О.В. – автор-укладач), експериментальні пошуки мають передувати шкільній практиці. Якщо навпаки, то виникає питання: наскільки таке нововведення є науково обґрунтованим, чи є воно своєчасним? А може слід починати з дошкілля? А може...? Відповідь має дати педагогічна наука!

УЗАГАЛЬНЕНА ДУМКА ІНШИХ УЧАСНИКІВ КРУГЛОГО СТОЛУ

1. Хто є ініціатором експериментів і хто ними має бути. У кінці 90-х років ініціатором експериментів практично були загальноосвітні навчальні заклади. Сьогодні найбільший вплив на ініціативи щодо експериментальної роботи має МОН України – 44 %, ІППО – 94%. Крім того, статус експериментальної роботи є адміністративним, а її ініціатором виступає адміністративний ресурс. *Наказ – це надання права рухатися вперед, зреалізувати ініціативи, проте на місцях цей процес залишається не регульованим. У жодному плані роботи немає управлінської вертикалі, яка б координувала цю діяльність.*

2. Хто формує освітню політику. МОН України не формує освітньої політики, це вирішує Верховна Рада, а МОН України втілює її на державному рівні. Тому переконані, що експериментальна робота – це не робота для всіх, не в усіх школах вона має бути. Хіба школа може підготувати таку кількість паперів, яка для цього потрібна? До того ж не забуваймо про їх формалізм, відсутність продукту.

3. „Інноваційна діяльність” та „експериментальна діяльність”: спільне й відмінне. **Інноваційна робота – це передусім прикладна робота, яка має чітко показати, що розроблено, що можна оцінити, побачити.** Треба розмежовувати поняття „інноваційна діяльність” та „експериментальна діяльність”. Виникає питання: чи будь-яка інноваційна діяльність вимагає проведення експерименту? У Національній стратегії розвитку освіти України на 2012-2021 роки запропоновано інноваційні напрями роботи, а решта має ініціюватися педагогічними колективами. Експеримент народжується в колективі, але ж не всі члени педагогічного колективу готові працювати з пакетами документів. **Навчити діяти, працювати самостійно, бути успішним – ось що потрібно сучасній школі.** Тому *все залежить від керівника навчального закладу, який ініціює таку роботу.* Для цього має бути чітко прописана система впровадження результатів експериментальної роботи, механізми фінансування. При атестації навчального закладу обов'язково маємо враховувати експериментальну діяльність та її конкретні, практично вартісні результати. Необхідно розширювати співпрацю з науковцями, тематику дослідження має диктувати лише стратегія національного розвитку. Саме в процесі дослідження ми бачимо затребуваність експериментальної роботи.

Якщо хочемо бачити живу експериментальну роботу, то маємо забезпечити її належний науково-методичний супровід структурними підрозділами ІППО. Хоча поширювати треба лише той експериментальний досвід, який дав користь дитині. Для реформування української школи потрібно, щоб результати експериментальної педагогіки були інноваційними, тобто теоретично обґрунтованими, перенесеними на практику, прописаними технологічно.

для серйозних наукових пошуків.

Ми по-різному оцінюємо те, про що говоримо; по-різному будемо працювати. Жоден із нас себе не змінить, але якщо зацікавила якась ідея – це чудово. Для розвитку освіти важливо, щоб учитель оволодів новими техніками, посміхався, розумів дітей. Як допомогти вчителю бути сучасним, цікавим своїм учням? **Якщо хочеш знати, що буде завтра, – поговори з дитиною.** На жаль, учителі переважно чекають напрацьованого, розробленого. А той педагог, який постійно шукає, відкриває, – йому завжди важко йти непроторованим шляхом. Саме **експериментальна робота**, на нашу думку, – **це неформальна робота для неспокійного, наполегливого, творчого вчителя**, який хоче бути цікавим, уміє організувати співдію і взаємообмін з усіма учасниками навчально-виховного процесу.

Сучасна школа вже не є монополістом на знання і навчання. Освітній простір став тим джерелом, звідки дитина здобуває знання. А це впливає на кінцевий освітній результат, зокрема навчальні досягнення кожної дитини, успіхи конкретного навчального закладу. Чому сьогодні вчені не займаються дослідженням цієї проблеми? **Роль МОН України полягає в тому, щоб бачити перспективні напрями роботи, що підтримують освіту на належному рівні.** А фестиваль покаже обличчя української авангардної школи.

ЕКСПЕРИМЕНТ У ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ І ПРАКТИЦІ

ПЕДАГОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ В СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Управління
школою

УДК 37.013.75

У статті зазначається, що у сучасних соціокультурних умовах педагогічна практика все більше спирається на наукові знання. Акцентується на одному із головних методів отримання наукового знання – експерименті, з допомогою якого виявляються, вивчаються і описуються факти, пов'язані з об'єктом вивчення педагогіки. Підкреслюється, що у здобутті нового педагогічного знання про об'єкт дослідження і полягає суть педагогічного експерименту. Зокрема йдеться про Інститут педагогіки НАПН України, який забезпечує науково-методичне підґрунтя розвитку сучасної педагогічної науки, здійснює масштабні дослідження з упродовження педагогічних інновацій в системі загальної середньої освіти, має величезний досвід із проведення педагогічних експериментів, який може бути корисним для всіх науковців, управлінців, методистів, педагогічних працівників країни.

У статті наведено адресатів спільної роботи лабораторій Інституту зі школами країни, тематику науково-методичного супроводу актуальних шкільних проблем.

Ключові слова: новітні методики і технології, масштаб і характер досліджень, особливості організації експериментальної роботи, результати експериментальних досліджень, педагогічна доцільність, дієвість інноваційних методик, моделей, виїзні засідання лабораторій/ Вченої ради в експериментальних закладах, бази експериментальних навчальних закладів

У сучасних соціокультурних умовах педагогічна практика все більше спирається на наукові знання, тобто дані, здобуті компетентними людьми, які застосовують спеціальні наукові методи пізнання. Одним із головних таких методів у педагогіці є експеримент. З його допомо-

гою виявляються, старанно вивчаються і точно описуються факти, пов'язані з об'єктом вивчення. Інакше кажучи, суть педагогічного експерименту полягає в тому, щоб здобути нові педагогічні знання про об'єкт дослідження, дослідити непізнане. Педагогічний експеримент дає можливість

**Олег
ТОПУЗОВ**

Директор Інституту педагогіки НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-4'2014

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА лабораторій інституту в школах країни

- „Організаційно-педагогічні умови інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу”, що виконується на базі Першої міської гімназії Черкаської міської ради Черкаської області (науковий керівник к.п.н. Редько В.Г., директор гімназії Саєнко С.І.). У ході експерименту відпрацьовується модель інноваційного розвитку полілінгвістичної гімназії.
- На базі Київської гімназії східних мов № 1 м. Києва реалізується інноваційна модель розвитку культурно-мовних і морально-громадянських цінностей учнів (науковий керівник к.п.н. Кизенко В.І., директор гімназії Кіт Ю.).
- „Формування громадянської компетентності старшокласників в умовах інноваційного розвитку сучасної гімназії”, що виконується на базі Гімназії № 178 Солом'янського району м. Києва (науковий керівник к.п.н. Пузіков Д.О., директор Красюк Л.Є.).
- Уже другий рік поспіль 5 шкіл Волноваського району Донецької області апробують науково-методичне забезпечення навчання фізики в основній школі, розроблене відповідно до оновленого змісту фізичної освіти (науковий керівник к.п.н. Непорожня Л.В.).
- Проблему формування ключових компетентностей обдарованої дитини досліджують на базі Хмельницького ліцею № 17¹ (науковий керівник д.п.н., професор Топузов О.М., директор Бейдерман Б.В.).
- На базі Великодимирського середнього загальноосвітнього навчально-виховного комплексу Броварського району Київської області (директор Царик Н.М.) і Бучанської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 4 Бучанської міської ради Київської області (директор Літкевич А.М.) апробується методична система навчання з предметів природничо-математичного циклу на засадах компетентного підходу (науковий керівник к.п.н. Засєкіна Т.М.).
- Широкомасштабна експериментальна робота проводиться **лабораторією навчання іноземних мов** (науковий керівник к.п.н. Редько В.Г.), під час якої досліджується формування культурологічної компетентності старшокласників засобами елективних курсів з іноземної мови на базі Житомирської міської гуманітарної гімназії №23 ім. М. Очерета (директор Купрійчук Н.В.), дидактичне забезпечення варіативного компонента змісту навчання іноземних мов в основній і старшій школі на базі навчально-виховного комплексу „Нововолинська спеціалізована школа I-III ступенів №1 – колегіум” Нововолинської міської ради Волинської області (директор Мороз С.В.), Іванківського районного ліцею Київської області (директор Федірко Н.В.).
- Ґрунтовному вивченню і аналізу експериментальних механізмів управління навчальними закладами присвячено **дослідження лабораторії управління освітніх закладів** (науковий керівник д.п.н. Калініна Л.М.). Зокрема на базі гімназії № 117 ім. Лесі Українки з поглибленим вивченням іноземних мов (директор Нідзієва В.А.) досліджується проблема формування організаційної культури педагогічного колективу гімназії.
- Проблема формування ключових і предметних компетентностей учнів у навчально-виховному процесі школи повного дня (науковий керівник д.п.н., професор Топузов О.М.) досліджується на базі ліцею „Престиж” м. Києва (директор Турчина В.В.).

глибше, ніж інші методи, установити характер зв'язку між різними компонентами педагогічного процесу, між факторами, умовами і результатами педагогічного впливу. За допомогою експерименту можна перевірити ефективність тих чи інших педагогічних інновацій; порівняти дієвість різних факторів або змін у структурі процесу й обрати їх оптимальне поєднання; виявити необхідні умови для реалізації певного комплексу завдань; установити особливості перебігу педагогічного процесу в нових умовах. Досконале знання методологічних основ проведення науково-педагогічного експерименту – важлива складова професійної компетентності науковця, необхідний інструмент у його повсякденній діяльності.

Інститут педагогіки НАПН України як одна з провідних науково-дослідних установ, що забезпечує науково-методичне підґрунтя розвитку сучасної педагогічної науки, здійснює масштабні дослідження з впровадження педагогічних інновацій в системі загальної середньої освіти, має величезний досвід із проведення педагогічних експериментів, який може бути корисним для всіх науковців, управлінців, методистів, педагогічних працівників. Водночас з'являються новітні методики і технології проведення експерименту, що потребує подальшого наукового осмислення і опрацювання. І тут корисним буде обмін досвідом між усіма учасниками, які беруть участь у педагогічних експериментах.

¹ З його досвідом у планах редакції ознайомити Вас, шановний читачу, у наступних номерах журналу

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ

в Інституті педагогіки НАПН України

У системі експериментальної роботи Інституту педагогіки можна виокремити три основні складові залежно від ініціаторів, учасників, масштабу і характеру експериментальних досліджень:

1) експериментальна робота, що здійснюється у межах виконання планових науково-дослідних робіт,

2) експериментальна робота, здійснювана докторантами, аспірантами, здобувачами Інституту,

3) експериментальна робота, пов'язана з реалізацією експериментів всеукраїнського або регіонального рівнів, ініційованих навчальними закладами або органами управління освітою, де науковці Інституту є науковими керівниками, консультантами, співвиконавцями.

На сьогодні науковці Інституту педагогіки здійснюють широкомасштабні педагогічні дослідження різних рівнів, зокрема: **13** експериментів всеукраїнського рівня, **3** – регіонального, **22** – у ході виконання науково-дослідних робіт із залученням понад 200 закладів освіти різного типу.

У першу чергу, *експериментальні дослідження спрямовані* на перевірку педагогічної діяльності і дієвості розроблених науковцями Інституту інноваційних методик, методичних систем, моделей, навчально-методичного забезпечення тощо. Назвемо деякі з них (див. вріз на С. 136).

За результатами експериментальної роботи:

- *доведено* ефективність диференційованого підходу до формування в учнів загальнонавчальних компетентностей; дієвість окремих форм, методів і технологій навчання, зокрема ефективність проблемно-модульного підходу в організації допрофільної підготовки та профільного навчання у старшій школі; ефективність модульно-заликової системи організації природничо-наукової освіти в профільній

школі за підручником інтегрованого курсу „Природознавство”;

- *визначено* вимоги і підходи до інтерпретації результатів стандартизованого тестування в Україні для їх подальшого використання з метою управління якістю освіти; критерії готовності ЗНЗ до здійснення інноваційної діяльності; критерії оцінки ефективного функціонування моделей освітніх середовищ; особливості реалізації компетентнісного підходу до навчання у профільній школі; особливості використання інформаційних технологій у продуктивній життєдіяльності випускників школи як членів сучасного інформаційного суспільства;

- *розроблено* варіативні моделі управління розвитком освіти на регіональному рівні, механізми управління розвитком ЗНЗ, критерії інноваційного розвитку ЗНЗ; дидактичні моделі профільного навчання; програмно-методичне забезпечення профільної підготовки учнів старших класів; методичні апарати підручників для всіх ланок середньої освіти;

- *упроваджено* методики формування ключових і предметних компетентностей школярів у навчальному процесі, методики навчання різних предметів та курсів за вибором у профільній школі.

Результати експериментальних досліджень науковців Інституту педагогіки використано в процесі створення низки нормативних та інших документів, які регулюють функціонування системи освіти.

Зокрема науковці Інституту брали активну участь у розробленні:

- проекту Національної рамки кваліфікацій;
- Державних стандартів початкової, базової та повної загальної освіти;
- Концепції інноваційного розвитку ЗНЗ;
- Концепції профільного навчання (проект нової редакції);
- концепціях навчання шкільних

Від редакції

ХТО КЕРУЄ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЮ РОБОТОЮ В ШКОЛАХ УКРАЇНИ Узагальнена візитка

МОН УКРАЇНИ: Департамент загальної середньої та дошкільної освіти МОН України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України.

НАПН УКРАЇНИ: Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України, Інститут педагогіки НАПН України, Інститут проблем виховання НАПН України, Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих (ПООД) НАПН України, Інститут спеціальної педагогіки НАПН України, Інститут соціальної психології НАПН України, Університет менеджменту освіти НАПН України, Інститут соціальної і політичної психології НАПН України.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ державного управління при Президентові України.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР „Мала академія наук України”.

ОБЛАСНІ ІНСТИТУТИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ (ШПО): Вінницький, Дніпропетровський, Донецький, Запорізький, Івано-Франківський, Кримський, Полтавський, Черкаський, Херсонський.

ЦЕНТРИ: Дніпропетровський міський методичний центр, Міжнародний інноваційний центр гармонійного розвитку людини, Львівський навчально-реабілітаційний центр “Левеня”, Центр інформаційних технологій (м. Київ).

УНІВЕРСИТЕТИ: Національний педагогічний університет (м. Кривий Ріг), Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Б. Хмельницького, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Університет банківської справи Національного банку України, Львівський національний університет ім. Д.І. Шульженко, Рівненський ДГУ, Південно-український національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського „Харківський авіаційний інститут”, Національний авіаційний університет (м. Київ), Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Київський Національний університет ім. Т.Г. Шевченка, НДУ імені Миколи Гоголя; Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького.

УЧИТЕЛІ ТА ДИРЕКТОРИ ШКІЛ:

Булашенко С.Д., вчитель-методист гімназії № 3 м. Ніжина, кандидат педагогічних наук.

Гузик М. П., директор школи м. Южного Одеської області, член-кореспондент НАПН України, кандидат педагогічних наук, Народний учитель України.

Сазоненко Г.С., директор Українського гуманітарного ліцею Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат педагогічних наук, Народний учитель України.

Хайруліна В.М., директор Українського коледжу імені В.О. Сухомлинського, член-кореспондент НАПН України, кандидат педагогічних наук.

предметів у старшій профільній школі;

- навчальних програм із предметів для середньої загальноосвітньої школи;
- критеріїв оцінювання діяльності загальноосвітнього навчального закладу;
- критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів початкової, основної і старшої школи (проект) та інших.

Експериментально перевірені педагогічні теорії, гіпотези, соціально важливі ідеї, інновації, методики тощо повною мірою відображено у науковій, навчальній і науково-виробничій продукції Інституту. Результати експериментальних досліджень широко апробовано під час масових науково-практичних заходів різного рівня. Ефективною формою обговорення перебігу і результатів експериментальної роботи є візні засідання лабораторій або Вченої ради в експериментальних закладах.

Крім того, показовими критеріями ефективності експериментальної роботи Інституту педагогіки є те, що педагогічні колективи навчальних закладів не просто сприяють проведенню експериментальних досліджень науковців, а стають самостійними учасниками й ініціаторами проведення подальших експериментальних пошуків. Учителі, які спільно працюють з науковцями Інституту педагогіки, стають лауреатами професійних конкурсів, зокрема „Учитель року”, „Учитель-новатор” та ін., захищають

кандидатські дисертації, отримують державні нагороди і звання тощо.

Ми не тішимо себе ілюзіями, що в нашій експериментальній роботі немає слабких місць і все відбувається на найвищому рівні.

„Учитель живе доти, доки вчиться; щойно він перестав вчитися, у ньому помирає вчитель”.
К. Ушинський

Вважаємо, що Інститут педагогіки має стати *відкритим дискусійним майданчиком для висвітлення нових педагогічних ідей, популяризації і систематизації досягнень експериментальної педагогіки*. Цьому важливого напрямку роботи має бути присвячений щорічний форум, фестиваль чи круглий стіл, на якому відбудеться обмін досвідом між учасниками експериментальних досліджень, між науковцями і практиками. Адже в системі загальної середньої освіти виконуються сотні експериментів* всеукраїнського рівня, тисячі вчителів і учнів апробують нові педагогічні ідеї (див.: вріз на С. 138).

УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ в системі загальної середньої освіти

Серед труднощів і подальших перспектив удо-

*Зі 170 експериментів всеукраїнського рівня в 11 керівниками є науковці Інституту педагогіки НАПН України.

Олег Топузов

**Експеримент в педагогічній науці та практиці:
Педагогічні інновації в системі загальної середньої освіти**

В статті відзначається, що в сучасних соціокультурних умовах педагогічна практика все більше опирається на наукові знання. Акцентується на одному з головних методів отримання наукового знання – експерименті, з допомогою якого виявляються, вивчаються і описуються факти, пов'язані з об'єктом вивчення педагогіки. Підкреслюється, що в отриманні нового педагогічного знання об'єктом дослідження і закладається суть педагогічного експерименту. В частині йдеться про Інститут педагогіки НАПН України, який забезпечує науково-методичні основи розвитку сучасної педагогічної науки, здійснює масштабні дослідження по впровадженню педагогічних інновацій в системі загальної освіти, має великий досвід проведення педагогічних експериментів, який може бути корисним для всіх наукових працівників, керівників, методистів, педагогічних працівників країни.

В статті вказані адресати спільної роботи лабораторій Інституту зі школами країни, тематика науково-методичного супроводження актуальних шкільних проблем.

Ключові слова: новітні методи та технології, масштаб і характер досліджень, особливості організації експериментальної роботи, результати експериментальних досліджень, педагогічна цілеспрямованість, ефективність інноваційних методик, моделей, виїзні засідання лабораторій/ Ученого ради в експериментальних закладах, бази експериментальних навчальних закладів.

Oleg Topuzov

**Experiment in pedagogical science and practice:
Pedagogical innovations in the system of universal middle education**

It is marked in the article that in the contemporary social and cultural conditions a pedagogical practice becomes more and more based on scientific knowledge. The problem is accentuated on one of main methods of getting a scientific knowledge – experiment. With its help the facts related to the objects of pedagogical study are revealed, studied and described. It is underlined, that in gaining a new pedagogical knowledge about the object of research is an essence of pedagogical experiment. In particular there is the question about Institute of pedagogies of NAPN Ukraine, which provides scientific and methodical base to development of modern pedagogical science, carries out large-scale researches concerning introduction of pedagogical innovations in the system of universal secondary education. The Institute has an enormous experience in conducting pedagogical experiments which can be useful for all research workers, management administrators, methodists, and pedagogical workers of the country.

In the article the addressees pointed out of joint work of Institute laboratories with schools of country, themes of scientific and methodical accompaniment of the actual school problems.

Key words: the newest methods and technologies, scale and character of researches, specific features of experimental work organization, results of experimental researches, pedagogical expedience, effectiveness of innovative methods, models, departure meetings of laboratories/ Academic Council in experimental institutions, bases of experimental educational institutions.

Від редакції

НАУКА – ШКОЛІ: чому вона сьогодні стає реальним дієвим фактором удосконалення професійної компетентності вчителів

Для того, щоб вчити інших, УЧИТЕЛЮ потрібно знати більше, ніж всі інші: ВІН має стояти першим на порозі завтрашнього дня!

Нині українське суспільство зазнало радикальних змін (й продовжує бути в ситуації змін/потрясінь).

Як наслідок, педагоги (на протипагу іншим верствам української спільноти й особливо урядових структур та верхнього ешелону влади) починають усвідомлювати сучасну роль школи як фундатора української спільноти у швидкозмінних реаліях країни.

На жаль, не маємо такої освітянської державної політики, яка б охоплювала цей феномен, тож самі директори на громадських засадах мають формувати новий і незвіданий шкільний простір, що вимагає розробки нової методології освіти й виховання, яка мусить базуватися, у першу чергу, на наукових засадах філософії, педагогічної та психологічної наук, теорії й практики управління навчальним закладом. Тому керівники шкіл повинні стати і вже стають науковими дослідниками й розробниками, авторами різноманітних освітянських інновацій.

Все більше вчителів сьогодні залучаються до наукової роботи. Своє завдання ми, редакційний колектив, бачимо в наданні керівникам школи реальної дієвої допомоги в організації такої на місцях.

Загальновідомо, що наука – це продуктивна сила, тому традиційно вважаємо, що впровадженням наукових досягнень у шкільну практику можливо досягти бажаних позитивних результатів. “Наука – школі” – це традиційно 15 років поспіль головна ідея нашого журналу, і тому від номера до номера працювали над тим, щоб науковий доробок учених мав практико-прикладне спрямування й наочно демонстрував, як працює наука в школах і чим реально їм допомагає. Ми прагнули, щоб наші читачі „з перших рук” отримували ідеї найпрактичнішої теорії і відразу впроваджували їх у школи, якими вони керують, прийнятні, нам так хотілося, над цим ми працювали й цього сподівалися.

На жаль, у вчених колах має місце недооцінювання шкільної науки. Для більшості науковців країни вона – меншоважлива. Забувають про те, що тут, у школі, закладаються підвалини наукового прогресу країни, вирощуються й плекаються паростки майбутніх учених світового рівня. Підтримка цих процесів – завдання наукової еліти і державотворців країни! І нас з Вами, колеги!

„Порятунок потопаючих – справа їхніх рук”, тож для початку ми самі маємо утвердити разом з ученими НАПН України шкільну науку в науковому просторі країни. Долаються відстані між великою/класичною наукою і шкільною в журналі для керівників шкіл за однієї умови: коли останні стають його передплатниками!

Науково-практичний журнал – реальний, дієвий учасник творення філософсько-педагогічно-психологічного контенту українського шкільництва. Отже успішно допомагає школі плекати громадянина України, Європи, Світу.

Тож проект „Наука – школі, школа – суспільству”, який започатковується на сторінках цього часопису і пропонується вашій увазі, шановні читачі, є актуальним, своєчасним помічником керівнику школи.

Долучайтесь!

сконалення експериментальної роботи відокремимо такі аспекти: низка виконуваних в Інституті педагогіки досліджень, особливо методичних лабораторій, передбачає обґрунтування нових методичних систем навчання предметів, що передусім включає створення підручників та інших видів навчальної літератури, побудованих на запропонованих методичних підходах. Експериментально дослідити їх ефективність поки що надто важко, оскільки жодними нормативними документами МОН України такий вид підручника як експериментальний не передбачений, тобто в школу допущений, навіть в обмеженій кількості, бути не може. Інститут педагогіки довгий час наполегливо ініціює внесення змін до процедури створення і апробації навчальної літератури. Завдяки новому керівництву МОН України досягнуто певні результати: вносяться зміни до нормативних документів із підготовки підручників, проведення науководослідної та інноваційної діяльності тощо.

Ураховуючи, що заклади освіти підпорядковані МОН України і на них не може поширюватися дія наказів Президії НАПН України, установи НАПН України, у тому числі й Інститут педагогіки, долають значні перепони в офіційному оформленні бази експериментальних навчальних закладів. Але впевнені, що цю неузгодженість найближчим часом буде подолано.

ЗАГАДКИ КАМ'ЯНОЇ МОГИЛИ

СВІТ БЕЗМЕЖНИЙ І МИ У СВІТІ НЕ ЄДИНІ

Управління
школою

УДК 904.72(477.62)

У статті розглядається походження міфічних кам'яних нагромаджень в Донецьких степах, їх гіпотетичне походження, спроби поєднати з іншими природними явищами в історії та розвитку нашої планети Земля.

Ключові слова: Кам'яна Могила, Гіперборея, Місяць, Комета.

У безкінечних степах Приазов'я знаходяться хаотичні скупчення кам'яних порід. Серед них значне місце посідає Кам'яна Могила, яка зацікавила нас своїм історичним походженням, геологічними, енергетичними та езотеричними властивостями. Профспілковим активом НПУ імені М. П. Драгоманова вирішили відвідати феномен природи.

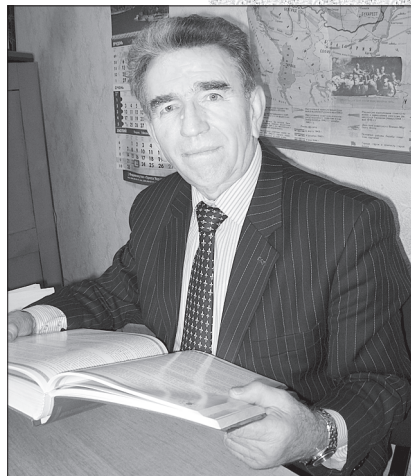
Підґрунтям для ознайомлення з пам'яткою природи стали наукові дослідження

та літературні джерела (Ю. Шилова, Б. Д. Михайлова, В. І. Гетьмана), зняті документальні фільми тощо.

Хто знає, можливо, у цих пагорбах на нас чекає ще багато відкриттів і пізнання таємниць історії нашої планети Земля.

Спробуємо відкрити одну з них.

Під час екскурсії Кам'яною Могилою багато цікавого було розказано екскурсоводом про об'єкт, на вершині якого ми знаходились. Усі відчули посилені позитивні настрої, співали пісні, милувались навколишнім середовищем, фотографували діаметральне положення Кам'яної Могили. Розглядаючи Кам'яний острів, я побачив свіжу тріщину шириною до 10 см в одній із кам'яних брил. І перед моїм зором постала незвичайна картина – у її розломі, в глибину проглядалися дивовижної краси

Микола КОТ

Доцент Інституту корекційної педагогіки та психології НПУ імені М. П. Драгоманова, кандидат педагогічних наук

Від редакції

На що можуть надихнути найдопитливіших з нас мандрівки?

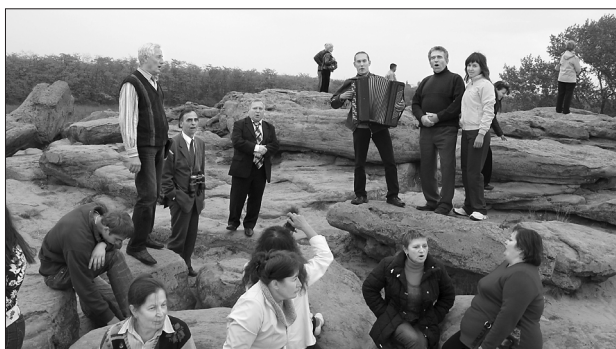
Про те, як одна з них стала поштовхом для мета-дослідження, ідеться у статті нашого колеги **Миколи Захаровича Кота**.

А я раджу ознайомити з нею, у першу чергу, ваших учнів, а ще краще – організувати екскурсію і на власні очі побачити одне із семи чудес України.

Тут оживе казка: пригадаються дорогі кожному з дитинства казкові образи Молочної ріки, Кисільних берегів... Когось збентежать найрідкісніші наскальні зображення, хтось доторкнеться до святилища древнього племені амазонок, а хтось відчує загадку країну – Аратту. А хтось поповнить ряди шукачів істини та присвятить себе разом з іншими вченими розкриттю як даного феномена, так і багатьох інших.

Ольга ВИГОВСЬКА

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-4'2014

різнокольорові прошарки злитих різнокольорових на шарувань, буцімто їх нанесено широким пензлем одна на одну. Неможливо було відірвати погляд від такої унікальної краси, але голоси екскурсантів нагадали про час від'їзду, потрібно було наздоганяти товаришів, адже чекати на мене ніхто не збирався.

Перед очима стояла незвичної краси розколина величезного каменя, яка активізувала думку дізнатися про походження даного феномена.

У процесі знайомства з Кам'яною Могилою нами були зроблено фотознімки з кам'яного пагорба, на яких видно, що по кругу від пам'ятки на відстані 5–7 км видніється підвищена земляна поверхня, а на південній стороні – невисокий земляний пагорб. Складається враження, що його насунув кам'яний острів.

Перегляд фотознімків навів на думку, що кам'яний острів не вулканічного походження, а небесне тіло, що якимось потрапило на Землю. Спроба дізнатися історію Кам'яної Могили завела до Інтернету. Звіти отримали дані про кам'яні моноліти, які знаходяться неподалік від селища Донське Волноваського району – це таке собі хаотичне скупчення каміння („Кам'яні Могили”), обтесане часом, вітром і дощем. А неподалік знаходиться мініатюрна „Гірська країна” посеред рівнини між Куйбишевським і Володарським районами. Це кам'яні брили, що окре-

мими виступами простяглися вздовж правого берега річки Каратиш.

З геологічної точки зору, походження кам'яних нагромаджень пояснюється тим, що дана місцевість є залишком давніх гір українського кристалічного щита, який складається переважно з рожевих гранітів і не має аналогів у світі за хімічним складом та фізичною структурою.

Нагромадження кам'яних гостей розташовані на різних територіях земної поверхні. У доісторичний період люди використовували їх по-різному, а сьогодні вони нагадують про кам'яних прибульців.

На нашу думку, це залишок космічного тіла, малої планети, яка при зіткненні із Землею частку своєї поверхні залишила на Землі.

Переглядаючи фізичну карту України та розміщення на її території Азовського моря, можна побачити в його північній стороні піщані відкоси, які півдугою заходять далеко в море. На наш погляд, це результат зсуву земної поверхні в далекому минулому при зіткненні космічного тіла.

Те ж саме можна спостерігати, розглядаючи Запорізькі пороги, які знаходяться в руслі Дніпра, а Дніпро півдугою випнувся на схід. Спадає на думку, що ці кам'яні велетні мають таке ж походження, як і Приазовські.

На фізичній карті Азіатського континенту можна спостерігати явище випуклості великих річок, таких, як Дон, Волга, Об,

ІСТОРИЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ КАМ'ЯНОЇ МОГИЛИ

Державний історико-археологічний заповідник розташований на 16 км північніше міста Мелітополя Запорізької області над річкою Молочна.

Кам'яна Могила – це нагромадження кам'яних брил. Висота пагорба сягає до 12 метрів над рівнем долини річки Молочної. Площа займає близько 3 га, нагадує собою кам'яний острів дещо видовжений з півночі на південь. З геологічної точки зору, кам'яний пагорб не має аналогів в Україні та світі. За різними даними, це залишок пісковика Сарматського моря з тріщинами та розломами, нагромадженням плит і утворенням численних гротів.

Близько 12 млн. років на цій території знаходилась піщана мілина речовинної неоднорідності (шаруватості) піску, який із часом перетворювався в червоно-бурі, залізо-марганцеві глини. Поступово пісковик став монолітним кварцитоподібним, утворивши піщаний моноліт, що не піддається розпилюванню. Поступовим вивітрюванням та під впливом атмосферних опадів пісковик розколовся на плити, утворивши розломи, просідання, усередині яких з'явилися гроти, схожі на бджолині стільники.

Існує декілька версій виникнення Кам'яної Могили: результат активності давно згаслого вулкана; метеоричне походження; нагромадження кам'яних брил, створене водами річки Молочної; дія льодовика, що приніс з собою величезний моноліт, який із часом розколовся, а його частини сповзли, занурившись на певну глибину та набувши форми бджолиних стільників.

Кам'яний пагорб надзвичайно важливий: люди почали використовувати його унікальні властивості понад 10 тисяч років тому, заселившись навколо нього та в долині річки Молочної.

Дослідження Кам'яної Могили привели вчених до відкриття 16 гротів і печер, на стінах яких виявлено найрізкісніші наскальні зображення різних історичних епох.

За геологічними та археологічними даними, у середині VI тисячоліття до н.е. відбувався грандіозний природний катаклізм, який знайшов своє відображення в ієрогліфах, наскельних зображення Кам'яної Могили, нагадуючи давні письмена, які датуються дошумерським періодом.

Установлено, що Кам'яна Могила використовувалася виключно в культових цілях, там знаходилось святилище древнього племені амазонок, а з часом з'явилося поселення загадкової країни Аратта.

Кам'яний пагорб тисячоліттями служив людям вівтарем для відправлення релігійних обрядів і має унікальні наскельні зображення.

Перші відомості про цю історичну пам'ятку датуються 1778 роком, коли на її території було встановлено поштову станцію. Саме на цьому місці Олександр Суворов, воюючи з турками, виставив пост із 14 козаків для охорони поштового тракту. Великий полководець називав кам'яний пагорб дивом природи.

У роки Великої Вітчизняної війни були проведені дослідження Кам'яної могили і території навколо неї німецькими нацистами. Вони бурили шурфи в породі та поруч, шукаючи докази стародавньої країни Аратти, жителями якої були арійці, так би мовити, міфічні прашури німецької „наднації”.

Після війни археологи та вчені відкрили унікальну найдавнішу пам'ятку первісного образотворчого мистецтва, яка розміщена в 63 порожнечках і висвітлює 7 історичних періодів. Дослідники виявили найдавніший у світі літопис та формування протошумерської писемності*.

Дослідження Б. Д. Михайлова, директора музею, свідчать, що на кам'яному пагорбі знаходиться циркулярне коло потужної енергетики, і люди, які перебувають на ньому, наповнюються особливими почуттями радості, блаженства, внутрішньої позитивної енергонасиченості.

Сьогодні Кам'яна Могила є претендентом на звання одного із семи чудес України. До неї приїжджають із дослідженнями численні шукачі істини, туристи і любителі природи. Усі вони в захваті від побаченого, відчутого та отриманого енергетичного позитиву, що впливає на внутрішні почуття та психіку людини.

Нині Кам'яна Могила — це музей під відкритим небом. Вивчення унікальних гротів, наскальних зображень і написів продовжує дослідницька група вчених створеного заповідника під керівництвом Б. М. Михайлова, який понад 40 років свого життя присвятив вивченню даного феномена — історичної пам'ятки, яка й сьогодні хвилює людську свідомість.

**Від редакції*

ШУМЕРСЬКА ШКОЛА: ПІДГОТОВКА ПИСАРІВ-УПРАВЛІНЦІВ

У XII-III тисячоліттях до Р.Х. людство створило перші пам'ятки писемності [2]. Їх і сьогодні можна бачити поблизу сучасного Мелітополя, де функціонує Державний історико-культурний заповідник „Кам'яна могила”.

Російський дослідник Анатолій Кіфішин, який займався дешифрацією цих пам'яток, назвав виявлені зразки писемності протошумерськими [1].

Близько 5 тисяч років тому в стародавній державі Шумер виникли перші школи, було започатковано професійну педагогічну діяльність, системне навчання з визначеною метою, а глиняні таблички стали першими засобами навчання. Головним завданням школи було навчання юнаків складній технології письма на глиняних табличках, тобто підготовка писарів, наперед, для потреб управління.

Винайдення письма і створення школи — дві події, що окреслили напрям розвитку цивілізації.

1. Кіфішин А.Г. Древнее святилище Каменная могила. Опыт дешифровки протошумерского архива XII-III тыс. до н.э. Том 1. — К.: Аратта, 2001. — 872 с.

2. Огвев'юк В.О. Шкільна освіта у контексті семи еволюційних поступів//Директор школи, ліцею, гімназії. 2012. - № 1. — С. 53.

Єнісей, Лена. Їх русла характеризуються своєрідною дугоподібністю, як і русло Дніпра, в один бік.

Почався пошук підтвердження того, що із земною поверхнею у свій час зіткнулось велике космічне тіло. На наш погляд, це була невелика планета, очевидно, з орбіти Марса, захоплена однією з блукаючих в Сонячній системі комет і занесена нею на земну орбіту, де й зіткнулась із Землею. У Сонячній системі та під її впливом відбувались і відбуваються зіткнення як малих, так і великих небесних тіл. Їх сліди спостерігаються на поверхнях Марса, Венери, Меркурія.

Також відомо, що на Землю з Марса прилетіло майже два десятки метеоритів. Один з них — Алена — ALH84001, був вибитий із поверхні Марса астероїдом близько 17 млн. років тому, потрапив у земне тяжіння і впав в Антарктиді. Це ще один з прибульців астероїдів, який також призвів до значних змін на земній поверхні.

Земна поверхня постійно витримувала удари габаритних за величиною космічних тіл на різних періодах її розвитку, від Кембрійського до Кайнозойського. Із часом завдяки руху земних літосферних плит вулканічна активність та ерозія частково знищили сліди цих ударів, що призвело до деформації та згладження земної поверхні. Залишки кам'яних космічних порід довільно розкидані на земній поверхні, які людина використовувала і використовує для різних споруд.

Існує також гіпотеза, нібито Земля зіткнулася з великим небесним тілом, за розміром схожим на Марс, яке розколось на шматки. Перемішуючись між собою, вони стали рухатись навколо Землі, і, об'єднавшись разом, утворили Місяць.

На нашу думку, Місяць — це одна із планет-супутників Марса, захоплена блукаючою кометою, яка оберталася навколо Сонця за витягнутою орбітою і занесла Місяць до Землі. Можливо, це була комета Хейла-

Боппа, тіло якої складало крижану основу, що могло пом'якшити зіткнення Місяця із Землею. Адже відомо, що між орбітами Марса і Юпітера кружляють тисячі кам'яних космічних тіл різної величини. Можливо, серед них знаходилась і невеличка планета, яка захоплена кометою була занесена на навколоземну орбіту, зіткнулась із Землею і стала її супутником, отримавши назву Місяць (Луна).

Заслугує на увагу дослідження, проведене відомим ученим Оленою Іванівною Казимірчак-Полонською (1902–1984) про „планетоцентричний” рух планет. Олена Іванівна досліджувала рух таємничих комет „Вольфа” і „Галея”, які блукали навколо Сонячної системи, а також гравітаційний вплив на їх рух планет-гігантів – Юпітера, Сатурна, Урана, Нептуна. Розглядаючи еволюцію відкритих Оленою Іванівною орбіт, можна припустити, що відбувся захват маленької планети, яка кружляла навколо Марса, однією з цих комет, занісши її в гравітаційне поле Землі, прокотивши по землі, засипавши землю крижаним покривом та залишивши кам'яні нагромадження на земній поверхні.

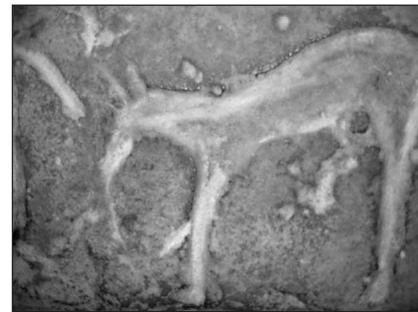
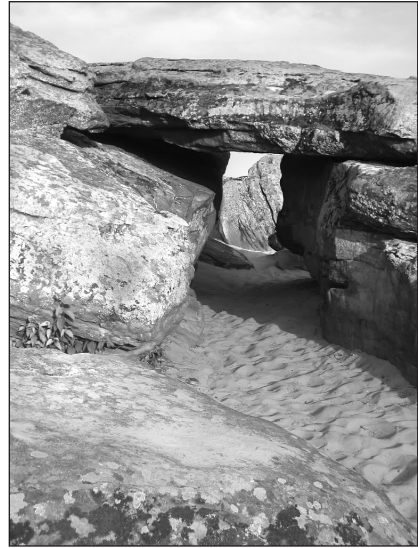
На наш погляд, у результаті такого глобального зіткнення Земля змінила нахил своєї осі до екліптики на 6°. Існуючий на той час континент Пангея розірвався на декілька материків: Північна Америка віддалась від Євразії; Африка, Південна Америка, Індія та Австралія з Антарктидою

втрачають зв'язок із материками північної півкулі.

Від удару та розриву су-

перматерика Пангея земна кора розділилась на літосферні плити. Там, де вони розійшлися, утворились глибоководні жолоби (гігантський шрам на земній поверхні в Каліфорнії (США); довжина розлому до 1125 км). Там, де стиснулися, виникли океанічні хребти й рифові долини, в яких бувають землетруси, активується діяльність вулканів.

У результаті бокового зіткнення і зсуву земної кори (прокочення земною поверхнею Місяцем) видозмінилась конфігурація планети. Утворились Північні та Південні Андиди, Альпійсько-Гімалайський складчастий гірський пояс, величезні дуги гірських масивів

– Піренеїв, Альп, Карпат, Уралу, Гімалаїв, підводних хребтів Тихого та Північно-Льодовитого океанів.

З утворенням гір на планеті наступило зледеніння. Великі зміщені масиви земної поверхні попали у більш високі шари атмосфери, охолоджуючись, покрилися крижаним панциром. Процес утворення гір видозмінив планетарний водоподіл, утворивши Чорне море, Каспійське море, частину Середземного моря, Персидську затоку, моря Малайського архіпелагу, ряд глибоководних озер, таких, як Байкал тощо.

Зіткнення малої планети припало на район Тихого океану (у доісторичний час він був ширшим), утворивши Маріанську впадину (10971 м), яка простягнулася вздовж Маріанських островів на 1500 км, має круті схили, плоске дно завширшки 1–5 км.

Впадина знаходиться на кордоні двох величезних тектонічних плит і глибоководних жолобів – Чилійського, Перуанського, Алеутського, Кирило-Камчатського та Японського. У цьому районі Землі відбуваються найактивніші дії вулканів і землетрусів, починаючи від Нової Зеландії до Півдня Чилі. Ця зона носить назву Тихоокеанського вогняного кільця.

При зіткненні Місяця з поверхнею Землі земна кора роз'єдналася на літосферні плити твердих порід – Тихоокеанська, Американська, Африканська, Євроазійська, Індонавстралійська, Антарктична. Їх товщина становить від 5 км до 50 км під дном океанів. Земна кора плаває напіврідкою поверхнею мантиї, простягається на глибину до 2890 км. Постійно рухаючись, плити штовхають одна одну.

Вируючі надра Землі утворюють конвективні потоки, що приводять в рух літосферні плити, які розтягують і стискають земну кору. Там, де вони розходяться, виникають океанічні хребти й рифові долини, їх зіткнення призводить до активізації діяльності вулканів, землетрусів, утворення глибоководних жолобів. Літосферні плити постійно рухаються, у резуль-

таті чого можуть зникати океани, утворюватися гірські масиви, материки та суперконтиненти.

Залежно від складу літосферних плит, континентальна чи океанічна, змінюється їх діяльність. Обидва типи плит знаходяться у верхніх шарах мантиї – періодично, їх різна шільність приводить до дрейфу, створюючи катаклізми на земній поверхні. Цей рухливий стан літосферних плит вносить корективи і на рух Земних полюсів та зрушень земної кори і її поверхні.

У результаті зіткнення маленької планети – Місяця із Землею (очевидно, 65 млн. років тому), відбувся зсув земної кори та утворилась висока гірська система – Гімалаї. Підтверджується це тим, що в цьому районі геологами знайдено останки зниклого океану ТИТИС, де в його осадових породах знаходились залишки безлічі морських організмів.

Вірогідність цього явища підтверджують особисті спостереження. Перебуваючи на Далекому Сході (1967), біля міста Райчихинська, на мій подив, у підшві сопки, висотою до 100 метрів, рівним шаром по всій її ширині знаходився шарок дрібної морської гальки товщиною до одного метра. Для мене це було дивним явищем – як могла потрапити морська галька на таку земну глибину?

Очевидним є те, що в результаті зміщення земної кори зник океан, на місці якого утворились високі гірські масиви, що покрили морське дно й утворили розриви нижніх складок континентальної земної кори, цим самим призводячи до її поштовхів.

Такі ж гірські системи утворилися в Європі й Азії (у результаті зіткнення і прокочення Місяця земною поверхнею): Альпи, Карпати, Уральські гори. Вони мають паралельне дугоподібне розташування.

Характерне зміщення земної кори можна спостерігати в Криму, їдучи від Сімферополя до Ялти. Скрізь над дорогою звисає хаотичне нагромодження кам'яних порід. Та якщо поглянути на Ведвіль-гору (Аю-Даг) зі сторони моря, в її підшві можна

спостерігати по всій довжині виокремлену кам'яними плитами сіруватого кольору доріжку, начебто хтось спеціально проклав її по периметру товщиною близько метра. А в долині річки Кача, починаючи від її заплави й до вершини гори Білої, у великому розрізі знаходиться незліченна кількість скам'янілих коралів, раковин різних молюсків, панцирів морських їжаків. Найчастіше вони знаходяться в породах, які природно виходять на земну поверхню.

Підтверженням гіпотези можуть бути МЕТЕОРИ (грец. *Μετεωρα*) – скальний комплекс, що знаходиться на півночі Греції, неподалік від міста Каламбака. Кам'яні стовпи сягають висоти понад 600 метрів над рівнем моря (рідкісне геологічне явище). Вони утворилися понад 60 мільйонів років, були кам'янистим дном доісторичного моря. У результаті зсуву дна моря, впливу води, повітря та температурних перепадів утворилися масивні „завислі в повітрі” кам'яні стовпи, названі МЕТЕОРАМИ (від грец. „ширяючі в повітрі”). На висоті 600 метрів у закам'янілій породі знаходиться морська галька, що підтверджує зсув земної кори на дивовижних стовпах розташований монастирський комплекс.

В Андалузії (Іспанія) знаходиться ущелина ЕЛЬ-ТАХО, подібна грецьким метеорам, над прірвою якої розташоване одне з найкрасивіших міст Іспанії – Ронду.

Під товщиною льоду в Антарктиді знаходиться понад 200 озер. Американськими вченими-мікробіологами проаналізовано пробу води із озера Уїлланс, що знаходиться під тисячометровою товщею льодового покриву. Виявлено багато видів бактерій, які стали стійкою екосистемою в ньому. Бактерії існують в повній темноті, живляться за рахунок метана та аміака, що виділяється із органіки, яка залягає на дні озера з тих часів, коли в Антарктиді було дуже тепло та водилось безліч живих організмів.

Свідченням розриву земної кори може слугувати й Червоне море, яке знаходиться між Аравійським півостровом, Африканським континентом і

розміщене в тектонічній впадині довжиною 2350 км від Центральної та Східної Африки до затоки Акабат і долини річки Йордан. Учені вважають, що Червоне море утворилось 30–40 млн. років тому, а сучасна територія Єгипту в ті доісторичні часи також була зайнята морем. У пустелі Сахара (оазис Фоюма) було знайдено більше двохсот п'ятдесяти цілих скелетів древніх китів.

Наукові дослідження свідчать, що верхній шар гірських порід земної поверхні формувався в період існування мамонтів, під ним – наступний шар, засипаний кістками динозаврів, які зникли близько 65 млн. років тому. Під кістками динозаврів знаходиться значний шар різного роду вимерлих тварин, що, очевидно, є кінцем палеозойського і початком мезозойського періодів.

Тут рахунок іде на десятки, сотні мільйонів років. Помилитися на декілька тисяч або ж мільйони років – усе одно, що в реальному масштабі часу помилитися на одну секунду.

Зіткнення малої планети Місяця із Землею призвело до глобальної катастрофи, яка спричинила ще й біологічну. Точних даних, коли це трапилось, не існує, а розрахувати точний геологічний час, який не вимірюється ні секундами, ні хвилинами, неможливо. Знаючи швидкість радіоактивного розпаду деяких хімічних елементів, ученим шляхом математичних розрахунків вдалося встановити вік існування нашої планети Земля. Пізніші дослідження льодового покриву (гірська порода) і пошук організмів, які могли б існувати в масштабах геологічної історії в четвертинному періоді (це, так би мовити, сучасний етап історії Землі, в якому ми живемо), ніде на земній поверхні не знайдено, не засвідчено заморожених тварин Кембрійського або ж Крейдового періодів, тому глобальні зрушення і затоплення земної поверхні в Крейдовому періоді, очевидно, і призвели до зникнення динозаврів, великих ящерів та інших живих організмів.

З цього приводу відомий Леонардо да Вінчі (1452–1519) допускав ідею

ГІПОТЕЗА „ОБМІНУ ЖИТТЯ”: ОСОБЛИВА РОЛЬ МІСЯЦЯ

Місяць – найближче до Землі тіло, що знаходиться на відстані 384400 км, має радіус 1,738 км, сила тяжіння у 6 разів менша від Землі. Період обертання Місяця навколо осі дорівнює періоду його обертання навколо Сонця.

Найгабаритніші деталі поверхні Місяця можна спостерігати із Землі неозброєним оком. До них належать світлі й темні ділянки. Світлі ділянки займають близько 60% видимої із Землі місячної поверхні. Це нерівні, гористі райони, пересічені гірськими хребтами. Мабуть, повернений до земної поверхні бік Місяця при зіткненні із Землею зчався і залишив кам'яні споруди на земній поверхні.

Найбільша висота на Місяці до 11 км і коливається в межах 4–6 км. На окремих ділянках місячної поверхні є також тріщини й рови, довгі та круті урвища загадкової форми, що нагадують гирла висохлих річок. Проте найяскравішими деталями місячної поверхні є його кратери. Значна кількість кратерів на Місяці має метеоритне походження. Дослідження невидимої та фотоповерхні Місяця („Луна-3”, 1959) показали його зворотній бік. Він має такі ж деталі, що й на видимому боці, але в меншій кількості. Утворення так званих морів на Місяці пов'язують із бомбардуванням його великими астероїдами.

Космічними апаратами на Землю доставлено 400 кг зразків місячного ґрунту. Його хімічний склад майже ідентичний земним ґрунтам. Сучасні дослідження Місяця свідчать, що під його поверхнею реголіту товщиною 4–12 м, розташована материкова кора, яка складає 48 км, а на зворотній – 77 км. Вік місячних порід становить 4,5–3,5 млрд років і близький до земного віку.

Сила земного тяжіння уповільнює швидкість обертання Місяця навколо своєї осі. Завдяки цьому Місяць проходить свій шлях навколо Землі за такий час, який займає одне обертання її навколо осі.

Раніше астрономи вважали, що Місяць виник одночасно із Землею близько 5 млрд років тому. Але зібране астронавтами місячне каміння показало відмінність місячних порід від земних. Існують різні точки зору появи Місяця. Нам досі не відоме його походження.

Поверхня Місяця вкрита кратерами і шаром роздроблених гірських порід – результат бомбардування його поверхні великими шматками космічного походження твердої породи. Самі великі ями можна спостерігати неозброєним оком. Нахил місячної орбіти повернутий у площині на 180°.

Рух Місяця не збігається з екліптикою, а нахилений до неї під кутом $\angle = 5^{\circ}9'$ та перетинається з екліптикою у двох точках. Об'єктами поверхні Місяця є кратери. На поверхні, яка постійно знаходиться ближче до Землі, їх налічується 300000. 5 кратерів мають діаметр понад 200 км. Є також місячні гори та гірські виступи. Тріщин на видимій поверхні Місяця близько 500, деякі з них мають довжину понад 300 км і ширину до 5 км.

Як відомо, площина орбіти Місяця нахилена до площини екліптики під кутом 5° , а відносно площини екватора нахил орбіти змінюється в межах 18° – 28° .

Якщо поглянути на Місяць неозброєним оком, то можна спостерігати на ньому рівні площини, так звані моря. *На нашу думку, бік Місяця, який постійно обернений до Землі, є результатом його зіткнення із Землею, змістивши її на певний градус від екліптики.* Прокотившись земною поверхнею та розірвавши єдиний материк Пангею на континенти, *Місяць залишив на земній поверхні кам'яні „споруди”, такі, як Кам'яна Могила, та зовсім переформував життя на Землі.*

світового потоку, розглядаючи скам'янілі раковини доісторичних двостулкових молюсків, які були знайдені далеко від морських вод.

Експедиція Американського природничого музею під керівництвом Роя Чемпена Ендрюса в Монголії (пустиня Гобі) відкрила кладовище динозаврів. Розкопано понад 200 скелетів доісторичних тварин на невеликій території, що може також свідчити про зсув земної кори великим космічним тілом.

У 1960-х роках була складена карта рельєфу дна Світового океану. Визначили, що в його центральній частині розміщені серединно-океанічні хребти, які мають підвищення на 1,5–2 км, що є розривом земної кори, її поверхні та утворення гірських підводних нагромаджень від потужного зіткнення космічного тіла.

Академік Розанов А.Ю. запропонував гіпотезу „обміну життя” у космічному просторі, за якою життя можна розглядати як міграцію з одного космічного тіла до іншого – більш сприятливого. Очевидно, і роль Місяця в цьому плані особлива (див. вріз на С. 148).

Існує гіпотеза, що деякими високорозвиненими цивілізаціями з експериментальною метою відправлено до нашої планети один із супутників Марса чи інших планет, щоб активізувати життєдіяльність на нашій планеті, що постає також одним із вагомих аргументів знаходження Місяця навколо земної орбіти. Залишається тільки вгадувати, яким способом здійснено його транспорту-

вання. Попавши на навколосезну орбіту, Місяць був у той час ближче до Землі, ніж зараз (учені засвідчують, що Місяць постійно віддаляється від Землі, оскільки його центробіжна сила набагато більша, ніж земне тяжіння).

На нашу думку, захоплений однією з комет, Місяць потрапив до Землі під кутом 6°. Своїм ударом змістивши суперконтинент Пангею, оточену суперокеаном Панталасса („загальна вода”), і досі є єдиним земним супутником.

Надати науково ґрунтовну відповідь на висунуту гіпотезу можна тільки за допомогою комплексного підходу до розкриття цієї проблеми, ураховуючи дані геології, геофізики, палеонтології, біології, геохімії, геоморфології та сучасних наукових космічних досліджень. Їх матеріали доповнять один одного, дозволять з різних точок зору підтвердити вірогідність висунутої нами гіпотези.

Питання походження Місяця навколо Землі залишається і досі відкритим. Земля – єдина відома науці планета в Космічному просторі, де існує біологічне життя. Вона знаходиться на такій відстані від Сонця, де є можливі умови активізації та розвитку біологічних видів, завдяки водному покриву, атмосферному оточенню.

За останні 3,8 мільярди років на Землі з’являлись, вимирали різні види рослинного і тваринного світу. Цей процес відбувався і відбувається завдяки зміні кліматичних умов та інших глобальних зрушень на планеті (можливе зіткнення Місяця із Землею).

Її поверхня постійно змінюється, завдяки руху тектонічних плит, які то стикаються, то розриваються, утворюючи глибоководні жолоби та гірські складки, що також призводять до катастрофічних наслідків.

Людина з останніх біологічних видів на Землі вийшла за її межі. Вона поступово опановує складніші унікально-технологічні процеси, які дозволять створити ефективні ракетно-носії, досягти інших планет, відкрити

життя на них, розгадати загадку виникнення Місяця на навколосезній орбіті і відкрити таємницю Кам’яної Могили.

ЛІТЕРАТУРА

1. Габдулин Р. Р. Доисторическая жизнь. Энциклопедия ОЛМА / Р. Р. Габдулин. – М. : ОЛМА Медиа Групп, 2014. – 303 (1) с. : ил.
2. Гетьман В. І. У степу широкім (Український степовий природний заповідник) / Екологічний вісник. Липень-серпень 2010. – С. 21–25.
3. Дума Д. П. Загальна астрометрія : навч. посіб. / Д. П. Дума. – К. : Наук. думка, 2007.
4. Всемирная история. – М. : ЗАО „Издательский дом Ридерс Дайджест”, 2008. – 576 с.
5. Корякин В. С. Путешественники и открыватели : энциклопедия ОЛМА / В. С. Корякин. – М. : ОЛМА Медиа Групп, 2013. – 304 с. : ил.
6. Михайлов Б. Д. „Каменная Могила” – подземный „Эрмитаж” Приазовье” / Б. Д. Михайлов. – Запорожье : Дикое Поле, 1998. – Киев, 2007.
7. Планета Земля. – М. : ЗАО „Издательский дом Ридерс Дайджест”, 2008. – 256 с.
8. Человек открывает землю: По страницам журнала „Вокруг света” / Сост. : А. А. Полешук и др. – М. : Мысль, 1986. – 287 с. : ил.
9. Удивительная жизнь природы. – М. : ЗАО „Издательский дом Ридерс Дайджест”, 2009. – 320 с.
10. Шилов Ю. О. Прашури. Прадавня історія Русі / Ю. О. Шилов. – Вінниця : Континент – Прим, 2006. – 168 с. : іл.
11. Широкова В. А. Вода: моря и океаны, реки и озера : Энциклопедия ОЛМА / В. А. Широкова, Н. Л. Фролова. – М. : ОЛМА МедиаГрупп, 2013. – 304 с. : ил.

Николай Кот

Загадка Каменной Могилы

В статье рассматривается происхождение мифических каменных нагромождений в Донецких степях, их гипотетическое происхождение, попытка объединить их с другими естественными явлениями в истории и развитии нашей планеты Земля.

Ключевые слова: Каменная Могила, Гиперборея, Луна, Комета.

Mykola Kot

The mystery of the Stone Grave

The origin of mythic stone hills in Donetsk steppe and their hypotetic arising, attempt to unite them with other natural phenomena both in history and development of our planet the Earth are described in this article.

Key words: the Stone Grave, the Hyperborea, the Moon, the Comet.

УЧИТЕЛЬ та ЙОГО ДІЯЛЬНІСТЬ ТРАДИЦІЙНА ФОРМА В ІННОВАЦІЙНОМУ КОНТЕКСТІ

Педрада за участі вчених, учителів, чиновників МОН України

У Міністерстві освіти і науки України на початку лютого цього року відбулася спільна педрада працівників департаменту загальної середньої та дошкільної освіти МОН і педагогічного колективу столичної гімназії. Під головуванням Бориса Жебровського (на той час заступника Міністра освіти і науки України) та директора гімназії № 48, народного вчителя України Маріанни Босенко.

За декілька місяців, що минули з часу проведення педради, влада змінилася, змінився дух в країні і суспільно-політична ситуація. А головні педагогічні проблеми залишились.

На педагогічній раді обговорювалися шляхи підвищення майстерності вчителя в сучасних умовах. Учасники діалогу спробували відповісти на запитання, яким повинен бути вчитель у сучасній школі. Педагоги зійшлися на думці, що сучасний учитель – це знавець психології, фахівець, якому необхідні знання ще й з конфліктології. Під час підготовки до своїх уроків учитель використовує інформацію з багатьох джерел. Зокрема потребують удосконалення знання з комп'ютерних технологій. Можливим це стає тоді, коли справами опікуються професіонали, які вболівають за майбутнє України, а отже, у першу чергу, її школу та Вчителя. Подібний захід проводився вперше.

Редакційний колектив переконаний, що цей захід актуальний як за формою проведення, так і за його змістом, тому й знайомить Вас, шановний читачу, із думками і позиціями його учасників.

Укладачі:

**Ольга
ВИГОВСЬКА,
Олексій
ВИГОВСЬКИЙ,
Тетяна
ГОДЕЦЬКА**

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ для вдосконалення педагогічної майстерності вчителя

Хотілося б звернути увагу на використання інформаційно-комунікаційних технологій у нашій професії та відповідні навички, якими повинен володіти кожен учитель. Адже саме ці знання дають можливість бути сучасним, активним в інформаційному середовищі, використовувати найновіші досягнення техніки у власній професійній діяльності. Адже комп'ютерні технології поширилися майже на всі сфери життя. І молодь є одним з найактивніших користувачів цих технологій. Тому, безумовно, для вчителя є життєво необхідним володіти відповідними навичками, щоб гідно виглядати серед сучасної молоді.

Останнім часом я зрозуміла, що в мене, як у вчителя, з'явилася нова мета – навчити учнів користуватися різними комп'ютерними технологіями не лише для розваги, але й з користю використовувати їх можливості у процесі навчання. Допомогати орієнтуватися у тій кількості інформації, яка зараз існує, аналізувати її та ефективно використовувати. Саме таким я бачу формування сучасної людини, знання та вміння якої відповідають вимогам нинішнього бізнесового світу, адже у такому випадку вона є потрібною та конкурентноспроможною.

Безпосередньо під час навчального процесу я маю можливість зробити сучасний урок яскравішим та емоційнішим (унаслідок цього й ефективнішим) для молодших школярів. За допомогою різних відео- та аудіоматеріалів, які можна знайти у мережі Інтернет, розвиваються комунікативні навички учнів. Такі матеріали широко представлені на сайтах, присвячених вивченню іноземних мов. Таким чином я підвищую і власний рівень володіння мовою.

Для старших учнів дуже важливо зробити урок інформативним і змістовним, наближеним до сучасних реалій. Для цього відвідую сайти іноземних видань, читаю останні новини з різних сфер життя, оскільки при вивченні англійської мови ми обговорюємо різноманітні теми – економічні, соціальні, культурні тощо. Для мене дуже важливо, що можу справді здивувати школярів цікавими фактами, пояснити те, що є складним для їхнього розуміння. Після обговорення теми з учнями створюємо різного виду проекти за допомогою комп'ютерних програм. Тут у нагоді мені ті знання, які я отримала під час проходження курсу „Інтел”, вони важливі для

Оксана АДАМСЬКА

Учитель англійської мови,
учитель вищої категорії

Варто пам'ятати: за будь-якою технікою стоїть особистість учителя. На відміну від комп'ютера учитель має душу, за яку, мабуть, їх і люблять діти

Учасники педради – співробітники гімназії:

Зліво–направо: Людмила Черненко, Наталія Сусло, Ганна Козловська, Оксана Адамська, Олександр Андрусяк

Зліва–направо (перший ряд): Світлана Буракова, Ірина Вакулук, Людмила Черненко, Наталія Сусло

Зліва–направо: Олена Чистяк, Неоніла Макіна, Надія Червінська, Ірина Власова, Анастасія Кубарська

впровадження у навчання інноваційних технологій.

Але для того, аби втілити у життя все вище сказане, доводиться штудіювати безліч методичної літератури та інформації щодо нових методик. Мабуть, у цьому питанні мені дуже допомагають рішучість у використанні чогось нового, бажання експериментувати, швидко приймати рішення. За допомогою комп'ютерних програм також маю можливість розвиватися творчо. Це допомагає створювати свої власні авторські уроки, методичні матеріали тощо.

Але найголовнішим, на мій погляд, є те, що активно спілкуюся на форумах, які об'єднують учителів англійської мови з усього світу. Це унікальна можливість ділитися один з одним досвідом, порадами. Нині це вагома допомога у моїй роботі. Вебінари онлайн дозволяють покращувати свої знання навіть не виходячи з дому, що в сучасному ритмі життя є просто неоціненним.

Можна ще довго називати переваги володіння сучасними ІКТ, але варто пам'ятати, що за будь-якою технікою стоїть особистість учителя. Тільки він робить кожную презентацію „живою” та корисною, тільки він веде за собою учнів. І на відміну від комп'ютера учитель має душу, за яку (я сподіваюсь) нас люблять діти.

ЧИ ПОТРІБНО ПІДВИЩУВАТИ ФАХОВУ МАЙСТЕРНІСТЬ УЧИТЕЛЮ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ?

Викладацька діяльність у гімназії – це своєрідний синтез педагогічної науки і практики, що дає можливість не лише бачити шкільні проблеми, а й осмислювати умови і способи їхнього вирішення. На сучасному етапі розвитку суспільства питання соціальної ролі, функції та ефективності фізичної культури і спорту в житті молоді набувають усе більшого значення.

Тому підвищення професіоналізму вчителя є одним із головних завдань навчально-виховного процесу. Існує багато *шляхів підвищення професійної майстерності вчителя фізичної культури*. Але я хочу зупинитися на *трьох основних*.

1. Різномісний розвиток особистості вчителя фізичної культури.

- Насамперед – загальна культура, поведінка, обізнаність у різних сферах життя, власний приклад (можна 100 разів повторювати про шкідливість паління, але самому палити перед дітьми – і це будуть лише порожні слова), фізичний, інтелектуальний, моральний та духовний розвиток учителя.

2. Професійне зростання вчителя.

- Постійне і неперервне самовдосконалення.
- Участь у фахових конкурсах „Учитель року”, кращих інноваційних уроках

та уроках з елементами футболу.

- Підготовка до цих конкурсів спонукає вчителя до творчої активності, нестандартного підходу при вирішенні деяких ситуацій, удосконалення практичної підготовки, взаємного спілкування з колегами, що є безцінним скарбом.
- Написання науково-методичних статей у фахових журналах і збірниках.

3. Медичний контроль.

З одного боку, ми повинні максимально збільшити рухову активність дітей, щоб запобігти гіподинамії, адже учні по 6–7 годин сидять за партами у школі, повертаються додому і знову сидять перед ноутбуками, планшетами, виконують домашнє завдання та спілкуються з друзями у соцмережах.

А з іншого – на сучасному етапі 30% дітей – відносно здорові, які витримують великі навантаження і займаються спортом. І 70% дітей – мають різні відхилення у здоров’ї. Тому нам, учителям фізичної культури, необхідно змінювати пріоритети і приділяти значну увагу ЛФК, вправам для профілактики захворювань опорно-рухового апарату, вправам на дошці „Євмінова”, наданню першої медичної допомоги тощо. І цьому також потрібно вчитися.

Олександр АНДРУСЯК

Учитель фізичної культури, учитель-методист, майстер спорту міжнародного класу

Учні по 6-7 годин сидять за партами у школі, дома – перед ноутбуками, планшетами, виконують домашнє завдання, спілкуються з друзями у соцмережах. Необхідно змінювати пріоритети щодо ЛФК, профілактики захворювань, надання першої медичної допомоги тощо

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

як засіб удосконалення професіоналізму вчителя

Ірина ВАКУЛЮК

Учитель початкових класів,
учитель-методист

Сьогодні до школи приходять діти, яка ще не вміючи читати й писати, уже вміє користуватися багатьма сучасними гаджетами. І тільки той педагог може навчити своїх учнів, хто сам відзначається високою активністю, що передбачає самоосвіту, професійне зростання, самовдосконалення, саморозвиток

Я хотіла б акцентувати увагу на такому аспекті роботи в початковій школі, як використання інформаційних технологій.

На сучасному етапі розвитку суспільства інформаційні технології стали невід’ємною частиною життя.

Сьогодні до школи приходять діти, які, ще не вміючи читати і писати, уже вміє користуватися багатьма сучасними гаджетами, тобто електронними пристроями. А вчителю так потрібно цього маленького користувача вчити, щоб йому було цікаво, захоплює, щоб він був співрозмовником, дослідником, співучасником самого навчального процесу.

Постає питання:

„Яким має бути вчитель, щоб сучасна дитина йшла на урок із радістю, із бажанням, із задоволенням?”

Звичайно, ніхто не відмінює традиційних засад педагогіки, але вчителю потрібно стати сучасним. І, головне, багато в чому йти на декілька кроків попереду своїх вихованців.

Я вважаю, що змістом і метою сучасної освіти повинна бути людина у постійному її розвитку. Це стосується не лише учнів, але і вчителів. Для того, щоб розпочати щось нове, кожній людині потрібен поштовх. Згадайте той час, коли дуже швидко в життя почали вхо-

дити комп’ютери, мобільні телефони. Потрібно було вчитися. Приклад усьому подає наш директор. Вона сама пішла на комп’ютерні курси, а потім збрала колектив, щоб передати знання. Не так легко було переконати вчителів, що треба вчитися, йти вперед. Були свої труднощі, але була й необхідність. Дуже хотілося не просто впроваджувати щось нове, а відкривати нові можливості.

Діти, маючи в руках комп’ютер, в основному, граються, а потрібно їх учить вчитися за допомогою комп’ютера, опанувати комп’ютерну азбуку.

Саме в той час і з’явилася можливість ввести до варіативної складової курсу „Сходинки до інформатики”. Для цього деякі вчителі початкової школи, і я в тому числі, пройшли курси підготовки викладання цього курсу.

Це ще раз підтверджує, що „Учитель живе доки, доти він учень”. І тільки той педагог може навчити своїх учнів, хто сам відзначається високою активністю, що передбачає самоосвіту, професійне зростання, самовдосконалення, саморозвиток.

У свій час Джимі Рон сказав: *„Формальна освіта допоможе вам вижити, а самоосвіта приведе вас до успіху”*.

Навіть підготовка до цієї педради є для нас самоосвітою.

САМООСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ

*в сучасному освітньому процесі
(на прикладі впровадження навчальної
програми LEGO Education і застосування
програмного забезпечення SMART Notebook)*

Останнім часом застосування інформаційних технологій є необхідною умовою забезпечення ефективності навчального процесу. Тому критерієм успішної роботи вчителя стає його самоосвітня діяльність щодо оволодіння ІКТ-компетентністю.

Життя ставить нас в такі умови, що вчителю доводиться постійно навчатись чомусь зовсім новому. І мені, як учителю математики та інформатики, неодноразово доводилося це робити.

Коли дізналась, що батьки подарували нашій школі декілька комплектів серії LEGO Education, які можна використовувати в навчанні, мене це дуже зацікавило. А засвоїти цю програму й почати застосовувати її мене підштовхнули діти, які дуже добре розуміються на LEGO-конструюванні.

Сподобався і сам принцип навчальної діяльності — „Навчання через дію”, коли дитина створює реальні моделі й водночас набуває знань. Але щоб учні могли отримати ці знання, поряд повинен бути фахівець, який орієнтується і в питаннях техніки (шків, датчики, мотори, передачі), і в питаннях фізики і математики (установити взаємозв'язок), інформатики (запрограму-

вати модель), та володіти загальними знаннями, щоб пояснити взаємозв'язок і взаємодію з навколишнім світом.

Мені, як учителю, потрібно отримати ці знання, уміти креативно мислити, щоб навчити цьому дітей. Крім того, учні самі із задоволенням діляться знаннями, розповідають про новинки у світі LEGO. Я не соромлюсь, коли чогось не знаю, а дитині дуже цікаво виступати в ролі вчителя. Тому ми взаємно збагачуємо один одного новими знаннями, обмінюємось ідеями, ділимося знахідками.

Я підтримую те, що Міністерство освіти і науки України сприяє впровадженню Благодійної програми *Care for Education* (Сприяння освіті), яка діє в 50 навчальних закладах України.

Іншим прикладом самоосвітньої діяльності вчителя є оволодіння новим програмним забезпеченням та вдосконалення методів і прийомів роботи з інтерактивними дошками.

Наших дітей уже не здивуєш мультимедійними уроками з використанням презентацій PowerPoint, для них це стало буденним. Мені, як учителю, дово-

Ірина ВЛАСОВА

Учитель математики та інформатики, учитель I категорії

Зацікавити всіх — ось у цьому полягає справжній професіоналізм учителя. Тож учитель не може стояти на місці, він повинен постійно самовдосконалюватися

диться шукати нові шляхи, щоб зацікавити учнів, активізувати їхню пізнавальну діяльність. На допомогу прийшло програмне забезпечення SMART Notebook, яке дає можливість дітям інтерактивно працювати з дошкою, шукати відповідь та відразу перевіряти себе.

Довелося докласти неабияких зусиль, продивитись багато майстер-класів інших учителів, познайомитися і почати апробувати, упроваджувати цікаві методи і прийоми використання інтерактивної дошки. І найголовніше, мені все це подобається. А як це подобається дітям! І вчителю дуже приємно, коли кожен учень у класі бажає вийти до дошки.

Зацікавити всіх – ось у цьому полягає справжній професіоналізм учителя.

Що стосується пропозицій:

1) необхідно всебічно підтримувати творчих учителів – заохочувати їх не тільки дипломами та відзнаками, а й матеріально;

2) упроваджувати і підтримувати конкурси педагогічної майстерності не лише ті, що існують сьогодні. Це може бути і застосування LEGO-

технологій в навчальному процесі, і використання ІКТ тощо;

3) розширити можливість спілкування творчим учителям з різних регіонів, наприклад, за допомогою Інтернету. Створити освітній портал, учительський Інтернет-портал, спільноту творчих учителів, що дасть можливість обмінюватися матеріалами, інформацією з використання ІКТ, проводити відеоконференції, відео-майстер-класи тощо. Можна об'єднати подібні освітні портали, створені в регіонах, залучити у якості партнерів інші освітні проекти, зробити так, щоб усе було зібрано в одному місці, створити каталог освітніх інформаційних ресурсів.

Таким чином, в сучасних умовах, учитель не може стояти на місці, він повинен постійно самовдосконалюватися. Мені дуже цікаво працювати, а в нашій гімназії для цього створені необхідні умови.

Дітям також цікаво все нове. Коли їм щось сподобалось, вони завжди чекають на продовження. І вчителю знову і знову потрібно працювати, підвищувати свій професіоналізм.

САМООСВІТА НА ПЕРШОМУ МІСЦІ

Центральною фігурою навчально-виховного процесу є вчитель. Саме від його професійної підготовки і майстерності залежить організація навчання та ефективність кожного уроку. Чим більше ми розвиваємо й удосконалюємо себе, тим цікавішими стаємо для своїх вихованців.

К. Ушинський зазначав: „Учитель живе доти, доки вчиться; щойно він перестав вчитися, у ньому помирає вчитель”. Соціологи з'ясували, що в 92 % педагогів основним мотивом, що спонукає до самоосвітньої діяльності, є прагнення до професійного самовдосконалення. Самоосвіта вчителя є необхідною умовою професійної діяльності педагога. Суспільство завжди ставило й буде ставити перед учителем найвищі вимоги. Для того, щоб учити інших, потрібно знати більше, ніж усі інші. Ці знання не повинні обмежуватися предметом і методикою його викладання. Учитель повинен навчатися всьому постійно, адже його робота пов'язана з постійним оновленням. Він перший стоїть на порозі завтрашнього дня.

Уже недостатньо бути на уроці актором, режисером, психологом. Модель сучасного вчителя передбачає готовність до застосування нових освітянських ідей, здатність постійно навчатися, бути в постійному творчому пошуку. Ці якості не видаються додатком до диплома про педагогічну освіту, а формуються у щоденній

учительській праці. Самоосвіта – це потреба, яка захищає особистість від інтелектуального зубожіння, це усвідомлений процес пізнавальної діяльності.

Учитель повинен удосконалювати власний професійний рівень на курсах підвищення кваліфікації, у творчих відрядженнях, на конференціях і семінарах, вивчати досвід колег, працювати з науково-методичною літературою, відвідувати майстер-класи, комп'ютерні курси Intel, читати новітню художню літературу тощо.

Як один із шляхів самовдосконалення я обрала наукову роботу з обдарованими дітьми. Для цього мені були необхідні додаткові знання з організації дослідницько-експериментальної роботи. Тому закінчила аспірантуру Національної академії державного управління при Президентові України, готуюсь до захисту кандидатської дисертації на тему: „Організація діяльності органів самоврядування в сфері надання освітніх послуг”. Це дало можливість поглибити мої знання, познайомитися і контактувати з цікавими обдарованими людьми – науковцями, фахівцями в різних галузях науки. Я відвідую наукові конференції, семінари, вчені ради. Це дозволило мені очолити секцію світової літератури Київської малої академії наук учнівської молоді. Сьогодні я співпра-

**Марина
КАТИХІНА**

Учитель світової літератури, вчитель-методист

Як один із шляхів самовдосконалення я обрала наукову роботу з обдарованими дітьми. Для цього мені були необхідні додаткові знання з організації дослідницько-експериментальної роботи

цюю з науковцями НАНУ, Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національним педагогічним університетом ім. М. Драгоманова, Київським національним лінгвістичним університетом. На мій погляд, постійне підвищення кваліфікації, удосконалення професійної компетентності є професійним обов'язком кожного вчителя.

Педагог має бути різнобічно ерудованою людиною. Крім глибоких знань зі свого предмета, він має володіти ґрунтовними знаннями з галузі політики, філософії, права, літератури, сучасних досягнень науки і техніки. Така енциклопедичність знань допомагає вчителю працювати з батьками учнів, які мають різну освіту, відповідати на різноманітні запитання вихованців.

Під час навчання необхідно активніше використовувати сучасні педагогічні технології

(комп'ютеризоване навчання, інтерактивні види й форми роботи (робота в парах, групах, диспути, семінари)).

Великий навчальний потенціал мають Інтернет-сайти, мультимедійні технології (можна використовувати готові мультимедійні навчальні засоби, а можна розробляти власні зразки таких програм).

У нашій гімназії створені сприятливі умови для розвитку творчого потенціалу педагогів, їхнього саморозвитку і самовдосконалення. Саме від особистого продуктивного зростання вчителя залежить якість навчально-виховного процесу. Як казав І. Франко: „*Учителем школа стоїть*”, а давня мудрість підтверджує: „*Хто стоїть на місці, той відстає. А хто не хоче відставати, мусить рухатись вперед, і не зупинятися, досягнувши вершини, а підійматися вище*”. У цьому полягає основна місія сучасного вчителя.

БУТИ ЦІКАВОЮ ДІТЯМ

Учитель – людина, якій за фахом належить відкривати молодій генерації глибини наук, життєву мудрість, передавати навички діяльності. Усвідомлення входження в педагогічну справу починається з осягнення її засад і суті, призначення, функцій і структури педагогічної діяль-

ності, раціональних методів професійного самовиховання. Мабуть, саме через це вчителі обирають свою професію, яка дає можливість щодня віддавати частинку свого серця дітям. Беззаперечно, щоб якісно та правильно займатися своєю справою, нам потрібна якісна освіта. Для того, щоб бути цікавою дітям (і собі), щодня проводжу міні-дослідження.

**Ганна
КОЗЛОВСЬКА**

Учитель української мови та літератури, англійської мови, учитель II категорії

На мою думку, всі сучасні вчителі, які пройшли педагогічну практику в школі, перейшли від теорії до практики, познайомилися ближче з дітьми, більше не змогли покинути школу і присвятили своє життя навчанню дітей. Принаймні так сталося зі мною. Я вдячна долі за те, що вона привела мене в

гімназію № 48, де я зараз і працюю. Дякую своєму директорові Босенко Маріанні Іванівні за те, що вона взяла на роботу студентку-магістрантку з грузинським громадянством. Пройшло вже 10 років, а мої однокласники все ще не можуть повірити у те, що я вивчила і викладаю українську мову в школі.

ВЧИМОСЯ САМІ – ВЧИМО ДІТЕЙ!

Я – вчитель англійської мови і, як ніхто інший, відчула на собі зміну ставлення до вивчення цієї мови за останні роки. Англійська мова є не просто предметом у шкільному розкладі, це необхідний інструмент для полегшення спілкування в сучасному світі. Вона необхідна у будь-якій сфері: технічній, економічній, науковій чи освітній.

Саме тому наша кафедра працює над двома проектами: „Ключ до лінгвістики” та „Бізнес-результат”, які допоможуть нашим учням поєднати вивчення мови з підготовкою до отримання майбутньої конкурентоспроможної професії.

Щоб іти в ногу з часом, наша гімназія ще в 1998 році увійшла в пілотний проект із упровадження навчання за науково-методичними комплексами видавництва Oxford. Спочатку було дуже важко, оскільки робота над цим проектом змусила нас усіх знову вчитися. До того ж організація кожного уроку потребувала й досі потребує ретельної підготовки.

Проте ми ніколи не зупиняємось і завжди перебу-

ваємо в пошуку кращих підручників, сучасних технологій та ефективних методів навчання.

Дуже допомагають нам у роботі майстер-класи, районні та міські семінари, конференції, які кожен із нас відвідує декілька разів на рік.

На мою думку, надзвичайно корисними є семінари, які проводять провідні видавництва Великобританії: Oxford, Macmillan та Cambridge.

Особливо мені запам’ятався семінар-практикум видавництва Macmillan, який проводив Малкольм Манн, автор сучасних підручників, за якими ми працюємо. Багато вчителів вважають, що ці підручники забезпечують найякіснішу підготовку випускників до складання ЗНО, зокрема письмової частини.

Із задоволенням відвідала семінар на тему: „Навчання молодших школярів”. Після багаторічної перерви в роботі з першокласниками цей

Ганна КОМАРОВА

Учитель англійської мови, учитель вищої категорії

семінар нагадав мені, що весь процес навчання шестирічок ґрунтується на ігрових технологіях. Тому багато часу я присвятила пошуку ігрових прийомів, віршів, римовок, які б найкраще підійшли саме моїм учням. А іноді, щоб придумати щось цікаве, треба просто стати дитиною. Спробуйте написати слово на манній крупі або вимовити слово „mother” пошепки, голосно, весело, сумно чи ніжно.

Такі цікавинки дуже подобаються дітям, тому я залюбки поділилася ними зі своїми колегами. Це було легко, оскільки ми часто відвідуємо уроки одного, щоб перейняти досвід або поділитися своїм.

На завершення хотіла порекомендувати проводити більше практичних семінарів за участю авторів підручників, адже саме вони надихають нас на роботу над собою.

УЧИТЕЛЬ – ПСИХОЛОГ?!

**Анастасія
КУБАРСЬКА**

Практичний психолог,
II категорія

У нашій гімназії працює соціально-психологічна служба, до складу якої входять 2 практичні психологи та соціальний педагог.

Одним із важливих напрямів роботи соціально-психологічної служби є психологічний супровід молодих учителів під час адаптації до педагогічної діяльності.

Я хочу звернути увагу на деякі проблеми, з якими найчастіше зустрічаються молоді спеціалісти, починаючи працювати в школі.

На сьогоднішній день у навчанні педагога існує серйозна диспропорція між тим, скільки часу й зусиль витрачається на вивчення різних теоретичних дисциплін, засвоєння фахових знань, і тим, що робиться для набуття практичних умінь і навичок.

СУЧАСНИЙ УЧИТЕЛЬ: самовизначення в реаліях сьогодення

Неоніла МАКІНА

Учитель української мови та літератури, учитель вищої категорії

Я в котре переконуюсь, що нічого у житті не буває випадково. Випадковість – лише окреме явище в ланцюжку закономірностей.

Ще в дитинстві мені поталанило вчитися у досвідченого вчителя-філолога Кротенко Поліни Борисівни, яка була моїм класним керівником з 1 по 10 клас. Так, я не помили-

лася: вона була і моєю першою вчителькою, і випускала нас у доросле життя. Ще тоді із запалом дитячого серця я міркувала: як же це надзвичайно цікаво і прекрасно бути вчителькою у своїх дітей, їхнім другом і порадиником упродовж усього шкільного життя. І, мабуть, небеса почули тоді моє щире захоплення і дали мені такий унікальний шанс.

Але, як кажуть мудрі люди, усьому свій час.

Понад 15 років учителювання у молодших класах дали мені безцінний педагогічний досвід. Я навчилася прислухатися до серця і розуму дитини, сприймаючи свою вчительську місію як дарунок долі. Я навчилася розуміти таку полохливу, але надзвичайно ширю і віддану дитячу душу, дивлячись на світ і виховання у ньому дитини крізь призму ідей Василя Сухомлинського. Удосконалювала досвід роботи з батьками і спільно шукали шляхи, аби діти зростали розумними, самостійними, національно свідомими громадянами нашої держави. А головне – любили й поважали своїх батьків, учителів, цінували дружбу.

Спливав випуск за випуском... Діти дорослішали, ставала мудрішою і я...

І завжди поруч зі мною відчувала надійне плече й підтримку нашого директора і мого першого наставника, на той час завуча початкових класів – Комарової Світлани Данилівни. Упродовж цих надзвичайно яскравих років я брала участь у районному і міському етапах конкурсу „Вчитель року”, у багатьох цікавих педагогічних проектах, дослідженнях, експериментах. І завжди на чолі і за ініціативи нашого талановитого директора Маріанни Іванівни Босенко, яка завжди поруч, підтримує і надихне на нові цікаві ідеї.

Звичайно, коли працюєш у такій творчій атмосфері, серед талановитих, досвідчених колег-учителів, опановуєш новітні педагогічні технології, то й сам намагаєшся постійно вдосконалювати власну педагогічну майстерність – головне не зупинятися на досягнутому.

Новий час – нові вимоги. У мене виникло бажання, коли наша молода держава так потребує досвідчених учителів, національно свідомих, небайдужих, – краще вивчити історію, глибше опанувати мову, літературу, якою я з дитинства захоплювалася.

Я поставила собі запитання: *„А чи маю я все те, що потрібно дітям? Чи, можливо, нам, педагогам, самим необхідно ще багато дізнатися, вивчити заново, довчити, щоб бути корисними й цікавими нашим учням*, адже ми взяли на себе відповідальність *„закласти фундамент”* їхнього успішного й щасливого життя сьогодні і в майбутньому?”

Відповіддю на поставлене самій собі запитання стало здобуття другої вищої освіти – учителя української мови та літератури у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова. Я й нині перебуваю в постійному пошуку нових форм роботи, креативного підходу в роботі з дітьми.

На мій погляд, немає актуальнішої сьогодні проблеми для вчителя, як виховання здорової, відкритої для інновацій і водночас високодуховної моральної особистості.

Зі своїми колишніми першокласниками, а сьогодні вже випускниками 11 класу, на уроках і за його межами ми часто дискутуємо, обговорюючи проблеми людини, які *були актуальними ще за часів Київської Русі*. Навіть у давньому епосі наголошується на загальнолюдських цінностях, основою яких є *любов до Вітчизни й захист людської гідності, щирість і відданість у подружньому житті*. Узяти хоча б „Повість минулих літ” або „Слово о полку Ігоревім”. Я вважаю, що вчителю, спілкуючись з учнями, рішуче слід відстоювати *ідеї гуманізму, толерантності, народності, добра*, як це робив у свій час Григорій Сковорода. Відому настанову *„Пізнати самого себе”*, висунуту давньогрецькими філософами ще 500 років до н.е., він підніс і розвинув далі.

Разом з учнями ми дійшли висновку: пізнати себе людині потрібно для того, аби виявити здібності, закладені природою, усвідомити власні фізичні й розумові можливості.

Це дасть можливість обрати *„сродну працю”* і трудитися, щоб не лише забезпечити свої духовні і ті-

„Закласти фундамент” успішного й щасливого життя власних учнів - відповідально. Педагогам самим слід багато чого дізнатися, навчитися, щоб рішуче відстоювати ідеї гуманізму, толерантності, народності, добра

лесні потреби, а й принести користь суспільству. Однією з умов узагальненого щастя філософ вважав *доброзичливе ставлення людини до людини, працьовитість, взаємоповагу, вірність у дружбі*. Аналізуючи філософські погляди Г. Сковороди, разом з учнями я усвідомила, що саме постулати й переконання відомого письменника близькі мені як учителю. Це дозволяє виховувати в дитині все гуманне і формувати в учнів національну та загальнолюдські цінності.

Наприклад, науковці довели, що *вивчення творчості поетів-піснярів, фольклорної лірики – це потужний стимул для реставрації генетичної пам'яті наших дітей*. Тому так важливо, щоб на уроках вивчення творчості поетів, вірші яких покладено на музику, обов'язково звучали пісні. Це і „Пісня про рушник” Андрія Малишка, і „Два кольори” Дмитра Павличка. „Ой не ходи, Грицю”, „Засвіт встали козаченьки”, – авторство приписують Марусі Чурай, хоча пісні стали народними. З її піснями козаки ходили в

похід захищати рідну землю, були вірні своєму обов'язку, набиралися сили духу і відваги.

Під час уроків літератури пропоную своїм випускникам писати за романами невеличкі твори наприкінці уроку або вдома. Але розкриття теми неодмінно має бути пов'язане із сьогоднішнім днем. Де доречно, використовую на уроках елементи народознавства.

Не може бути повноцінною людиною той, хто не знає національних звичаїв, традицій, адже національне є частиною загальнолюдського.

Народна мудрість говорить: *„Те, що набувається батьками, але не підтримується дітьми, повністю втрачається онуками”*.

Тому часто протягом уроку даю завдання записувати моральні висновки, які випливають з розмови, обговорення, спонукаючи бути відвертими, ширими, невимушеними. І діти занотовують свої думки:

*„Живи з любов'ю в серці”;
„Стався до інших так, як хотів би, щоб до тебе ставилися”*.

ОН-ЛАЙН КУРСИ як одна із форм самовдосконалення молодого вчителя

Ірина НАГОРНЮК

Учитель польської мови,
учитель II категорії

Я – учитель польської мови, а ще молода мама. Останні 3 роки я перебувала в декретній відпустці, тому для мене було дуже важливо не втратити професійні нави-

чки і, найголовніше, не забути саму мову. У нагоді мені стали он-лайн семінари та он-лайн курси підвищення кваліфікації, які організовують найавторитетніші польські університети і видавництва. Це дало мені змогу не просто під-

тримувати свої знання, а й удосконалювати і розвивати їх, бути в курсі найновіших методик викладання польської мови як іноземної, дізнаватися про всі суспільні зміни, адже на своїх уроках я прагну не лише навчити учнів польської мови, але й розширити їхній світогляд і долучити до надбань культури, звичаїв і традицій поляків.

Щоб учні були більш умотивованими, ми запросили до нашої гімназії волонтерів-поляків із Всеукраїнської асоціації молодіжної співпраці. Адже ніщо не замінить живого спілкування з носіями мови. І це стосується не лише учнів, але й мене. Тому як тільки випадає можливість відвідати конференцію чи виставку, що організує польська сторона, я сприй-

маю це як шанс для професійного розвитку.

Проте беззаперечним лідером для мене є курси для вчителів саме в Польщі. Я декілька разів відвідувала подібні курси і з упевненістю можу сказати, що жодні он-лайн заняття не дають стільки, скільки отримуєш під час живого навчання і спілкування. Ураховуючи вартість такого навчання, на жаль, не кожен учитель може собі це дозволити.

Тому мені хотілося б внести пропозицію, аби Міністерство освіти і науки України частіше організовувало за кордоном навчання на курсах для вчителів, які викладають мови національних меншин і запрошувало б провідних закордонних методистів до України.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВЧИТЕЛЯ

Колись О. Я. Савченко сказала, звертаючись до вчителів: „*Дайте кожній дитині те, що вона може взяти, але дайте на совість*”. Ці слова стали моїм педагогічним кредо. Звичайно, з роками я його розширила, доповнила, адже основне завдання початкової школи – навчити дітей вчитися.

Мені сподобалося порівняння старої системи освіти та сучасної. На жаль, не пам’ятаю, де я його чула. У старій системі освіти порівнюють учителя з глечиком, а учнів – з чашками. З вузького глечика наливається вода до чашок. А в сучасній

освіті вчитель – це відро з водою, учні – кухлі. Хочеш напиться – зачерпни водиці з відра та й напийся. Тут і постає завдання перед учителем: створити такі умови, щоб діти хотіли черпати знання. Також потрібний професіоналізм, щоб «відро» завжди було повним. Таким чином, постає питання самоосвіти, удосконалення професійних навичок, саморозвиток.

Учителі періодично проходять курсову перепідготовку, але вона не завжди задовольняє наші потреби

Лариса ПАЛІЙЧУК

Учитель початкових класів,
учитель-методист

Учителі періодично проходять курсову підготовку, але вона не завжди задовольняє наші потреби та інтереси. Зараз ми живемо в такому інформаційному просторі, що актуальне вчора, сьогодні вже застаріло. Допомагає професійна періодика. Адміністрація часто запрошує цікавих творчих людей на семінари

та інтереси. Наприклад, мене зацікавила «Ейдетика». Я пройшла курс навчання з розвитку пам'яті, образного мислення та уваги, отримала диплом інструктора. Розповіла своїм колегам, тепер у роботі ми користуємося цими прийомами розвитку пам'яті, пізнавальних процесів.

Взагалі у колективі ми часто обговорюємо щось нове, цікаве, хто що дізнався, прочитав, який семінар відвідав. Адміністрація гімназії часто запрошує цікавих творчих людей на семінари. Як приклад, навчання вчителів, яке провів В. І. Арістов „Усний рахунок як інтелектуальний вид спорту”.

Професіоналізм учителя, його особистість має бути пріоритетним напрямом у розвитку освіти. Зараз багато нарікань ми чуємо з приводу помилок у підручниках. Але ж від учителя залежить, як саме він обіграє помилку, як використає матеріал, щоб помилка стала перевагою.

Коли готували нові програми початкової школи відповідно до нового Державного стандарту, нашому колективу випала

нагода їх аналізувати. Для нас ця робота стала підвищенням професійних навичок. Приємно, що деякі пропозиції та зауваження були враховані. Також ми брали участь у створенні „Щоденника київського першокласника”.

Говорячи про професіоналізм учителя, не можна зупинитися на знаннях учителями програм, а також нормативних документів. Щороку серпневе засідання кафедри вчителів початкової школи ми розпочинаємо з вивчення нормативних документів. Знайомитися з нормативно-правовою базою допомагає професійна періодика. Зокрема журнали „Початкова школа”, „Початкове навчання та виховання”, „Методичний порадник”, „Учитель початкової школи”. Змістовні статті сприяють удосконаленню методичних знань і навичок. Зараз ми живемо в такому інформаційному просторі, що актуальне вчора, сьогодні вже застаріло.

Як висновок, хочу навести слова В. О. Сухомлинського: „Щоб дати дітям іскорку знань, учителю потрібно ввібрати ціле море світла”.

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ: учитель і учень

**Лариса
САРАНЧУК**

Учитель інформатики,
учитель-методист,
учитель вищої категорії

Сучасне інформаційне суспільство ставить перед школою **завдання: підготувати випускників, які здатні:**

- гнучко адаптуватися в життєвих ситуаціях, са-

мостійно набуваючи необхідні знання;

- критично мислити;
- грамотно працювати з інформацією;
- бути комунікабельними;
- працювати над розвитком особистої моральності, інтелекту, культурного рівня.

Одна з причин втрати цікавості до предметів – невідповідність деяких прийомів навчання інтересам нинішніх школярів. Останнім часом у методиці викладання звертають дедалі більше уваги на формування мотивації. Будь-яка діяльність, включаючи навчально-пізнавальну, стимулюється мотивами і заснована на потребах. Проблема мотивації зводиться по суті до перетворення потреб на мотиви, до формування пізнавального інтєресу – провідного мотиву в навчанні.

Згідно з новою освітньою парадигмою, особистість, що навчається, сама буде власний освітній процес, а найважливішою функцією педагога є стимулювання і підтримка процесу самоосвіти й саморозвитку особистості.

Метод проектів підвищує мотивацію до навчання і наслідком цього є високий рівень наукового знання предмета.

Проектний метод – це шлях, на якому учні самі формують і розвивають навчальну ситуацію, пробують себе в різноманітних видах діяльності і визначають власні пріоритети та інтереси, набувають самостійності, беруть на себе відповідальність за навчання. Усе це особливо потрібне для учнів старшої школи з метою позитивної мотивації їхньої навчальної діяльності.

Мій досвід роботи в школі показав, що в розвитку зацікавленості до предметів не можна поклатися тільки на зміст матеріалу, уникаючи залучення учня до активної діяльності. А пробудити таке прагнення можна, запропонувавши цікаву і важливу проблему. Новизна підходу полягає в тому, що учням дається можливість самим конструювати зміст спілкування, починаючи з першого заняття роботи над проектом.

Моє завдання, як учителя, полягає в тому, щоб будувати свої уроки на основі потреб кожного учня, максимально забезпечуючи прояв його активності, самостійності, розвивати ситуацію успіху, творчості, пова-

жати інтереси кожного. Індивідуальні та групові проекти розвивають різноманітні здібності учнів.

У новому Державному стандарті базової та повної загальної середньої освіти власне й підкреслюється важливість міжпредметних зв'язків у формуванні системи знань учнів.

Одним із напрямів є *інтегровані заняття*.

Потреба у виникненні інтегрованих занять пояснюється тим, що:

- інтегровані заняття розвивають потенціал учнів, спонукають до пізнання, осмислення, знаходження причинно-наслідкових зв'язків, розвивають комунікативність, компетентність;
- форма проведення інтегрованих уроків нестандартна, що активізує підлітків, зацікавлює оригінальністю, залучає до діалогу, дискусії;
- сучасному суспільству потрібні висококваліфіковані спеціалісти, які можуть орієнтуватися в інформаційному просторі й застосовувати знання на практиці;
- інтегровані заняття дають можливість учням проявити творчість, сприяють підвищенню мотивації навчання, формуванню пізнавального інтересу.

Науково-технічна революція змінює стосунки людини з природою, створює нові умови її існування, помітно впливає на спосіб її життя і праці. Основні практичні проблеми сьогодні: екологічність інформаційних і телекомунікаційних технологій і технологічність (перш за все „інформаційність”) екологічних потреб. Подальше вдосконалення технологій має здійснюватися з урахуванням їхнього позитивного і негативного впливу на біосферу.

Саме цим був зумовлений вибір тематики міжпредметних проектів, які ми створювали в гімназії. Робота над загальною темою розпочалася в 2003 році. Я, як учитель інформатики, разом з учителем хімії та біології Тіщенко С. М. працюємо і створюємо проекти під єдиним гаслом: „Дій локально, мисли – глобально!” Це девіз організації Грінпіс.

В основі наших проєктів лежить взаємозв'язок розвитку інформаційного суспільства та екологічних проблем людства.

Інформаційне суспільство — це співіснування екології і технології, паралельний взаємопов'язаний інтерактивний процес, керований Людиною, в якому основними складовими є на рівних — інтелект і духовність.

Як враховано інтереси людини, природи і планети у новітніх технологічних розробках? Якою мірою екологічні вимоги можуть бути практично втілені за допомогою цих технологій (але, перш за все, доведені до відома мешканців Землі)? Така загальна тематика і проблематика нашої десятилітньої роботи, яку ми разом з учнями-старшокласниками намагаємося втілювати в нашій проєктній роботі.

Навчання, як тренера, учителів гімназії на основі методики проєктних технологій „Програма Intel® «Навчання для майбутнього»”.

„Нам необхідно дати учням те, що їм потрібно для успіху в майбутньому. Нам необхідно дати те саме і вчителям для того, щоб вони могли стати лідерами у реформуванні освіти”

Крейг Барретт,

Голова ради директорів корпорації Intel

Завдання:

- підготовка нового покоління до економіки знань, розвиток життєвих компетентностей і надання учням навичок ХХІ століття;
- покращення ефективності використання новітніх технологій на уроках;
- сприяння інтелектуальному зростанню і конкурентоспроможності на ринку високих технологій;
- підтримка науково-технічної творчості учнів, розвиток навичок мислення, сприяння дослідницькій діяльності школярів;
- узагальнення існуючих, створення і поширення нових технологій та передових педагогічних ідей.

Що відбувається на тренінгу Intel® „Навчання для майбутнього”?

- Змінюється ставлення до можливостей використання ІКТ на уроках і позаурочній діяльності.
- Технології починають сприйматися як засоби підтримки й організації навчального процесу, а не як „річ у собі”.
- Педагоги знайомляться з моделями особистісно-орієнтованого навчання школярів та методами формування навичок мислення високого рівня, зокрема аналізу, синтезу, оцінювання.
- Учасники курсів отримують практичний методичний досвід створення навчальних матеріалів і засобів оцінювання за допомогою ІКТ.
- Самі вчителі починають працювати в командах, вирішувати проблеми і брати участь в ділових обговореннях власних матеріалів.

Що відбувається у школі при запровадженні програми Intel® „Навчання для майбутнього”?

- Учителі-предметники активно використовують ІКТ при навчанні предмета.
- Діти впевнено користуються комп'ютером для розвитку мислення, швидко орієнтуються у великих потоках інформації, швидко знаходять головне, аналізують, синтезують нові знання та ідеї.
- Учні самі шукають інформацію з навчальних тем, працюють у парах, групах, вчать вирішувати проблеми, знаходити різні шляхи їх вирішення, у них формуються життєві компетентності й навички мислення високого рівня.
- Учні — у центрі навчального процесу.
- Учителі працюють разом, інтегрують предмети.

Як тренер, я пройшла курси Інтел у 2004 році. З 2009 року в гімназії пройшли курси 38 із 55 вчителів.

Наші педагоги вважають, що дана програма дає можливість набутти практичні вміння щодо застосування

ІКТ у навчальному процесі, зокрема мотивує учнів до активного навчання, дозволяє здійснювати диференційоване навчання, дає можливість учням вільніше висловлювати власні думки та впевнено почуватися в навчальному середовищі, допомагає глибше зрозуміти зміст предмету і розвивати життєві навички, формувати компетентності.

І ще я хочу сказати, що проектна робота й проведення курсів була б неможлива без сучасного технічного оснащення нашої гімназії. Пишаюся, що

наш навчальний заклад був першим, в якому встановили мультимедійну дошку і проектор (грудень 2003 року). Зараз кожен кабінет нашого навчального закладу має мультимедійний комплекс та інтерактивну дошку. Створено всі умови для розвитку і самореалізації вчителя. Тільки разом із керівництвом закладу і за його підтримки може розвиватись і самовдосконалюватись сучасний учитель.

Бажання працювати і вдосконалюватись – запорука успішної роботи сучасного вчителя!

Поняття „НАСТАВНИК” змінило своє значення. І наставник, і молодий спеціаліст стали невід’ємною частиною цього поняття. Вони доповнюють один одного

СПІВПРАЦЯ ДОСВІДЧЕНОГО ВЧИТЕЛЯ І МОЛОДОГО СПЕЦІАЛІСТА

Свій виступ хочу розпочати словами Василя Сухомлинського: „Молодий спеціаліст стає хорошим вчителем перш за все завдяки обстановці творчої праці педагогічного колективу”. Можу з упевненістю констатувати, що я – щаслива людина!

Я розпочала власну професійну діяльність у школі № 79, яку закінчила в 1964 році. Цього року виповнюється 50 років. Наш колектив був творчим і передовим! Усе, що я вмю, – це заслуга моїх учителів-наставників.

І вдячна зараз, що працюю в такій же творчій атмосфері в гімназії № 48. Усе життя я вчуся. Бо поки людина вчиться, вона живе. Коли 7 років тому я прийшла до гімназії, відчула велику відповідальність і перед собою, і перед адміністрацією. Я побачила ви-

сокий рівень викладання, керівництва і вимог до вчителя. І знову я почала вчитися, хоча прийшла з певним досвідом і багажем знань.

Мене оточили турботою, допомагали адаптуватись в колективі і в навчальному процесі. У цьому мені допомогли молоді вчителі, які вже опанували роботу на комп’ютері й застосовували її на уроках. У свою чергу, я намагалась передати їм власні знання з методики викладання різних предметів. Мені здається, що поняття „НАСТАВНИК” змінило своє значення. І наставник, і молодий спеціаліст стали невід’ємною частиною цього поняття. Вони доповнюють один одного.

Я віддаю набутки свого досвіду молодим.

**Людмила
ЧЕРНЕНКО**

Учитель початкових класів,
учитель-методист

КЛАСНИЙ КЕРІВНИК – НЕЛЕГКА ПРАЦЯ РОЗУМУ ТА СЕРЦЯ

Олена ЧИСТЯК

Заступник директора гімназії з виховної роботи, учитель світової літератури, учитель вищої категорії

Питання, що виносяться на обговорення сьогодні, є надзвичайно цікавими для кожного з нас, адже всі ми, присутні на цьому зібранні, безперечно, з дитинства мріяли стати саме вчителями.

Доля подарувала мені шанс, коли на 3 курсі педагогічного інституту ім. О. М. Горького я потрапила на практику до тоді ще школи № 48 ім. М. Г. Чернишевського, а потім прийшла працювати. Тут я відчула незвично теплу і дружню атмосферу у спілкуванні між учителями та зрозуміла слова відомого психолога С. Л. Рубінштейна: „Педагог – це не той, хто проводить уроки, педагог – особливий стан душі”.

І через 27 років, які промайнули так швидко, можу відверто зізнатися: я пишаюся тим, що в моїй трудовій книжці є тільки один запис щодо місця роботи. Це тепер уже рідна мені гімназія № 48, яка на моїх очах повільно перетворилася із загальноосвітнього закладу на гімназію майбутнього.

Мій перший улюблений клас, як перше кохання, я отримала в 23 роки і почала потроху оволодівати іншою педагогічною професією – роботою класного керівника, якій не

навчають у вищих навчальних закладах, але набувають у школі.

Вона унікальна: поєднання високих цілей і завдань, пов'язаних з вихованням учнівського колективу і конкретного учня, нелегка праця розуму і серця – проблеми, пошуки, знахідки і неповторна мудрість досвіду, якого спочатку не було. Але була невичерпна енергія молодості і бажання бути цікавою дітям і батькам, які спочатку дивилися на мене на батьківських зборах зі співчуттям, бо в класі було 32 учні і не „з легких”. Я просила батьківську громаду довіряти мені й підтримувати мої починання.

Почала привчати дітей разом відвідувати щомісяця за абонементом спочатку Музей російського мистецтва, потім інші, планетарій. Згодом, були подорожі: восени – до Львова, взимку – до Яремчі, навесні – на Юморину (можливо, Гуморину) до Одеси...

Після перерозподілу дітей на гімназійні та звичайні класи (9–11) мала можливість працювати з учнями за своєю авторською програмою – від античної літератури до сьогодення.

Згодом ми спільно готували літературні вечори: Пушкінські, Ахматовський, літературні вітальні:

„Поезія Б. Окуджави”, „Володимир Висоцький — поет, актор театру та кіно «В прошлом, будущем и настоящем...»”. Учні мого класу були надзвичайно талановитими, багато з них писали вірші. Логічним завершенням був незабутній виступ моїх вихованців на Святі останнього дзвоника, сценарій до якого учні разом зі мною створили у віршованій формі — „Поема вдячності вчителям...”. Потім був наступний випуск — і пропозиція Маріанни Іванівни спробувати себе на посаді заступника директора з виховної роботи.

Я розуміла, що моєї базової освіти в цій роботі недостатньо, бо я не отримувала такої спеціальності за дипломом. Тому почала із самоосвіти: курсів підвищення кваліфікації, участі у науково-практичних конференціях, виїзних семінарів із громадянської освіти, з туристично-краєзнавчої роботи тощо.

До речі, останні курси на базі Інституту лідерства та соціальних наук при Київському університеті імені Бориса Грінченка та участь в експериментальній програмі підвищення кваліфікації керівників навчальних закладів міста Києва на основі кредитно-модульної системи організації навчально-виховного процесу (2012 р.) вразили різноманітністю тем, можливістю вибору змісту навчання, інтерактивністю, прикладним характером

навчання та обміном досвідом.

17-й рік я працюю на посаді заступника директора з виховної роботи й інколи трохи шкодую, що не маю можливості бути класним керівником, але розумію важливість покладених на мене обов'язків: керувати роботою методичного об'єднання класних керівників, а, найголовніше — *допомагати в роботі молодим класним керівникам*:

- у створенні програм виховання для окремого класу та роботі з батьками на засадах проектно-педагогіки;
- у створенні належних умов для особистісного зростання кожного вихованця, його психолого-педагогічний супровід;
- у соціальній адаптації в житті.

На жаль, на курсах підвищення кваліфікації та в педагогічних вищих навчальних закладах не навчають цій роботі — роботі класного керівника, і це є досить велика проблема. Особливо для тих викладачів, хто не має достатнього досвіду роботи в школі. Усе приходить із часом. І тоді вдумливий, небайдужий класний керівник завжди знайде підхід до кожної дитини, порозуміється з батьками своїх учнів, створить у класному колективі атмосферу доброзичливості, поваги, співпраці.

На жаль, на курсах підвищення кваліфікації та в педагогічних вищих навчальних закладах не навчають цій роботі — роботі класного керівника, і це є досить велика проблема

МІСЦЕ ГІМНАЗІЙНОЇ БІБЛІОТЕКИ як інформаційного центру у зростанні фахової майстерності вчителя

Тетяна ЧУМАК

Завідуюча бібліотекою

Не вирішеним залишається ще одне питання. Досі не визначений статус шкільного бібліотекаря – у штатному розкладі нас відносять до технічних працівників разом з прибиральницями й робітниками, а це принизливо для людей з вищою освітою. Сподіваємось, що при затвердженні нового Положення про бібліотеку ЗНЗ належним чином вирішать і наше питання

Професіоналізм учителя – складне поняття, воно складається з багатьох чинників: фахового, соціального, громадського, громадянського, інформаційного тощо.

Професіоналом можна стати при гарному навчанні, виконуючи складні завдання на роботі

тощо, але професіоналізм необхідно підтримувати і вдосконалювати постійно. Професіонал повинен безперервно навчатися!

Допомога в цьому і є одним із основних завдань гімназійної бібліотеки як Інформаційного центру навчального закладу: допомога педагогам у постійному самовдосконаленні, забезпечення їх інструментарієм у роботі з учнями і батьками.

Де кілька років тому ми мріяли про майбутнє бібліотеки, коли чули про комп'ютери та інші носії інформації, окрім паперових, про програмне забезпечення тощо. Планували де, як ми будемо їх використовувати.

Це відбувалося у 2003 році, тоді ми і склали план перетворення бібліотеки в інформаційний центр. І ось сьогодні 2014 рік – ми виконали завдання в повному обсязі. Шкільна бібліотека перестала бути місцем лише для видачі підручників і художньої літератури, хоча ці функції ніхто не скасовував.

Нині – це потужне інформаційне середовище, здатне до пошуку, обробки, збереження і створення інформаційних ресурсів та обміну ними. Ми можемо задовольнити потреби в отриманні інформації як учнем, так і вчителем, пропонуємо засоби її для пошуку, аналізу і використання при виконанні конкретних завдань.

Інформаційний центр гімназії № 48 обладнано системою ІРБІС (інтегрована розвивальна бібліотечно-інформаційна система), яка має широкі можливості для налагодження роботи конкретної бібліотеки, орієнтована на роботу в локальній обчислювальній мережі. За допомогою системи складається електронний каталог, який забезпечує прямий пошук за всіма основними елементами бібліографічного опису (назва, автор, видавництво тощо).

Чого не можна знайти у нас у паперовому варіанті, ми пропонуємо в електронному вигляді. Інформаційний центр має 5 комп'ютерів, підключених до локальної мережі Інтернет, що створює додаткові можливості користувачам для практичного спілкування і роботи.

Бібліотека також є місцем соціальних комунікацій, де зустрічаються та спілкуються учні різного віку, батьки і вчителі.

Саме в бібліотеці ми плануємо, обговорюємо та розробляємо наші організаційно-масові заходи: традиційні історико-культурні, краєзнавчі екскурсії для педагогів, Різдвяні зустрічі з різними конкурсами для наших надзвичайно творчих і талановитих працівників, походи в музеї, театри, на прем'єри кінофільмів.

Ми вважаємо, що все це всебічно сприяє підвищенню фахової педагогічної майстерності, творчості і загальної культури зокрема.

Таким чином, в **інформаційному центрі** створено *всі умови* для постійного вдосконалення професійного та фахового рівня його користувачів:

- забезпечення підручниками і методичною літературою;
- забезпечення художньою та аналітичною літературою;
- можливість обміну інформацією;
- забезпечення умов постійного самовдосконалення і спілкування;
- забезпечення нагальних сучасних потреб користувача щодо необхідності в отриманні різноманітної та достовірної інформації.

Але, на жаль, сьогодні можна почути розмови про доцільність існування шкільних бібліотек. Зокрема, що функцію видачі підручників може брати на себе вчитель, або бібліотекар може обслуговувати декілька шкіл...

Але скажіть, будь ласка, навіть руйнувати вже створений, розвинутий організм, що працює, навпаки, треба його вдосконалювати. Зруйнувати легше, ніж створити нове!

Ще одне питання залишається досі не вирішеним. Я і мої колеги-бі-

бліотекарі занепокоєні тим, що **статус шкільного бібліотекаря**, підкреслюю – *шкільного*, досі не визначений (нас відносять до техпрацівників у штатному розкладі (разом із прибиральницями і робітниками), а це:

- *по-перше*, нелогічно, адже ми створюємо творчу атмосферу для педагогів, сприяємо їх професійному зростанню, а самі до них не маємо, із професійної точки зору, жодного відношення;
- *по-друге*, принизливо для професійних людей з вищою освітою, які працюють із сучасною технікою, опановують новітні технології;
- *по-третє*, незрозуміло – бібліотека-інформаційний центр повинна постійно сприяти навчально-виховному процесу, керівник цього підрозділу навчального закладу є членом педагогічної ради, але в штаті техпрацівників.

Спілкуючись на районних нарадах методоб'єднання із цього питання, ми неодноразово порушували його при обговоренні проекту нового Положення про бібліотеку ЗНЗ. Сподіваємось, що при затвердженні цього Положення належним чином вирішать і наше питання.

На закінчення свого виступу хочу ще раз підкреслити:

Педагогічний працівник повинен бути професіоналом,

а професіонал повинен постійно самовдосконалюватись!

Зліва–направо: Іван Зязюн, Олег Єресько, Борис Жебровський, Маріанна Босенко

ЗАКЛЮЧНІ СЛОВА ОРГАНІЗАТОРІВ ЗАХОДУ

Як сказала Маріанна Босенко: „Справжній діалог «учитель – учень» у школі виключає менторський тон учителя, байдужість і формальність. Головне – створити у навчальному закладі атмосферу пошани до дитини, а для вчителя – максимально комфортні умови праці, щоб кожен учитель захотів працювати над собою”.

Борис Жебровський запевнив, що спільна нарада – гарний початок ще однієї форми зворотного зв'язку: „Для будь-якого чиновника спілкування на рівні очей вкрай важливе. А в цьому випадку воно було ще й приємним”.

У засіданні спільної педагогічної ради взяв активну участь директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, доктор філософських наук, дійсний член НАПН України Іван Зязюн.

Редакція вирішила дізнатися в Івана Андрійовича про його ставлення, *по-перше*, до такої інноваційної форми проведення педагогічних рад, як ця – спільна з МОН України, *по-друге*, чи почув він учителів і чи корисною була зустріч з ними для нього як автора та ініціатора запровадження „педагогічної майстерності” у всіх ВНЗ та школах та як президента сучасної громадської Академії педагогічної майстерності.

Відповіді Івана Андрійовича Зязюна на ці запитання далі в інтерв'ю Ользі Виговській.

ІНТЕЛЕКТ, ЕМОЦІЇ ТА ПОЧУТТЯ – ТРИ СКЛАДОВІ ОСВІТИ

*Інтерв'ю Івана Зязюна Ользі Виговській**

УДК 37.046:
37.015.311(092)

Іван Зязюн: Про ці проблеми йшлося на зустрічі департаменту початкової та середньої освіти МОН України з педагогічним колективом гімназії № 48 м. Києва.

У школі присутній дух товариськості, там педагоги настільки віддані справі, що їх не хвилює ні невисока зарплата, ні якісь соціальні відзнаки, їх цікавить одне – **щоб там панувала педагогічна атмосфера**. Це прекрасно розуміють і директор, і вчителі, і мені особливо сподобалось – *це вперше я у своїй практиці зустрів, коли вчителька каже: „Я – вчитель початкових класів. Я взяла 1-й клас і мені так сподобалися діти, що я вирішила їх вести до випуску. Заради цього я закінчила ще університет зі спеціальності. Учні вже дійшли до випускного класу. Ви не розумієте, скільки мені радості від того, коли я бачу в них надзвичайно сильний поступ, надзвичайно сильний прогрес у їхній людяності, у їхній загальній культурі. Мої вихованці не потрапили під вплив сучасних технологій, вони не обходять літератури, де пізнають про себе. Я даю їм можливість сказати все, щоб почули інші, тобто я формую їхнє мислення, формую їхній досвід, і тому в нас радість спільна”*.

Ми бачимо, що дуже багато втрачається при переході від дитячого садка до

початкової школи, і особливо – від початкової школи до старших класів. Учитель не втратила цього. Усе, що було, вона провела, а це – дуже важливо. Що тут найважливіше? Це, звичайно, те, що ми називаємо афектом, це те, що ми називаємо емоціями і почуттями дитини...

Освіта тримається на трьох складових. Це – інтелект, емоції і почуття, тобто афект і воля. Оці три психологічні поняття надзвичайно важливі для вчителя, щоб він розумів їхню сутність і нічого іншого не робив, як формував інтелект (сміслом наповнені знання), як у цьому інтелекті показував, наскільки він опочуттєвлений його душею. Звичайно, у єдності інтелекту й емоцій формується воля як активне начало людини.

У НАС ЦВИНТАРНА ПЕДАГОГІКА

Я звертав увагу на те, що зараз у багатьох країнах розвивається так звана

* Інтерв'ю Івана Андрійовича Зязюна, яке він дав нашому журналу, на жаль, виявилось за його життя останнім. Біль великої втрати не вщухає, серце сумує – про це на С. 179.

психологічна педагогіка. Вона не розвивається, вона вічно була. Чим ця педагогіка відрізняється від нашої класичної педагогіки? Що таке педагогіка у класичному визначенні? Це наука про освіту і виховання людини. Навіть через ризик тут будемо говорити — освіта/виховання людини. Що таке психологія? Це наука про психологічний розвиток дитини. Які основні поняття педагогіки? Так звані ЗУНи — знання, уміння, навички. Та постає питання: хіба можуть уміння і навички існувати поза знаннями? Уміння і навички — це і є знання, а ми відразу їх протиставляємо, і тоді виходить, що нам якісь знання відірвані від того, що повинно в душу як навички входити, причому в певному цілеспрямованні. Якщо ми це відірвали — ми забули про дитину, ми забули про вчителя — у нас **цвинтарна педагогіка, така, яка є, вона поза вчителем і поза учнем, там немає вчителя і учня.**

Що кажуть психопедагогі? 1984 року ліверпульський професор з Англії Едвард Стоунс написав книгу (була перекладена в Росії), яка називається „Психопедагогіка. Теорія і практика учіння”. Що він говорить? „Чим відрізняється мій підхід від педагогічного, який у нас існує? Тим, що в мене об'єктом для дослідження є взаємодія учителя і учня”.

Ми так багато наговорили про освіту і виховання без учителя і учня, що **не знаємо, куди зараз подітися від сорому за те, що ми втратили якість освіти, ми втрачаємо у довірі до нас дітей. Те, що ми читаємо вчителю, і що він робить, коли прийшов на роботу, — різні речі. Він не підготовлений до справжньої роботи.** Учитель має через свій предмет формувати психологічний досвід: інтелект, почуття й емоції, волю, а до цього прив'язані інтереси, потреби, мотиви, мислення, урешті-решт, до цього прив'язаний світогляд людини. Оця психологічна структура людини вбирає у себе, як комп'ютерний файл вбирає всю інформацію, весь почуттєвий світ, що є навколо, вбирає і втискує в душу так, що навично залишається в людині. Чому ми і кажемо, що якщо вчитель це зумів зробити, то він зробив лю-

дину продуктивною силою через себе, бо лише через афект, лише через волю руками, тілом, головою, сприйманням, слухом, зором ми даємо можливість активізувати свої руки так, що робимо продукти праці, які, власне, вважаються роботою майстра підготовленого.

ПРО КОМПЕТЕНЦІЇ, КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ЗУНИ

Ми говоримо про **компетенції і компетентності.** Ми прийшли до того, що, так само, як і ЗУНи, відокремили ці компетенції від дитини. Придумали багато різних: основні, додаткові тощо. Ми говоримо, що вони потрібні. Щоб правдиве життя відображувати, їх треба приклеїти до душі дитини. *А всяке приклеювання, ніколи не залишається в душі, воно відривається.* Необхідно зробити так, щоб **це стало надбанням душі людини. І тут є надзвичайно важлива категорія — категорія досвіду, психологічного досвіду, різновидів різних інших досвідів.** Але, розвиваючи психологічний досвід, ми дозволяємо вибудувати на ньому всі інші досвіди. За допомогою чого? За допомогою цілеспрямованих, може, сотень тисяч оцих компетентностей, які дають можливість людині привести те, що вона взяла у свій досвід, в якусь образну дію, і цю образну дію реалізувати власними фізичними силами. А реалізуючи це, вона себе самозабезпечує, стає конкурентоздатною. І все це завдяки психології, повністю відірваної від педагогіки.

Постає питання: **чи потрібна така педагогіка, яка у нас є?** Вона не заважає, це *проективна педагогіка*, вона проектує, що може статися з учителем, коли він буде працювати, коли він буде відчувати себе майстром, оскільки насичений тим, чим потрібно. Це потрібно, але не забуваймо, що *основою, куди цілеспрямовуються всі пошуки педагогіки, є психологія людини.*

У нас є **популярною педагогічна психологія.** Вона трохи торкається вікової психології, так званої педології. Це нормально, але педологія, тобто наука про дитину, повинна бути тісно пов'язана з дидаскологією — наукою

про вчителя. Коли цього чітко дотримуватися і коли це все бачити у перспективі, скажімо, усього життя вчителя, то потрібно, **щоб ще будучи студентом, майбутній учитель набрав у себе стільки можливостей для саморозвитку, аби постійно підтримувати себе на рівні потреб своїх учнів.**

Питання стояло так, підготовлений історик, жінка-історик, пройшла Крим і Рим в освіті, каже: „Ви розумієте, як важко зараз, при сучасних засобах зв'язку бути з нашими учнями!” А мені відразу подумалося: тому важко, що ви не випередили їх, вони вас випередили, ви десь пропустили період. Фізичне життя людини – це ще й постійне **вигорання**. У вас переважило вигорання, ви зневірилися у своїх силах. А у своїх силах **учитель** ніколи не повинен зневірятися, він повинен **випереджати своїх учнів на роки**. Як з'явилися засоби масової інформації, і ти не можеш сама розібратися, сідай біля учня, який у цьому розуміється. Зрозумій, що він уміє, чого не вмієш ти, і чого маєш навчитися.

Це питання постало, і так ми з ним розібралися...

У СВІТІ ТАКА ПЕДАГОГІКА, ЯК У НАС, НІДЕ НЕ ЧИТАЄТЬСЯ

Ольга Виговська: *Щодо всього того, що Ви розповідали вчителям. У Вас, Іване Андрійовичу, була можливість відразу побачити зворотну реакцію в очах, запитаннях, в якихось дискусійних моментах. Тож прошу Вас декілька слів саме про це...*

Іван Зязюн: Учителю, знаєте, – така натура, що він усе повинен сприймати зі зневірою, так званою поміркованою зневірою. Перший раз зустріч – хто говорить, що говорить. Я їм і сказав (лише потім зрозумів, що зробив помилку): „Ви знаєте, у світі ніде в жодному університеті така педагогіка, як у нас, не читається”. „Ні! Ні! – відразу мені. – Ні! Ні! Читається! Читається скрізь!” Така, як у нас, кажу, не читається.

Слово „педагогіка” прийшло до нас від давніх греків. *Учитель – це той, хто веде за руку, а педагогіка – це наука про майстерність ведення*

за руку. Учителю повинен стати майстром своєї справи. Володіти мовою і мовленням – це найголовніші засоби. Але всіма іншими засобами, якими володіють всі види і жанри мистецтва, повинен, також володіти вчитель. І дуже добре, коли кожен учитель буде знати декілька мов, адже це гармонія впливу на душу дитини. Коли він зможе за допомогою мови і мовлення прилучити учнів до своєї душі, він уже майстер своєї справи.

І незважаючи на те, чи ти математик, чи ти біолог, чи ти хімік, чи ти мовник, *ти повинен через свій предмет доторкнутися до душі дитини так, щоб довічно залишитися в ній як приклад для наслідування, як приклад людини, яка бере на себе надзвичайно важкий соціальний обов'язок – вести за собою в майбутнє людей, держави і все інше, бо то їхнє*. Такий період настає обов'язково. І це у них чітко прослідковується. Я думаю, що *та школа справді варта уваги*. Але коли я сказав їм про педагогічну майстерність, відразу виникла така зневіра.

О.В.: *Іване Андрійовичу! Я зрозуміла, що Ви, хоч і говорите про достатню підготовку педагогів цієї гімназії, але Ви відчули, що їх уявлення щодо нинішніх завдань сучасного вчителя не зовсім відповідають затребуваному, тому, що має бути сьогодні: саме тим підходам, що сповідує і „педагогічна майстерність”, яка майже за 30 років свого існування так і не стала органічною складовою педагогічної діяльності для більшості вчителів ... Цим і пояснюється зневіра!*

І.З.: Ви знаєте, *це недолік нашої системи освіти*. Він полягає в тому, що не працюють асоціації вчителів зі спеціальностей, немає методичних об'єднань, які б на рівні визначних майстрів своєї справи розвивали не лише практичний напрям підходу до предмету і виходу на учнів, але обов'язково і науковий. Якщо методисти не будуть забезпечувати науковий рівень, педагоги відставатимуть від потреб.

О.В. *І самі методисти також відстають...*

ПРО ЦЕНТРИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

О.В.: Іване Андрійовичу, знаючи Вашу вдачу – Ви, навіть, у негативному знайдете позитив, знайдете, чому повчитися? Що цього разу Вам відкрилося зі спілкування з вчителями? Від чого Ви були задоволені?

І.З.: Я дуже задоволений, скажу прямо, що в нашого Інституту зараз 36 центрів педагогічної майстерності в країні: у школах, у вузах, у педагогічних училищах – де ми практикуємо через проблему „Саморозвиток педагогічної майстерності вчителя”. Ми проводимо майстер-класи, ми даємо їм програму, вони забезпечують себе методичною літературою, яку ми їм пропонуємо. І вже дійшло до того, що, скажімо, у нас там є різні програми педагогічної майстерності – 46 годин, 72 години і 112 годин. І ми їм кажемо: «вибирайте собі кількість годин (це вчителі, які входять у наш центр педагогічної майстерності), обирайте будь-яку тему, у програмі ці теми є, візьміть напишіть реферат. Цей реферат захистіть серед свого колективу, тому що, коли ви перед своїм колективом виступите, вам не потрібно ніяких інститутів підвищення кваліфікації, вони відволікають і там ви одного тільки бажаєте, щоб швидше одержати документ про те, що ви пройшли їх, щоб, може, якісь рівні свої збагачувати й піти. А коли ви ось тут це пройдете, коли перед вами є література, коли перед вами безмежний простір Інтернету... Візьміть програму на 112 годин, ми дамо вам сертифікат, і з цим сертифікатом ви можете піти в Інститут підвищення кваліфікації. Якщо там, скажімо, у вас всього буде 160 годин, 112 годин вам уже зарахують за цим сертифікатом.

О.В.: Цього Ви вже добилися, Іване Андрійовичу? Якщо „так!”, то це велика перемога! Про це надзвичайно важливо знати нашому читачеві!

Тож, розкажіть, будь ласка, як це реально спрацювало: у вас договір такий є чи угоду укладаєте з обласними інститутами післядипломної освіти, це ж їхнє відомство. До речі, як вони до цього поставилися? Чи багато з них підписали цю угоду з вашим інститутом? Це започатковано по всій Україні чи лише в окремих її областях?

І.З.: Принаймні ми всіх цілеспрямовуємо: у Житомирській області, Миколаївській, Полтавській – без цього зараз не можна.

Усі обласні інститути мають програму педагогічної майстерності, надіслану Міністерством. А ми з певними відділами Міністерства і з його керівництвом виходимо на те, щоб її було введено. Ми це проводимо скрізь, і люди дуже задоволені: у Сімферополі (там є в нас прекрасна українська школа), у Харкові, в Харківській області видається вже й залікова книжка.

О.В.: Це дуже важливо, Іване Андрійовичу. Хочу запитати про деякі технічні моменти: ось наприклад, учитель захоче відвідати майстер-клас, який проводить ваш Інститут. Куди йому звертатися, щоб вирішити питання з підвищенням кваліфікації за формою, суттю і термінами – та отримати те, чого він хоче? Хто координує ці питання, хто несе персональну відповідальність? Одним словом, як це зробити вже сьогодні?!

І.З.: Так уже скрізь – у Польщі, наприклад. Учителю може вибирати. Йому на проходження перепідготовки (підвищення кваліфікації) виділяється певна сума, яку він сплачує за себе туди, куди йому потрібно. У нас, на жаль, такого немає, і ми поки що все це робимо на ентузіазмі.

У нас є Академія педагогічної майстерності. Центр педагогічної майстерності ми відкриваємо тільки тоді, коли директор зуміє через усякі допомоги, фонди викупити на кожного вчителя трьохтомник і програму. Це дуже важлива умова. Щоб не бути присутнім там, педагог може знаходити необхідну інформацію в Інтернеті, але для цього завжди не вистаєє часу. Для нашого вчителя відразу все: підручник, хрестоматія, історія педагогічної майстерності...

І.З.: Відстають тому, що не встигають за психологією дитини*, а не встигають тому, що звикли до чогось одного. Звик до того, що прийшов, почитав... „І наче учні цього класу мене слухали. – Ага! – значить, я правильно зробив. У другий приходжу, мене не слухають, і я не знаю, куди подітися від цього”. А це означає, що кожен колектив має свою психологію, до кожного колективу ти по-іншому маєш підходити, там є свої лідери, своя підсвідомість – про що ми не знаємо і не хочемо говорити вчителю, та й багато чого іншого.

О.В.: Це величезна робота. А чи маєте ви чи ваші колеги, Іване Андрійовичу, якісь дані, що засвідчують результати такої роботи?

І.З.: Ми вже багато років співпрацюємо з Новомосковською гімназією. До речі, Рибалко Валентин Васильович – випускник цієї школи. Те, що ми робимо там разом, – просто щось неймовірне.

Скажімо, уже половину наших шкіл ми вивели на золоті медалі на виставках (мається на увазі щорічні виставки „Сучасна освіта – ...” та „Інноваційні заклади освіти”). Представляється школа, і ми вболіваємо за те, щоб вона одержала золоту медаль. У Миколаївській області є в нас школа, яка буде зараз (у березні 2014 р.) представляти себе на виставці. Це школа-інтернат. Там надзвичайна у всіх відношеннях директор. Раніше вона працювала в міській Адміністрації, потім стала директором і вивела школу на передові позиції.

* Див. рубрику „Психологія: удосконалення здобутків в шкільну практику.” С. 28-58.

Ми дійшли до того, що міський голова запросив трьох наших фахівців виступити з доповідями в межах 35–40 хвилин на вересневих конференціях. Ми виступили, для кожного присутнього вчителя він закупив двохтомник (у нас тоді був). Конференція закінчилася нашими виступами. Міський голова сказав: „Ми закриваємо конференцію, нам немає про що говорити, нам треба думати!”

Це надзвичайно! Ми отримали величезне задоволення від того, як нас сприймають.

О.В.: *Іване Андрійовичу, ви багато працюєте зі школами, вчите, піднімаєте їх, нагороджуєте – усе робите для того, аби вони були готові до такої роботи, про яку ви говорите. Як багато таких, скажімо, у процентному відношенні хоча б серед тих, з ким ви спілкуєтесь, з ким співпрацюєте?*

І.З.: Розумієте, яка тут у нас біда. Останні 10 років ми абсолютно не думаємо про якісний відбір на професію вчителя. Педагога потрібно добирати до навчання в університеті так, як ми добираємо працівників мистецтва. До речі, педагогіка – це мистецтво, мистецтво педагогічної дії. Учитель – це актор, режисер, виконавець, і його необхідно навчити, його потрібно, як Антон Семенович Макаренко казав, індивідуально готувати, бо він неповторний, він має свою душевну симфонію, яку треба знайти, і цю індивідуальність підтримувати. Цього не розуміють керівники навчальних закладів, часто-густо цього не розуміє і Міністерство. Першим особам до цього байдуже, вони відпрацювали вступ до університетів за тестовою методикою і вважають, що для вчителя це також підійде – це перше. Друге – це соціальний статус педагога, він у нас не відпрацьований. Не відрегульована заробітна плата: 47-а стаття, за якою вчитель повинен одержувати так само, як це у всьому світі, за середньою платою для працівників промисловості, він цього не одержує. І це все, звичайно, призводить до того, що дуже велика кількість педагогів не користується авторитетом серед учнів. А що це за вчитель, якщо він безавторитетний? Авторитет – це постійна

робота із психологією учня. Потрібно побачити в ньому найпотаємніше, знати, чим він дихає, миттєво передбачати будь-які відхилення внаслідок зовнішніх впливів.

Ось, скажімо, як дитина розвивається за віковими періодами: від нуля до року дитина вже багато чого пізнала і навіть себе вже трохи ідентифікує зі своїми батьками. І це все самостійно, ніхто її не вчить – це закладено природою. Від 3 до 6 років, дитина вже володіє 95 % інформації (Лев Толстой наголошував: 95 % інформації, якою буде володіти все життя), вона не навчалася в університеті! Вона самостійно опанувала її, вбираючи із середовища, вона саморозвивається.

Подібні програми необхідно розробити на весь період життя дитини (дорослої людини також), щоб вона саморозвивалася, щоб учитель для неї був не „давач знання”, а щоб він був фасилітатором, щоб допомагав саморозвиватися. Це потрібно у школі, у вищому навчальному закладі.

Педагогічна майстерність володіння предметом – це дуже важливо, але педагогічна майстерність розвивати психологію дитини – це важливіше, ніж знати предмет! Що каже фізик Віктор Федорович Шаталов у своїй книзі „Куда и как исчезли тройки”? У жодної дитини, якою відсталого у підготовці вона не була б до зустрічі з ним, у нього ніколи не було трійки, він умів вводити у підсвідомість інформацію на почуттях людини. Шаталов казав: „Я заходжу в клас, я повинен клас у себе захохати, тобто я повинен стати для них лідером, лідером авторитетним! Вони повірять моему кожному підхові, а я знайду, як це зробити, щоб зворотний зв'язок був. У мене хитрунів не буде, те, що я кажу, повинно увійти у кожного і залишитися з ним, скільки він житиме”. Ось що таке – педагог-майстер.

О.В.: *Віктор Федорович Шаталов, мабуть, сам до кінця не усвідомлює, у чому його родзинка, чому завдячувати, що він такий є.*

І.З.: Усіх оцих передовиків: Шаталова, Амонашвілі, Лисенкову і всіх інших я запрошував у Полтаву.

Ольга Выговская, Алексей Выговский, Татьяна Годецкая (составители)

Учитель и его деятельность: традиционная форма в инновационном контексте.

Педагогический совет с участием ученых, учителей, чиновников МОН Украины

В этом году, в Министерстве образования и науки Украины состоялся совместный педагогический консилиум с участием работников Министерства и педагогического коллектива столичной гимназии.

На консилиуме обсуждались пути повышения мастерства учителя в современных условиях. Участники диалога попытались ответить на вопрос: каким должен быть учитель в современной школе? Педагоги пришли к мнению, что современный учитель должен быть экспертом/знатоком психологии, профессионалом, которому необходимы знания и конфликтология. Во время подготовки к своим урокам учителя используют информацию из многих источников. Знания компьютерных технологий требуют улучшения. Много критических замечаний и правильных предложений было высказано учителями в адрес Министерства. Такое становится возможным, когда делами занимаются профессионалы, которые беспокоятся о будущем Украины, и, в первую очередь, о школе и Учителе. Подобное мероприятие проводилось впервые.

Ключевые слова: учитель, требования к современной педагогической деятельности, готовность учителя к деятельности, педагогическое мастерство, инновационные технологии обучения и воспитания.

Olga Vigovska, Olexiy Vigovsky, Tetjana Godetska (organizers)

Teacher and his activity: traditional form in innovative context. Pedagogic council with participation of scientists, teachers, MES administrative officials.

This year, in Ministry of Education and Science of Ukraine joint pedagogic council took place with participation of the Ministry employees and members of a metropolitan gymnasium pedagogical body. On the council, the ways of rising teacher's skill in present-day conditions were discussed.

Participants of the dialog tried to answer the question: what should be a teacher in present-day school? The pedagogues agreed in their opinions that contemporary teacher is to be an expert in psychology, to be professional with additional knowledge of conflictology. When getting ready to his lessons a teacher uses information from many sources. Additionally, the improvement of knowledge is needed in computer technologies field.

Such an action is provided the first time on. A lot of teacher's critical remarks and correct propositions were expressed to the Ministry address. It made it possible to understand the way how teachers conceive innovations of the last years.

This action appeared to be possible because from the both sides there are professionals who liable for these problems, and who worry about Ukraine future, so, first of all about its school and its Teacher.

Key words: teacher, requirements to present-day pedagogic activity, teacher's readiness to its realization, pedagogical skill, pupil, innovational technologies of teaching and learning.

Кожен із них (Ільїн був у мене з Ленінграда) – особистість авторитетна. Вони були знані вже своїм авторитетом. Студенти слухали їх, зацікавившись підходом. Шалва Олександрович почав бесіду з моїми студентами о 8.30, і о пів на шосту дня закінчив. Ніхто нікуди не виходив. Він сам каже: „Я готовлюсь спеціально, я не кушаю і не п'ю нічого”. Він і зараз в Україні робить багато добра людям...

О.В.: Іване Андрійовичу, ви, можна сказати, присвятили цій проблемі багато десятиліть свого життя і зробили багато: і для впровадження цих ідей, і щоб вони працювали на учителя, на школу. Чи задоволені Ви результатом? Ви на такий результат працювали чи хотіли більшого десяти?

І.З.: Кожен з нас повинен бути задоволений життям. Якщо я не зреалізувався повністю, як хотів би, – я цього і не ставлю перед собою. Я ставлю перед собою одну мету. Щоб людина, яка зі мною поспілкувалася, своє враження від спілкування внесла у свою душу і була переконана, що це не моя, а його вибудова логіки, мислення – це моє основне завдання. Я знаю, що це не до кожного доходить.

Ось, наприклад, я зі своїм колективом працюю вже десятки років, і я окремо зустрівся з кожним працівником відділу. З відділом я працюю 3 години, виділяю час на кожного: „Ти, будь ласка, ти, ти... Як ви дивитесь? Як ставитесь до цього і всього іншого?” А тепер вони не знають, куди діватися. Ось, скажімо, починають доповідати про свої дослідження. І вони як вогню бояться, що я буду там присутній, бо я обов'язково скажу: „Ви зі спілкування зі мною взяли лише одне, а дуже багато не хочете. А якщо не зрозуміли, то приходьте до мене, ще раз запитайте”. І так через завідділами, через своїх заступників ми виходимо на позиції сучасного розуміння тих завдань, які стоять перед освітою. А освіта знову ж таки – це єдиний чинник, який у нашому суспільстві не розпався. Який би там вчитель не залишився, якого б рівня він не був, усе одно в колективі зна-

йдеться вчитель-поводир, який обов'язково дійде до душі кожної дитини, бо він спілкується, бо він проходить, через нього пройдуть, через його предмет у школі. А якщо таких 2–4 у школі, то вважайте, що школа виконає своє завдання.

О.В.: *Іване Андрійовичу, повернемося до того, із чого почали. Я прошу Вас сказати: чи прийнятною для вас є форма цього заходу, що вона дає, чи потрібно її практикувати? Це ж вперше все-таки відбулось в Україні?*

І.З.: Це було в Міністерстві, це передусім – практичний зв'язок Міністерства зі школою. Це передова форма: відразу бесіда, відразу підходять учителі – їм це подобається, вони задоволені від такої зустрічі.

Я виступаю, за мною вони виступають – це їхнє слово, це треба записувати. Ну і Борис Михайлович уміє підводити: „Скажіть кожний, ось ви скажіть, скажіть ви, скажіть ви, скажіть ви, Іване Андрійовичу, сам сказав, директор сказала, учителі...” Він записує кожну позицію – він записав десь 21–22 позиції з того, про що тут ішлося. І він каже, що ми з вами збагатилися, тепер зустріч наших представників з учителями, директорами шкіл уже буде підтверджено і вашими пошуками. Також директор та вчителі підходять і кажуть: „Спасибі вам!”

О.В.: *Дійсно, спасибі Вам, Іване Андрійовичу, а також усім іншим учасникам цього заходу!*

ФІЛОСОФ СЕРЦЯ, ПЕДАГОГ ДОБРА

Іван Андрійович Зязюн, директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих, академік НАПН України, у розквіті духовних сил і творчих задумів пішов у вічність напередодні Дня знань.

Вийшовши у великий світ із сіверського села Пашківка, успішно закінчивши Крутівську середню школу, що недалеко від Ніжина, перш ніж стати УЧИТЕЛЕМ учителів, метром Філософії, академіком, першим Міністром освіти незалежної України, він отримав першу освіту в гірничо-промислового училищі Луганської області і став прохідником шахтарського треку. Здобув найпрестижнішу на той час професію – шахтаря. Протягом усього життя, мов шахтарською лампочкою, освітлював усе, з чим доводилося стикатися, над чим, з чим, і з ким працювати.

Закономірно, що саме Іван Андрійович проклав шлях до підготовки *нового Вчителя. Програма „Вчитель”*, започаткована в Полтаві, набула статусу державної. Упроваджений ним курс *„Педагогічної майстерності”*, підручники, посібники, створені Центри найбільше сприяли плеканню Вчителя, на якого дійсно чекало суспільство.

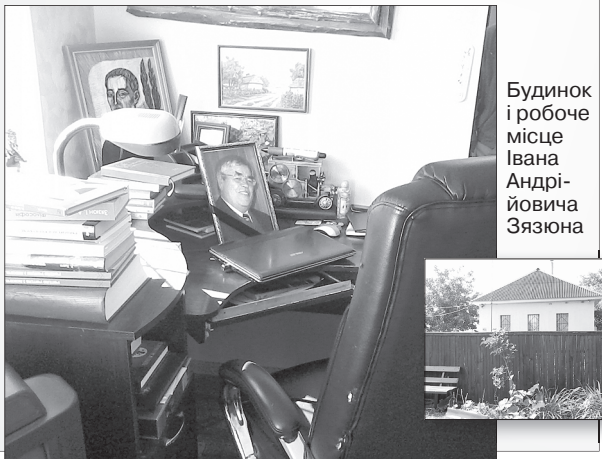
Він допомагав усім творити себе й так само чинив і з Собою. Казав собі й людям: *„Педагогіка – моє життя”*, а творячи власну „Я-концепцію”, визначив основний її смисл – творити добро: *„Я прошу в Бога одного часу для добра людям... Я Богові завжди дякую за те, що він обрав мене це Добро генерувати й кореспондувати. ...Жодного разу в житті я його не зрадив. ...Я робив і продовжую робити Добро – моє основне і єдине багатство на цій грішній та жорсткій Землі”*.

Велике для посвячених відкривається в малому. *„Моє село – центр світу, моя сільська школа – всесвітня академія”*, – ділився Іван Андрійович з нашими читачами, директорами шкіл, роботу яких розумів до тонкощів, а їх самих щиро шанував і завжди радо виступав для них. Зустріч з ним завжди була святом, мудрою душевною розмовою на рівних...

Іван Андрійович кожному в різних життєвих, професійних, наукових ситуаціях сказав добре слово, підтримав, допоміг, порадив, попередив, дав перспективу творчості.

Дякуємо Вам, Іване Андрійовичу, і долі, що були разом з нами на життєвій дорозі, за все зроблене Вами і розумом, і серцем, і ділами.

Прийми, Господе, цю світлу Людину!

Будинок і робоче місце Івана Андрійовича Зязюна

Культурологічний соціальний проект

КОД

КУЛЬТУРА. ОСВІТА. ДУХОВНІСТЬ

Історія цього проекту розпочалася 1997 року в період проведення першої в Україні присвяченої освіті виставки „Сучасна освіта в Україні”.

Тоді були проведені конкурси для студентів вищих навчальних закладів творчого спрямування з преміюванням їхніх лауреатів річними стипендіями та поїздками за кордон.

Слід зазначити, що всі витрати, пов'язані з організацією, проведенням конкурсів і преміюванням переможців завжди брала на себе фірма-організатор – компанія „Карше”. Відсутність підтримки та ігнорування проведення виставки з боку Міністерства освіти і науки України в 2010–2013 рр., знищення самостійності ВНЗ, зміна ідеології та методології в освіті, примусове використання навчальних закладів у політичних акціях в роки президентства Віктора Януковича не відповідало переконанням організаторів Виставки і привело до закриття проекту. Події останніх місяців, вибух соціальної активності українців дали можливість продовжити й розширити проект „КОД”, який нині перетворюється на гуманістичну програму, що закликає до участі в ній усі соціальні верстви населення України.

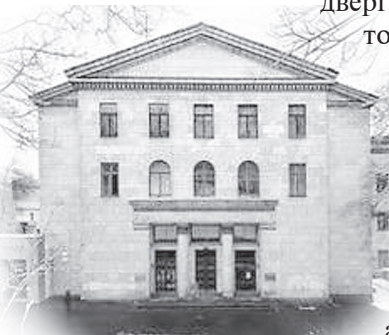
УДК37.013.43

Укладачі:
Ольга
ВИГОВСЬКА,
Олексій
ВИГОВСЬКИЙ

Дата проведення –
4-5 жовтня 2014 р.
Місце проведення
– Будинок
Архітектора,
м. Київ, вул. Бориса
Грінченка, 7.

4 жовтня 2014 року перед відвідувачами заходу були гостинно відчинені двері Будинку архітектора, який вражає своєю масштабітністю і величиною, з його красивими залами, різними за розміром, проте з однаково гарною акустикою.

Статна будівля по-особливому зустрічала своїх гостей, адже і гості були незвичайні. Здавалось, що і сама будівля, яка завжди пишалась своєю помпезністю, монументальністю – помолодшала. У всіх залах Будинку архітектора творилася казка. В одному були представлені роботи патріотичної спрямованості від сучасних художників. У другому проводили конкурс академічного малюнка. У

третьому представляли й захищали свої роботи молоді архітектори.

Атмосфера культурологічного проекту мимоволі нагадувала бал, з усіма його атрибутами. На вході привітно тебе зустрічають і супроводжують до зали. Музи привели своїх вихованців, щоб світу явити їх таланти та вручити квиток у доросле життя, додати впевненості та натхнення.

Проект зібрав одночасно в одному місці заслужених архітекторів України, заслужених діячів мистецтва, докторів наук, професорів, доцентів, прозаїків, поетів, художників...

Напутнє слово та оцінку свого таланту молоді учасники отримали від нащадка роду Терещенків, **Мішеля Терещенко**. Він високо оцінив роботи українських митців, підкреслюючи їх визнання європейськими спеціалістами, побажав молоді щасливого творчого шляху. Серед робіт він відмітив ті, що достойні виставлятися в кращих галереях Європи. Виступ Мішеля надихнув студентів та дав розуміння перспектив розвитку.

БУЛО НА ЩО ПОДИВИТИСЯ. БУЛО ПРО ЩО ПОДУМАТИ. БУЛО ЧИМ НАДИХНУТИСЯ

Програма проекту „КОД” включає декілька напрямів:

- 1) пізнавальний;
- 2) конкурсний;
- 3) освітній;
- 4) розважальний.

Перший розділ – знайомство з експозиціями українських художників: гра-

Олександр КАРПОВ,

ініціатор КОДу і голова його оргкомітету, президент виставкової компанії „КАРШЕ”

НАПОВНЕННЯ ПРОЕКТУ

Ознайомлення с картинами українських митців:

Рафаель Зейнурович МАСАУТОВ, художник-графік, народний художник України, лауреат державних і міжнародних премій в галузі мистецтва

Сергій Вадимович ОДАЙНИК, художник-монументаліст, заслужений художник України, член Національної спілки художників України, педагог

Валерій Сергійович ВІТЕР, художник-плакатист, член Національної спілки художників України, лауреат міжнародних конкурсів

Прем'єра спільного арт-проекту „МАКРО і МІКРО” видатного українського митця Романа Жука та Ювелірного Дому „Karrov&Karrova”.

Ексклюзивний показ колекції Ювелірного Дому „Karrov&Karrova”

Творчі зустрічі та презентації: „ЩО ТАКЕ ФІЛОСОФСЬКЕ МИСТЕЦТВО?“

Назіп ХАМІТОВ, доктор філософських наук, письменник, психоаналітик, президент Асоціації Філософського Мистецтва, автор і ведучий телепрограм „Свобода думки” та „Нічні роздуми про вічне” (телеканал ЦК)

Світлана КРИЛОВА, доктор філософських наук, письменниця, психоаналітик школи андрогін-аналізу, віце-президент Асоціації Філософського Мистецтва

**„ТВОЄ ЩАСТЯ,
вибір нової цивілізації”**
Зустріч з **Володимиром Віталійовичем ЧЕПОВИМ** – успішним бізнесменом, автором соціальних проектів „Соціальний капітал”, „Інститут вивчення щастя”.

Презентація проекту Вікі БАРОН та Івана МИХАЙЛОВА „БЕСТИАРІЙ ТОНКОГО СВІТУ”

Презентація музичного диску першого українського біг-бітового гурту „БЕРЕЗЕНЬ”.

Пісні Олександра Авагіяна. Учасники: Валерій Вітер, Ніна Матвієнко.

А також творчі зустрічі з:

Оленою РОГ – письменницею, журналісткою, лауреатом конкурсу ім. Ю. Долгорукого;

Ігорем СУДАКОМ – письменником, художником, футурологом;

Мариною Препотенською – філософом, журналістом, членом Української Асоціації письменників;

Іриною КАРПІНОВОЮ – поетесою;

Андрієм ПЕРМЯКОВИМ – поетом;

А також з поетесою **Інною ПАЛКОВСЬКОЮ**.

фіка Рафаїла Масаутова, монументаліста Сергія Одайника, плакатиста Валерія Вітера. Імена цих метрів українського образотворчого мистецтва, відомі у всьому світі, нині незаслужено забуті в Україні. Тож, на думку організаторів Проєкту, потребують нового знайомства з українськими поціновувачами. Вперше на суд глядачів був представлений сумісний проєкт „Мікро і Макро” відомого українського художника Романа Жука та ювелірного будинку „Karpov & Karpova”. Відвідувачі ознайомилися також з експозицією „Бестиарій тонкого світу” дизайнера Вікі Барон і художника Івана Михайлова.

Конкурсний розділ:

- конкурс академічного малюнка для студентів художніх навчальних закладів;
- конкурс студентів-архітекторів імені Олександра Плеханова;
- конкурс студентів консерваторій імені композитора Івана Карабиця;
- конкурс молодих журналістів.

Освітній розділ:

- філософські зустрічі, творчі звіти і круглі столи з відомими українськими вченими, літераторами, громадськими діячами: Назіпом Хамітовим, Мариною Препотенською, Оленою Ріг, Андрієм Пермяковим, Іриною Карпінною, Володимиром Чеповим.

Розважальний розділ:

- концерт лауреатів музичних конкурсів музичних навчальних закладів і консерваторій, що про-

водяться в 2013–2014 роках в Україні, присвячений пам'яті героїв Майдану;

- презентація диска першої української біт-групи, створеної Олександром Авагяном – легендарним українським поетом і музикантом.

Цей проект, перший і унікальний у своєму роді, виявився дзеркальним відображенням стану нинішньої української інтелігенції.

Що по суті побачили глядачі?

Форму, наповнення, якість.

Гідне наповнення – глибину, різні точки зору, вишуканий стиль для тих, хто розуміє. Уміння не лише висловити власну точку зору, поділитися своїми досягненнями, але й дати дорогу молодим талантам. Розуміння, що якість життя визначається культурою, традиціями і внутрішнім наповненням. Уміння не просто ділитися своїми шедеврами і талантами, але й роздивитися нові, можливо, відмінні від твоїх таланти й можливості, і дозволити їм проявитися – безкоштовно та із заохоченнями. Ці якості також властиві інтелігенції.

Різноспрямованість – архітектори й художники, музиканти й літератори, ювеліри і дизайнери – на КОДі можна було побачити, почути, пережити роботи всіх напрямів, і що найбільш унікальне – це були *дорогі* роботи. Не стільки в грошовому еквіваленті, скільки в духовному. Після відвідування всіх трьох поверхів проекту залишалося відчуття

КОНКУРСИ

КОНКУРС РИСУНКУ АКАДЕМІЧНОЇ ПОСТАНОВКИ

Учасники – студенти мистецьких навчальних закладів, шкіл та студій.

Грошовою заохочувальною премією відзначено 12 учасників, чії роботи відмітили члени журі.

Студента, роботу якого було визнано журі найкращою, нагороджено річною творчою стипендією. Також присуджено приз глядацьких симпатій – одна туристична путівка до Європи.

КОНКУРС СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ ТА МОЛОДИХ АРХІТЕКТОРІВ імені Олександра Плеханова

Тема конкурсу: “Концепція реконструкції центру м. Києва як складова меморіалізації Револуції Гідності”.

Проекти висилалися на конкурс в запечатаних конвертах на DVD дисках або на флеш накопичувачах USB в форматі JPG, PDF. Останній термін прийому конкурсних робіт – 1 жовтня 2014 року.

Конкурс проводився у формі публічного заходу, в журі було запрошено провідних архітекторів Києва, представників творчої інтелігенції, керівників компаній-спонсорів.

Переможців конкурсу нагороджено: за кращий проект – річною стипендією імені Олександра Плеханова, заохочувальні премії отримали 5 конкурсанти – туристичні путівки в країни європейського економічного співтовариства.

Нагороди переможцям вручала *мати Олександра Плеханова Інна Олександрівна*.

Молоді учасники і „Конкурсу студентів, аспірантів та молодих архітекторів імені Олександра Плеханова” і „Конкурсу рисунку академічної постановки” отримали від нащадка роду Терещенків, Мішеля Терещенко, *книгу „Перший олігарх”*. Він високо оцінив роботи українських митців, підкреслюючи їх визнання європейськими спеціалістами, побажав молоді щасливого творчого шляху. Серед робіт він відмітив ті, що достойні виставляться в кращих галереях Європи.

Четвертий міжнародний музичний конкурс МОЛОДИХ КОМПОЗИТОРІВ імені Івана Карабиця

Учасники – студенти провідних музичних навчальних закладів України.

На конкурс було подано камерні твори студентів музичних академій та старших курсів середніх музичних закладів України.

Тема композиції: Довільна, для трьох, індивідуально обраних автором твору інструментів, у вільному поєднанні з використанням будь-якого музичного знаку з творів Івана Карабиця (цитати, монограми, алюзії, стильового знаку і т.д.).

- Час звучання – до 6 хвилин;

- Жанр твору – на вибір конкурсанта.

Конкурс проходив у два тури. Виконання творів в першому турі здійснюється силами учасників конкурсу.

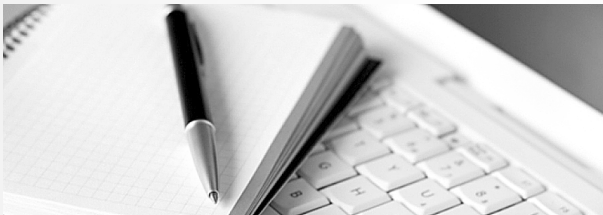
Другий тур „Експромт”. На сцені встановлюється картина і учасник конкурсу передає музичними засобами своє враження від представленої картини. Час для виконання експромту – 4 хвилини.

Журі визначило переможців конкурсу за результатами 1 і 2 туру окремо.

- Переможців 1 туру нагороджено 11-ма дипломами лауреатів-конкурсів, 3-ма річними стипендіями, цінними подарунками та залучено до участі в ХХІV Міжнародному музичному фестивалі „Музичні прем'єри сезону” в м. Києві, а також в Заключному концерті проекту 5 жовтня 2014 в головному залі Будинку Архітектора.

- Переможці 2 туру нагороджені спеціальним призом, заснованим оргкомітетом проекту „КОД”. У період засідання журі конкурсу у залі проходила прем'єра документального фільму режисера Володимира Муржі про творчий шлях композитора Івана Карабиця.

КОНКУРС ЖУРНАЛІСТІВ-ПОЧАТКІВЦІВ

На конкурс було подано звіти і огляди про проведені в Будинку Архітектора презентації та конкурси проекту „КОД”.

Переможців нагороджено 3-ма грошовими преміями в розмірі 1000 грн. кожна та можливістю публікації в засобах масової інформації.

Переможцями стали: **Юлія Орехова, Надія Штабська та Катерина Самойленко.**

наповненості: душа, підзарядившись і задоволено зітхнувши, давала можливість розуму аналізувати, мріяти, фантазувати і пробувати творити самостійно.

Гідні відвідувачі – нечисленні, але небайдужі, ті, кому дійсно потрібно, хто готовий пожертвувати святом шлунка, гламуру й побуту заради духовності. І, головне, отримати задоволення від того, що вони побачили. Ви б бачили очі вірних прихильників поезії Олександра Авагяна, які отримали можливість у суботу не лише бути присутніми на презентації унікального диска, але і через 50 років почути улюблені пісні групи „Марія Оранта”... Успішні люди, які самоствердились в житті, які пережили безліч цікавих подій, відчайдушно занурилися в атмосферу унікальної музики й поезії, і на годину час повернувся в минуле.

Ні з чим незрівнянне відчуття благоговіння і трепету від споглядання істинної краси – виставки Ірини Карпової „Макро і мікро”, що викликає неймовірну гордість за дивовижні вироби, незрівнянну техніку, інновації, сплетіння фантазії та сучасних технологій, які породили приголомшливі шедеври. І шкода, що така рідкісна краса більше знайома Європі й Америці, ніж Україні.

А плакати на сучасну тематику – актуальні події в Україні... Біль, любов, надія, відчай – живі емоції притягали, сочилися, кричали з кожної представленної роботи, електрошоком проходячи по нашій совісті, нервам і ранам, що не загоюються.

Організатори проекту якимось чудом звернули всю увагу оточуючих лише на учасників та їхні роботи, зробивши їх воістину „зірками”, яких хочеться бачити, слухати й захоплюватися. А захоплюватися, повірте, було чим! Молоді даруння в області архітектури й живопису, показали всю свою майстерність, і в буквальному розумінні отримали путівки у власне професійне життя від великих метрів сучасності.

Коли молоді люди кажуть фразу „Були на культурній тусовці”, то свідомість відразу малює гламурну картинку, де всі приходять показати лише себе, а на художників, поетів, музикантів, дизайнерів, які по суті й організують ці заходи для просування власного таланту і творчості — цій усій гламурній масі загалом наплювати. Вранці багато гостей навіть не пригадають, заради чого власне збиралися.

Проте цього разу організатори проекту перетворили „Тусовку” в дійсно висококультурний світський захід, побувавши на якому, відчуваєш себе причетним до високого й теперішнього часового дійства. Справжня культура перемогла наносний гламур, вкотре звернувши увагу людини на неї саму та на її істинні цінності.

Бути культурним, освіченим і духовним повинно стати нормою в нашому суспільстві. І ті люди, які від щирого серця культивують це в наш непростий час, роблять велику справу державного значення.

БРАЖЕННЯ ВІДВІДУВАЧІВ ТВОРЧИХ КОНКУРСІВ ТА ВИСТАВКИ СТУДЕНТСЬКИХ РОБІТ

„Хто такий творець в сучасному розумінні? Це той, у кого живе іскра в серці. За сприятливих умов вона розгорається у полум'я, яке зігріває тих, хто потребує тепла, добра, відродження. Культурологічний соціальний проект КОД — є тим полум'ям, що відроджує, надихає та творить нове покоління митців в оновленій Україні. Майдан наповнювався гамірними компаніями, туристами та людьми, які прийшли переосмислити сутність часу... Молоді та талановиті несли у вир натовпу потоки світла, тепла та любові. Вони щойно повірили в себе, в щасливе майбутнє нашої країни. Як лампадку з пасхальним вогнем несли іскру світла, щоб розділити з усіма. Країна, яка має такий потенціал талановитої, відкритої та щирої молоді — має велике майбутнє.”

(Надія Штабська, журналіст-початківець)

„Я відвідую такі заходи, щоб взяти нову порцію творчого натхнення. Те, що творять студенти, надихає на нові підходи у своїй роботі. Отримала додатковий бонус — поринула в часи творчо-проектного студентського життя.”

(Вікторія, дизайнер)

„Є у мене невгамовна донька, яка цікавиться багатьма видами творчості. Сьогодні ми тут разом, щоб пізнати багатогранність прояву творчого натхнення. Саме КОД дає можливість познайомитись з новим підходом до архітектурних рішень, академічного малюнку, сприйняття музики та літератури. Дуже вдячний організаторам за вміле наповнення змістом культурологічного проекту.”

(Борис, науковець)

„Творець, натхненник і ведучий проекту „КОД” Олександр Карпов став справжнім чарівником для сьогоднішніх конкурсантів. З його легкої руки молоді талановиті художники й архітектори України змогли не лише продемонструвати власні вміння та досягнення, але й отримали гідні нагороди і премії, а це в наш нелегкий час можливо не на кожному конкурсі. Я побачила з якою любов'ю і трепетом Олександр ставиться до всіх конкурсантів, як переживає за їх подальшу професійну долю, саме тому в журі всіх конкурсів він запросив велику кількість іменитих метрів з галузі архітектури, мистецтва, освіти.”

Олександр Карпов, Ви творите потрібну і велику справу. Таких людей як Ви, яким небайдужа культурна й духовна спадщина нашої країни та її майбутнє, зустрінеш нечасто. Ви підкорили мене своїм щирим хвилюванням за все, що відбувається сьогодні, такі ідейні люди як Ви, дійсно здатні творити дива. Бажаю Вам найміцнішого здоров'я, натхнення й сил, щоб і надалі культивувати ідею підтримки молодих талантів України.”

Шановні організатори місії „Культура-Освіта-Духовність”, я впевнена, що зі мною погодяться багато із присутніх на сьогоднішньому заході — Ваш проект „КОД” по праву можна вважати національним надбанням. Бажаю Вам довгих літ і величезних перемог!!!”

(Катерина Самойленко, журналіст-початківець)

НОВОПЕЧЕРСЬКА ШКОЛА: МАЙБУТНЄ ПОЧИНАЄТЬСЯ СЬОГОДНІ

УДК 37.091.8

У Печерському районі столиці поряд з ошатними багатоповерхівками перерізають червону стрічку.

Це не відкриття чергового офісного центру і не здача в експлуатацію житлового будинку. Відкривають новопобудовану загальноосвітню школу. В Україні будують школи! Цю унікальну школу в Києві – Новопечерську – відкрив Міністр освіти **Сергій Квіт**.

Він вважає, що ця школа може стати зразком для реформування шкільної освіти в Україні. Її сміливо можна назвати школою майбутнього – починаючи з приміщення, побудованого за проектом турецького бюро Zambak, у портфелі якого більше 350 навчальних закладів по всьому світу, і закінчуючи інноваційними технологіями навчання, які поєднують український

освітній досвід з міжнародними досягненнями шкільного виховання.

Школа площею 10 тисяч квадратних метрів розрахована на перебування понад 450 учнів (2 паралельні класи по 20 учнів з 1-го по 11-й клас) протягом усього дня. Отже, для цього буде задіяна не лише навчальні приміщення – спеціалізовані класи й лабораторії – але й інфраструктура для гармонійного розвитку дитини та її активного і здорового способу життя: басейн, хореографічна, художня і музична студії, гончарна майстерня, спортивні споруди, ігрові майданчики.

У школі з учнями працюватимуть більше 70 вчителів, серед яких значна частина – іноземці. „Ми з командою маємо високу мету і сподіваємося, що разом з учнями та їхніми батьками ми йтимемо в новому навчальному

році шляхом нових можливостей”, – повідомила директор школи **Ірена Корбабіч-Путко**. Вона канадка українського походження і має 23-річний досвід роботи в канадській освітній системі, з якого 14 років була директором школи. Також до роботи в школі запрошені канадські консультанти в галузі управління освітою. Їхнє завдання – забезпечення роботи унікальної освітньої системи Новопечерської школи: поєднання української шкільної програми з міжнародними стандартами.

Залучення керівників з Канади є свідченням співпраці Новопечерської школи з Канадським бюро міжнародної освіти (СВІЕ), організації, яка з 1969 року реалізує освітні проекти за найвищими міжнародними стандартами – спочатку у своїй рідній країні, а потім у всьому світі. Дякуючи, зокрема, і багаторічній роботі СВІЕ, яке сприяло інтернаціоналізації освіти у своїй країні, застосуванню кращого міжнародного досвіду, відвертості світу, Канада тепер разом з Фінляндією та Японією визнані країнами з кращою системою освіти у світі за версією Tempus і Pisa.

Окрім учителів, у школі з дітьми працюватимуть *тьютори* – ще одна інновація для України, але звичайна справа для західної освіти. Тьютори супроводжують кожного учня, нада-

ють підтримку, виконують функцію посередника між учнем і вчителем, школою й батьками, а також допомагають скласти індивідуальний план навчання та реалізувати його. Тьютори виступають як у ролі психолога, так і наставника, який надихає учнів на успіхи, заохочує їх до навчання.

У школі діє спеціально розроблена *онлайн-платформа* – своєрідний інформаційний простір, у якому синхронізовані всі бази даних і створені можливості для дистанційної роботи, управління й моніторингу, дистанційного навчання й відеоуроків, комунікації між учнями, батьками і вчителями, відстежування батьками успішності й активності учня в реальному часі тощо. Учні, батьки, а також співробітники школи забезпечені зв’язаними з онлайн-платформою індивідуальними електронними картами, за допомогою яких вони отримують доступ на територію школи, а також до ресурсів бібліотеки, центру друку 3D та ідальні.

Учнями Новопечерської школи стали цього року більше 200 дітей, серед яких також лауреати конкурсу „Діти науки”. Це – конкурс для обдарованих дітей, запроваджений громадською організацією „Освіторія”. Переможці отримали можливість безкоштовного навчання в Новопечерській школі.

Відбір до школи дуже ретельний – враховується не лише рівень знань з навчальних дисциплін, а також і готовність батьків дотримуватися цінностей Новопечерської школи, адже світоглядні принципи нарівні з освітнім рівнем і фізичним розвитком – найважливіша складова успіху в сучасному світі. Це – основна умова для сучасної школи.

Цілодобовий доступ до ресурсів та результатів успішності учнів.

Будь-яка інша „інновація” просто захлиньється в немобільності та закритості.

ВІЙНА І ДІТИ

УДК 316.485.
26-053.2

**АКТУАЛЬНА
СИТУАЦІЯ**

¹<http://0629.com.ua>

В ТРАГЕДИИ БУДУТ ВИНОВНЫ „ТЕРРОРИСТЫ”

С 16 сентября в Мариуполе в жилых районах города, близ школ и домов стали появляться блокпосты, огневые точки и баррикады.

„Со вчерашнего вечера в городе стали, как грибы, появляться новые блокпосты и баррикады. Самое непри-

ятное, что возникают они в жилых районах, вблизи домов, школ, магазинов. Естественно, народу это понравиться не могло, ведь в случае обстрелов этих фортификаций мирные жители однозначно пострадают. Кое-где люди даже порывались растаскивать мешки с песком, протестовать”, – сообщил местный житель.

По сообщению сайта мариупольских новостей¹ жители высотных домов по ул. Солнечной заявили, что уже обращались в администрацию Жовтневого района и штаб гражданской обороны с просьбой перенести дополнительные блокпосты, но тщетно.

ДЕТСКИЙ ФЛЕШМОБ „ДЕТИ ЗА ЕДИНУЮ МИРНУЮ УКРАИНУ”

Начальник управления образования Мариуполя *Зиновия Дмитриева* сообщила², что идея проведения флешмоба против вооруженного противостояния на территории города и в стране принадлежит инициативной группе учеников школ 66 и

17. Такое предложение поддержали ученики других школ Жовтневого района: №1, 3, 7, 9, 11, 16, 17, 36, 65, 66, городского и технического лицеев.

При подготовке к флешмобу школьники самостоятельно рисовали плакаты, сочиняли речевки: „Город наш не для войны, а для работы и мира”, „Чтобы пели не ружья, а птицы”, „Мы объявили мир”.

Немногочисленная группа детей, участвовавших в этой акции на Театральной площади Мариуполя, подняли руки вверх в призыве ко взрослым:

*Дети мира, за руки возьмитесь!
Шар земной обнять под силу Вам.
Войны на Земле остановите!
Мир подвластен детским голосам.*

ОСОБЛИВИЙ ДАРУНОК

НА ЧЕСТЬ ХМЕЛЬНИЦЬКИХ ДОБРОВОЛЬЦІВ

Майже місяць козаки зі Славути, що на Хмельниччині, патрулюють разом із прикордонниками українсько-білоруський кордон у Волинській області. Захисники-вершники щодня в радіусі 50 кілометрів оглядають ліси й береги. Стоятимуть на варті південно-східного кордону доти, доки не вшухне напруження в Україні — кажуть вони. Цей вчинок хмельницьких добровольців настільки вразив уродження села Дзвиняч Заліщицького району Тернопільської області **Валерія Гагалюка**, що він подарував їм коня. Що спонукало чоловіка віддати улюбленця саме в козацькі руки?

Це, мабуть, один із небагатьох випадків, коли кінь і справді дарований, а в зуби йому таки заглядають, але із задоволенням. Дев'ятирічний скакун на кличку Гордий із племінної латвійської породи. У стайні вже багато років він сам, а колись тут, у селі Дзвиняч Заліщицького району, на базі спортивного товариства «Колос» була кінноспортивна школа, яку відвідували понад триста дітей. Елітних скакунів привозили зі всього світу, навчали молодь верхової їзди, діяли реабілітаційні курси для хворих на ДЦП. Однак, як швидко поголів'я зростало, так динамічно у 90-ті роки товариство розпалося, а відтак утримувати майже двісті коней було не до снаги, — пригадає колишній голова

колгоспу, знаний аграрій, нині пенсіонер Валерій Гагалюк.

Про славутицьких козаків, які добровільно попросилися на кордон, чоловік почув з інформаційних випусків новин, тоді й вирішив: його жеребець Гордий принесе користі більше у козацькій родині.

Козаки запевняють: на Гордого в їхньому курені чекає насичене, динамічне життя, зокрема, з багатьма туристичними маршрутами. Вершники практикують багатоденні круїзи, скачки, змагання. Здебільшого, щоб підготувати коня до випробувань, перевірити його навички, вміння, увійти в довіру, достатньо двох тижнів, запевняє *Петро Базелевський*. Нині він опікується у Славуті шістьма кіньми. „Те, що кінь — гоноровий, видно неозброєним оком — хода поважна, грива висока, зайвої ваги не має, на команди відзивається, а це свідчення того, що від лоша ти був правильно доглянутий”.

Валерій Васильович Гагалюк вірить у те, що нові господарі Гордому сподобаються і дбатимуть про нього з любов'ю. Козаки ж щиро радіють не тільки гарному коневі, а й тому, що їхню козацьку родину поповнив ще один надійний побратим — *Валерій Гагалюк*. Патріот, який благородно жертвує своїм минулим в ім'я майбутнього.

На фото: **Валерій Гагалюк** дарує коня козакам

УДК 17.023.
35(477.43)

Інформаційне повідомлення підготовлено редакцією на основі Інтернет-статті **Тамари Гуцалюк**, м. Тернопіль

ШКОЛА ТА ГРОШІ

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

Які асоціації викликає у вас, шановні колеги, словосполучення „сучасне українське суспільство”? Думаю, що в більшості, як і в мене, – тривога, занепокоєння, конфліктність, невизначеність, страх, сумніви, роздратування, агресивність, розбрат, гострий дефіцит доброти, толерантності, співчуття й милосердя. Весь цей асоціативний ряд однозначно не може бути ідеологічно-емоційною

**Лілія
ДОНСЬКА**

Директор НВК №30
„ЕкоНад” м. Києва

основою нашої педагогічної діяльності, спроектованої на майбутнє, бо ж не хочемо ми в майбутньому нашим дітям нинішньої лячної незрозумілості. Думаю, нам варто разом проаналізувати вплив суспільно-політичних подій, в епіцентрі яких ми зараз перебуваємо, бо ми самі, наші власні діти, наші учні, їх родини – взагалі вся наша Україна – вже не такі, якими зустріли Євромайдан. Проте „велике бачимо здаля”, тому наші аналітично-конструктивні роздуми про вплив цих історичних подій на українську школу ще чекають свого часу, а вчити, виховувати, плекати й берегти дітей від фізичної та моральної небезпеки маємо сьогодні, зараз і повсякчас.

Тому дозволю собі повернутися до того, заради

чого і ввімкнула свій „ноут”. Давайте, дорогі колеги – директори, як практики, на чийх атлантових плечах не підійомним вантажем лежать трикляті плоскі дахи, застарілі каналізаційні мережі, прогнилі віконні рами, заржавілі паркани, архаїчні комп’ютери, „волаючі” заміни підлоги, надсучасне обладнання ідалень, необхідність додаткових спортивних залів...

Не хочу, хоча й можу, продовжувати цей перелік. Впевнена, що кожен з вас ладен його суттєво поповнити. І всі тут незвані і згадані подумки проблеми усередненої української школи потребують коштів. А коштів у держави немає і найближчим часом вони навряд чи з’являться. Скажімо, в кошторисі очолюваного мною навчального закладу комунальної форми власності на 2014 рік я побачила, окрім захищених статей на зарплату працівникам та комунальні витрати, 4200 гривень на розвиток і підтримку матеріальної бази. А як же наш незавершений список проблем, перерахованих вище? А це ж нагальні проблеми, що з часом лише поглиблюються і аж ніяк не вирішуються самі. Ось ми, рядові директори, і починаємо шукати гроші. При цьому зауважу, що пропонований західним або американським освітянським менеджментом фандрайзінг нам мало допомагає, оскільки меценатство і добročинність поки не стали популярними ознаками нашого суспільства.

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ МІНІСТРУ

Шановний Сергію Мироновичу!

Уважно спостерігаючи за першими ініціативами й реальними кроками очолюваного Вами Міністерства, педагогічна та батьківська громада Навчально-виховного комплексу (спеціалізована школа I ступеня з поглибленим вивченням іноземних мов – гімназія) № 30 „ЕкоНад” м. Києва висловлює підтримку Вашим починанням щодо осучаснення змісту середньої освіти, приведення її у відповідність до європейських стандартів і норм та максимальне врахування прагнень, потреб і можливостей сучасної української дитини, української родини. Радо вітаємо таку шляхетну ідею.

Поруч з цим хочемо привернути Вашу увагу до нагальної проблеми, про яку знають усі, причетні до школи в Україні (а це – все наше суспільство), але про яку всі ми соромимось говорити вголос. Йдеться про давнє і вже хронічне недофінансування школи і про необхідність його долати. Ми прекрасно розуміємо, що нинішній стан нашої економіки не дає нам надію, що найближчим часом держава зможе профінансувати потреби національної шкільної освіти для її модернізації. Усвідомлюємо також, що діти зростають і не можуть чекати, доки наша Україна міцно стане на ноги. Усім відомо, що лівову частку витрат на утримання школи (ремонти, оснащення, придбання меблів і обладнання, забезпечення застосування сучасних комп'ютерних технологій навчання, матеріальна підтримка вчителів, дотримання безпеки дітей у школі тощо) беруть на себе батьки. У цьому сенсі школу без перебільшення можна вважати громадсько-державною структурою. На сьогодні ми сприймаємо такий стан речей як оптимальний. Але фундамент такої структури хиткий, оскільки базується лише на особистісних контактах і порозумінні директора школи й батьків. Моделей тут чимало, а от законодавчо підтриманих, юридично бездоганних і безпечних немає. Кожен з керівників самотужки, напівкустарно, на свій страх і ризик створює власну схему виживання та розвитку школи і часто опиняється через це під прицілом критики і звинувачень у поборках та корупції.

Просимо Вас сприяти розробці на рівні Міністерства юридично грамотної, приведеної у відповідність до діючого законодавства моделі фінансового забезпечення життєдіяльності сучасної української школи з декларованим правом залучення спонсорських, в основному, батьківських коштів. Щось на кшталт типової інструкції, яку кожен навчальний заклад адаптуватиме під власні особливості й умови, але яка гарантує керівництву школи, педагогам і батькам при її дотриманні безпеку, спокій та захищеність перед законом і громадською думкою.

Висловлюємо впевненість, що за таку модель Вам подякують усі шкільні освітяни і батьки. Готові поділитися власним досвідом спроб, помилок і надбань на шляху до цивілізованого вирішення болючого питання фінансового забезпечення сучасної шкільної освіти та пропонуємо наш навчальний заклад як експериментальний майданчик, якщо викладена нами проблема здалася Вам, пане Міністре, вартої уваги.

Зі щирою повагою та сподіванням на взаєморозуміння

Голова Ради НВК №30 „ЕкоНад” м. Києва
Голова Батьківського комітету НВК
Голова профспілкового комітету НВК
Директор НВК

В. Патратій
І. Дроздов
Л. Кочутенко
Л. Донська

А потреби школи, моральний обов'язок перед учнями і батьками вимагають оперативних дій. От ми й починаємо „шукати гроші”. І тут уже хто як зможе – залежно від регіону, статусу школи, її місцезнаходження, контингенту батьків, впливовості директора, зв'язків серед можновладців, наявності юридичної підтримки тощо. Перш за все, я кажу зараз про школи, які не мають самостійної бухгалтерії та знаходяться на обслуговуванні централізованих бухгалтерій районних управлінь освіти, тому про економію бюджетних коштів, їх перерозподіл як одне з джерел поповнення матеріальної бази школи і вмілого господарювання згадувати зайве.

Ми шукаємо партнерів і союзників серед батьків, захоплюючи утворення благодійних організацій, благодійних фондів, різноманітних громадських утворень та об'єднань. Отже, на сьогодні батьки – наші найголовніші спонсори, більшість з яких адекватно розуміють нинішню фінансову ситуацію й готові щиро підтримувати школу власними коштами. А далі починається художня самодіяльність: класні фонди, цільові збори на різні потреби, формально й неформально утворені об'єднання, які мають утримувати бухгалтера, виконувати відповідні податкові зобов'язання і звітувати не лише перед батьківською громадою, а й перед фіскальними органами. І це б іще нічого, аби подібні утворення були надійним захистом і підтримкою нам, директорам шкіл, у нашій педагогічній та господарській діяльності. Але на практиці, на жаль, не так.

Від редакції

Вельмишановні колеги!

ЗАПРОШУЄМО ВАС

до участі у науково-практичній Інтернет-конференції

**„НАУКОВА ДИСКУСІЯ:
традиції та інновації сучасної освіти”,
яка відбудеться 24-27 листопада 2014 року**

Пропонуємо виступити з доповідями і повідомленнями у наступних секціях:

- Секція 1. Євроінтеграційні процеси в українській освіті.
- Секція 2. Філософія та психологія сучасної освіти.
- Секція 3. Ресурсно-орієнтоване навчання у вищій школі.
- Секція 4. Методика викладання спеціальних дисциплін.
- Секція 5. Актуальні проблеми виховання.

Форма участі у конференції – **заочна** (не потрібно приїжджати).

Текст доповіді буде розміщено на веб-сторінці за адресою: <http://acup.poltava.ua/>

Мови конференції: *українська, англійська, російська.*

Матеріали на конференцію приймаються електронною поштою на e-mail: natalkapoltava@ukr.net до 14 листопада 2014 року із зазначенням теми листа: „На конференцію”.

**Автори несуть відповідальність
за зміст і достовірність поданих матеріалів.**

Вимоги до оформлення тез

- Матеріал, що відправляється, має бути набраний у текстовому редакторі Microsoft Word, формат .DOC; сторінки без переносів, без колонтитулів, вирівнювання по ширині; всі ілюстрації, схеми, фігури та таблиці, розташовані в тексті, мають бути у відповідному місці, а не наприкінці статті. Використання таблиць і формул має бути мінімальним. Сторінки не нумеруються.
- Шрифт TimeNewRoman 14 pt.
- Міжрядковий інтервал 1.
- Поля: верхнє, нижнє, правє – по 2 см.; лівє – 3 см.
- Посилання на літературне джерело подаються в тексті у квадратних дужках відповідно до номера в списку літератури.

Перший рядок – Прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, посада, вчене звання, місце роботи автора (без скорочень); якщо авторів декілька, відомості про кожного подаються окремими рядками; e-mail.

Наступний рядок НАЗВА по центру, прописний жирний шрифт.

Текст тез. Не більше 5 сторінок.

Список використаних джерел (по центру, виділити жирним) має бути оформлений згідно з ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 „Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання”. Список використаних джерел має налічувати 2–3 найменування.

Файл повинен мати назву: **Ваше прізвище.doc**.

Зразок оформлення тез

Кононець Наталія Василівна

*кандидат педагогічних наук, викладач інформатики та комп'ютерної техніки, викладач-методист, Аграрний коледж управління і права Полтавської державної аграрної академії,
natalkapoltava@ukr.net*

ПРОГРАМА E-LEARNING ЯК ЗАСІБ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ НАВЧАЛЬНИХ РЕСУРСІВ

Основним структурним елементом навчальної системи є електронний навчально-методичний комплекс навчальної дисципліни (електронний курс) — сукупність інтегрованих між собою навчальних ресурсів, поданих у електронному вигляді, необхідних для вивчення у повному обсязі навчальної дисципліни [1].

...<Текст тез ...>

Список використаних джерел

1. Габрусев В. Електронний навчальний комплекс „Основи інформатики” / Валерій Габрусев, Віктор Чорний // Наукові записки. Серія: Педагогіка. — 2008. — №8 — С. 17–21.
2. ...

Із традиційною періодичністю у ЗМІ з'являється тема шкільних поборів — на парти, на підручники, на дахи, на охорону, на екскурсії, на випускні вечори, на комп'ютери, і найулюбленіша тема нашої преси — на подарунки вчителям і директорам! І тут настає момент, коли будь-які легітимно утворені організації благодійного призначення вступають у протиріччя з іншими законами, підзаконними актами й галузевими адміністративними документами, бо вони не досконалі в юридичному сенсі, а ми недостатньо обізнані й беззахисні, особливо, якщо знайдеться серед батьків войовничий заявник, який іменує себе правозахисником і має безліч вільного часу на написання численних скарг про порушення своїх конституційних прав на безоплатну освіту (включаючи в це поняття все, що вважає за потрібне), то **життя директора перетворюється в суцільний ланцюг виправдань і пояснень**. Жоден, навіть найобачливіший з нас, від цього „тролінгу” не застрахований. Знаю це не лише з власного гіркого досвіду.

„І що ж нам тепер робити?” — може запитати колега-початківець. Відповіла б на це так: „Триматися купи, не замовчувати проблему, пропонувати свої варіанти її вирішення, доручати депутатам і чиновникам усіх рівнів гармонізувати законодавчу базу й лобювати у владі інтереси школи, дитини, батька, учителя й керівника школи як першочергові та державно-стратегічні”.

Шануймося, дорогі колеги, бо тільки достойні можуть виховати гідних!

Павло БІЛЕЦЬКИЙ-НОСЕНКО

ДО 240-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ АВТОРА
ПЕРШОГО ВЕЛИКОГО СЛОВНИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

УДК 81'374=
161.2(092)

Павло Білецький-Носенко – український письменник, перекладач, літературний критик, лінгвіст, етнограф, мовознавець, педагог, просвітник, художник. Є автором Першого Великого словника української мови.

Словник, як важливу пам'ятку української мови, видано Інститутом мовознавства ім. О.О. Потебні АН УРСР.

Павло Павлович Білецький-Носенко народився 16 серпня 1774 р. у м. Прилуки колишньої Полтавської губернії, а нині Чернігівської області у дворянській сім'ї, що походила з давнього козацько-старшинського роду. Його далекий предок Іван Нос брав участь у визвольній боротьбі, очолюваній Богданом Хмельницьким, пізніше відзначився в боротьбі зі шведами й був нагороджений Петром I. Майбутньому письменникові не виповнилося ще й п'яти років, коли його віддали до Шляхетного сухопутного кадетського корпусу в Петербурзі. Тут він пробув чотирнадцять років, відвідуючи рідну Прилуччину лише під час літніх канікул. Успішно закінчивши в липні 1793 р. курс навчання в корпусі, П. П. Білецький-Носенко в чині поручика відряджається до 1-го батальйону Катеринославського егерського корпусу. Згодом він брав участь у ряді воєнних операцій російської армії, зокрема під командуванням О. Суворова. За виявлену відвагу в одному з боїв його

нагороджено золотим хрестом на георгіївській стрічці з написом: „За труды и храбрость”. У жовтні 1798 р. за настійливою вимогою матері П. П. Білецький-Носенко в чині капітана виходить у відставку й живе переважно в Прилуках, або у своєму маєтку в селі Лапинцях біля Прилук. У 1801 р. його обирають підсудком повітового земського суду; у 1807–1809 рр. працює помічником попечителя прилуцького „богоугодного закладу”.

Саме після повернення з військової служби розпочинається педагогічна діяльність П. П. Білецького-Носенка. Він, за свідченням письменника й історика М. Маркевича (одного з його вихованців), „зайнявся освітою шляхетних

Укладачі:
Ольга ВИГОВСЬКА,
Олексій ВИГОВСЬКИЙ

Лише в наш час заслуги Білецького-Носенка як одного з перших українських лексикографів, як автора першого найповнішого словника української мови були гідно відзначені

П. Білецький-Носенко. Словник української мови.
— Київ: Наукова думка, 1966.

дітей у власному будинку в передмісті Лапинці під м. Прилуками”. Для свого часу Білецький-Носенко був досить освіченою людиною: досконало володів кількома мовами, добре знав стародавню і нову світову, а також вітчизняну літературу.

Починаючи з 1812 року, він підтримує тісні контакти з рядом наукових установ, товариств, зокрема з російською Академією наук, московським товариством дослідників природи, Вільним економічним товариством у Петербурзі, членом якого був з 1825 по 1839 рік. Білецький-Носенко систематично надсилав до них свої праці й доповіді з питань літератури, естетики, етнографії, лінгвістики, історії, економіки, медицини, сільського господарства тощо.

Помітне місце в творчому доробку Білецького-Носенка посідають численні праці з лінгвістичних питань. На особливу увагу заслуговує „Словарь малороссийского, или юго-восточного языка”, над яким Білецький-Носенко працював протягом багатьох років

і який був першим повним словником української мови. Його джерелами були, за словами автора, насамперед „обыкновенная речь жителей, их думы, песни”, „сочинения любителей малороссов, напечатанные

до этого времени и рукописные, которых очень много во всех родах”. Закінчивши словник і „Граматику малороссийского языка”, Білецький-Носенко у 1843 р. надсилав їх міністрові освіти Уварову, одночасно звертається до президента Російської Академії наук з проханням видати його праці. Оскільки там не виявилось знавців української мови, рукописи Білецького-Носенка направляються до Києва. Рецензувати їх було доручено М. Максимовичу. У квітні 1845 р. М. Максимович висловив своє письмове „Мнение о «Словаре» и «Грамматике южнорусского языка», составленных г. Белецким-Носенко”. Учений зробив ряд зауважень, але загалом дав високу оцінку працям автора, як таким, що „мають незаперечну вартість і заслуговують бути опублікованими, особливо «словарь»”. Після цієї рецензії міністр освіти дав згоду на друкування словника і „Граматики”, однак восени 1845 р. рукописи повернули авторіві. Високу оцінку словнику української мови, окрім М. Максимовича, давали О. Бодяньський, А. Метлинський, відомий історик і письменник М. Маркевич, якому Білецький-Носенко доручив видання своїх праць.

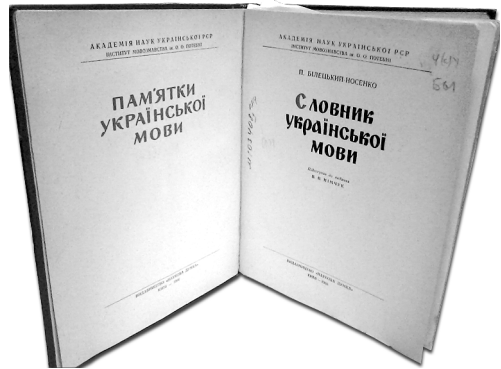
І дійсно, лише в наш час заслуги Білецького-Носенка як одного з перших українських лексикографів, як автора першого найповнішого словника української мови були гідно

відзначені. У 1966 р. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР видав „Словник української мови” П. П. Білецького-Носенка як „важливе джерело для вивчення лексичного складу, фразеології, звукової системи і граматичної будови української літературної й живої народної мови першої половини XIX ст.”

*Білецький-Носенко одним із перших в Росії робить огляд нової української літератури, даючи критичні оцінки її діячам. Серед тих, хто „одарил отечественную литературу своими прекрасными произведениями на малороссийском языке”, він називає І. Котляревського, Г. Квітку-Основ'яненка, Є. Гребінку. І, нарешті, до „превосходных творений новейших малороссов, так радующих нас, искренне любящих своё родимое слово”, Білецький-Носенко **зараховує, що особливо важливо, „Кобзар” і „Гайдамаки” Тараса Шевченка.***

Закликаючи земляків до активної літературної діяльності, Білецький-Носенко і сам багато писав. Відомо, що його перші оригінальні й перекладні твори (поетичні та прозові) були написані ще на початку XIX ст. 1808 року Білецький-Носенко перекладає з французької роман німецького письменника Августа Лафонтена „Семейство фон Гальден”. Тоді ж під безпосереднім впливом російських письменників він звернувся до написання байок, працю над якими не припиняв протягом кількох десятиліть. У першій чверті XIX ст. Білецький-Носенко створює ряд балад та інших поезій. Шоправда, Білецький-Носенко не мав великого таланту і не міг стати в один ряд з такими сучасниками, як І. Котляревський, П. Гулак-Артемівський, Г. Квітка-Основ'яненко, Є. Гребінка. Не були надруковані за життя Білецького-Носенка і його художні твори.

Однак його ім'я як письменника було відоме вже в 20–30-х роках XIX ст. Про це свідчать документальні матеріали Товариства наук при Харківському університеті, куди

Білецький-Носенко надсилав свої художні твори і де вони обговорювалися. Про це свідчать М. Маркевич, В. М. Стороженко, онука предводителя дворянства прилуцького повіту Д. С. Горленка (у своїх спогадах вона, зокрема, писала, що Білецького-Носенка „дуже поважали як письменника і педагога”). Знав твори Білецького-Носенка і М. Гербель (до речі, в родинному альбомі Білецьких-Носенків він залишив автограф свого вірша „Бывают дни, бывают ночи”).

Не бачачи своїх творів друком, Білецький-Носенко читав їх друзям, колегам і знайомим. Ціком імовірно, що з своєю творчістю він знайомив на уроках словесності й вихованців приватного пансіону. За життя Білецький-Носенко дочекався лише згадки в пресі про свою наполегливу працю як літератора. У 1855 р., тобто за рік до його смерті, журнал „Москвитянин” надрукував „Известие о трудах П. П. Белецкогo-Носенко”. „Скільки є на місцях гідних трудівників, — читаємо там, — яких важливі праці спочивають під спудом через недостатню гласність, тимчасом як інші, через її надлишок, здобувають незаслужену популярність, навіть славу, хоча і минушу”.

В останні роки життя Павло Павлович Білецький-Носенко відходить від літературної діяльності. Помер письменник в Липинцях 11 червня 1856 р. на вісімдесят другому році життя.

2014 – РІК ТАРАСА ШЕВЧЕНКА:

ЗРОБЛЕНО БАГАТО, ПОПЕРЕДУ – ЩЕ БІЛЬШЕ

УДК 821.161.1:
37.014.5

...Творчість Шевченка має велике значення для майбутніх поколінь. З ним поєднується доля мільйонів; у ньому, як у фокусі, злилися духовні сили всього кріпацького люду; він виріс на рідному ґрунті, политому потом і кров'ю нашого годувальника-селянина... В особі поета народ нарешті усвідомив своє безрадісне становище й послав його на арену культурного світу, в цивілізоване середовище – повідати людству свої задушевні думи, що мучили його впродовж довгих років. „Муза Шевченка, – за словами Костомарова, – розірвала завісу народного життя”.

„Моя собственная судьба, – говорить сам поет, – ... могла бы навести ... на размышления глубокие и полезные ... История моей жизни составляет часть истории моей родины” (з листа* до редактора „Народного чтения”).

Передчуття поета справдилися. Якщо тільки перечитати статті за 2014 рік за їх назвами у вітчизняних періодичних виданнях, то лише їх перелік складе 50

*Спогади про Тараса Шевченка. / Упоряд. Василь Бородін та Микола Павлюк. – Київ, 1982, цитується: Спогади. – С. 51 (спогади Михайла Чалого).

сторінок, що більше 94 тис. знаків! Відмітимо: інтерес до Шевченка з роками не вщухає, навпаки – зростає!

У чому феномен глибокого людського інтересу до Шевченка і його творчості?

Відповідь отримаємо з висловів відомих світових діячів:

- „До того часу, поки на-
роди будуть воювати за
свою національну неза-
лежність і демократичні
права, вірші Шевченка чи-
татимуться різними мо-
вами”.

(Назим Хікмет,
турецький поет);

- „Тарас Шевченко – це
символ не лише країни,
але й усіх, хто бореться
за свою гідність будь-де у
світі. ...Його поезія ство-
рювалася за мотивами,
дорогими не лише Україні,
а й усьому людству”.

(М. Малруні,
прем'єр-міністр Канади).

Тарас Шевченко був не просто Поетом, а особистістю непохитною, вольовою, він говорив, коли всі мовчали, чинив спротив, коли всі боялися ступити на цей тернистий шлях, і цим він суголосний із днем сьогоднішнім. Як сказав Борис Олійник: „Тарас Шевченко – вічний наш сучасник, яке б століття не стояло за вікном...”.

Тому пам'ять про нього живе, а тропи до могили, до його пам'ятників не зароста.

Укладачі:
Ольга
ВИГОВСЬКА,
Олексій
ВИГОВСЬКИЙ

ВИСТАВКИ СТУДЕНТСЬКИХ ТВОРЧИХ РОБІТ До 200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка*

Вже традиційно, щорічно, у червні місяці, в Арт-галереї Національної парламентської бібліотеки України влаштовується мистецька виставка дитячих робіт. Цього року вона містить 38 творчих робіт студентів факультету образотворчого мистецтва Київської дитячої Академії мистецтв.

Юні художники по-своєму намагалися відтворити образ Кобзаря, його життєвий шлях і звернення до сюжетів відомих творів поета. Цікаво в експозиції розкрито теми української

родини та українського села, а також тему місць перебування поета, зокрема Пріорка, місто Канів тощо.

*При укладанні цього матеріалу редакція скористалася інформацією, підготовленою відділом СКД Національної парламентської бібліотеки України.

ВИСТАВКА КАЛІГРАФІЧНОГО ПЛАКАТА викладачів і студентів кафедри графічного дизайну КДІДПМД імені Михайла Бойчука

Виставка каліграфічного плаката викладачів та студентів кафедри графічного дизайну Київського державного інституту декоративно-прикладного мистецтва та дизайну імені Михайла Бойчука презентує поетичну творчість Великого Кобзаря через каліграфію і каліграфічний образ.

Смисл поезій Тараса Шевченка підкреслюється візуальною формою в плакаті — динамічний розчерк, яскрава жива пляма, боротьба контрастів, декоративність графічних фактур. Плакат як велика і дійова форма графічного дизайну вдало відбиває колосальну напругу віршів Т. Г. Шевченка.

Викладачі КДІДПМД Олександр Мікула (організатор виставки), Ольга Терещенко та їх студенти індивідуально підбирали текст, смисл і емоції, які треба було передати через каліграфічну

пластику. Технології виконання заохочувались різні: гусяче перо і калам із очерету, шетинний пензель і дерев'яна дощечка, подальша комп'ютерна обробка і використання цифрового друку.

В експозиції було представлено 21 оригінальний плакат.

Термін «КАЛІГРАФІЯ» походить від грецьких слів «красиве письмо». КДІДПМД ім. М. Бойчука — єдиний в Україні вищий навчальний заклад, де каліграфія є обов'язковою навчальною дисципліною. Її базовим видом є український скорпис епохи бароко, якому притаманні такі характерні риси, як динамізм, експресивність, багате декорування.

Незважаючи на численну кількість Указів, Постанов Уряду, відомчих розпоряджень і доручень, спрямованих на популяризацію літературно-мистецької спадщини Т.Г. Шевченка, дотепер не було реалізованого жодного аналогічного проекту, пов'язаного з відображенням життя і творчості Т. Шевченка в наймасштабнішому інформаційному просторі – мережі Інтернет.

Дуже влучно схарактеризував значення зробленого ректор НПУ імені М.П. Драгоманова академік **Віктор Андрущенко**: *„Геніальність Шевченка в тому, що він на всі часи дав відповіді нам. Беремо будь-який твір, а він сучасний. Геніальність творців порталу полягає в тому, що вони це представили.*

Нам здається, що ми Шевченка добре знаємо. Це ми думаємо, що знаємо. Коли предметно починаємо вивчати творчість, спадщину, сам підхід, технологію тощо, бачимо, що пізнавати, пізнавати і пізнавати...

Через портал нам вдається залучити дітей до пізнання об'єктивного Шевченка.

Усіх залучимо: учнів, студентів, старше покоління... Я розглядаю значення порталу в усьому освітньому просторі: від дитячого садочка й до самоті дорослих”.

Відтепер для кожного, хто побажає ближче познайомитися з Тарасом, з його творами, розкриваються непереврені можливості вибудувати індивідуальну траєкторію таких взаємин, ставати не лише читачем, а й дослідником творчості Великого Співвітчизника.

Науково-освітній Інтернет-портал „ТАРАС ШЕВЧЕНКО” <http://kobzar.ua>

За ініціативи МАН України розроблено Інтернет-портал „Тарас Шевченко” творчим колективом шевченкознавців та фахівців у сфері інформаційно-комунікаційних технологій (Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Національний музей Тараса Шевченка, Інститут кібернетики ім. В. М. Глушкова НАН України, Національний технічний університет України „Київський політехнічний інститут”, Інститут телекомунікацій і глобального інформаційного простору НАН України).

Метою створення порталу є ознайомлення української та світової спільноти з усіма аспектами життя і творчості Т.Г. Шевченка. Завдяки науковій складовій порталу, усі його відвідувачі мають змогу проводити самостійні дослідження, обговорювати результати досліджень і поповнювати експозицію веб-ресурсу.

Крім основних розділів порталу **реалізовано низку сервісів**, які дозволять працювати з накопиченою базою даних (знань), серед яких мапа відображення місць, пов'язаних із життям і творчістю Тараса Шевченка; вивчати маршрути його подорожей; читати рукописи з оригіналу та з транскриптом текстів; користуватися сервісом ТаймЛайн і проводити віртуальні тури місцями, пов'язаними з іменем Т.Г. Шевченка.

Кожну одиницю контенту можна додавати в особистий кабінет до „Обраного”, створюючи власну віртуальну наукову лабораторію.

Мистецька спадщина художника до цього часу належно не популяризована і далеко не всі його шанувальники знають, що *Тарасові Шевченку першому в Російській імперії було присвоєно звання академіка графюр*. Більша частина малярських шедеврів Тараса Григоровича знаходиться в Національному музеї Тараса Шевченка. Цю спадщину оцифровано. Завдяки цьому твори Т.Г. Шевченка нарешті стали загальнодоступними.

Перегляд рукописів, книг і збірок віршів реалізовано у вигляді інтерактивної книги з можливістю гортання сторінок. Наявний у великій кількості ілюстрований візуальний матеріал, зокрема 3D екскурсії.

Таймлайн – це унікальний сервіс. Унікальність полягає в можливості вивчати життя Шевченка у вигляді часової лінії, день за днем досліджувати творчість великого художника та поета, зіставляти факти з його біографії, творчої спадщини, історичних подій та інших факторів із прив'язкою до часу.

Розробники сподіваються, що Портал надасть ширші можливості для нових відкриттів у галузі шевченкознавства.

Станіслав Довгий, один з ініціаторів створення порталу, оцінює цю роботу так: *„Безумовно, „Портал Шевченка” – це проект, який ми готували багато років. Це колосальний за своїм обсягом і за своїм внутрішнім наповненням проект. Практично все зроблено вперше: вперше оцифровані рукописи Тараса Шевченка – створено національний електронний архів безцінних рукописів.*

Уперше ми маємо всі його малярські роботи високої якості. Ви бачили „Катерину”, ми можемо збільшити її ще в 5 разів, і вона буде такої ж якості. На одну „Катерину” було опрацьовано близько 280 фотографій з різними фокусами.... Було проведено колосальну роботу”.

НАШІ ЮВІЛЯРИ

НИЧКАЛО Нелля Григорівна, академік-секретар відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України, дійсний член Національної академії педагогічних наук України, Міжнародних академії педагогічних наук і акмеологічних, головний редактор журналу „Педагогіка і психологія професійної освіти”, доктор педагогічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, автор понад 400 наукових праць, серед яких і статті в нашому журналі, співголова Ради проекту „Педагогінноватори в Україні”;

ТОПУЗОВ Олег Михайлович, директор Інституту педагогіки НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, автор понад 225 наукових праць, головний і науковий редактор збірника „Проблеми сучасного підручника”, керівник проектів взаємодії інституту зі школами з проблематики експериментальної освіти, член редакційної Ради нашого журналу;

ЧЕПЕЛЄВА Наталія Василівна, заступник директора з наукової роботи Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор, автор більше 300 наукових праць, серед яких авторська програма формування читачької діяльності, член редакційної Ради нашого журналу;

СЕРГІЄНКО Володимир Петрович, заступник першого проректора з науково-методичної роботи, директор Центру моніторингу якості освіти, завідувач кафедри комп'ютерної інженерії НПУ ім. М. П. Драгоманова, доктор педагогічних наук, професор, проводить разом зі школами експериментальні дослідження з проблем підготовки майбутніх учителів інформатики.

*Наші найкращі вітання ювілярам!
Нехай зозуля на світанні
багато літ Вам накує,
Сріблястою росою
нехай вкривається
життєвий шлях,
А віра і любов
нехай завжди
живуть
в серцях!*

